

Paulus og Christus

eller

Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen

sammenlignet med

Christi Lære om Syndsforladelsen,

tilligemed

nogle Bemærkninger om andre paulinske Lærdomme m. M.

af

Magnús Eiríksson,
cand. theol.

Kjøbenhavn.

Udgivet og forlagt af Forfatteren.

Sally B. Salomons Tryk.

1871.

Fortale og Indledning.

Idet vi forelægge vore Samtidige nærværende Skrift, der hovedsagelig indeholder en Kritik af Pauli Lære (samt derigjennem ogsaa af Kirkens Lære), dølge vi ikke for os selv, at dette Skrift hos Nogle vil vække Forundring og Forbauselse, hos Andre Harme og Indignation over, at Nogen, som er oplært i Christendommen, og som endogsaa ønsker at regne sig til Christi Disciple og Tilhængere, har kunnet bekvemme sig til, at gjøre et saa forfærdeligt Skridt som det, at angribe „den store Apostel", som af Kirken — der rigtignok ikke kalder sig Pauli Kirke men Christi Kirke — ikke blot er bleven stillet paa samme Høidetrin som Christus selv, men endogsaa i Virkeligheden over ham. Thi Kirken har hovedsagelig uddannet sin Lære efter de paulinske Anskuelser, eller, med andre Ord, lagt de paulinske Lærdomme til Grund for det kirkelige Læresystem, og saa udfyldt det Manglende af sit Eget, uden at tage Hensyn til hvad der indeholdes i, hvad der kan og bør udledes af Christi indholdsrige og kjernefulde, høiaandelige og inderlig religiøse Taler og Parabler i de 3 første Evangelier, da de deri indeholdte Lærdomme fra Begyndelsen af ikke ere fremstillede i en tilsyneladende videnskabelig eller halvvidenskabelig Form saaledes som de paulinske, som derved strax synes at have tiltalt Theologerne og de saakaldte „christelige Filosofer" i en høiere Grad end de Kjernetanker og Kjernesætninger, som findes i Christi Taler og Parabler, og som, desværre, ikke synes at have

behaget denne Verdens Vise og Lærde i samme Grad som Pauli halvvidenskabelige og dialektiske Udvikling, fordi Grundtankerne i Christi Religion og Lære fattes og modtages bedst af et eenfoldigt og barnligt Sind.

I disse faa Linier, der kun indeholde en kort Antydning af den Kjendsgjerning, at Kirken i Virkeligheden har sat Paulus over Christus, idet den bygger Alt paa Pauli, ikke paa Christi Lære — medens den dog altid har kaldet og endnu kalder sig Christi ikke Pauli Kirke, ligesom Christus, ikke Paulus, fra Begyndelsen af blev prædiket for Folkene — angives Grunden til dette Angreb paa Pauli Lære, dog ikke blot Grunden, men ogsaa Berettigelsen ja Forpligtelsen dertil. Thi ethvert Menneske med sund Forstand, som ikke er aldeles ubekjendt med hvad Religion er, og som er i Stand til at danne sig en Forestilling om hvad det vil sige: at en fjerde Deel af hele Menneskeslægten betragter sig i det Religiøse som en vis Persons Tilhængere, og troer paa denne Person ikke blot som sin Religionsstifter men ogsaa som sin Gud, medens den i Virkeligheden følger en anden Persons Opfattelse og Fremstilling af Religionen og Gudsforholdet! — ethvert saadant blot nogenlunde fornuftigt Menneske, sige vi, maa dog vel kunne indsee det Naturlige og Berettigede i, at den, der, ifølge en aandelig Drift og et indre Kald, har gjort disse Ting til Gjenstand for Tænkning og Studium, maa søge at komme paa det Rene med, hvorledes det hænger sammen med den hele Sag, at komme paa det Rene med, hvorledes Forholdet er mellem de to Personer, deres Opfattelse af Religionen eller Gudsforholdet osv., og dette saameget mere som Kirken aldrig har gjort sig den Uleilighed at undersøge Sagen, da den fandt det bekvemmest at holde paa de engang, uafhængigt af Christi Lære og i Modsætning til den, etablerede Lærdomme, og da den desuden indsaa, at det var nødvendigt for dens egen Anseelse og Autoritet, at blive ved de engang antagne apostoliske Lærdomme, hvad enten de vare overeensstemmende med Christi Lære eller ikke. Det varede da heller ikke

længe førend det i Kirken var kommet saavidt, at man godt troede at kunne sætte Kirken i Stedet for Christus og Kirkens Autoritet i Stedet for Christi Autoritet, og saaledes blev det da heller ikke saa magtpaaliggende at undersøge hvad Christus havde lært, Kirken havde jo (antoges der) modtaget Christi Aand, og maatte altsaa kunne lære ikke blot det Samme som Christus havde lært men ogsaa meget Mere, Alt naturligviis i samme Aand. Men da vi nu have meget vægtige Grunde til at tvivle om Christeligheden af Kirkens Lære, og da vi for længe siden have indseet, at Kirkelæren hovedsagelig støttes paa Paulus, blev det en uafviselig Samvittighedssag for os, at undersøge dette mærkværdige Forhold (mellem Paulus og Christus) lidt nærmere, og dette mente vi bedst at kunne gjøre ved at anstille en Sammenligning mellem de to Personer og deres Lærdomme og Gudsforhold, samt disses Virkninger paa Livet, og ved saaledes at gjøre Forskjellen og Modsætningen mellem dem saa klar og tydelig som muligt, forat Enhver, som har nogen Interesse for Sagen, derved maatte kunne sættes i Stand til at afgjøre, om han virkelig er Christi Tilhænger, eller ikke.

Men naar nu Sagen bliver betragtet paa denne, efter vor Overbeviisning, eneste rigtige Maade; naar der tages Hensyn til, at det for den Sandhedskjærlige og Samvittighedsfulde, der engang har vundet den Aandsfrihed og Uafhængighed af al Autoritetstro, som Sandhedskjærlighed og Samvittighedsfuldhed giver, maa blive en Samvittighedssag, at komme paa det Rene med den Lære, den Religion, han har modtaget af Kirken, at komme paa det Rene med, om det virkelig er **Christi** Lære, eller maaskee Noget, som er den aldeles modsat; naar der tages Hensyn til, at selve „Skriften“ byder os: at „prøve alle Ting, og beholde det Gode“ — hvilket da fortrinsviis maa være deres Pligt, som fremfor Andre beskjæftige sig med de gudelige Ting, og som skulle lære Andre Guds Sandhed — naar der, sige vi, tages Hensyn til alt dette, og meget Mere, som her kunde anføres, saa burde Forholdet nok egentlig vendes om, blive det Modsatte af det, som forudsættes i de første

Linier af denne Fortale. Thi skjøndt vi der have forudsat, at dette Skrift vil vække Forundring og Forbauselse, Indignation og Harme, fordi vi kjende de saakaldte „Christne" og vide, at de endnu ikke ere komne saavidt, at de kunne taale at høre Sandhed, men at det gamle Ordsprng: „Sandhed føder Had" passer saa godt paa dem, som paa nogensomhelst andre Religionsbekjendere — saa maae vi dog ganske uforbeholdent erklære, at Indignation og Harme ere aldeles uberettigede fra deres Side — Forundring og Forbauselse maa vel tilgives dem, der hverken vide ud eller ind i det Aandelige — og at disse Sindsstemninger ere langt mere berettigede hos den, som allerede har gjennemskuet det kirkelige Uvæsen, navnlig de ugudelige kirkelige Vildfarelser. Thi hvilken samvittighedsfuld Mand, som har indseet, hvorledes det hænger sammen med Kirkelæren, skulde vel kunne undgaae at forbauses, harmes og indigneres derover, selv om han iøvrigt snarere er skaansom end haard i sine Domme om Andre, og aldrig har fundet det overeensstemmende med en samvittighedsfuld Bedømmelse af sine Medmennesker at udtale en absolut Fordømmelsesdom over dem, saaledes som enkelte Andre have gjort. Og skjøndt nu en saadan Undersøgelse og Sammenligning af Pauli og Christi Lære aabenbart maa medføre, at Kirkelæren, som bygget paa Pauli ikke paa Christi Lære, maa falde og en heel religiøs Omvæltning foregaae, saa ere de kirkelige „Christne" dog aldeles uberettigede til, at harmes og indigneres over et saadant Skridt. De lade selv som om de bekjende Jesus Christus som deres Mester og Veileder til Gud. Men da de i Virkeligheden, uden at vide det, ikke følge hans Lære og Veiledning, men en Lære, som er uforenelig dermed, fordi Kirken har forført dem dertil, saa burde de — naturligviis forudsat at de ville være ærlige Mennesker, og ikke sætte materielle Fordele over de høieste aandelige Sandheder m. M. — takke den Mand, der gjør dem opmærksom paa: at deres formentlige Forhold til Christus er et Bedrag, og at de derfor, hvis de ville følge ham, maa løsrive sig fra de frygtelige Vildfarelser, som Kirken har indprentet dem. Det er altsaa deres

egen Moder „den hellige, almindelige Kirke", som de bør harmes og indigneres over; thi den, og den alene, maa bære Skylden for, at et saadant Angreb paa Pauli Lære ikke blot kunde men ogsaa maatte skee, da den fra Begyndelsen af har sat Pauli Lære i Stedet for Christi Lære og derved enten viist sig at være aandelig umyndig, idet den ikke kunde skjelne imellem to saa forskjellige, hinanden modsatte Aandsretninger som Pauli og Christi; eller ogsaa har Kirken havt andre Grunde, end den blotte Uvidenhed og aandelige Umyndighed, til at foretrække Pauli Lære og andre dermed beslægtede Lærdomme for Christi Lære. Forresten skulle vi lade de saakaldte „Troende" og „Orthodoxe" vide, at vi ikke reflectere det Mindste paa, bryde os det Mindste om deres uberettigede Indignation, Harme og Vrede, de blive skrevne paa deres egen Regning, ikke paa vor. Vi kunne naturligviis ikke forbyde dem eller med udvortes Magt afholde dem fra at føle sig i Sandhedshad og Uretfærdighed mod deres Medmennesker, efterat de have anvendt en stor Deel af deres foregaaende Liv i Ugudelighedens og Løgnens Tjeneste; men de ville, før eller senere, komme til at undgjælde for, at de, „fordi de ikke annammede Sandhedskjærlighed til deres Frelse", harmedes og indigneredes over et Skridt, som blev gjort i Sandhedens Tjeneste, som blev gjort af en Mand, der ikke søgte sit Eget, men som kun søgte at erkjende den guddommelige Sandhed og at meddele Andre den; men som dog fremfor Alt søgte at staae i et barnligt Forhold til Gud og at føre andre Mennesker nærmere til Gud.

Men vi skulle her ikke tale videre om denne Sag, og kun imødegaae nogle Betænkeligheder ved eller Indvendinger imod et saadant Skridt, som kunne tænkes at ville blive gjorte af Kirkens Theologer og Geistlige. Disse forudsatte og for største Delen vel bekjendte Betænkeligheder og Indvendinger skulle vi nu søge at besvare og vise, at de beroe paa Misforstaaelser samt Mangel paa det rette aandelige Syn paa og Overblik over Sagen.

Der gives nogle høist mærkværdige Sætninger, som man er

bleven vant til at høre udtalte navnlig af saadanne velærværdige og høiærværdige, under alle Omstændigheder ærbare Folk, som ville vise deres mere end almindelig dybe og omfattende Forstand og Viisdom, samt religiøse og sædelige Alvor. Paa disse Sætninger lægge de en uhyre Vægt, da de betragte dem som Principer for den rette Maade og Methode i al Sandhedserkjendelse, i Menneskenes sande og normale aandelige Udvikling. Blandt disse Sætninger indtoge følgende en meget høi Rang.

1. Først hedder det, **at det ikke kan hjælpe at rive ned, naar man ikke bygger op igjen**, eller med andre Ord, det paastaaes, **at man altid maa sætte Noget istedetfor det, man river ned og forkaster.** Derfor beklage de da ogsaa, at en Lære rives ned uden at der sættes Noget istedetfor den. Naar saaledes disse Besindige og Ærværdige see, at man gaaer løs paa nogle af de Lærdomme, som efter Kirkens Lære høre med til „den ene saliggjørende Tro", saa spørge de: hvad det skal blive til og hvad de skulle faae i Stedet for de Lærdomme, som nedrives og forkastes fordi de ikke indeholde Sandhed. Disse Ærværdige og Besindige med deres Eftersnakkere, der ere ligesaa tankeløse som de Ærværdige og Besindige selv, svare vi med et andet Spørgsmaal. Dersom Nogen har vænnet sig til at drikke ureent Vand fuldt med usunde og giftige Stoffer, og dersom en Læge kommer og siger: der ere giftige og usunde Stoffer i Vandet, og saa borttager dem, for at Vandet kan blive reent og sundt, skal saa den, der var bleven vant til at drikke det urene Vand, spørge Lægen: Hvad faaer jeg nu i Vandet igjen, thi Noget maa jeg have istedetfor det, som Du udsondrede derfra? Eller mon det ikke var mere fornuftigt af den samme gode Mand, at han vænnede sig til at drikke det rene Vand? og mon han ikke finder sig bedre derved i Længden, om det end maaskee i Begyndelsen ikke smager ham? Saaledes ogsaa med Religionen. Religionen er Livsens Vand, der er bleven forgiftet med falske kirkelige Tilsætninger, der, forsaavidt som de modstride Religionens Aand og Væsen og ødelægge dens saliggjørende Virkninger i Mennesket, kunne sammenlignes med

giftige Stoffer. Naar disse tages bort, bliver den sunde, eenfoldige Religion tilbage, og der skal ikke sættes Noget i deres Sted. Vi behøve, strengt taget, ikke at faae noget Nyt ind i Religionen (Troen paa een Gud) istedetfor den Vildfarelse og Løgn, som er kommen ind i den; vi behøve kun at beholde det Gode, som alt findes i den; det er tilstrækkeligt til at gjøre Menneskene salige, hvis de udvikle og benytte det paa den rette Maade, og benytte de det ikke saaledes, men misbruge det, saa kan det aldeles ikke nytte, om de troe paa mange flere Ting, som de drage ind paa Troens Omraade og opstille ved Siden af Gud. Thi derved bliver Sagen kun endnu værre. Forresten kan man nok sige: at naar Christi Lære (om Menneskets Forhold til Gud), som hidtil er bleven tilbagetrængt og overseet — medens man dog, ved en mærkværdig Misforstaaelse og paa Grund af en ubegribelig aandelig Blindhed, synes at have antaget, at der ikke var nogen Strid eller Modsætning mellem Pauli og Christi Lære — fremhæves klart og tydeligt og betragtes som det eneste rette Udtryk for Menneskets Forhold til Gud: saa sættes der noget Nyt, og i alt Fald noget Bedre istedetfor det Gamle; thi da, som alt bemærket, hele Kirkelæren blev bygget paa Pauli Lære, har Christi Lære været at betragte som en død og ufrugtbar Skat, der vel findes i det N. T., og er saaledes tilgjængelig for Enhver, men som man ikke har gjort nogen videre Anvendelse af, da den ikke kunde passe ind i Kirkelæren eller den saakaldte kirkelige Dogmatik. Men forsaavidt som Christi Lære i Virkeligheden har været til siden Christus lærte her paa Jorden, og saaledes allerede er bleven gammel, kan man dog, paa den anden Side, ikke sige, at noget Nyt sættes istedetfor det Gamle; thi den er jo dog ældre end de Vildfarelser, som have tilbagetrængt den, og som Kirken har sat i dens Sted.

Det Samme gjælder om det Udtryk: at bygge op, idet man paastaaer, at der altid maa bygges Noget op i Stedet for det, som er revet ned. Thi naar man betragter de kirkelige Vildfarelser som f æ l e Udbygninger, opreiste eller byggede paa alle Sider tæt op til den simple, smukke og harmoniske Byg-

ning, der forestiller den sunde, eensoldige Tro paa den eneste, sande Gud, saaledes som den blev fremstillet af Jesus Christus og Propheterne, saa er det let at indsee, saa falder det ligesom af sig selv, at naar de „sæle Udbygninger" rives ned, skal man ikke sætte Noget i deres Sted, da alle saadanne Udbygninger ikke blot ere overflødige, men ligefrem vanzire og forstyrre, da de selv ere aandelige Vanskabninger. Den Paastand: at der altid maa bygges Noget op igjen istedetfor det som rives ned, beroer naturligviis paa, at man forvexler det Sande med det Falske, beroer paa, at man er bleven vant til at betragte det Falske, som i de kirkelige Aarhundreder er kommet ind i Christi rene og eensoldige Lære, som det Væsentligste i Religionen eller Christendommen, og følgelig som Noget, man ikke kan undvære, med mindre der sættes Noget, der er ligesaa godt, i Stedet derfor! Saaledes vise de, der bruge saadanne Udtryk, at de selv er gjennemtrængte af de kirkelige Vildfarelser, der betage dem den klare og frie aandelige Udsigt og foranledige, at de ikke vide hvad de sige.

2. En anden mærkværdig Sætning, der ikke har et mindre videnskabeligt Udseende end den første, og som man ofte hører udtalt af høitstaaende og høit ansete theologiske Videnskabsmænd med tilbørlig Vigtighed og Salvelse, lyder omtrent saaledes: **at man maa holde sig til det historiske Spor, til den i Fortiden og af Fortiden betegnede og angivne Vei,** som ikke maa forlades, naar man ikke vil forstyrre den normale Verdensudvikling. Denne Sætning, denne Tanke gaaer ud fra de selvsamme Vildfarelser som den første, kun seer den Sagen fra en anden Side. Her ligger nemlig den Tanke til Grund: at Verdensudviklingen, nærmere bestemt, den menneskelige Andeel i den, i det Væsentlige, i Hovedsagen har været rigtig, saa at man fremdeles kan og bør vedblive at følge den samme Retning, og blot behøver at rette de enkelte mindre Feil, der ere begaaede i Fortiden, kun behøver at vogte sig for de enkelte mindre Feiltrin, som af nogle Fortidsmænd ere begaaede og som ligge udenfor den store Hovedlandevei. Hele denne Theori,

hele denne Betragtning af Menneskelivet og Verdensudviklingen viser den samme Tankeløshed, det samme omtaagede aandelige Syn, den samme Mangel paa sand Aandsfrihed og sand Religiøsitet som den første Sætning, der handlede om „at rive ned“ og „bygge op“. Ethvert Menneske med en Smule sund Forstand maa dog være enig med sig selv i, at de enkelte Mennesker kunne komme ind paa en aldeles urigtig Vei, som fører til deres egen Undergang, dersom de ikke vende om. Man vil ogsaa af Verdenshistorien kunne see, at det Samme gjælder om enkelte Nationer, der, paa Grund af, at de ere komne ind paa en urigtig og fordærvelig Vei, ere gaaede deres Undergang imøde og virkelig gaaede under. Hvorfor skulde nu ikke ogsaa en større Deel (eller flere større Dele) af Menneskeheden kunne gjøre det Samme? Hvorfor skulde den ikke, navnlig i en vis Hovedretning, kunne afvige fra den rette Vei? Men kan den gjøre det, og har den beviislig gjort det, hvorledes skulde den saa kunne vedblive at holde sig til det gamle Spor, uden nogensinde at forlade det? Naar man kjører en Vogn paa en gammel og daarlig Vei, og man, paa Grund af, at Veien er bleven ubrugelig og ufremkommelig, har kjørt sig fast i Mudderet, saa bliver man dog vel nødt til at forlade det „gamle Spor“ og kjøre udenom. Dette troe vi nok kan passe paa Kirken. Vi ere overbeviist om, at de mest uhildede Videnskabsmænd, som have et friere Blik paa Livet og Videnskaben, samt enhver anden sundt og frit tænkende Mand vil give os Ret i, at den kirkelige Vogn i vor Tid har kjørt sig saaledes fast i Mudderet, at den herefter ikke vil komme ret langt frem paa den samme forslidte gamle Vei, at den ikke ret længe herefter vil kunne holde sig til sit „historiske Spor“. — Men endnu mere nødvendigt bliver det, at forlade den gamle Vei, det historiske Spor, naar man har opdaget, at det gaaer i en falsk Retning, og at man aldrig vil naae Reisens Maal, naar man vedbliver at følge det. Dette kan netop anvendes paa Kirken. Den har ved sin Virksomhed ikke formaaet at føre Menneskene ind paa den rette Vei, at føre dem til sand

Gudskundskab, til Gudsfrygt eller Fromhed og Sædelighed. Den har meget mere ført dem i en modsat Retning, den har ført dem ned i en forfærdelig dogmatisk Mudderpøl, hvor de staae op over Ørene som et Menneske, der staaer i en Hængesæk og er lige ved at drukne i en Sump; hvor alle Begreber ere blevne forvirrede, den sunde Sands undertrykt og den sædelige Kraft lammet og sløvet, fordi hele Menneskets aandelige Væsen derved er blevet forstyrret og forkvaklet; og derpaa har man just i Nutiden kun altfor slaaende og sørgelige Beviser. Kirken skulde føre Menneskene, sine egne Børn, de saakaldte „Christne", til Gud; men ved sin al sund Menneskefornuft oprørende, med sand og paalidelig Kundskab om Naturen (Guds Værk) uforenelige, og altsaa Gud uværdige og ugudelige Lære har den tvertimod foranlediget og foraarsaget, at den største Deel af de „Christne" har vendt sig bort fra Gud. Dette, at den store Pluralitet af de saakaldte „Christne" har vendt sig bort fra Gud, klage da ogsaa mange af de mere alvorlige kirkelige Christne over; men de kunne ikke indsee, at det er deres egen forgudede Moder „den hellige almindelige Kirke", der har foranlediget det.

3. En tredje Sætning gaaer i sit væsentlige Indhold ud paa: **at det er farligt at foretage store og omfattende Forandringer, navnlig paa Kirkens Omraade, da man derved saa let kan komme i Vilderede og tilsidst ikke vide, hvad man skal troe.** Man viser sig ikke ganske utilbøielig til, navnlig naar det synes at være paatrængende nødvendigt, at foretage enkelte smaa Forandringer i det Underordnede, men det maa ikke være for meget ad Gangen, og heller ikke, ja endnu mindre, maae der foretages Forandringer i det Overordnede og Væsentlige. Ja, der kunde endogsaa gives dem, der nok vilde gaae ind paa Forandringer i det Væsentlige, men som dog frygte for, at Forandringen skal blive altfor voldsom, naar den ikke kommer stykkeviis og efterhaanden. Men —

a. Have disse Mennesker ingen Forstand paa, at de urigtige Ting, som skulle afskaffes eller forandres i en vis aandelig Lære eller Videnskab, i Regelen staae i en saadan Forbindelse med hin-

anden og hverandre, at det er rigtigst, meest hensigtsmæssigt og consequent, saavidt muligt at tage dem alle paa engang, da den langt overveiende Deel af det Falske, som bliver tilbage, naar man kun forandrer lidt ad Gangen, let kan føre hele Sagen tilbage i det gamle Spor, det vil, med andre Ord, sige, foraarsage en Reaction, hvorpaa vi have et slaaende Beviis i Protestantismen, som, paa Grund af at Reformationen var saa ufuldkommen, idet kun en forholdsviis ringe Deel af det Falske blev forkastet, efterhaanden kom tilbage i det gamle kirkelige Spor, da de strengt kirkelige Protestanter allerede en kort Tid efter Luthers Død viste, at de i deres hele Tænke- og Handlemaade ikke vare et Haar bedre end Katholikerne. Og Grunden dertil var netop den: **at Luther og de andre Reformatorer beholdt alle de største og meest radikale Vildfarelser.**

b. Dernæst see disse Mennesker, som frygte for en radikal og gjennemgribende Forandring, heller ikke: at den partielle Lappen og Flikken ikke fører til noget tilfredsstillende Resultat enten for Samfundet eller de enkelte Individer, **idet den ikke medfører nogen ret energisk og selvbevidst Omvendelse fra det Onde og Falske til det Sande og Gode.** Thi just paa Grund af, at Forandringerne foregaae altfor meget stykkeviis, kommer man aldrig, ved disse smaa Forandringer, til en klar og omfattende Bevidsthed om og Erkjendelse af det Falske i dets hele forfærdelige Omfang og farlige Virkninger; man kommer paa denne Maade aldrig til en klar Bevidsthed om, hvor forfærdelig den Vildfarelse og Løgn er, som man har inddrukket; man kommer ikke til en Erkjendelse af det Falske og Onde, som er dyb og omfattende nok, og følgelig faaer man heller ikke tilbørlig Afsky derfor, naar man kun seer enkelte Momenter deraf ad Gangen. Paa den anden Side kommer man heller ikke til nogen klar og omfattende Sandheds-Erkjendelse, ligesom man heller ikke kan komme til at elske Sandheden saaledes som man bør. Dette kan først rigtig skee naar den fremtræder i sin omfattende, tydelige, klare og *alsidige Modsætning til Løgnen.* Med andre Ord: Sandhedserkjendelsen kan aldrig blive

saa levende, klar, energisk og tiltalende, naar der ad Gangen kun viser sig en lille Deel eller Stump af den i Modsætning til en lille Deel af et heelt Løgnesystem, **som naar et heelt System af Sandheder** (flere sammenhængende og sammenhørende Sandheder) **sees i dets Modsætning til et heelt System af Vildfarelser og Løgne.** Derfor er det saa vigtigt med Hensyn til Erkjendelsen af Sandheden og de Goder, den bringer Menneskene, at Forandringen paa engang kan blive saa stor som muligt, det er, at et heelt System af Sandheder i en vis Retning kan træde i Stedet for et heelt Løgnesystem.

c **Endelig vise disse Mennesker Mangel paa Mod, sand Aandsfrihed og Tillid til Gud og den gode Sag.** Det kan ikke nytte, at de Mennesker, som udtale disse Sætninger og troe paa deres Sandhed, give sig ud for at være sande Frihedsvenner, Patrioter osv.; thi de ere ingen af Delene. De vise sig tvertimod at være beherskede af hiint vanemæssige Slaveprincip, som altid søger at holde paa det engang vedtagne og bevare det. De vise Mangel paa uegennyttigt Mod og Tillid til det Godes Seier. Men de, som mangle disse Ting, ere aldeles uskikkede til at udrydde Løgn og Vildfarelser og skaffe Sandheden Indgang blandt Menneskene.

Men hertil hører endelig ogsaa

4. Den Bemærkning: **at en ny og omfattende Reformation endnu er altfor tidlig;** thi, siger man, Folk ere ikke modne til, ikke modtagelige for den. Der kan nu nok være noget Sandt heri, navnlig naar Talen er om „Modenheden". Men paa den vil man kunne vente længe. Thi saalænge den nærværende Kirke med dens Principer og Virksomhed bliver staaende, vil der fornuftigviis ikke kunne være Tale om, at Folk i Almindelighed blive „modne" til Noget, der er Kirken aldeles modsat og som den af alle Kræfter søger at værge sig imod. Ret „modne" til en radikal Forandring, en radikal Reformation kan altsaa kun den Minoritet af de „Christne" blive, som i Stilhed har emanciperet sig fra Kirkelæren og dannet sig en mere sand, sund og fornuftig Gudsanskuelse, medens Mange

af dem, som Kirken har skræmmet bort fra sig, desværre ere komne til at kaste al Religion overbord, og disses Tal bliver efterhaanden større og større.

Om Modtageligheden kan der ogsaa være Meget at sige. Men naar det paastaaes, at den endnu ikke er tilstede, og at den vilde blive større naar man ventede længere, saa svare vi: det troe vi ikke; vi antage tvertimod, at en stor Mængde Mennesker i alle eller dog i de fleste christne Lande, netop nu staaer paa et Punkt, som gjør dem mere eller mindre modtagelige for en Forandring i det Religiøse, for en gjennemgribende Reformation. Det er nemlig en Kjendsgjerning, at Troen i vore Dage hos Mange just er i Begreb med at gaae over til Vantro. Den fremadskridende Oplysning i andre Retninger, navnlig i Naturvidenskaben, gjør det stedse klarere og sikkrere, at Kirkelæren indeholder aldeles urimelige, for Fornuftvæsener uværdige Begreber om Gud. Og da Naturvidenskabens Resultater stadig meddeles Flere og Flere af de ikke videnskabelig Dannede blandt Folket i de christne Lande, gaaer Troen, som allerede var svag hos Mange i Forveien, hos en utallig Mængde Mennesker efterhaanden over til Vantro. Under en saadan Overgang men inden den bliver fuldført saaledes, at Vantro og Irreligiøsitet er bleven altfor almindelig, altfor omfattende, er det just henſigtsmæssigt at begynde en Reformation, medens der endnu hos en Deel af Folket er nogen Interesse for Tro og Religion tilbage; da det ellers let kunde blive for silde at prædike en mere eenfoldig, fornuftmæssig og Gud værdig Religion for Folket, naar det først var kommet saavidt, at det troede at være kommet udover disse Ting og ikke at trænge dertil. See, heri bestaaer den Fare, som er forbunden med at udsætte denne vigtige Sag altfor længe.

Men selv om dette ikke forholdt sig saaledes, selv om man med Grund kunde sige, at saadanne Bestræbelser for at gjennemføre en gjennemgribende Forandring i det Religiøse vare ubetimelige, **saa kan dog den Enkelte, som føler et indre Kald til at virke saameget han formaaer i denne Ret-**

ning, ikke forsvare for Gud og sin Samvittighed, at slaae sig til Ro og ikke agte paa Guds Stemme i sit Indre. Det er tvertimod en uafviselig Pligt for ham at følge den, og det bliver ham efterhaanden til en aandelig Nødvendighed, der gjør sig gjældende med en saadan Styrke, at det vilde koste ham hans Sjælefred, at hans Samvittighed vilde anklage ham, naar han ikke adlød dens Stemme, selv om han ellers kunde være tilfreds med sin Stilling i Livet, glæde sig ved at leve sorgfrit og behageligt og nyde almindelig Agtelse blandt sine Medborgere. Thi alt dette vilde ikke kunne gjøre ham i Sandhed lykkelig, naar han først var bleven sig sit indre Kald bevidst, men ikke havde fulgt det, medens han paa den anden Side ikke blot kommer i Besiddelse af en urokkelig Sjælefred og Samvittighedsro naar han følger Kaldet, men ogsaa overalt føler sig lykkelig, selv naar de ydre Omstændigheder ikke svare til det, han kunde vente eller have Krav paa. At det, som her er sagt, netop gjælder om nærværende Forfatter, vil Læseren vel kunne sige sig selv. Han har med Redelighed, og uden at søge jordisk Fordeel, fulgt Guds Stemme i sit Indre samt de Vink og Oplysninger, han paa flere forskjellige Maader har modtaget, og som alle have bidraget til at føre ham videre i den samme Retning og gjøre hans Overbeviisning mere og mere urokkelig, medens hans Gudsforhold samtidigt dermed er blevet mere fast og inderligt, saa inderligt, barnligt, tillids- og hengivenhedsfuldt, at Intet i denne Verden, den største Modgang, eller den største Medgang vil kunne rokke eller forstyrre det. Han vil derfor raade de „Troende“, „Rettroende“, eller hvad de forresten ville kalde sig selv, at moderere deres Fordømmelsesdomme saameget som muligt. For hans Skyld behøve de ikke at gjøre det, thi de røre ham ikke; de ere ikke i Stand til at rokke hans Sjælefred et eneste Øieblik, men for deres egen Skyld, da hine Domme staae for deres egen Regning, og da denne Regning muligen end ikke er ganske reen og klar i Forveien. Hvad altsaa — forat komme tilbage til Hovedtanken i den 4de Bemærkning — Spørgsmaalet om en for tidlig Reformation angaaer, saa maa Afgjørelsen deraf

overlades til det guddommelige Forsyn, som kjender bedre end vi kortsynede Mennesker hvad der udfordres til, at en saadan Sag kan faae Fremgang. Det vil ogsaa vise sig i den nærmeste Fremtid, om en saadan Reformation er for tidlig, eller ikke. Hovedsagen er: at Enhver gjør sin Pligt, lytter til Stemmen i sit Indre og „lyder Gud mere end Mennesker". **Gjøre Menneskene ikke det, saa vil aldrig Noget af det, som efter Guds evige Raad og Bestemmelse skal være et fælles Produkt af Guds og Menneskets Samvirken, kunne faae Fremgang i denne Verden; fordi Mennesket ikke gjorde det, som det, ifølge Guds Villie, kunde og skulde gjøre.**

5. Men der er endnu en Bemærkning, som jeg maa omtale, fordi jeg mere end en Gang har hørt den. Dens væsentlige Indhold lyder saaledes: **det er urigtigt, det er en stor Samvittighedssag, ja, det er endogsaa,** efter Nogles Mening, **ganske forfærdeligt, at berøve dem, der oprigtigt troe paa Kirkelærens Sandhed** og antage deres Tro for den ene saliggjørende Tro — **denne formentlig „ene saliggjørende Tro".** Og dette, mener man, gjælder ikke blot om de mindre oplyste, men ogsaa de mere dannede Christne, thi jeg mindes endogsaa at have hørt et Par Geistlige, som jeg personlig har talet med, anvende det paa sig selv, med andre Ord, yttre, at de vilde føle sig selv ulykkelige, ja fortvivlede naar den Tro, som de nu ansee for at være sand og ægte, blev beviist at være uægte og falsk. Hertil kan der svares:

a) Er dette Tilfældet, maa Kirken eller dens Geistlige give sig selv Skylden for, at de have tilegnet sig selv og bibragt Andre Kundskaben om Gud paa den Maade, *at den kan rokkes, og at deres Lære om Gud viser sig at være falsk.* Havde de gjort sig en mere oprigtig og uegennyttig, af Hensyn til jordiske Fordele uafhængig Umage for at komme til den rette Sandhedserkjendelse, saa vilde Sligt ikke have kunnet skee, saa vilde de falske Forestillinger om Gud allerede være blevne forkastede. De selv vilde i det Mindste være komne til en bedre Sand-

hedserkjendelse, og saaledes kunne glæde sig ved at den blev gjort almindelig gjældende.

b) Dernæst maa Kirken ogsaa give sig selv Skylden for, hvis nogen af dens Børn kunne blive „fortvivlede" over en Forandring, som ikke gaaer ud paa at fjerne dem fra Gud eller tage ham fra dem, **men at sætte dem i en nærmere, mere inderlig og umiddelbar Forening med ham.** Thi kunde en saadan Fortvivlelse virkelig finde Sted, vilde det kun vise, at Kirken har ført Menneskene paa en urigtig Vei og først og fremmest søgt at binde dem til andre Gjenstande end Gud. Dersom Kirkens Lærere og Geistlige strax fra Begyndelsen af, paa en sand og eenfoldig, med Christi Lære overeensstemmende Maade, havde ført Menneskene til Gud, dersom de ikke havde fundet paa, at stille alt Muligt og Troen paa alt Muligt: — Mennesker Skrifter, Kirker, Sacramenter osv. — mellem Mennesket og Gud, saa vilde Mennesket aldrig kunne komme til at blive fortvivlet over Tabet af disse Ting og Troen derpaa.

c) Er en saadan Fortvivlelse hos de saakaldte „Troende" eller „Rettroende" en reen Misforstaaelse. De miste i Grunden Intet som er uundværligt og afgjørende med Hensyn til deres Salighed og have altsaa ikke Noget at være fortvivlede over. Thi **have de**, ved Hjælp af deres kirkelige Tro, **fundet Gud**, da kan en Forandring i Maaden at troe paa Gud ikke gjøre saa Meget til Sagen, ikke gjøre En fortvivlet. Naar En har naaet den Gjenstand, som udgjør hans Lykke, saa kunde det ikke gjøre ham Noget, om en Anden sagde til ham: det er i Grunden en heelt urigtig og keitet Maade, hvorpaa du har naaet Gjenstanden for din Stræben; thi den Første vil kunne svare ham: det skal du ikke bryde dig om, min gode Mand, nu har jeg naaet den Gjenstand, hvorved jeg har fundet min Lykke. Det er vel muligt, at jeg er kommen til den paa en urigtig eller mindre rigtig Maade, — jeg mente det i alt Fald ærligt, — men nu har jeg naaet den Gjenstand, jeg søgte, og det er Hovedsagen. Jeg vil aldeles ikke nægte, at din Maade at søge den samme Gjenstand paa maaskee kan have været rigtigere end min, men

nu har jeg engang fundet min Gjenstand, og det gjør mig saaledes ikke Noget, at du finder min Maade at komme til den paa urigtig. Saaledes vilde de kirkelige „Troende" kunne svare os Andre, naar de ved Hjælp af deres kirkelige Tro virkelig havde fundet Gud. Men naar de blive fortvivlede over, at vi finde deres kirkelige Tro (deres Maade at søge Gud paa) urigtig, saa er dette netop et Beviis paa, **at de ikke have fundet Gud, at den kirkelige Tro ikke har kunnet føre dem til ham.** Naar de altsaa tilstaae, at de blive ulykkelige, fortvivlede over vort Angreb paa deres Tro, — hvilket Ingen, som har fundet Gud, kan blive — saa forraade de derved deres egen aandelige Elendighed, saa slaae de sig selv paa Munden og tilstaae indirecte, at de ikke have fundet Gud, tiltrods for, at de have troet paa ham efter Kirkens Methode og søgt ham i saa lang Tid, og dette er det bedste Beviis paa, at den kirkelige Tro og den kirkelige Maade at søge Gud paa er falsk, falsk i den Grad, at den aldeles ikke fører til Maalet.

d) At det skulde være urigtigt, ja en Samvittighedssag at rokke Andres Tro, naar man er overbeviist om at den er urigtig og kan godtgjøre det, gjendrives ligefrem ved den Bemærkning: at hvis det var Tilfældet, **saa vilde al Reformation eller Berigtigelse af Menneskenes feilagtige Forestillinger blive afskaaren, blive umulig.** Naar en Landmand har opfundet en bedre og mere hensigtsmæssig Maade at dyrke Jorden paa end den almindelige, er det saa urigtigt, bliver det saa en Samvittighedssag at søge at rokke Troen paa den gamle Methodes Fortrinlighed? Eller er det ikke meget mere hans Pligt, at søge at gjøre det, for derved at kunne gavne sine Medmennesker, gavne Samfundet? Men er det en Pligt for Enhver i det menneskelige Samfund, i de jordiske og materielle Ting, at bidrage hvad han kan til Samfundets Lykke og Velvære, selv om hans Anstrengelser derfor misbilliges af Mange, hvormeget større Pligt bliver det da ikke naar Talen er om det Aandelige, naar Talen er om Menneskenes høieste Anliggende, om deres Forhold til Gud, om deres Salighed! Den,

som veed eller er overbeviist om, at han i denne Retning kan gavne Menneskeheden, han er derfor saa langt fra at kunne betragte det som en Samvittighedssag, at rokke den Tro, som han veed og kan bevise er falsk, at han tvertimod maa betragte det som den største Samvittighedssag, ikke at gjøre det; at han maatte anklage sig selv, hvis han ikke gjorde det, og føle det tunge Ansvar, han derved havde paadraget sig. Skulde Nogen af de kirkelig „Troende“, som bilde sig ind at være blevne i Sandhed fromme og gudfrygtige ved den kirkelige Tro, sige: naar jeg ikke kan beholde min Tro, naar jeg ikke kan troe paa Gud paa den Maade, jeg engang er bleven vant til, saa kan jeg slet ikke troe paa ham, saa maa jeg opgive al Tro og kaste mig i Vantroens Arme, — skulde Nogen, sige vi, tænke og tale saaledes, viser han just derved, at hans Tro ikke har virket hvad den skulde bevirke, ikke har ført ham til Gud eller endogsaa blot nærmet ham Gud, thi havde den gjort det, vilde han sikkert søge at rense sin Tro saameget som muligt, naar der gaves Leilighed dertil, vilde han nok søge at komme til renere og mere værdige Forestillinger om Gud, naar han blev oplyst om de gamle Forestillingers Urigtighed, og han vilde sikkert være den Mand taknemmelig, som havde meddeelt ham disse Oplysninger, som havde viist ham den rette Vei.

e) Hvad endelig de Præster eller Geistlige angaaer, som vilde føle sig fortvivlede og ulykkelige over en saadan Forandring i det Religiøse, saa er det let at forstaae, at disse Mennesker, som i en lang Række af Aar have prædiket den Tro, der nu rives ned, som den „ene saliggjørende“, og udgivet de Læresætninger, der nu betragtes som falske og ugudelige, for en hellig Sandhed, maae føle sig ydmygede og sønderknuste derved og fortvivlede derover. Deres Autoritet bliver med Eet slaaet til Jorden, tilintetgjort, og de selv staae endogsaa i Fare for at blive i det Mindste deelviis betragtede som uredelige Mennesker, som Bedragere, thi — vil man spørge — hvorfor har Ingen af alle disse Tusinder Geistlige, Ingen af alle disse mange Lærde kunnet komme til den rette Opfattelse af og Over-

beviisning om disse Ting? Og hvis de baade kunde komme og vel ogsaa til en vis Grad maae antages at være komne til en rigtigere Overbeviisning*), hvorfor ere de saa vedblevne at prædike hiin falske Lære? Saadanne og andre lignende Spørgsmaal, som synes at ligge lige for, maae naturligviis være Geistligheden ubehagelige, ubehagelige i den Grad, at de godt kunne blive „fortvivlede" derover, fortvivlede over at stødes ned fra den Høide, hvorpaa de endnu staae, til en Stilling, som vanskelig lader sig beskrive. Derfor bliver det Præsterne en Æressag, at holde paa det Gamle, selv om de ikke troe paa dets

*) Dersom Læseren skulde finde, at den her udtalte Tanke indeholder en urigtig Forudsætning om Geistligheden, saa skulle vi dertil svare: at vi her kun udtale Noget, som antages og ved mangfoldige Leiligheder udtales af flere dannede Lægfolk, der ikke kunne tænke sig videnskabelig dannede Mennesker saa uvidende og overtroiske som de kirkelige Theologer og Geistlige give sig ud for at være og synes at være, naar de troe paa den urimelige Kirkelære. Desuden maa det ogsaa fremhæves, at flere Præster i private Samtaler have tilstaaet, eller ladet enkelte gode Venner forstaae, at de, for deres personlige Vedkommende, ikke just tog det saa strengt med de eller de Troeslærdomme som naar de prædikede derom, thi saa maatte de jo følge Kirkelæren — en smuk Tilstaaelse af Religionslærere og Sjælesørgere, som skulle føre Andre til Gud! Endelig skulle vi ogsaa bemærke: at skjøndt der sikkert findes mange Geistlige, som, efter hvad vi antage, oprigtigt troe paa Kirkelærens Sandhed og saaledes mene hvad de prædike, saa ere de dog heller ikke uden Skyld, da de — i det Mindste mange af dem — ogsaa kunde være komne til en bedre og mere sand Overbeviisning. Derfor kan man da just heller ikke have saa stor Medlidenhed med deres „Fortvivlelse" som man vilde og kunde have naar man vidste, at de havde gjort Alt, hvad der stod i deres Magt, for at komme til Sandhed, og ikke fæstet Øiet for meget paa de materielle Fordele. Saaledes kan da Hensynet til saadanne „fortvivlede" Geistlige ikke have nogen synderlig Vægt under de nærværende Omstændigheder, og i alt Fald ikke holde den Mand tilbage, som lever for at finde den saliggjørende Sandhed og for at meddele Andre den, samt udrydde de Vildfarelser, som ere til Hinder derfor.

Sandhed. Forfængeligheden og Egennytten maa uvilkaarlig sættes i Bevægelse, forat man kan værge sig imod Sandheden og forsvare det Falske, man har forkyndt i saa lang Tid. Men derved levere de Geistlige just atter et nyt Beviis for Uægtheden af deres Tro og deres Gudsforhold. Enhver Bevægelse, enhver Anstrengelse fra deres Side, som gaaer ud paa at tilbagetrænge Sandhed og forsvare og vedligeholde Usandhed og Løgn, er kun et Beviis mere mod dem selv, tjener kun til at belyse deres sørgelige, deres fornedrede aandelige Tilstand. At saadanne Bevægelser, saadanne Anstrengelser ogsaa ved denne Leilighed ville blive gjorte af Mange, er let at forudsee.

Vi ville imidlertid haabe, at der ogsaa paa den anden Side gives Theologer og Geistlige, som lade Hensynet til den guddommelige Sandhed blive overveiende; som, hvis de ikke troe at kunne gjendrive de imod Kirkelærens Sandhed opstillede Grunde, lade sig overbevise, og som saaledes underordne sig Sandheden, modtage den med Ydmyghed, og bede Gud om Tilgivelse for, at de ikke have gjort hvad der stod i deres Magt for at opnaae den sande Gudskundskab og det sande Gudsforhold. De burde i alt Fald ikke afskrækkes fra at optage denne Sag paa den rette Maade derved: at den føres frem af en Mand, som i sine Domme om den geistlige Stand, ved Siden af en vis retsærdig Strenghed, har viist en ulige større Skaansomhed og Samvittighedsfuldhed*) end enkelte Andre, som ubetinget og absolut

*) Jeg skal her tillade mig at anføre et lille Stykke af Indledningen til mit Skrift om „Joh.-Evangeliet" Side XXII Anmærkning, som forhaabentlig vil kunne vise, at jeg ikke har nogen overdreven Lyst til at fordømme andre Mennesker, men er altid villig til at tage Hensyn til undskyldende Omstændigheder, ligesom jeg ogsaa selv kjender den menneskelige Svaghed og veed, at det er lettere at dømme Andre end sig selv. Det hedder nemlig i hiin Anmærkning, hvori jeg udtaler mig om Theologerne og Geistligheden overhoved.

„Dersom jeg selv var bleven Præst kort efter at jeg var bleven Candidat, dersom jeg ikke, ved Guds naaderige Styrelse, var bleven forhindret fra at indtræde i Kirkens Tjeneste, og saaledes

have fordømt alle Geistlige, uden at have større Berettigelse dertil. Men fremfor Alt burde de dog vel tage Hensyn til, **om den imod Kirken rettede Opposition har sin Grund i Irreligiøsitet, Vantro og Tvivlesyge** eller **i en eenfoldig og inderlig Religiøsitet, i en from og barnlig Tro paa samt Tillid og Kjærlighed til Gud.** Denne eenfoldige Religiøsitet osv. kan vel ikke være de Læsere ubekjendt, som have gjort Bekjendtskab med vore tidligere Skrifter, navnlig de sidste: om Bønnen og Kjærligheden, og disse Skrifters Læsere burde i det mindste kunne forstaae, hvorledes den Forf., hvis Gudsforhold omtales i Skriftet „om Bønnen", paa en ganske naturlig Maade maa komme til at opponere imod Kirkelæren og finde den forkastelig. Thi hvorledes kan noget Guds Barn, som ved at bruge den Fornuft, det har faaet af Skaberen, paa en redelig Maade, og ved Hjælp af den Veiledning til Gud, som Christus har givet os, har faaet en naturlig, barnlig og eenfoldig Tro paa og Tillid til Gud — taale at høre, at de, der bilde sig ind at troe paa Gud efter **Christi Lære**, vedblive at laste ham, at nære og udbrede falske og uværdige Forestillinger og Lærdomme om ham, Forestillinger der ere saa nedværdigende for ethvert Fornuftvæsen, selv paa et lavere Trin, at Saamange af os, som have det mindste Begreb om Sandhed, Retfærdighed og Moralitet overhoved, vilde nødes til at afskye den Person, der gjorde

---

ført ind paa Opdagelsernes og Sandhedens Vei, saa vilde det være gaaet mig ligesom dem" (de andre theologiske Candidater, som allerede tidlig vare blevne Præster, og som i Regelen samtidig dermed havde lagt den videnskabelige Grandsken paa Hylden). „Derfor tør jeg ikke dømme saa haardt om de enkelte Personer, navnlig af den lavere Geistlighed eller overhoved Saadanne, som ikke have været i Besiddelse af de nødvendige Midler til og Betingelser for en dybere Sandhedserkjendelse, da de i alt Fald ere langt mindre skyldige, end de Theologer og Geistlige, som ifølge deres Gaver, Lærdom og Stilling, kunde have opnaaet en renere og dybere Sandhedserkjendelse, naar det alvorligt havde været dem om Sandheden at gjøre".

sig skyldig i den samme Tænke- og Handlemaade, som Gud, efter Kirkens Lære, gjør sig skyldig i*), og som aldeles er uforenelig med Christi Lære om ham som Alles „himmelske Fader"? Hvorledes vilde et Barn, som elsker en god Fader, kunne taale at høre paa, at Andre lastede ham og tillagde ham en saadan Tænke- og Handlemaade, som kun findes hos de sletteste, mest uretfærdige og afskyelige Mennesker? Vil det gode Barn ikke blive oprørt i sit Inderste derover? Vil det ikke føle en aandelig Trang til at gjøre Alt, hvad der staaer i dets Magt, for at lære Andre at kjende denne Fader paa den rette Maade, forat udrydde de falske, nedværdigende, uretfærdige Forestillinger om ham og udbrede saadanne Forestillinger om ham, som ere mere overeensstemmende med hans Tænke- og Handlemaade? Mon ikke det gode Barn, først af Kjærlighed til Faderen og dernæst ogsaa af Kjærlighed til de Vildfarende, vilde opoffre Alt, naar det troede at kunne udrette Noget i denne Henseende, navnlig naar det kunde sige sig selv, at denne Miskjendelse af Faderen var til en ubodelig Skade for de Vildfarende, og at disse uværdige, uretfærdige Meninger om Faderen ikke havde deres Grund i Ondskab eller Lyst til at forurette ham, men deri: at de Vildfarende havde ladet nogle uvidende, men af sin Viden og Viisdom indbildske Mennesker bilde sig dette ind, og saa senere vare vedblevne at hænge fast ved disse Meninger, navnlig fordi egenkjærlige Mennesker, som selv ønskede at beherske de større Menneskesamfund og bruge den store Fleerhed af Menneskene til egennyttige Øiemeds Fremme, havde gjort Alt, for ved Magt og List at holde Menneskene faste ved de engang antagne falske Lærdomme, og omhyggelig sørget for, at ingen Afvigelser derfra maatte taales — mon det gode Barn, sige vi, naar det indsaa alt dette: indsaa hvorledes de falske Meninger om Faderen vare opstaaede, samt hvorledes og hvor-

*) See den Bemærkning (om den amerikanske Taler og Reformator Theodor Parker), som findes Side 24—25.

for man havde søgt at vedligeholde dem — da ikke vilde søge at opklare det Hele saaledes, at Enhver, som ønskede at see Sandheden, kunde faae Leilighed til at see den, og dermed ogsaa til at antage den, faae Leilighed til at lade den gode Fader vederfares Ret, Leilighed til selv at glæde sig over denne Sandhedserkjendelse og Leilighed til at meddele Andre den? Hertil maa vistnok enhver samvittighedsfuld og sandhedskjærlig Mand svare: Jo. Men naar Nogen ikke gjør det, saa er det et Beviis paa, at han hverken er samvittighedsfuld eller sandhedskjærlig, men at han sætter andre Ting høiere, tager større Hensyn til andre Ting end Sandhed og Retfærdighed; det er et Beviis paa, at han er ubekjendt med det levende, inderlige og barnlige Gudsforhold.

Da nu den, som skriver dette, føler og har længe følt, at han, tiltrods for sin Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, dog til en vis Grad kan sammenligne sig med det gode Barn og sætte sig i dets Sted, maatte han gjøre hvad han har gjort. Ikke at gjøre Noget i denne Sag, eller at gjøre det paa den Maade, at det ikke kunde føre til et for den religiøse Sandhed afgjørende Resultat, vilde have været ham det Samme som at opgive sit Gudsforhold; men dette er ham ligesaa umuligt som at blive af med sin egen Sjæl. Han kan derfor ikke tage noget Hensyn til hvad de, der troe, at han ved sin Adfærd vil omstøde og tilintetgjøre „den ene saliggjørende Tro", dømme om ham og hans Bestræbelser. Han vil kun sige til disse Mennesker: seer til at I selv ikke gjøre Noget i denne Sag som I ikke kunne forsvare for Gud og Eders Samvittighed; jeg skal, med Guds Hjælp, nok forsvare hvad jeg gjør. Jeg har kun at aflægge Regnskab for Gud og min egen Samvittighed, ikke for Mennesker. Lad Andre tænke det Samme, navnlig dem, der ikke blot staae Gud til Ansvar for deres egen Sjæl men ogsaa for mange andre Sjæle. Jeg staaer Gud til Ansvar for Brugen af de Gaver, han har givet mig; jeg staaer ham til Ansvar for de Midler, han efter sin Kjærlighed og Viisdom har skjænket mig til Opnaaelsen af en høiere og renere Sandhedserkjendelse,

hvorved et Menneske kan opnaae en sand Gudserkjendelse og et levende Gudsforhold. Staae mine Modstandere ikke ogsaa Gud til Ansvar for Brugen af de Evner og Gaver, han har skjænket dem? Skulle ikke ogsaa de aflægge Regnskab derfor? Men hvorledes skal det gaae med en saadan Regnskabsaflæggelse for dem, som hele deres Liv igjennem have vænnet sig til og øvet sig i at være Menneskers Trælle, som overalt have søgt at gjøre det, der behagede Mennesker, som overalt have søgt Ære af Mennesker? Mon de kunne møde med freidigt Mod naar Regnskabstimen slaaer? Mon de kunne stille sig frem for den Alvidende og sige: „see, her er jeg og de, som du haver givet mig", naar de vide med sig selv, at de ikke formaaede at føre de Mennesker til Gud, som de skulde føre til ham, ja ikke engang selv at komme til Gud, og dette paa Grund af, at de brugte de Gaver og Midler, Gud havde givet dem dertil, paa en urigtig Maade, eller, saa at sige, slet ikke brugte dem, idet de gjorde sig selv til Menneskers Trælle?

Dette burde de danske Theologer og Geistlige betænke, de burde betænke, at de ved deres hidtil brugte Fremgangsmaade overfor en Mand, som for den religiøse Sandheds Skyld hele sit Liv igjennem har tilsidesat de materielle Fordele, som Alle stræbe efter, og om hvis Skrifter vel Ingen kan sige, at de ikke fortjene Opmærksomhed — ikke have viist den Samvittighedsfuldhed og Sandhedskjærlighed, som det var deres Pligt og Skyldighed at vise, hvor der handledes om Menneskenes dyrebareste Anliggender. De burde betænke, at de hverken kunne forsvare en saadan Fremgangsmaade for Gud, deres Samvittighed eller for noget retsindigt og samvittighedsfuldt Menneske, samt at den allerede er bleven misbilliget af mange hæderlige og veltænkende danske Folk. Skulde de danske Theologer og Geistlige, navnlig saadanne, som det nærmest tilkommer at tage Ordet i denne Sag, vedblive at opføre sig paa samme Maade som hidtil, saa vilde dette være at betragte som aandeligt Selvmord. Dette bør siges, ikke blot til den danske Nation, men ogsaa til fremmede Nationer, for at de danske Theologer og

den danske Geistlighed kunne blive bedømte paa en retfærdig Maade; forat Samtiden kan faae at vide, at om end Oplysning og Videnskab i visse Retninger endogsaa gjøre et respectabelt Fremskridt i dette lille Land, saa have dog Theologerne og Geistligheden ingen Andeel deri, da de tvertimod gjøre hvad der staaer i deres Magt, forat forhindre den sande Oplysning i det Religiøse, som Samtiden trænger saa haardt til, blandt Andet ved at forbigaae med Taushed saadanne Skrifter, som indeholde virkelige Oplysninger, endogsaa i Christi Aand og overeensstemmende med hans Lære, om den religiøse Sandhed, og som altsaa fremfor andre religiøse Skrifter fortjene Opmærksomhed.

Vi have aldrig ret kunnet finde os i eller billige den frygtelige Fordømmelsesdom, som uden Undtagelse fældes af Dr. S. Kierkegaard over alle Geistlige, der af ham betegnes som „Slyngler", „Menneskeædere" osv., fordi vi ere oveebeviist om, at der i den geistlige Stand ere og altid have været flere velmenende, menneskevenlige og, skjøndt vildfarende, dog i deres Embedsgjerning nidkjære Geistlige, som ikke have fortjent en saa frygtelig Fordømmelsesdom, skjøndt de leed under den almindelige Svaghed: ikke at kunne rive sig saaledes løs fra de materielle Interesser, at de kunde blive skikkede til at virke for Udryddelsen af de kirkelige Vildfarelser og Udbredelsen af den guddommelige Sandhed blandt Menneskene, og derfor vedblev at gaae i den gamle Slendrian. Men dersom de danske Theologer og Geistlige ogsaa nu blive ved paa samme Maade som hidtil, og derved vise, at de ere blevne saa forhærdede i de kirkelige Løgne og Vildfarelser, at de ikke ændse Noget, som gaaer i modsat Retning, selv om det fremgaaer af en oprigtig, uegennyttig og menneskekjærlig Stræben, og støttes paa gode Grunde, — saa ville de derved stadfæste den frygtelige Fordømmelsesdom og give Dr. S. K. Ret; thi saa kunne vi ikke see rettere end at denne Stand maa være aldeles blottet for den Sandhedskjærlighed, som Geistligheden fremfor nogen anden Stand burde være i Besiddelse af, naar den, ovenfor den Samvittighedsfulde, som

gjerne opoffrer Alt for Sandheden, opfører sig paa en samvittighedsløs Maade. Dog, vi ville haabe, at vi ikke skulde nødes til at istemme hiin frygtelige Fordømmelsesdom, men at der ville findes Flere, navnlig iblandt de meest fremragende Theologer og Geistlige, som nu endelig indsee Nødvendigheden af at tage denne vigtige Sag under den alvorligste Overveielse, og gjøre den til Gjenstand for en samvittigbedsfuld Undersøgelse og Debat. Skulde vi, imod Forventning, have taget feil i vore Paastande om Pauli og Kirkens Lære samt dens Forhold til Christi Lære, saa maa det være en let Sag for saa mange lærde og begavede Theologer og Geistlige, at paavise det Urigtige i vore Paastande. Vi maatte da trøste os ved, at vor Stræben var uegennyttig og at den, selv i dette Tilfælde, ogsaa paa en vis Maade var i Sandhedens Tjeneste, da den angrebne Kirkelære, ved en saadan Seier, kun vilde fremtræde i en større Klarhed og med forøget Styrke. Men er denne Sag (vor Opposition mod Pauli og Kirkens Lære, og vore Bestræbelser for Sandhedens Fremme) af Gud, saa burde de vide, at de „ikke kunne forstyrre den", og at de, efter den vise Gamaliels Raad (Ap. Gj. 5, 39) vel burde betænke sig paa, „at lade sig befinde som dem, der endogsaa ville stride mod Gud". — De burde derfor vise nu, at de ikke ere mindre gudfrygtige og samvittighedsfulde end de jødiske Mænd, som fulgte den gamle vise og gudfrygtige Mands Raad. — Men det maa her fremhæves, at de, paa det nærværende Standpunkt, netop vilde „stride mod Gud" saameget som det stod i deres Magt, hvis de ikke reflecterede paa denne vigtige Sag og lode som om den er dem aldeles uvedkommende, skjøndt den, for Tiden er et Livsspørgsmaal for Menneskeheden*).

*) Da de „Christne" Nationers Historie baade før og nu afgiver saamange forfærdelige men slaaende Beviser for, at de „Christne" ere heelt anderledes end de burde være som Mennesker og som Christne, synes de bedste Mænd hos de forskjellige Nationer at være blevne enige om: at Folkene trænge til en større Oplysning og Aandsdan-

Dog, vi skulle ikke blot henvende os til de danske Theologer og Geistlige, men ogsaa til det danske Folk, som, om det end

---

nelse end de hidtil have faaet, forat blive bedre Mennesker, forat kunne blive gode og nyttige Medlemmer af det menneskelige Samfund. Men navnlig har man i den allersidste Tid, paa flere Steder, stærkt fremhævet: at det er Mangel paa Religiøsitet, som foranlediger saa mange Grusomheder og saa meget Barbari, og som det skyldes, at Tilstanden i de christne Lande i flere Henseender er saa beklagelig og sørgelig. Dette er nu vistnok fuldkommen rigtigt. Saavel Kundskab og Aandsdannelse overhoved som navnlig en sund og fornuftig Religiøsitet maa sikkert betragtes som aldeles nødvendige til Menneskeslægtens Forædling. Og af disse to Ting er sikkert den fornuftige og eenfoldige Religion og Religiøsitet det Allervigtigste. Thi vel er al sand og virkelig Kundskab i og for sig selv nyttig og god; men bygges den ikke paa en religiøs Grund, kan den saa let faae en skjæv Retning, kan den saa let blive anvendt i Egenkjærlighedens og Lidenskabernes Tjeneste. Den sande, fra den kirkelige Intolerance og Fanatisme befriede Religiøsitet tilveiebringer Fred og aandelig Harmoni i Menneskets eget Indre, samt en altomfattende Velvillie og menneskekjærlig Stræben udadtil, og ingen Statsborgere eller Samfundsmedlemmer i Almindelighed kunne være saa gode, uegennyttige, menneskekjærlige og velgjørende for Samfundet som de, der ere i Besiddelse af et levende, selvbevidst Gudsforhold. Derfor er den sande og fornuftige Religiøsitet en aldeles nødvendig Betingelse for Menneskeslægtens og navnlig Christenhedens aandelige Forædling og Forbedring, en aldeles nødvendig Betingelse for Menneskeslægtens aandelige Gjenfødelse. Men ved Hjælp af den urimelige, Gud og Mennesker uværdige, Spliid, Had og Fanatisme fremkaldende kirkelige Tro og Religion vil en saadan Forædling og Gjenfødelse af Menneskeslægten aldrig kunne bevirkes; thi hverken den aandelige Harmoni i Menneskets eget Indre og heller ikke den sande altomfattende menneskekjærlige Tænkemaade kan forenes med den aandeløse, intolerante og fanatiske kirkelige Christendom. Den har nu i Løbet af 18 Aarhundreder viist, at den ikke kan udrette slige Ting, og derfor har den udspilt sin Rolle. Men kunde en sund og fornuftig, Gud og Mennesker værdig Religionsanskuelse, der netop er bedst skikket til at frembringe den sande Religiøsitet, blive gjennemført i Forbindelse med en fornuftig og praktisk Folkeundervisning og Oplysning, vilde det blive til en ubeskrivelig Velsignelse for Menneskeslægten. Ære være Enhver, der bidrager til at dette kan skee!

ikke ligefrem deeltager i den theologiske Undersøgelse og Debat — hvilket dog naturligviis enhver dannet og oplyst Mand kan gjøre — **under alle Omstændigheder igjennem Pressen bør foreholde Geistligheden dens Pligt og Skyldighed i denne Retning.** Sagen er af en umaadelig stor, ja aldeles ubeskrivelig Vigtighed for det danske Folk og for hele Christenheden. **Det er et Livsspørgsmaal, hvorom her handles.** Der gives Intet, som hæver og styrker et Folk saaledes som aandelige Interesser, som en i Sandhed aandelig Udvikling og Stræben. Aandelig Stræben medfører aandelig Frihed, og den sande Aandsfrihed udvikler alle de gode Kræfter hos Mennesket. En saadan Udvikling af de gode aandelige Kræfter maa især være vigtig og velgjørende for et lille Folk, som overfor de mægtigere Nationer ikke kan stole paa sin udvortes Magt og Styrke. Skulde Nogen være uenig med os heri, saa viser han derved, at han hverken er en sand Fædrelandsven eller Menneskeven, men har missforstaaet den menneskelige Tilværelse og det Maal, hvortil den bør stræbe.

Det er en mærkværdig Modsigelse hos en Nation: paa den ene Side at glæde sig over og rose sig af frie Instutioner, samt i det Hele taget at lade som om den attraaer og elsker Frihed og Selvstændighed; men paa den anden Side at lade sig dominere af en Stand, som baade i ældre og nyere Tider i sin Heelhed mere end nogen anden Stand har bidraget til at skabe og vedligeholde Uvidenhed og Ufrihed baade ind- og udadtil; men som aldrig har formaaet at bibringe Menneskene det ægte christelige Sind og Tænkemaade. Dersom denne Stand ogsaa nu anvender sin Magt og Anseelse til at forhindre, at en med Christi Aand og Lære overeensstemmende Udvikling af den religiøs-christelige Grundtanke — hvorved de kirkelige Vildfarelser afskaffes og udryddes — foregaaer i dette Land, og dersom det danske Folk med Ligegyldighed seer derpaa, saa vil det, inden det varer meget længe, komme til at fortryde hvad det har gjort.

Men viser det danske Folk sig at have Mod og aandelig

Interesse nok til — skjøndt en lille Nation — at begynde paa Gjennemsørelsen af denne for Menneskeheden saa ubeskrivelig vigtige Sag, saa vil det ogsaa i Fremtiden høste Frugten af sin Tænke- og Handlemaade. **Thi intet Folk, ingen Nation, som stiller sig frem for at føre Guds og Sandhedens Sag til Seier, kan underkues af andre selv mægtigere Nationer, saalænge den fast og urokkeligt vedbliver i denne Stræben. Dette ligger i Guds viisdomsfulde Verdensstyrelses Natur og Væsen og i de høiere aandelige Love.**

Men der er endnu en meget vigtig Omstændighed, som taler for, som byder, at det danske Folk tager vare paa sin Besøgelsestid og gjør sin Pligt. Den christne Verden trænger til en religiøs Reformation, de sørgelige religiøse Tilstande hos de christne Folk vise det. En saadan Reformation vil derfor ikke længe kunne undgaaes, den skal og maa komme. Men hvad enten denne Reformation begynder hos den Nation, som den sidste Reformation skyldes eller hos en anden af de større „christne" Nationer, saa tyder Alting paa, at det vilde blive **en blot og bar irreligiøs Kundskabs-Reformation,** som ikke i mindste Maade er skikket til at bringe Menneskene i et selvbevidst aandeligt og i Sandhed religiøst og barnligt Forhold til Gud, og som saaledes vil føre Menneskene paa nye Afveie. Thi **den sande religiøse Eenfoldighed, den barnlige Fromhed og Inderlighed, som er Hovedsagen i det christelig-religiøse Gudsforhold,** savnes hos alle bekjendte tydske Videnskabsmænd og frisindede Fremskridts-Theologer i Nutiden*), og det Samme gjælder vist ogsaa de andre christne Lande. Dette ligger i den irreligiøse Tidsaand.

---

*) Ved Siden heraf maa man ikke oversee disse Mænds store Fortjeneste, som bestaaer deri: at de, ved en Mængde grundige Undersøgelser og Oplysninger om de kirkelige Tilstande, navnlig i de første kirkelige Aarhundreder, have kastet Lys paa den kirkelige Forvirring, og derved bidraget til at forberede den Reformation, som skal og maa komme, uden dog — saavidt vi kunne skjønne — selv at kunne gjennemføre den paa den rette Maade.

Da nu det ringe Redskab, som Gud har udseet til at bringe denne vigtige Sag frem i dette Land, og som vil gjøre hvad han formaaer til at lede den i det rette Spor, dersom den finder Gjenklang her i Landet, med et frit aandeligt Blik paa og Syn for de kirkelige Vildfarelser forener den religiøse Eenfoldighed, som de mulige Reformatorer i andre Lande synes at savne, saa er det danske Folk forsaavidt heldigere stillet i denne Sag end andre Folk i Nutiden som det, med Guds naaderige Bistand, vil være i Stand til at frembringe en mere religiøs og altsaa mere christelig Reformation end noget andet Land i den christne Verden. Det burde derfor ikke lade en saadan Leilighed, som nu frembyder sig til at gavne sig elv og Verden, i dette Menneskehedens høieste Anliggende, gaae ubenyttet hen. Men skulde det gjøre det — hvad Gud forbyde — vilde det derved paadrage sig et større Ansvar for Gud, end det er i Stand til at bære. Thi da den eenfoldige og fornuftige*) religiøse Sandhed, som vi her søge at sætte i Stedet for de kirkelige Vildfarelser — for derved at frelse Menneskene ud af den Irreligiøsitetens Strøm, som nu river de Fleste med sig og som Kirken ikke kan standse — enten ligefrem er Christi Lære, eller overeensstemmende med den og i dens Aand, saa vil det, at fornægte denne saliggjørende Sandhed, som nu drages frem paany, efterat den i saa lang Tid er bleven forvansket og tilbagetrængt af Kirken, **være det Samme som at korsfæste Christus paany;** og de, som nu gjøre det, ville, vel at mærke, ikke være mindre skyldige end de, der gjorde det første Gang, men deres Synd og Skyld vil tvertimod blive meget større.

Der kunde endnu være Meget at sige om denne Sag; men

*) Ligesom al ægte religiøs Tro i sit inderste Væsen er grundet paa den indre aandelige Sands, Fornuften, og altsaa væsentlig er en Fornufttro, saaledes stemmer ogsaa Christi Lære og Christi Tro paa den „himmelske Fader" overeens dermed. Der findes ikke noget Fornuftstridigt i den, saaledes som i Pauli og Kirkens Lære.

der er vel allerede sagt nok for Enhver, som nogenlunde er i Stand til at indsee eller føle Sagens Vigtighed. Og hvad de kirkelig forstokkede, aandelig sikkre og selvbehagelige Mennesker angaaer, saa vilde det ikke gavne dem Noget, om vi fortsatte disse Betragtninger. At bringe Saadanne til Fornuft, maa naturligviis overlades til den bedre Deel af Nationen, der ikke er bleven forhærdet i de kirkelige Løgne og Vildfarelser. Vi skulle derfor ikke gaae videre nu i vore Betragtninger i denne Retning, og kun endnu bede den velvillige Læser — der nogenlunde kan fatte vor Hensigt og Stræben — at undskylde de (efter vor Formening) mindre væsentlige, og nærmest formelle Feil eller Mangler ved dette Skrift. Hovedsagen er, efter vor Overbeviisning, Skriftets Indhold, og er det vigtigt, saa vigtigt, at der rimeligviis ikke findes noget Skrift i den danske theologiske Litteratur, som i den Henseende kan sættes ved Siden af det, saa troe vi ikke det er overeensstemmende med den rette Sandhedskjærlighed eller i Sandhedens Tjeneste, at lægge nogen videre Vægt paa mindre væsentlige eller aldeles uvæsentlige Ting. Naar der spørges om: Hvad Menneskene have bygget paa den af Christus og Profeterne lagte Grundvold, naar „Enhvers Gjerning skal blive aabenbar, fordi Dagen skal gjøre det klart, fordi Ilden skal prøve, hvordan Hvers Gjerning er", saa ville slige uvæsentlige Ting aldeles ikke komme i Betragtning.

Endelig skulle vi ogsaa, forsaavidt vi i dette Skrift hist eller her maatte befindes at have brugt noget haarde eller stærke Udtryk (navnlig om Kirken, Kirkelæren og Kirketroen) bede den velvillige og retsindige Læser at betragte dette, ikke som et Produkt af den ondartede Lidenskabelighed, hvoraf der findes saa Meget i denne Verden, men som et ganske naturligt Udtryk for Forfatterens levende og energiske Afsky for al Usandhed og Løgn, og navnlig for alle saadanne Forestillinger og Lærdomme, som directe eller indirecte nedsætte eller laste det høieste Væsen, og som skade eller tilintetgjøre den fromme, eenfoldige, barnlige Tro paa og Tillid til Gud. Men heriil kommer desuden, at de stærke Udtryk i

Regelen ere en mere sand Betegnelse for det, som derved skal betegnes, end de svage, og maae altsaa, allerede af den Grund, være mere tilfredsstillende for den, der har en energisk og levende Overbeviisning, hvad enten Talen er om at forkaste det Falske eller at anerkjende det Sande og Rette. Thi for ham bliver der noget Usandt og Urigtigt i, at bruge de svagere Udtryk, der ikke svare til det, som derved skal betegnes, og saaledes kun ere at betragte som halvsande. Dette bedes den velvillige og retsindige Læser, som sagt, at tage i Betragtning ved Bedømmelsen af nærværende Skrift. Thi vel troe vi at kunne forsvare ethvert haardt Udtryk, som findes i dette Skrift, men ikke destomindre kunne vi godt indsee, at vi, for Sandhedens Skyld (forat kunne skaffe den Indgang) trænge til at blive bedømt paa en velvillig og sandhedskjærlig Maade.

Gud give, at dette Skrift, og den Aand, som gaaer derigjennem, af mange Læsere maa blive opfattet og forstaaet paa den rette Maade!

I.

Misforstaaelser, Modsigelser og Vildfarelser hos Apostelen Paulus, navnlig i hans Lære om Troen og Retfærdiggjørelsen.

Ligesom Paulus paa flere Steder udtaler, at han kun er sendt for at prædike Evangeliet, det glade Budskab, prædike det paa den Maade, hvorpaa han (og tildeels ogsaa de andre Apostle) havde opfattet det, nemlig som Læren eller Budskabet om, at Alle, baade Jøder og Hedninger, som, paa Grund af deres Synder, vare Gjenstand for „Guds Vrede" og hjemfaldne til Straf, kunde erholde Guds Naade og Syndsforladelse ved Troen paa Christi Død som et Forsoningsoffer for Synderne — saaledes udtrykker han dette navnlig paa en meget energisk Maade 1 Cor. 2, 2, hvor han siger: „Jeg agtede mig ikke at vide Noget iblandt Eder, uden Jesum Christum og ham korsfæstet". Herved tilkjendegiver Paulus, at dette er Forkyndelsens „Alfa og Omega", dens „Begyndelse og Ende", eller: at det er Prædikenen om den **korsfæstede** Christus og Troen paa Retfærdiggjørelsen ved hans Blod og Død paa Korset, hvorpaa Alt kommer an, da Mennesket ikke antages at kunne faae Syndstilgivelse hos Gud eller at kunne blive saligt uden ved Troen paa Christi retfærdiggjørende Død. Dette var altsaa, ifølge Pauli Lære, **den nye Salighedsorden**, som han var udsendt for at prædike.

Da Christus overalt hos Paulus betragtes som afhængig af

Gud og ham underordnet, eftersom han ikke engang anseer ham for Gud, men betragter ham nærmest som det aandelige Menneske, der har en himmelsk Oprindelse, der fremstiller Menneskenaturen i dens Renhed og Fuldkommenhed, som „det andet Menneske, Herren af Himmelen" (1 Cor. 15, 47)*), saa var intet naturligere end at Pauli Prædiken, navnlig til Hedningerne, havde begyndt med Gud selv, som de ikke kjendte, og som de altsaa først maatte lære at kjende. De maatte dog først, saavidt muligt, lære at kjende den Gud, som er „Fader over Alt i Himmelen og paa Jorden", lære at kjende de Egenskaber, som Christus, Profeterne og andre Gudsmænd hos Jøderne havde tillagt ham. Dette var et aldeles nødvendigt Grundlag for den rette Forstaaelse af alle Guds Foranstaltninger til Menneskenes Vel. Havde Hedningerne ikke dette Grundlag at bygge paa, saa kunde de ikke undgaae, at komme ind paa en urigtig Vei, hvilket da ogsaa skete, ikke blot derved, at hele deres Opmærksomhed blev henledet paa et af Gud afhængigt, ham aldeles underordnet Væsen, saa at Gud strax fra Begyndelsen af blev stillet i Baggrunden, men ogsaa navnlig derved, at en eneste Begivenhed i dette Væsens, denne Persons Liv blev fremstillet paa den Maade, at det maatte give Hedningerne aldeles falske Begreber om Guds Væsen og Egenskaber. Dette skete da ogsaa ved den paulinske Prædiken, der, istedetfor at begynde med og gaae ud fra Guds Kjærlighed og Faderforhold til alt det Skabte og derved at vække den saliggjørende Tillid til Gud, begynder med „Guds Vrede", som truer Alle med Straf og Undergang. Herved kommer Mennesket til at staae i et heelt andet Forhold til Gud end naar det fra Begyndelsen af kommer til at kjende Gud paa den Maade, **at det kan fatte Tillid til hans Faderkjærlighed.** Vel skal nu Meningen hos Paulus være: ved Hjelp af Jesu Død og Troen derpaa

*) See mit Skrift om „Johannes-Evangeliet" Side 363—385, hvor de forskjellige Anskuelser af Christi Væsen, som findes i det N. T., udvikles, og hvor Pauli Anskuelse findes fremstillet, S. 368—371.

at bringe Menneſkene til Troen paa Guds Kjærlighed, der fra Evighed af ſiges at have forudbeſtemt at frelſe Menneſkene paa denne Maade. Men den ſaaledes tilveiebragte Tro paa Guds Kjærlighed bliver aldrig den ſande Tro. Sagen er: **at Chriſti Død og hans Blod**, ſom hele Vægten lægges paa naar Talen er om Menneſkenes Frelſe, **ligger aldeles udenfor Guds eget Væſen.** Derved kommer der Noget, ſom er aldeles ueensartet med og forſkjelligt fra Guds Væſen, ind imellem Menneſket og Gud, og ved dette Ueensartede ſkal nu Menneſket knyttes til Gud! Det Ueensartede ſkal være det ſtærkeſte Bindeled mellem Gud og Menneſke! Dette Ueensartede, ſom ſnarere viſer Mangel paa Kjærlighed end en ſand Kjærlighed hos Gud, ſkal nu hos Menneſket fremkalde Troen paa og Tilliden til denne beſynderlige Kjærlighed! Naar Paulus opſtiller Chriſti Død og Troen derpaa ſom en Betingelſe for, at Menneſkene kunne faae Adgang til Guds evige Naade og Kjærlighed, ſaa **ſætter han en udvortes hiſtoriſk Begivenhed iſtedetfor Guds evige Kjærlighed og Naade**, og Troen paa denne Begivenhed og dens Indvirkning paa Gud iſtedetfor Troen paa den ſidſte. Menneſket ſkal med en Art Tyrketro ſtirre paa og **klæbe ſig faſt til denne hiſtoriſke Begivenhed iſtedetfor med et fromt og barnligt Sind at holde ſig ligefrem til Guds Kjærlighed og Naade**, ſom overalt viſer ſig i Skabningen, ſom har givet os Livet, ſom opholder og beſkytter det, og ſom giver ſig Vidnesbyrd i vort eget Indre. Guds Kjærlighed ſkal gjøres afhængig af denne ene Begivenhed, den ſkal ikke kunne komme Menneſket tilgode uden ved den og Troen paa den!

Vil man nu hertil ſvare: at Troen paa Korſets Død, eller den korsfæſtede Chriſtus netop er Tro paa Guds Kjærlighed, ſom fremfor Alt har viiſt ſig i at lade Chriſtus døe for Menneſkenes Synder, (Joh. 3, 16: „ſaa elſkede Gud Verden" oſv.) — ſaa er dette en radikal Misforſtaaelſe ſaavel af det Aandelige overhovedet, navnlig Guds Væſen, ſom af Forholdet mellem Gud og Menneſker, betragtet fra dets aandelige Side. Selv i Tilfælde af, at der fra det ſædelige Standpunkt ikke var

Noget at indvende imod, at den Ene kan lide Syndernes Straf for den Anden, og at den Enes Dyd og Fortjeneste kan tilregnes den Anden, saa vilde dog ikke nogen enkelt Begivenhed, selv om den var foregaaet efter Guds Raad og Villie og havde tjent til Menneskenes Vel, kunne sættes istedetfor Guds evige Kjærlighed, denne uudtømmelige Kilde til alt det Gode, som hvert Øieblik bliver Guds Skabninger tildeel, og navnlig det Væsen, som han har skabt i sit Billede eller til Lighed med sig selv. Denne Kjærlighed, som er tusinde og atter tusinde Gange større, mere uendelig og omfattende end enhver af dens Yttringer, maa altid sættes som det Høieste og Mennesket henvises ligefrem til den; maa aldrig gjøres afhængig af nogensomhelst enkelt Kjendsgjerning, som er foregaaet paa en vis Tid og et vist Sted. Guds evige uendelige Kjærlighed er hverken bunden til Tid eller Sted, og dens altomfattende Virksomhed kan ikke indskrænkes og endeliggjøres paa den Maade, ved at bindes til en vis historisk Begivenhed. At binde Guds Kjærlighed til Nogetsomhelst, som er skeet i Tiden, bliver altsaa en umaadelig Misforstaaelse og Vildfarelse; det bliver en umaadelig Misforstaaelse og Vildfarelse at stille nogen Enkelthed af det Utallige, for os Mennesker tildeels Ufattelige, som Gud har gjort for Menneskene, saaledes i Forgrunden, at Kjærligheden selv, denne uudtømmelige Kilde til alt det umaalelige og tildeels ufattelige Gode, derved stilles i Baggrunden — hvilket just skeer naar Mennesket skal stirre ubevægeligt paa og holde sig til Christi Død istedetfor til Guds Kjærlighed, som dog er noget ganske Andet — og denne Fremgangsmaade bliver kun endnu mere forkastelig naar Guds Kjærlighed og Naade derved bliver til en modbydelig Vanskabning, til det Urimeligste i Tilværelsen, hvilket vi nedenfor skulle faae at see.

Naar altsaa Paulus bygger sin Prædiken paa Christi Kors, paa den korsfæstede Christus, istedetfor at begynde den med og bygge den paa Guds evige Kjærlighed og Naade, der ogsaa sendte Jesus Christus for at oplyse og forbedre Menneskene og føre dem til Ham, som er „Fader over Alt i Himmelen og paa

Jorden" — dog ikke ved at betale deres Synder med sin Død, hvilket er ligefrem imod Christi Lære (see nedenfor) — saa gjør Paulus sig skyldig i en **uhyre Misforstaaelse og Forvexling.** Han forvexler det Overordnede med det Underordnede, det Principale med det Afledede, det Altomfattende med det Partielle, det rent Aandelige med det mere Udvortes og Historiske, og giver saaledes Anledning til, **at Troen nærmest bliver en udvortes og historisk Tro** istedetfor at blive **et indvortes personligt Tillids- og Hengivenhedsforhold,** hvilket efterhaanden berøver Troen al sand religiøs Charakteer, hvorfor de fleste saakaldte „Orthodoxes" kirkelige Tro, som just er paulinsk i sin Grund, afgiver et sørgeligt Beviis.

Denne Pauli Fremgangsmaade: kun at prædike den korsfæstede Christus, er, som ovenfor antydet, saa meget mere forunderlig som han retter denne Prædiken til Hedninger, hvilke dog vel først maatte trænge til at faae Kundskab om Gud, hans Væsen og Egenskaber og fremfor Alt om hans evige Faderkjærlighed, saaledes som den blev fremstillet af Jesus Christus. Det var denne Gud i sin evige Kjærlighed, som alle Mennesker, og navnlig Hedningerne, trængte meest til at faae Kundskab om; de trængte meest til at lære Gud saaledes at kjende, at de kunde troe paa ham som en naadig og kjærlig Gud; at de kunde betroe sig til ham som en Fader, med den samme Tillid og Hengivenhed, hvormed Jesus Christus selv og saa mange af hans gudhengivne Forfædre blandt Jøderne betroede sig til ham, idet de lærte: at „den er salig, som forlader sig paa ham", o. s. v.

Men istedetfor alt Dette vil Paulus „ikke vide Noget iblandt Hedningerne i Corinth, uden Jesum Christum og ham korsfæstet"! Dersom det var Pauli Mening, paa denne Maade at føre de Hedningechristne lige til den christelige Frihed ved at overspringe alt det Gamle, selv den Gud, som baade Pauli Forfædre og selv Jesus Christus tilbad og dyrkede; dersom „det Nye" skulde bestaae i, at man saa at sige oversaa Gud, og blot holdt sig til den „Korsfæstede", saa har dette straffet sig selv paa en for-

færdelig Maade, idet de Hedningechristne, der saaledes skulde emanciperes fra Moseloven, samtidig dermed, overeensstemmende med Loven og dens Fordringer, **bleve oplærte i Troen paa Nødvendigheden af et blodigt Forsoningsoffer for Synderne!!**

Men Paulus er aabenbart gaaet fra den ene Yderlighed til den anden, han er gaaet over fra den legale farisæiske Iver for Troen paa den eneste sande Gud og for Mosclovens Overholdelse til den modsatte Yderlighed i Troen paa Christi Død, der af ham fremstilles som Betaling eller Soneoffer for Synderne; og ved at gaae til denne Yderlighed, ved ikke at ville vide Noget iblandt Grækerne, uden Jesum Christum og ham korsfæstet, **bortleder han Opmærksomheden fra Gud selv, fra Kjærlighedens evige Kilde**, idet hele Vægten lægges paa, at Mennesket skal gribe denne Tro paa en historisk Begivenhed — istedetfor paa Guds evige Kjærlighed — og blive salig ved den! Her have vi hos Paulus den samme ufornuftige Iver uden Kundskab, som han bebreider Jøderne (Rom. 10, 2.) Dersom denne Maade at opfatte Sagen paa, ifølge hvilken han ikke vil vide Noget iblandt dem, uden den Korsfæstede, var kommen frem i hans eller en Andens Prædiken for Jøderne, saa kunde det bedre gaae an og bedre undskyldes, thi for det Første havde Jøderne i Forveien Troen paa den eneste sande Gud, og kunde saaledes aldrig komme til at stille ham i Baggrunden eller lade ham blive fordunklet af nogetsomhelst af sine Sendebud, og dernæst maatte det fremhæves, at Jødernes Forestillinger om Messias, hvem de tænkte sig paa en altfor verdslig Maade, tænkte sig som en mægtig jordisk Regent, trængte til at berigtiges derhen, at hans Virksomhed var og kun skulde tænkes at være reent aandelig.

Men selv til Jøderne vilde dog en saadan Tale, at han „ikke agtede sig at vide Noget iblandt dem, uden Jesum Christum og ham korsfæstet," ogsaa have været altfor yderlig og ukorrect; thi, strengt taget, kunde han ligesaalidt sige til Jøderne som til Hedningerne, at han „ikke agtede sig at vide Noget iblandt dem, uden" o. s. v.; hvorimod han vel kunde og burde have sagt, navnlig til Jøderne, at han ikke agtede sig at vide eller vilde vide eller

kjende Nogen anden Messias end den Korsfæstede. Dette var det Yderligste, Paulus kunde gaae, hvis han havde forstaaet Sagen paa den rette Maade, forstaaet, hvad det var, som trængte til en Berigtigelse i Jødernes Forventning af en Messias (nemlig: at han ikke skulde blive jordisk Konge, at han kun skulde være udrustet med en aandelig, ikke verdslig Magt); forstaaet, hvad der var det Principale med Hensyn til Menneskenes Frelse; forstaaet, at det først og sidst kom an paa, at oplyse Menneskene saaledes om Guds Væsen, at de kunde komme til at staae i et barnligt Tillids- og Hengivenhedsforhold til ham, saaledes som „de Troendes Fader" (Abraham), saaledes som den fromme Gudsmand Jesus Christus selv. **Men at gjøre den korsfæstede** Christus selv, hvem Paulus ikke engang ansaa for Gud eller Gudmenneske (See mit Skrift om „Johannes-Evangeliet" Side 368—371), **til det Hovedpunkt, hvorom alt Andet skulde dreie sig** — og det selv i sin Prædiken til Hedninger, der først med det Samme fik at vide, at der var en eneste sand Gud, uden forresten at erholde de nødvendige veiledende Oplysninger om hans Væsen — **det var en altfor stor og farlig Misforstaaelse**, der ogsaa senere kom til at bære de bittreste Frugter; thi derved blev det hele Standpunkt forrykket; derved blev den ligefremme Tilnærmelse til Gud netop forhindret og vanskeliggjort. Og da man nu ovenikjøbet tænkte sig Sagen paa den Maade, **at denne Korsets Død skulde være en absolut nødvendig Betingelse for Syndsforladelse hos Gud og evig Salighed**, saa kan jo Enhver, som har en Smule sund Sands, indsee, at Sligt ikke kunde tjene til at overbevise Menneskene om Guds Kjærlighed og Naade, naar man fremstillede Guds Retfærdighed og Vrede over Synden med saa grelle Farver, at Tilgivelsen og Naaden alene kunde tilveiebringes ved et blodigt Soneoffer, ved Christi Død paa Korset, hvorved Naaden og Kjærligheden havde tabt deres Karakteer saaledes, at de ikke længere vare at betragte som Kjærlighed og Naade, men som en Art Afladshandel.

Men endnu mere forunderlig og farlig bliver denne Prædiken

naar man betænker, at den Virkning, som Paulus tillægger Christi Død, er **aldeles stridende imod de sædelige Love**, som maa tænkes gjældende i hele det moralske Universum, og hvorom Skaberen har nedlagt **et afgjørende Vidnesbyrd i vort Indre, i vor Samvittighed**. Ifølge disse sædelige Love kan *den Enes* moralske Fortjeneste eller Dyd ikke tilregnes eller overføres paa *en Anden*, saaledes, at *den Andens Brøde* eller Forbrydelse kan udslettes ved *den Enes Retskaffenhed* og *Dyd*, eller ved hans Lidelse og Død. Her hjælper intet Raisonnement, ingen Sofismer, ingen Autoritetstro, thi ingen af disse Ting kunne omskabe Tilværelsens aandelige Natur og dens Love, saaledes som de engang ere bestemte af Gud; og ifølge disse kan Brøde eller Fortjeneste ikke saaledes overføres fra den Ene til den Anden. Dette kan ikke gaae saaledes til i den moralske Verden; det strider imod alle sunde moralske Begreber — og antages da heller ikke udenfor dette Tilfælde i oplyste menneskelige Samfund — samt alle sunde og værdige Forestillinger om Gud. Og selv om man vilde gjøre en saadan Anskuelse gjældende med Hensyn til de *udvortes* Forhold (da der gives Exempler paa, at Magthavere have tilgivet Forbrydelser, enten for en høifortjent Mands Forbøn eller bevægede dertil paa en anden Maade ved andre nærmest udenfra kommende Motiver) — saa kan dog Sligt ikke overføres i den blot *aandelige* Sphære saaledes, at *ligesom* En ved en Andens Forbøn eller Mægling kan undgaae legemlig Straf, og forsaavidt leve rolig og lykkelig i et borgerligt Samfund — *saaledes* skulde ogsaa Synden og Lasten kunne tilgives paa samme Maade, og Mennesket derved — i *aandelig Forstand* — *kunne blive lykkeligt*; thi dette kan ikke skee, undtagen derved, at der foregaaer en saadan Forandring hos Mennesket selv, i dets eget aandelige Væsen og Tænkemaade, som er en nødvendig Betingelse for Lyksalighed. *Ligesom* nu denne Sindets Forandring er aldeles uafhængig af en Andens Lidelse og Død, er noget ganske Andet, Noget, der tilhører Menneskets eget Væsen, medens en Andens Lidelse og Død kun staaer i et ydre Forhold dertil, *saaledes* stiller en saadan Sinds-

forandring Mennesket i det nøieste Forhold til Guds Naade, thi ligesom en aldeles væsentlig Deel af Sindsforandringen bestaaer i, at Mennesket med Ydmyghed og Anger over sine Synder tyer til Naaden, saaledes kommer ogsaa Naaden det ydmyge, angrende Menneske imøde, ligesom den kjærlige Fader i Parablen gik den fortabte Søn imøde. Den Ydmyge, Angrende, som tyer til Naaden, haaber og stoler paa Naaden, med Hensyn til, at den ikke vil tilregne **de forbigangne Synder**, naar de oprigtigt bekjendes, angres og afskyes (Psalm. 32, Luc. 15) — **thi ellers var Naaden ikke Naade, naar den ikke tilgav Noget,** men fordrede Forsoning for alle de forbigangne Overtrædelser — og stræber saa forresten at arbeide sig frem i det Gode efterat have forladt Ugudelighedens Vei (den fortabte Søn, som vender hjem forat blive Dagleier hos sin Fader). Men da den, der engang med Ydmyghed har søgt Guds Naade, føler, at han heller ikke kan undvære den efterat han har omvendt sig fra sit ugudelige Levnet; da han føler, at han er svag, saalænge han boer i denne jordiske Hytte, og det Gode, han søger at gjøre, ufuldkomment, saa holder han ogsaa i al Ydmyghed stadig fast paa Guds Naade, **uden hvilken han ikke kan leve, og uden hvilken der ikke gives nogen Salighed for ham.** Men han hverken kan eller tør knytte denne Naade til nogen enkelt Begivenhed, nogen enkelt Gjerning, eller noget enkelt menneskeligt Væsen, var det end nok saa stort og udmærket blandt andre Mennesker, eller til dets Fortjenester. Den fortabte Søn vilde sikkert aldrig være kommen hjem, aldrig være bleven indesluttet i Faderens Arme, om ogsaa 1000 Retsærdige vare døde for ham eller i hans Sted; han vilde desuagtet have vedblevet at være i den elendige Stilling, hvori han var kommen ved sin egen ufornuftige og skjændige Levemaade; han vilde aldrig være kommen ud af denne Tilstand, hvis ikke den Elendighed, hvori han befandt sig, og Overbeviisningen om, at han ved sin ufornuftige Levemaade selv havde paadraget sig den, havde bragt ham til Besindelse. **Det Eneste, der kunde redde ham,** var paa den ene Side hans Sindsforandring, Fortrydelse og Ydmyghed, som strax viste sig i Gjer-

ningen (han vendte virkelig hjem og sagde til Faderen: „Fader, jeg haver syndet imod Himmelen og for Dig, og er ikke værd, at kaldes din Søn"), og paa den anden Side Faderens, det vil sige Guds Naade og Faderkjærlighed, som langt overgik Alt, hvad han kunde vente eller tænke sig. (Luc. 15, 20. 22—24.)

Naar nu alt Dette tages i Betragtning, og vi ved Siden deraf stille den paulinske Lære: at Frelse og Forsoning kun gives ved Christi Død, hvorved Guds Kjærlighed og Naade **ikke blot** blive gjorte afhængige af noget Udvortes, som ligger heelt udenfor Menneskets Sind og Tænkemaade, af en historisk Begivenhed, som først indtraf efterat syndige Mennesker havde levet her paa Jorden i mindst 4000 Aar; **men**, hvad der er endnu værre, **tillige** i sit Væsen tilintetgjorte (thi hvor Noget kvittes, betales eller afgjøres ved Soneoffre eller Betaling, tilgives det ikke af Naade). Naar vi, siger jeg, betragte alt Dette med Mere, som her kunde anføres, saa maa det strax falde i Øinene: **at Pauli Begreber om Guds Naade og Kjærlighed ere meget langt fra at have været rene eller rigtige.** Vi skulle søge at oplyse dette nærmere ved Betragtningen af hans Lære om Christi Offerdød og Troen derpaa som den eneste Tro, hvorved Mennesket skal kunne frelses og saliggjøres.

Efterat Paulus (Rom. 1, 18—3, 20.) har viist, at alle Mennesker, Jøder og Hedninger, ere hjemfaldne til Straf og at Ingen kan blive retfærdiggjort ved Lovens Gjerninger, lærer han i det Følgende, hvorved Mennesket kan blive retfærdiggjort, idet han siger: „Men nu er, uden Loven, Guds Retfærdighed aabenbaret, om hvilken der er, vidnet ved Loven og Profeterne; Guds Retfærdighed ved Jesu Christi Tro, for Alle og over Alle, som troe; thi der er ikke Forskjel. Thi Alle have syndet og dem fattes Ære for Gud, og de blive retfærdiggjorte uforskyldt af hans Naade, ved den Forløsning, som er i Christo Jesu; **hvilken Gud haver fremstillet til en Forsoning formedelst Troen paa hans Blod**, for at vise sin Retfærdighed ved de forhen begangne Synders Forladelse i Guds Langmodig-

hed*), for at vise sin Retfærdighed paa den nærværende Tid, at han maa være retfærdig og gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro." Og Rom. 5, 9 10. siges vi ogsaa at være „retfærdiggjorte ved hans Blod" og „forligte med Gud formedelst hans Søns Død."

Hele denne Opfattelse af Guds Væsen og hans Forhold til Menneskene er en Misforstaaelse, ja, en reen Fantasi, hverken begrundet paa de Egenskaber, vi fornuftigviis maae tillægge Gud, og som Christus tillægger ham, og heller ikke paa den Opfattelse af Sagen, som findes i den jødiske, ved Profeterne rensede Religion, der i det Væsentlige stemmer overeens med Christi Lære. Og dog bygger Paulus den her omtalte misforstaaede Retfærdighed eller Retfærdiggjørelse af Troen paa et profetisk Udsagn, ved at anvende det paa en aldeles urigtig Maade. Det tilsigtede Sted, som han anfører for at bevise, at denne Retfærdiggjørelse af Troen allerede er omtalt og forudsagt i det G. T., findes hos Hab. 2, 4. (See Rom. 1, 17). Men dette Sted taler ikke om nogen Retfærdiggjørelse af Troen, det hedder kun: „den Retfærdige (Retskafne, Fromme) skal leve ved sin Tro." Her er altsaa ikke Tale om, hvorved En skal blive retfærdig, eller hvorledes han skal retfærdiggjøres; men der tales om, hvorved den, der **allerede er** retfærdig, eller rettere sagt retskaffen, from, Gud velbehagelig, skal frelses, det vil sige, frelses, reddes i en heel anden Forstand end den, Paulus taler om; thi Profeten taler paa dette Sted om udvortes Frelse eller

*) Saaledes lyder den kirkelige Oversættelse; men den er her, ligesom paa saa mange andre Steder, ikke rigtig. Man bør oversætte: „for at vise sin Retfærdighed **formedelst** (eller paa Grund af) **Forbigaaelsen af de forhen under Guds Langmodighed begangne Synder**" (det vil sige: fordi han havde ladet de forhen begangne Synder gaae ustraffede hen). Paulus tænker sig Gud i den foregaaende Tid som bærende over med (taalende) Synderne ved sin Langmodighed, uden at straffe dem, men ogsaa uden at tilgive dem (derfor er Ordet „Forladelse i Guds Langmodighed" urigtigt); thi havde han allerede „forladt" dem, behøvede han ikke nu at „fremstille en Forsoning" for dem.

Redning. Men dernæst har ogsaa Ordet „Tro" paa det nævnte Sted en ganske anden Betydning end den, Paulus lægger deri. Det hebraiske Ord, som her oversættes med „Tro," betyder nemlig: Sikkerhed, Trofasthed, Fasthed enten i Tilliden til Gud (i at stole paa Gud) eller Fasthed i at holde sig til Gud overhoved, bevare hans Bud, „vandre med Gud", som det hedder om Noach (Gen. 6, 9.), hvilke Nuanceer i Betydningen ere saa nærbeslægtede, at de i Grunden ikke kunne adskilles. Men hvem seer ikke, at den Mening: den Retskafne, Fromme, som holder sig til Gud og stoler paa ham, skal leve, det er, frelses fra udvortes Fare **derved, at han har en urokkelig Tillid til Gud,** holder sig til ham, er Noget ganske Andet end at den Retfærdige ved Troen, det er: den, som bliver retfærdiggjort ved Troen, (Troen paa Noget, der er foregaaet udenfor ham, ikke i hans eget Indre) at den, siger jeg, som bliver retfærdiggjort ved denne Tro, ikke anderledes, „skal leve," skal blive salig, skal frelses i aandelig Forstand? Lader os sætte Modsætningerne imellem Stedets virkelige Mening og Pauli Opsattelse og Anvendelse deraf nærmere ud fra hinanden.

Den Retskafne, Fromme, som Profeten taler om, har allerede hos sig selv den nødvendige Grundvold for sin Redning, har den Retskaffenhed, den Fromhed, hvorfra hans Tillid til Gud er uadskillelig; thi from kan han ikke være uden at have Tillid til Gud og holde sig til Gud, og omvendt kan han, ifølge den jødiske Betragtningsmaade, ikke have en urokkelig Tillid til Gud, uden at være retskaffen og from. Der kan saaledes hos Profeten ikke være Tale om, hvorledes eller hvorved den Retfærdige eller Retskafne kommer i eller opnaaer Retfærdighedens Tilstand; Fromheden eller Retskaffenheden forudsættes ligefrem hos ham, og derfor „skal han leve," reddes, frelses, just fordi han er retskaffen, from, og har en fast og urokkelig Tillid til Gud. Det er saaledes en reen Misforstaaelse, at Paulus anvender dette Sted for derved at begrunde sin Lære om „Retfærdiggjørelsen ved Troen," thi

1. Er Retfærdiggjørelse og Retskaffenhed to aldeles forskjellige Ting.

2. Er den historiske Tro paa en vis Begivenhed og dens Virkning paa en Person noget heelt Andet end et personligt Tillids- og Hengivenhedsforhold til Personen selv.

3. Gaaer Retfærdigheden (Retskaffenheden) forud for Troen eller, med andre Ord, den forudsættes hos Profeten, medens den hos Paulus bliver en Følge, en Virkning af Troen.

4. Taler Profeten om udvortes eller legemlig Frelse, Paulus om aandelig Frelse.

Den Retfærdighed (Retfærdiggjørelse), som Paulus taler om, var altsaa ikke omtalt af „Profeterne", de have ikke „vidnet om den" saaledes som det hedder i Rom. 3, 21; de opfattede ikke Sagen paa denne Maade. **Profeterne gjorde ikke Veien saa let,** glat og bred, at lære: at man, forat blive retfærdiggjort for Gud, kun behøvede **at troe,** at Gud, som Mennesket havde forsyndet sig imod, **selv havde tilveiebragt,** „foranstaltet et Forsoningsoffer" for Menneskenes Synder, ved at sende en Retfærdig og lade ham døe paa Korset. Der vare flere Guds Tjenere i Israel, som allerede tidligere havde opoffret Livet for Guds Sandhed og Retfærdighed,*) og endnu flere, som vare villige til at gjøre det, men Ingen af dem, der saaledes opoffrede eller vare villige til at opoffre Livet, var dog, saavidt vi vide, saa fantastisk at troe eller lære: at en saadan Opoffrelse af En, som virkelig var en Guds Tjener, som virkelig kæmpede for Sandhed og Retfærdighed, var en Retfærdiggjørelse for de andre syndige

---

*) Vel findes de fleste af saadanne Guds Tjenere blandt Jøderne, men der gives dog ogsaa enkelte hos andre af Oldtidens Nationer. Saaledes f. Ex. Sokrates. Han døde vissselig for Sandheden, som han søgte at indprente sine Disciple, og tillige for de Andres Skyld, som ikke vilde antage hans Lære, men holdt fast ved den gamle Afgudsdyrkelse. Men Ingen (Grækere eller Ikke-Grækere) har dog endnu været saa urimelig, at paastaae, at hans Landsmænd bleve retfærdiggjorte ved hans Opoffrelse, eller at de i alt Fald havde kunnet blive det, naar de blot vilde troe derpaa.

eller onde Mennesker, som havde foranlediget Opoffrelsen, naar de blot vilde troe paa, at det forholdt sig saaledes. Nei — **saa rædsom glat, saa frygtelig bred, saa ubeskrivelig forførerisk** gjorde de ikke Veien for Menneskene, saa urigtige Begreber havde de da heller ikke enten om Guds Naade eller om det, der udfordres fra Menneskets Side, forat Gud, som det hedder, kan „retfærdiggjøre“ det.

Men hele denne „Retfærdiggjørelses“-Theori trænger til at belyses noget nærmere. Vi skulle da strax bemærke: at det Udtryk: „at retfærdiggjøre“ samt **hele Retfærdiggjørelsens Begreb hos Paulus er meget uheldigt,** navnlig i Betragtning af, at det findes hos en Mand, som vil etablere et nyt Gudsforhold, en ny Vei til at erholde Guds Naade, der skal være uafhængig af Loven og Retfærdiggjørelsen ved den. Thi Begrebet „Retfærdiggjørelse“, som Paulus gjør gjældende i den nye Saligheds-Orden, staaer just paa Lovens Grund og kan ikke adskilles derfra. Det viser altsaa, hvor lidet grundig og dyb Paulus er i sin Tænkning, naar han, i det samme Øieblik, han vil emancipere sig fra Loven, beholder Retfærdiggjørelsens Begreb, der just tilhører Loven, istedetfor at betegne det, som med Hensyn til Synderen skeer fra Guds Side som „Tilgivelse“, „Benaadelse“ eller noget Lignende. (See Parablen om den fortabte Søn, som vi nedenfor komme til at omtale og sammenligne med den paulinske „Retfærdiggjørelse“). Men Sagen er: at da Paulus holdt fast ved Offertheorien, Forsoningsofferet, som de jødiske Profeter allerede mange hundrede Aar i Forveien vare komne udover (for ikke at tale om Jesus Christus), maatte han ogsaa holde fast ved Retfærdiggjørelses-Begrebet, hvilket, ligesom saa meget Andet, viser, at Paulus bestandig staaer paa Lovens Grund — og det netop i Religionens inderste og vigtigste Moment: Syndstilgivelsen — skjøndt han vil emancipere baade sig selv og de Christne, han prædiker for, fra Loven; med andre Ord: **Han kan ikke tænke sig Guds Naade i dens frie, naturlige Skikkelse, men binder den til Loven, lader den fremtræde under Lovens Former,** idet han lader Gud

selv bringe det blodige Offer, som, ifølge Loven, nødvendigviis maatte bringes, og som skulde være tilstrækkeligt til at retfærdiggjøre Menneskene, naar de blot vilde være saa fromme, at troe, at det virkelig var retfærdiggjørende!! Og det skulde de naturligviis gjøre paa Grund af, at det var et bedre Offer end de Offre, som omtales og befales i Moseloven*),

*) Ligesom den Mening, at Skyld og Brøde kan affones ved et Offer i Almindelighed, ved Blod og Død (et Dyrs eller et Menneskes), navnlig naar det ikke er den Skyldige selv, der offrer sig eller offres, beroer paa en fuldstændig Misforstaaelse af Aandens Væsen og især paa aldeles feilagtige Forestillinger om Gud, saaledes beroer ogsaa den falske Forestilling om et bedre Offer, eller „bedre Offere" (Hebr. 9, 23.) paa den samme Misforstaaelse, dog med den Forskjel, at Misforstaaelsen i det sidste Tilfælde bliver dobbelt. Vildfarelsens eller Misforstaaelsens første Grad bestaaer deri, at man troer, at saadanne Offringer overhovedet kunne befrie Mennesket fra Skyld og Brøde og skaffe det Guds Naade. Men da den Sindsstemning, hvormed Offeret bringes, hvis den er taknemmelig, ydmyg og from, dog altid maa antages at have nogen Betydning, skjøndt Offeret i og for sig selv ingen har, saa ligger der en vis religiøs Følelse og Tanke til Grund for den Virkning, der tilskrives det Offer, som den Skyldige selv bringer. Naar Offeret derimod ikke bringes af den Skyldige selv, men af den, der skulde modtage Offeret, og naar saa dette Offer betragtes som et bedre Offer, saa have vi her Vildfarelsens anden og høieste Grad, thi saa findes der ikke mere selv det ringeste Gran af sund Sands eller religiøs Tanke i denne Offer-Forestilling. Thi her ledsages Offeret ikke mere af den fromme Tanke, hvormed den Skyldige, der erkjender sin Synd og Brøde, frembringer det. Og hvad nu Christi Offer, som Gud selv siges at have bragt sig selv, specielt angaaer, saa var dette Offer, paa Grund af at Menneskene selv ingen Andeel havde deri, saa langt fra at være et bedre Offer, at det, som Offer betragtet, snarere var endnu ringere, endnu mere betydningsløst end andre Offere. Dette ligger ligefrem deels deri: at det ikke er udgaaet fra Menneskene selv, og at der saaledes ikke kunde indeholdes noget Fortjenstligt deri fra Menneskenes Side, hvilket maatte antages at være aldeles nødvendigt, naar Offeret skulde have nogen Betydning — thi det er en tom Indbildning at betragte det som udgaaet fra Menneskene, alene paa Grund af, at Jesus var et Menneske, da det just siges at være skeet ifølge Guds

og fordi Gud selv, som det hed, bragte det. Han maatte nemlig, saaledes mente Apostelen Paulus, nødvendigviis have et

---

evige Raad og Villie, og da Mennesket Jesus helst ønskede at undgaae Døden („Min Fader, er det muligt, saa gaae denne Kalk mig forbi!"); **deels deri**: at imedens Forsoningsofferets Grundtanke er Lidelse og imedens Christus som Offer antages at have lidt det, som alle Mennesker skulde lide, saa maa han dog i Virkeligheden antages at have været mere nimodtagelig for Lidelser end maaskee noget andet Menneske, og dette paa Grund af sin Reenhed, sin Fromhed og Uskyldighed, samt hele sit Gudsforhold. Kun Christi Legeme kunde bringes som Offer, sin Sjæl kunde han ikke offre. Christi Legeme var nu vel baade saarligt og dødeligt ligesom andre Menneskers Legemer; men netop fordi hans Sjæl var reen og uskyldig, kunde han ikke føle Lidelsen saaledes som en Skyldig. Dette strider aldeles imod Aandens Love, samt mod dens Virkninger i og paa Mennesket. Den Uskyldige kan aldrig lide saaledes som den Skyldige, selv om han opoffrer Livet for Andres Skyld, for derved indirecte at befrie dem fra noget Ondt og skaffe dem Noget, der er Godt — hvilket Christus visselig gjorde, uden dog at være et Forsoningsoffer, bragt af Gud for Menneskenes Synder — ja, man bør ikke engang sige: „selv om han opoffrer Livet" o. s. v., men netop fordi han opoffrer Livet. Thi det Kjærlighedens Liv og den Aandens Kraft, som lader En opoffre Livet for Andres Vel, er i sit Væsen og Princip ophøiet over al Lidelse, og maa derfor i det Væsentlige kunne beseire den, om ogsaa Legemet føler en kortvarig Smerte. Saaledes kan der fornuftig- og christeligviis ikke være Tale om, at det Offer, som Gud selv urigtig antages at have bragt, var et bedre Offer i den Forstand, at det fremfor andre Offere kunde afsone og udslette Menneskenes Syndeskyld, thi dette er den største Urimelighed, som nogensinde kan tænkes eller er bleven tænkt, blottet for al aandelig Sandhed og al sand Religiøsitet — medens Christi Død ellers havde en høi og vigtig Betydning; thi ved den beseglede han sin Lære og sit Liv, og viste andre Mennesker, at ogsaa de skulde være villige til at opoffre Livet for det, som kan tjene til Menneskenes Vel, for Guds Sandhed, for det aandelige Gode. Saalænge de saakaldte „Christne" ikke have fattet den Tanke, at enhver Christen, saavidt muligt, bør være det Samme som Christus var, men troe at kunne leve et aandeligt Liv ved at støtte paa Christi Fortjeneste o. s. v., saalænge vil den grændseløse aandelige Jammer og Elendighed, som hidtil har været saa fremherskende i Kirken, aldrig ophøre.

Offer for Menneskenes Synder, som han ellers ikke kunde tilgive Menneskene af sin evige Naade og Kjærlighed, under visse Betingelser, som Menneskene selv, naar de vilde bruge deres Evner og Kræfter, kunde præstere; og da de blodige Offere, Menneskene kunde tilveiebringe, ikke kunde skaffe dem Guds Naade og Syndernes Forladelse, **maatte Gud selv fremstille dette Offer!** Da nu hele denne Offertheori, som sagt, hører hjemme paa Lovens Grund, saa hører Retfærdiggjørelses-Theorien ogsaa der hjemme, og **Paulus er saaledes i en radikal Modsigelse mod sig selv**, eller, om man hellere vil, befinder sig i en uhyre Misforstaaelse, naar han troer at etablere et nyt Princip i Forholdet mellem Gud og Mennesker, og at have angivet en ny Vei til Frelse og Salighed. Han angiver netop den ældste og laveste, Gud mest uværdige Vei af de to, der existerede hos Fortidens og Samtidens Mennesker.

Hertil kommer, at naar man gaaer ud fra Gud som et alfuldkomment Væsen, og, saameget som det er muligt for et indskrænket Væsen, sætter sig paa Guds Standpunkt, saa kan der fornuftigviis ikke være Tale om, at gjøre et syndigt og ufuldkomment Menneske retfærdigt, og ligesaalidt at erklære det for retfærdigt, saaledes som man ofte har villet forstaae det. Den, som ikke er retfærdig, men just det Modsatte, just syndig og uretfærdig, kan i et Nu hverken gjøres eller erklæres retfærdig, det er en absolut Umulighed, og strider imod alle sunde, sædelige Begreber og sædelige Love; følgelig kan Gud, der ikke ophæver eller tilintetgjør sine egne Love, heller ikke gjøre det. Dertil kommer, at Begreberne Naade og Retfærdiggjørelse udelukke hinanden. Selv om man nu vil paastaae, hvad man sikkert ogsaa vil gjøre, at det just er Naaden, som tilveiebringer Retfærdiggjørelsen — istedetfor at det er Naaden som benaader, tilgiver, uden derfor at betragte det benaadede svage Menneske som retfærdigt — saa vilde dog deraf følge, at Naaden ved denne Retfærdiggjørelses-Akt, vilde gjøre sig selv overflødig i Fremtiden, og dette vilde være det bedste Middel til at ødelægge den sande Fromhed og Ydmyghed, som er uadskillelig fra

det sande Gudsforhold, og til at gjøre Mennesket indbildsk, forfængeligt og fordringsfuldt ligeoverfor Gud (saaledes som saa mange saakaldte „Christne“ ere); thi at den, som engang er retfærdiggjort og som ved Troen holder fast paa denne Retfærdiggjørelse, ikke mere trænger til Naaden, maa jo dog være soleklart, naar det engang er blevet ham forkyndt, naar han engang har faaet Sikkerhed for, at han ved Troen paa det Blod, som beviislig er udgydt, kan fastholde Retfærdiggjørelsen.

Nei, hele denne Theori er aldeles uholdbar, og fuld af Selvmodsigelser. Den beroer paa altfor ufuldkomne og menneskelige Begreber om Gud. Paulus kalder det Naade, der af ham selv fremstilles som en Retfærdigheds-Handling, og hvormed Gud ovenikjøbet har den Henfigt, „at vise sin (Guds egen) Retfærdighed!“ — „at han maa være retfærdig og gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro,“ det er, som „formedelst Troen paa hans Blod“ bliver retfærdiggjort, og som holder fast ved denne Retfærdiggjørelse og ved denne Tro!!

Den saakaldte Naades-Akt bestaaer altsaa her i, „at fremstille en Forsoning“, et Forsoningsoffer overeensstemmende med Loven, med andre Ord: Gud selv maa her, ved at fremstille et Forsoningsoffer, fyldestgjøre Lovens Fordringer (der henhøre til et aldeles ufuldkomment og lavere aandeligt Standpunkt), forat kunne retfærdiggjøre Mennesket — af Naade (3, 24)!!! Kan man vel tænke sig en større Selvmodsigelse, en større Urimelighed?! Gud antages ikke at kunne vise Mennesket sin Naade anderledes! Han er bunden ved den ufuldkomne Ceremonilov, som kun blev given for en vis Tid! Han maa — siges der — fremstille et Forsoningsoffer for Synderne saaledes som Loven fordrede! Han kan ikke tilgive dem paa nogen anden Maade! Og dette skal være den nye Saligheds-Orden, som skal være modsat den gamle!! Og den, som er „retfærdiggjort“ paa denne nye(!) Maade, efter Lovens Fordring, skal nu være en „ny Skabning“! Du milde Gud! Hvilken Fantasi!! Hvilken Forvirring! Kan en „ny

Skabning" fremgaae af Pauli saakaldte „retfærdiggjørende" og saliggjørende Tro, det vil sige, af Troen paa Christi Blod, og Retfærdiggjørelsen ved den? Nei! og atter Nei! **Denne Tro er tvertimod det bedste Middel til at vedligeholde den gamle Skabning saa at den aldrig kan blive** „ny Skabning". Det har da ogsaa viist sig, at de saakaldte „Christne", som allerede for 1800 Aar siden, efter Pauli egen Erklæring, skulle være blevne en „ny Skabning", ikke ere blevne det endnu, den Dag i Dag, men at de ere nok saa meget beherskede af de gamle Synder og Laster, der tildeels kun fremtræde i en ny Form, som de nogensinde have været. Den „nye Skabning" skulde naturligviis navnlig blive „ny" ved den nye aandelige Frihed, ved den sønlige Udkaarelses Aand, som Christus og Propheterne have lært Menneskene at kjende. Men naar der siges, at Paulus har bragt Menneskene den sande aandelige Frihed, som den sande og rigtige Opfattelse af Christi Lære om Gud medfører, og som Paulus selv ogsaa taler om og roser sig af, saa er dette en stor Misforstaaelse. Ved at binde Menneskene til „Troen paa Christi Blod", som den eneste retfærdiggjørende Tro, har Paulus indført en ny Lov og derved ogsaa en ny aandelig Trældom. Thi aandelig Trældom er det, at binde Menneskets Salighed og Guds Naade til nogensomhelst udvortes og historisk Begivenhed, og saa endelig at binde Menneskets Tro til denne eneste Maade, hvorpaa Guds saliggjørende Naade skal kunne vise sig. Guds evige Kjærlighed kan ikke bindes til nogen enkelt historisk Begivenhed eller til nogen vis Form, og Menneskets Salighed kan heller ikke bindes til nogen af Delene; den er kun afhængig af Guds evige Kjærlighed og Naade samt den Brug, Mennesket gjør af de Evner og Kræfter, Gud har givet det. Denne Lære om den nye aandelige Trældom, som Paulus har sat i Stedet for den gamle, er da ogsaa bygget paa den gamle Anskuelse om „Guds Vrede", som Paulus ogsaa taler om Rom. 1, 18; 5, 9; og hans hævnende Straf, Rom. 12, 19, 20; hans Vilkaarlighed eller Uretfærdighed, Rom. 1, 26. følg.; 9, 11, følg. osv. Alt dette,

med Mere, viser hvor grundig gammeljødisk*) Paulus er, tiltrods for sin Prædiken imod Loven, jødisk i den værste Betydning, idet han saa stærkt fremhæver de anthropomorfistiske Forestillinger om Gud: den guddommelige Vrede og hævnende Retfærdighed; den guddommelige Vilkaarlighed og Uretfærdighed m. M. Hvem der er hildet i disse og lignende Forestillinger om Gud, kan aldrig blive i Stand til at opsatte Forholdet mellem Gud og Mennesker paa en sand, rigtig og Gud værdig Maade, og Paulus gjør ingen Undtagelse herfra; thi dette er just Grunden til at han opfatter Guds Forhold til Menneskene paa en saa urimelig, Gud uværdig Maade, som er aldeles modsat Christi Opfattelse deraf, hvilket endnu tydeligere vil fremgaae af Sammenligningen mellem Pauli Lære om Syndstilgivelsen eller Retfærdiggjørelsen og den Lære, som indeholdes i Parablen om den fortabte Søn (Luc. 15.). See nedenfor.

Men hvori bestaaer nu den Guds „Retfærdighed", som omtales i Rom. 3, 26., da vi nærmest endnu have med dette Sted at gjøre? Den bestaaer i, den viser sig i, paa en vis Tid at fremstille et Forsoningsoffer baade for de Synder, som han tidligere havde overseet og ladet gaae ustraffede hen, og tillige vel sagtens for andre lignende Synder, der bleve begaaede paa samme Tid som Offeret „fremstilledes", eller senere; thi „Alle have jo syndet (og synde), og dem fattes (Alle) Ære for Gud." Dog fremhæves især: at Guds Retfærdighed viser sig i at fremstille en Forsoning for „de forhen begangne Synder i Guds Langmodighed." Thi dengang var Gud, som det synes, strengt taget, ikke retfærdig, det vil da sige: han viste sig ikke saaledes, og behøvede altsaa nu at vise sin Retfærdighed. Den tidligere Langmodighed var nu saaledes traadt tilbage for Retfærdigheden, som nu maatte vise sig, forat det ikke skulde see ud som om Gud i Virkeligheden var uretfærdig, men at hans Ret-

*) Gammeljødisk, fordi han gaaer tilbage til det gamlejødiske Standpunkt, hvor Offringerne, som Profeterne senere ere komne aldeles udover, havde saa stor Betydning.

færdighed fremdeles skulde være hævet over al Tvivl! Det var en Æressag for Gud at vise, at han var retfærdig, og han viste dette ved at fremstille et Forsoningsoffer for de Synder, han tidligere, medens han var langmodig, havde overseet og ikke straffet (Rom. 3, 25 og 26.)!!! Gud er altsaa, efter Pauli Lære, til visse Tider saa langmodig, at det kunde synes, som om han ikke var retfærdig, eftersom han i Langmodighedens Periode ikke bruger eller viser sin Retfærdighed! Til andre Tider derimod bruger han sin Retfærdighed forat vise, at han dog i Grunden er retfærdig! Og nu viser han sin Retfærdighed paa den Maade, at **han, paa Menneskenes Vegne, selv fyldestgjør Retfærdighedens Fordringer, selv fremstiller det Forsoningsoffer for Synderne, som Loven har fordret, og fyldestgjør saaledes selv Lovens Fordringer,** hvilket just Menneskene skulde gjøre*). See, det kan man kalde Retfærdighed! Man kan ikke nægte, at der skal en Apostel til at sætte sit Stempel paa en saadan Retfærdighed, forat den kan gaae og gjælde som ægte.

Fremdeles viser Gud ogsaa sin Retfærdighed derved, at han antager „Troen paa Retfærdiggjørelsen ved Jesu Blod" for en retfærdiggjørende Tro — unægtelig et mærkværdigt Retfærdiggjørelsesprincip hos det høieste, alfuldkomne Væsen! — unægtelig et smukt Sidestykke til den første, ovenfor anførte Maade, hvorpaa Gud viser sin Retfærdighed! — Men ligesaa unægtelig en for de syndige Mennesker særdeles bekvem Maade at blive retfærdiggjort paa!

Men hvorledes skal man da egentlig tænke sig Forholdet imellem den Guds Retfærdighed, som skal have „viist sig paa den nuværende (ↄ: Pauli) Tid" og „de forhen begangne Synder" eller de forhen levende Syndere? De, som havde syndet „forhen" (under) Guds Langmodighed", men vare døde inden Christus kom, kunde de ogsaa blive retfærdiggjorte

*) En Dommer viser sin Retfærdighed ved at gjøre selv hvad den Skyldige, som skal dømmes, skulde gjøre, og saa frikjender han ham paa Grund heraf!! Dette er den guddommelige Retfærdighed!

ved Troen paa Christus? De kunde jo dog ikke troe paa „Retfærdiggjørelsen formedelst Troen paa hans Blod", da de ikke vidste Noget om Christus eller hans blodige Død. Desuden gives der, ifølge Kirkens Lære, ingen Tilgivelse eller Retfærdiggjørelse efter Døden. Eller er maaskee Saliggjørelsens Orden forandret saaledes ved Christi Komme, at der vel før hans Fremtræden gaves Tilgivelse og Retfærdiggjørelse efter Døden, men saa ikke mere? Det kan dog vist neppe være Meningen. Men kunde Gud da retfærdiggjøre de gamle Syndere uden den retfærdiggjørende Tro paa Christi retfærdiggjørende (forsonende) Død, tiltrods for at denne Tro just er en nødvendig Betingelse for Retfærdiggjørelsen?! Eller hvorledes skal man tænke sig dette? Det kan ikke hjælpe, at henvise til 1 Pet. 3, 19—20, thi der tales kun om „de Gjenstridige i Noahs Dage".

Det Hele viser sig for en sund og uhildet religiøs Betragtning at være en uklar, i sit inderste Væsen selvmodsigende Sammenblanding af forskjellige, tildeels modsatte eller ueensartede Begreber, i Forbindelse med temmelig vidt gaaende, stundom aldeles ulogiske Fantasier og Vilkaarligheder, der gaae ud fra og bygges paa menneskelige Lidenskaber (Vrede, Egensindighed, o. s. v.), som tillægges det alfuldkomne Væsen, og spille Hovedrollen i hans Verdensstyrelse og Forhold til Menneskene.

Men der er et andet Sted, der ogsaa maa tages i Betragtning, nemlig Rom. 4, 24—25., hvor der siges: „at det skal tilregnes os, naar vi troe paa den, der opreiste vor Herre Jesum fra de Døde; hvilken er given hen for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdiggjørelse." Her siges nu: at „det skal tilregnes os (ɔ: til Retfærdighed) naar vi troe paa den, som opreiste vor Herre Jesum fra de Døde". Her er altsaa **Troen paa Gud selv** kommen i Stedet for „**Troen paa Christi Blod**". (3, 25.) Men dette er dog to aldeles forskjellige Gjenstande. At troe paa Gud, hans evige Viisdom og Kjærlighed o. s. v., er noget ganske Andet, end at troe paa, vente sig Frelse af et Menneskes „Blod" eller blodige Død, selv om et saadant Menneske var sendt af Gud, var en sand Guds Tjener.

Der har da ogsaa, Gud være lovet, til alle Tider været Mange, som „troede paa Gud“ uden at tro paa Nogens „Blod“ eller blodige Død. Saaledes allerede de jødiske Profeter, der mange Aarhundreder før Christus vare komne udover den Forestilling: at Gud havde Behag i Offringer eller retfærdiggjorde Nogen derved. De erklære ligefrem i Guds Navn: at han „ingen Lyst har til“ Blod, Brændeoffere o. s. v. (Jesaias 1, 11; Jerem. 6, 20; 14, 12; Hos. 8, 13; Micha 5, 22; Ps. 51, 18 o. fl. St.). Men derimod til Mikkundhed, Gudskundskab (Hos. 6, 6.) og Retfærdighed (Jes. 1, 17: „Lærer at gjøre Godt, søger Ret, bringer den Vanartede paa rette Vei; hjælper den Faderløse til sin Ret, fører Enkens Sag!“ Ps. 82, 3. o. s. v.) Men ligesom de mest aandelige blandt dem, der troede paa Gud, ikke troede paa Offringer, Blod eller blodig Død, men alene paa Guds Naade og Barmhjertighed, saaledes bliver, paa den anden Side, deres Tro paa Gud, som troe paa en tredie Persons Blod eller blodige Død, troe, at Mennesket derved kan „frelses fra Guds Vrede“ (Rom. 5, 9; 1, 18.), blive „forligt med Gud“, „retfærdiggjort“ o. s. v. (Rom. 3, 25—26; 5, 10 o. f. v.) — **ingen rigtig Tro paa Gud.** Ligesom det Barn, som ved Tjenestefolkets List, Ondskab eller Dumhed er bragt paa den Tro, den fixe Idee, at dets Fader ikke kan eller ikke vil tilgive dets Forseelser, med mindre et af de andre Børn (navnlig det, som er Faderen kjærest) lider noget Ondt for dets Skyld — ligesom dette Barn, siger jeg, ikke har den rette Tro paa eller Tillid til Faderens Godhed og Kjærlighed til det — saaledes har den Mand heller ikke den rette Tillid til og Tro paa Guds Faderkjærlighed og Naade, som antager og troer, at Gud ikke kan tilgive ham hans Synder uden derved, at en Anden døer og udgyder sit Blod for ham for at forsone „Guds Vrede“, men som troer, at Gud netop kan gjøre det paa denne Maade. Denne saakaldte „Tro“ paa Gud er nemlig, ret beseet, deels en ugudelig Vantro, deels en ligesaa ugudelig Overtro og intet Andet.

Vantroen viser sig i dette Tilfælde deri: at man ikke troer, at Gud kan tilgive den angrende Synder hans Overtrædelser og

Misgjerninger, uden at der bødes for dem, uden at de aſſones med et Offer (Blod, Død); thi her mangler ligefrem Troen paa Guds evige, frie Naade og Kjærlighed, der umulig kan være bunden til ſlige Ting, naar man ikke vil ſætte det alſuldkomne Væſens Egenſkaber, og ſpecielt hans Kjærlighed og Naade, lavere end de tilſvarende Egenſkaber hos et ſvagt og ſyndigt Menneſke, hvilket dog vilde være en ſtor Urimelighed, ja, reent ud ſagt, Gudlaſt*), ligeſom det ogſaa er og bliver den argeſte Modſigelſe, paa den ene Side at tillægge Gud alle gode Egenſkaber i den høieſte og reneſte Skikkelſe, hvori de kunne gives, ja tænkes, og ſaa, paa den anden Side, at lade disſe Guds Egenſkaber ſremtræde paa den Maade i deres Forhold til de ſyndige og uſuldkomne Fornuſtvæſener, at Beſidderen aſ disſe ophøiede Egenſkaber kommer til at ſtaae paa et lavere Trin med Henſyn til uegennyttig Kjærlighed, Retfærdighed o. ſ. v. end de bedre blandt ſyndige Menneſker. Og ſaaledes kommer Gud virkelig til at ſtaae, naar en tredie Perſons Blod og Død er nødvendig til Syndernes Forladelſe hos ham**).

*) Da vi ikke lægge an paa, at gjøre Menneſkene værre end de ere, men kun at ſige Sandhed og fremſtille de kirkelige Vildſarelſer i deres Nøgenhed, have vi fundet det henſigtsmæsſigt at overføre det islandſke Ord: »guðlast» (Gudlaſt), ſom Enhver ſtrax maa kunne forſtaae, i det danſke Sprog; thi derved bliver Dommen om dem, der hylde og troe falſke Lærdomme, ſom indeholde Gud uværdige Fremſtillinger, mere retſærdig. Sagen er nemlig den: at de fleſte Menneſker, ſom ved deres Tro laſte, nedſætte Gud, i Regelen gjøre det ubevidſt og uden at lægge an derpaa. Derfor bliver det meget rigtigere at ſige, at disſe Menneſker laſte Gud, og at betragte denne deres Synd ſom „Gudlaſt“ end at ſige: at de beſpotte Gud og at deres Synd følgelig maa hedde: Gudsbeſpottelſe. Vi agte ſaaledes for Fremtiden at bruge dette Ord i Stedet for „Gudsbeſpottelſe“, undtagen hvor der maatte være ſæregen Anledning til at beholde det hidtil brugelige danſke Udtryk.

**) Den udmærkede amerikanſke Taler og Reſormator Theodor Parker — hvis Navn og Skrifter ere godt kjendte i den ſtørſte Deel af den civiliſerede Verden, dog ikke i Danmark, der endnu er altfor ſildet og indviklet i kirkelig Løgn og Vildſarelſe til at kunne eller

Den anden Deel af denne falske Tro, Overtroen, bestaaer deri: at man troer, at Gud virkelig kan tilgive Synderne paa denne Maade; at man bilder sig ind, at Mennesket ved en Andens „Blod" kan blive „retfærdiggjort" og „frelses fra Verden" (Rom. 3, 25; 5, 9.) Thi dette er, naar Sandhed skal siges, en ubeskrivelig rædsom Lære, Gud aldeles uværdig, uforenelig med hans Egenskaber, hans Kjærlighed, Hellighed og Retfærdighed, samt med den sædelige Lovgivning.

Men hvorledes kom nu Paulus til at sætte „Troen paa den, der opreiste Jesum fra de Døde" (4, 24.) i Stedet for „Troen paa hans (Jesu) Blod" (3, 25)? Hvorledes kom han til at sammenblande to saa forskjellige Arter af Tro? Han kom dertil ved at anføre Abrahams Exempel, og dette Exempel anfører han i 4de Capitel for at bevise „Retfærdiggjørelsen ved Troen", efter at han i sidste Deel af 3die Capitel havde opstillet denne „Retfærdiggjørelse" som det nye, christelige

---

torde indlade sig paa, at læse en saadan Mands Skrifter, som dog allerede for flere Aar siden ere oversatte paa Svensk — siger, blandt Andet, om den kirkelige Theologies Opfattelse af Gud: „Ifølge den almindeligt antagne Theologi er Gud en Konge; Katholiker og Protestanter forestille sig ham som en despotisk Konge. I hans Karakteer ere 3 Ting fremherskende. Den første er Magt, baade fysisk og aandelig Kraft; den anden er Selviskhed, Kjærlighed til sin egen Forherligelse; den tredie er Lyst til at forstyrre eller ødelægge. Ligesom andre Konger bekymrer han sig lidet om sine Skabningers Velfærd, skjøndt han giver sig Udseende af, at drage Omsorg for dem. Menneskene maa frygte denne Konge, og det er det Høieste, hvortil man kan komme. Man maa kun bede til Gud gjennem en Midler .... Den klassiske Mythologi fremstiller de gamle hedenske Guder som selviske og herskelystne; og den gjængse Theologi fremstiller Gud som selvisk i sin Kjærlighed til Magt og Herlighed, og frygtelig selvisk i sin Vrede. Følgelig tilskriver den gjængse Theologi Gud saadanne Gjerninger, som i næsten ethvert Land i Christenheden vilde føre et Menneske paa Skaffottet. Den gjængse Theologies Gud er Menneskeslægtens Tyran". Der er, desværre, kun altfor meget Sandt heri.

Retfærdiggjørelsesprincip, „vidnet om ved Loven og Profeterne", hvormed han nærmest sigter til det, som siges om Abrahams Tro, og til det Sted af Hab. 2, 4, som vi ovenfor have omtalt og viist, at det aldeles ikke kan bevise hvad Paulus vil bevise dermed. Om Abraham siges der nu (1. Mosеb. 15, 6.): „Abraham troede (stolede paa) Herren, og han tilregnede ham det til Retfærdighed". Da det nu var Troen paa Gud, ikke paa noget Andet, som blev regnet Abraham til Retfærdighed, maatte Paulus paa dette Sted, hvor han just anvender og holder sig til Abrahams Exempel, ogsaa holde sig til Troen paa Gud eller, som han udtrykker det, „Troen paa den, der opreiste den Herre Jesum fra de Døde", idet han saaledes sætter Troen paa Gud i Forbindelse med Troen paa Christus, men rigtignok paa en ganske eiendommelig Maade, naar man tager Hensyn til den Hovedtanke, som gaaer igjennem disse Capitler, nemlig Retfærdiggjørelsen ved Jesu forsonende Blod og Død. Thi det, at „Gud opreiste Jesum fra de Døde", beviser egentlig kun hans Almagt. Men Almagten, som saadan, har Intet at gjøre med Syndsforladelsen, der kun maa henføres til Guds Kjærlighed og Naade, til hvilken den da ogsaa bliver henført af Paulus, som rigtignok lader Retfærdigheden opsluge og tilintetgjøre dem begge. „Troen paa den, der (ved sin Almagt) opreiste Jesum fra de Døde" er saaledes aldeles forskjellig fra „Troen paa Jesu Blod" (3, 25) og synes, som sagt, at være kommen ind i denne paulinske Lære om Syndsforladelsen paa Grund af, at han følte sig opfordret til at anvende Fader Abrahams Exempel i Beviisførelsen om den retfærdiggjørende Tro.

Men de her omtalte tvende Arter af Tro ere ikke blot forskjellige paa Grund af deres aldeles forskjellige Gjenstande („Jesu Blod," og „den, som opreiste Jesum fra de Døde"), men dertil kommer, at disse to Arter af Tro: den, som omtales i Romerbrevet og den, som omtales i 1 Mosеb. 15 Capitel, ogsaa i deres inderste aandelige Væsen ere aldeles forskjellige fra hinanden, saaat Misforstaaelsen og Confusionen i

Pauli Lære om Troen kun bliver forøget derved, at han anvender Abrahams Exempel. Den Tro, som omtales i 1 Moseb. 15, 6., er nemlig **en personlig Tillid til Gud**, navnlig til hans Sanddruhed, til Paalideligheden af hans Løvter og i Forbindelse dermed til hans Almagt. Gud havde lige i Forveien lovet Abraham et talrigt Afkom, og nu hedder det: „Abraham troede Herren, og han regnede ham det til Retfærdighed". Dette, at han stolede paa Gud, havde en ubetinget Tillid til Gud; dette, at „han troede imod Haab med Haab, at han skulde vorde mange Folkes Fader", at „han ikke tvivlede i Vantro paa Guds Forjættelse, men styrket i Troen gav Gud Æren, fuldkommen vis paa, at hvad Gud havde lovet, var han og mægtig til at gjøre" (Rom. 4, 18. 20. 21), dette — blev „regnet ham til Retfærdighed", det vil sige: anseet som Beviis for, at Abraham var en from og retskaffen Mand; thi i 1 Moseb. 15 Cap. er der aldeles ikke Tanke eller Tale om nogen Retfærdiggjørelse, ikke Tanke eller Tale om nogen Overgang hos Abraham fra en Uretfærdighedstil en Retfærdigheds- eller Retfærdiggjørelses-Tilstand. Gud havde allerede i Forveien viist Abraham sin Naade og faderlige Omsorg, og Abraham havde ogsaa fulgt de Vink, Gud havde givet ham. Men paa det af Paulus anførte Sted giver Abraham et udmærket og afgjørende Exempel paa sin urokkelige, barnlige Tillid til Gud og de Løvter, han havde givet ham. Denne Abrahams Tro er saaledes, selv efter Pauli Forklaring (Rom. 4, 18—21), **ligefrem et personligt Tillidsforhold, Tillid til Guds Almagt, hans Sanddruhed, Løvter og Forjættelser.** Men nu lægger han ikke Mærke til, at denne Tro er af en ganske anden Art end „Troen paa Jesu Blod" og Retfærdiggjørelsen ved den.

Abrahams Tro var nemlig, som alt bemærket, en personlig Tillid til Gud, med andre Ord, en Tro paa, at Gud vilde holde hvad han havde lovet Abraham i Fremtiden, opfylde hvad han havde forjættet ham. Den anden Tro i Rom. 3. Capitel er derimod **en blot Antagen af Noget, der**

alt var passeret, samt af en Virkning, den alt passerede Begivenhed uden Grund antoges at have — „uden Grund", da den forudsatte Virkning strider imod Guds Væsen og de aandelige Love — det var saaledes **en reent historisk Tro**, det vil sige: en Tro, som var bygget paa en historisk Begivenhed, der dog var bleven opfattet paa en urigtig Maade, og som saaledes havde optaget i sig et fantastisk og irreligiøst Moment. Den historiske Tro er nemlig noget ganske Andet end Religiøsitet eller Fromhed; den kan være aldeles irreligiøs (nemlig forsaavidt som den er fordringsfuld eller egoistisk) og har desværre altfor ofte viist sig at være det. Denne radikale Forskjel paa Abrahams Tro og den „Tro paa Jesu Blod", Paulus taler om, har en overmaade stor Vægt og Betydning naar Talen er om, at Gud regner Mennesket dets Tro til Retfærdighed. Thi det ligger jo dog i Sagens Natur, at det ikke kan være nogen stor Fortjeneste, at troe paa eller antage en alt forbigangen, historisk Begivenhed, samt at antage, at samme Begivenhed har havt den eller den Virkning; thi naar denne Virkning er i Faveur af Den, som skal troe den, **kommer Egenkjærligheden ham til Hjælp, og han bliver let tilbøielig til at troe paa den forudsatte Virkning,** selv om den ikke kan godtgjøres ved sunde, fornuftige og religiøse Beviser; selv om der er meget Mere imod at antage end at forkaste den. Dette gjælder i høi Grad om „Troen paa Christi Blod", der af Paulus fremstilles som „retfærdiggjørende". En saadan Tro, som gaaer ud paa, at Gud kun ved Jesu Blod og Død kan tilgive Menneskene deres Synder og retfærdiggjøre dem, kan nemlig, naar Alt bliver overveiet paa en sund, religiøs og Gud værdig Maade, aldrig blive Gud velbehagelig. Thi Gud kan dog ligesaalidt som noget andet selvbevidst Fornuftvæsen finde Behag i eller glæde sig over (forat bruge menneskelige Udtryk om Gud), at andre Fornuftvæsener nære saadanne Forestillinger om hans Tænke- og Handlemaade, som ligefrem stride imod de Egenskaber, de samme Fornuftvæsener tillægge ham, og som fornuftigviis synes at maatte tillægges ham; da slige Forestillinger baade ere

fornærmelige imod det høieste Væsen, selv om det, strengt taget, ikke kan fornærmes, og vise tillige, at de Fornuftvæsener, som nære dem, ikke have gjort sig tilstrækkelig Umage for at bruge de aandelige Evner og Kræfter, de have faaet af Gud, paa den rette Maade. Ingen af Delene kan, som sagt, behage Gud saaledes, at han regner Nogen Sligt til Retfærdiggjørelse.

Den Tro derimod, hvis inderste Væsen og Charakteer er en **ubetinget Hengivenhed og urokkelig Tillid til Gud,** selv angaaende de Ting, som ifølge de blotte Forstands-Beregninger synes at være umulige eller aldeles usandsynlige, og som i alt Fald Ingen uden Gud kan vide Noget om: denne Tro, sige vi, maa ikke blot være Gud velbehagelig, men ogsaa have en ganske anden Virkning paa Mennesket, navnlig paa hele dets aandelige Tilstand, end den Tro, som i sit Væsen er det Modsatte af den første, idet den kun er en historisk Antagen af Noget, og som saaledes mangler den førstnævnte Troes aandelige Karakteer, Inderlighed, Tillid og Hengivenhed. Man stoler paa et historisk Factum, istedetfor at stole paa det alfuldkomne høieste Væsen, dets Viisdom og Kjærlighed. Troen paa Retfærdiggjørelsen ved Christi Blod og Død indeholder nemlig, som alt bemærket, **en Art Vantro, en Art Mistillid til Gud,** bestaaende deri: at Gud ikke skal kunne tilgive Synderne af sin egen frie Naade og Kjærlighed, men kun derved, at Christus udgyder sit Blod og døer for dem.

Om Gud altsaa regner Mennesket den Tro til Retfærdighed, som er lutter Tillid til Gud og Hengivenhed i Guds Villie (Abrahams Tro), saa kan dog ikke den Tro, som er af modsat Beskaffenhed, som just indeholder Mistillid til Guds evige Kjærlighed, og binder den til en bestemt Begivenhed, have den samme Virkning.

Endelig maa ogsaa hertil føies: at Abrahams Tro i sit Væsen er fornuftig, Gud værdig og overeenstemmende med sig selv, idet den troer om Gud hvad der stemmer overeens med de Egenskaber, vi tillægge ham, medens den paulinske Tro paa:

at Syndstilgivelsen kun kan faaes ved Blod og Død, i sig selv, i sit inderste Væsen en **uforunftig og absurd, modstridende de Egenskaber, vi tillægge Gud,** og følgelig ogsaa, som indeholdende den dybeste Selvmodsigelse, **Gud og Mennesker uværdig.**

Men der ere endnu flere Ting, som vise den paulinske Uklarhed og Forvirring i denne Lære. Det hedder nemlig, som alt bemærket (4, 25): at Christus „er opreist til vor Retfærdiggjørelse". Dette maa Den, som paa en sund og uhildet Maade tænker over Sagen, finde heelt besynderligt. I det hos Paulus Foregaaende (3, 24—26.) og Efterfølgende (5, 9. 10.) tilskrives Retfærdiggjørelsen Jesu Blod og Død, her derimod hans Opstandelse, hvilke to Momenter eller Begivenheder ere og maae være meget forskjellige, skjøndt de staae i en vis Forbindelse med hinanden. Det er da heller ikke godt at see, hvorledes Retfærdiggjørelsen kan tilskrives Opreisningen fra de Døde, navnlig naar den baade foran og bagefter saa bestemt henføres til Døden. Det er nemlig aabenbart, at Døden er Noget for sig, og at den Virkning, den har eller antages at have som Død, kan ikke tilskrives Noget, der i sit Væsen er den aldeles modsat, og dette gjælder netop om Opstandelsen eller Opreisningen ved Guds Kraft fra de Døde. Ere vi „retfærdiggjorte ved hans Blod" og „forligte, forsonede med Gud formedelst hans Søns Død", som saadan, kan han ikke være „opreist for vor Retfærdiggjørelse". Var Jesu Død i og for sig „retfærdiggjørende," saaledes som Paulus saa bestemt udtaler det paa flere Steder og saaledes som Kirken lærer, saa maatte Døden antages at have havt denne Virkning, selv om Christus aldrig var bleven opreist fra de Døde til dette Liv. Hans Opreisning fra de Døde maa sikkert ogsaa antages at have havt en heelt anden Virkning end den, at være retfærdiggjørende for de Syndere, Christus siges at have lidt for. Den var vel snarere retfærdiggjørende i en vis Forstand for ham selv, idet Gud derved gav ham Seier over eller overfor sine Fjender, som ved Døden vilde tilintetgjøre ham og hans

Virksomhed, saaat Opstandelsen netop havde den modsatte Virkning af Døden, som syntes at tilintetgjøre Christus og hans Virksomhed, medens Opstandelsen tilintetgjorde Modstandernes Hensigt og gav Anledning til, at Christus og hans Lære blev forkyndt i Verden. Overhovedet kunde det, som var behageligt, som var det Modsatte af Lidelse og Død, og som Gud gjorde til Ære for sin udvalgte Tjener Jesus og forat herliggjøre ham, ikke betragtes som forsonende eller retfærdiggjørende for Synderen, om det ogsaa gavnede ham paa en anden Maade; thi kun ved sine Lidelser og Død kunde Christus lide i Menneskenes Sted, lide hvad de skulde lide og derved, som det antages, være et Forsoningsoffer. Ved Opstandelsen, som var en Ære, en Seir, kunde han ikke være det. Men Paulus, som vel sagtens til en vis Grad maa have indseet dette eller havt en Anelse derom, har ogsaa paa en eiendommelig Maade deelt den ene Virksomhed i to Dele, idet han henfører Noget deraf til Døden, Noget til Opstandelsen paa den Maade, at Jesus Christus „er given hen (i Døden) for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdiggjørelse". Hvorledes nu Paulus har tænkt sig det, som i Virkeligheden er Eet, deelt saaledes i to Dele, og hvorledes han har tænkt sig Retfærdiggjørelsen ved Opreisningen fra de Døde, er ikke saa let at sige. Hvis Christus er givet hen (i Døden) for vore Overtrædelser, saa er Menneskets Syndeskyld hævet ved hans Død og ved **den alene**, og derved, just paa den samme Tid, som Syndeskylden er hævet, er Mennesket (eller maa det tænkes at være) retfærdiggjort. Og denne Retfærdiggjørelse, som alene er **for Gud**, kan ikke være afhængig af nogensomhelst andre Begivenheder eller Omstændigheder. Saaledes kan der ikke være Tale om nogen Retfærdiggjørelse ved Christi Opstandelse, da den alene maa henføres til hans Blod og Død, forsaavidt som de antages at have en retfærdiggjørende Virkning. Jo, sige vel de kirkelige Theologer — der naturligviis, overeensstemmende med Autoritetstroen, skulle forsvare Alt, som en Apostel eller en apostolisk Mand har sagt — forsaavidt som Christi Opstan-

delse fra de Døde var en nødvendig Betingelse for, at Christus og Troen paa ham — just denne retfærdiggjørende Tro — blev prædiket blandt Menneskene, forsaavidt kan Opstandelsen fra de Døde ogsaa betragtes som retfærdiggjørende, forsaavidt kan Christus siges at være „opreist til vor Retfærdiggjørelse". Men denne Forklaring er aldeles utilstrækkelig til at bevise, at Opstandelsen er retfærdiggjørende. Her kunne nemlig tænkes to Tilfælde. **Det første Tilfælde er,** at Christi Død, som saadan, virkelig er retfærdiggjørende, og saa kan den ikke tabe denne Virkning derved, at Christus ikke opstaaer fra de Døde til dette Liv, selv om dette medfører, at Christus og Retfærdiggjørelsen ved hans Død ikke bliver prædiket for Menneskene; thi Gud vil, ja maa dog lade alle Saadanne nyde Godt deraf, som i Almindelighed have Tillid til ham og hans Naade. Denne almindelige Tillid til Guds Kjærlighed og Naade bliver da af den Alvidende appliceret paa eller henført til de enkelte Foranstaltninger af Gud til Menneskenes Frelse og tilregnet Vedkommende, ligesom Abrahams Tro paa og Tillid til Gud blev regnet ham til Retfærdighed. Thi Ingen kan dog vel paastaae, at Gud ikke viser Menneskene Naade, undtagen de forud kjende og troe paa enhver speciel Yttring deraf. Forsoningen eller Retfærdiggjørelsen ved Christi Død maatte saaledes, hvis denne Død virkelig var retfærdiggjørende (Rom. 5, 9. 10. „retfærdiggjorte ved hans Blod" osv.), blive tilregnet Saamange, som i Almindelighed satte deres Tillid til Gud og hans Naade, selv om Christus ikke var opreist fra de Døde, og selv om Læren om hiin Retfærdiggjørelse ikke var bleven prædiket for dem saaledes, at de specielt kunde troe paa den.

Det andet Tilfælde er: at Christi Død ikke er retfærdiggjørende, og da kan det heller ikke nytte, at troe det, som ingen Virkelighed har. Ved Troen alene kan det ikke faae Virkelighed; thi vel kan Troen, ifølge Christi Lære, udrette de vidunderligste Ting, **men kun under den Forudsætning, at det, som troes, ikke strider imod Guds Væsen eller de aandelige Love,** hvilket, desværre, er Tilfældet med Retfær-

diggjørelsen ved en Andens Død. Troen paa Christi Død kan saaledes ikke blive retfærdiggjørende naar Døden selv ikke er det; og følgelig vilde Opstandelsen fra de Døde, skjøndt den gav Anledning til, at Christus og Troen paa Retfærdiggjørelsen ved hans Død blev prædiket for Verden, heller ikke, i dette Tilfælde, kunne have noget Retfærdiggjørende ved sig. Snarere vilde Virkningen af Christi Opstandelse fra de Døde, forsaavidt som denne tænkes at være nødvendig, eller forsaavidt den kan betragtes som Betingelse for at Christus blev prædiket, kunne ansees for helliggjørende. Dette kunne vi forklare os paa følgende Maade: Jesus Christus var i Ordets egentligste Forstand Sandhedens Apostel, han har fremstillet deels Læren om den „himmelske Fader", hvem Menneskene, hans Børn, bør søge at ligne, og som altid omfatter dem med en uforandret og uforanderlig Faderkjærlighed, selv naar de vende sig bort fra ham, og er altid beredt til at tilgive dem, naar de oprigtigt søge Tilgivelse; deels Læren om Mennesket, dets Evner og Anlæg til det Gode samt den Maade, hvorpaa det kan tækkes Gud — paa en saa simpel og naturlig (ɔ: med Menneskets aandelige Natur overeensstemmende), men dog ophøiet og tiltrækkende Maade, **at ingen Lære kan være bedre skikket til at opmuntre, styrke og veilede Mennesket i dets Stræben efter Fuldkommenhed og Hellighed.** Naar altsaa Christi Lære og hans Liv, hvormed han stadfæstede Læren, ikke var bleven forkyndt Menneskene, med mindre han i Forveien var opreist fra de Døde, og naar hans Lære og Liv vare saa vigtige for vor Helliggjørelse, saa kan man vistnok med Grund sige, at Christi Opstandelse fra de Døde, paa den angivne middelbare Maade, har tjent til vor Helliggjørelse, naturligviis navnlig naar hans Lære ikke var bleven forvansket og misforstaaet saaledes som Kirken har forvansket og misforstaaet den. Paulus vilde saaledes i alt Fald, fra sit Standpunkt, vistnok rigtigere have sagt: „hvilken er given hen for vore Overtrædelser". — Heri ligger allerede Retfærdiggjørelsen (Rom. 5, 9.) — „og opreist for vor Helliggjørelse". Meningen vilde da

være: at ligesom den retfærdiggjørende Virksomhed er fremgaaet af Christi Død, saaledes den helliggjørende (middelbart) af hans Opstandelse. Men Paulus bliver her alene staaende ved Retfærdiggjørelsen, som han nu ikke blot henfører til Christi Død, men ogsaa til hans Opstandelse. Det Ene er slemt nok, det Andet gjør Uklarheden og Forvirringen kun endnu større.

Det Hele er aabenbart en uklar Sammenblanden af Loven med dens gamle Offertheori og en Art indbildt Naade, som ingen virkelig Naade er, samt den mest urimelige Vilkaarlighed, der paa den ene Side modstrider og sætter sig udover alle sædelige Begreber, al sædelig Lov, paa den anden Side er aldeles uforenelig med Guds alfuldkomne Egenskaber. Alt gaaer ud fra og bygges paa de groveste Anthropomorfismer, der tillægges Gud, saasom „Vrede", „Langmodighed", som kun gaaer til en vis Tid, o. s. v. !!! Naaden viser sig i at skaffe tilveie og fremstille et pasfende Offer paa Menneskenes Vegne, et Offer, hvorved den, der fremstiller det, formilder sig selv, sin egen Vrede!!! Kan der vel tænkes noget mere Urimeligt, ja, reent ud sagt, aandeligt taget, vanvittigt? Hvis Gud virkelig var vred, hvis han ikke kunde formildes uden ved Offere — hvilket jo rigtignok strider aldeles imod Guds Væsen — hvorledes kunde det saa falde ham — den Vrede — ind at frembringe Offeret selv? Og hvorledes kunde han tage et saadant Offer, som han selv frembragte, for gyldigt, uden at de, der egentlig skulde frembringe det, havde selv den mindste Andeel deri? Naar saavel Hedningerne som Jøderne i de ældste Tider havde den Tro, at man ved Offringer kunde formilde Guderne eller Gud og derved frigjøre sig fra deres eller hans hævnende Straf, saa var dette rigtignok en falsk Tro, bygget paa urigtige og mangelfulde Forestillinger om Gud, men der var dog Mening deri, **da Offringerne altid tænktes bragte og bleve bragte af den eller de Skyldige selv, af den Part, der skulde bringe dem, eller af Nogen paa hans Vegne,** men aldrig af den, der skulde modtage dem. Men naar den, hvem Offeret skal

bringes, selv tænkes at bringe det, saa bliver det Hele meningsløst og selvmodsigende; det bliver den anden, og tillige i Virkeligheden den høieste Grad af denne frygtelige, ureligiøse og usædelige fantastiske Vildfarelse, som overgaaer al Beskrivelse. Vi skulle søge at tydeliggjøre den ved et Exempel, hentet fra Livet. Naar B. skylder A. en Sum Penge, saa maa denne Sum enten betales A. af B. eller af en anden Person som ikke er A., eller A. maa eftergive B. Summen, erklære, at han ikke behøver at betale den. Men at tænke sig, at A. betaler sig selv den Sum, B. skulde betale ham, er et fuldstændigt Nonsens; han kan ikke betale sig den selv, men han kan opgive Fordringen derpaa, kan lade være at fordre den betalt. Naar det nu altsaa siges, at Gud selv tilveiebringer det Offer, den Betaling, som man tænker sig nødvendig, forat Synderne kunne blive kvitterede, og Creditoren, Gud, forsonet, saa er denne Tankegang saa fuldstændig urimelig og selvmodsigende som nogen Tankegang vel kan være, og dette selv*) under den falske Forudsætning, at Synderne paa den Maade kunne udslettes og tilgives, og at den Enes moralske Fortjeneste kan overføres paa den Anden. Men dette strider jo desuden aldeles imod saavel de sædelige Love i Almindelighed, som de enkelte Fornuftvæseners Bevidsthed, og viser sig saaledes som den anden grundfalske Hovedtanke i denne saakaldte „Forsoningslære," der

*) Selv „under denne falske Forudsætning"; selv om man kunde gaae ind paa Muligheden af, at Offringer kunde skaffe Menneskene Syndstilgivelse hos Gud, vilde det dog være urimeligt at tænke sig, at Gud — som tilmed er uforanderlig — skulde kunne forandre sit Sind saaledes, at han, efter først at have gjort en Fordring til Menneskene, som de umulig kunne fyldestgjøre, bagefter befinder sig og siger: jeg seer at det ikke kan nytte at forlange denne uhyre Syndeskyld betalt af Menneskene, de kunne ikke klare den, jeg faaer selv at gjøre Udvei, jeg maa betale mig selv denne Gjeld. Dette er, strengt taget, aldeles utænkeligt om Gud, og det er, reent ud sagt, et **fuldstændigt theologisk Nonsens, en fuldstændig Misforstaaelse af Menneskenes hele Forhold til Gud og Guds til Menneskene,** hvordan man end vender og dreier det.

i sin Heelhed er ligesaa urimelig, ja vanvittig, som den er ugudelig, idet den indirecte sætter det høieste, alfuldkomne Væsen paa et lavere fædeligt Standpunkt end det, der indtages selv af et svagt og ufuldkomment Fornuftvæsen. (See Anmærkningen om Theodor Parker ovenfor Side 24—25).

Men vi skulle endnu betragte denne paulinske Lære om Retfærdiggjørelsen fra en ny Side, og navnlig tænke nærmere over Begrebet „Retfærdiggjørelse", anvendt paa det her angivne Forhold, paa det Forhold, hvori et syndigt, ufuldkomment Væsen maa tænkes at kunne staae til det høieste, alfuldkomne Væsen, Gud, samt paa den Maade, hvorpaa den Alfuldkomne fornuftigviis maa antages at betragte den Ufuldkomne og Syndige. Ved denne Overveielse kommer man til det Resultat: at Begrebet „Retfærdiggjørelse" ikke kan passe paa dette Forhold, og at det kun kan findes der, hvor Forestillingerne om Gud og hans Forhold til Menneskene endnu ere ufuldkomne og mere eller mindre usande; man vil komme til Overbeviisning om, at dette Begreb indeholder en af de Anthropomorfismer, som hentes fra menneskelige Lidenskaber, menneskelig Ufuldkommenhed og overhoved fra menneskelige Forhold, som ikke kunne overføres paa Gud eller hans Betragtning af Menneskene.

Sagen er: at den saakaldte „Retfærdiggjørelse" **existerer aldeles ikke og kan ikke existere i Forholdet mellem Gud og Mennesker.** Et saadant Begreb i Forholdet mellem Gud og ufuldkomne, syndige Mennesker er **deels** umuligt, urimeligt og selvmodsigende, **deels** unødvendigt. Umuligt, ja, utænkeligt er det, at den Hellige og Retfærdige nogensinde kan tænke sig eller betragte et syndigt og svagt Menneske som „retfærdigt" eller „retfærdiggjort", det er **umuligt, at han betragter Noget i Tilværelsen anderledes end det er i Virkeligheden;** det er umuligt at han betragter Forbryderen, Synderen som „retfærdig", selv om han omvender sig og bliver Gjenstand for, rettere sagt, føler sig i Besiddelsen af Guds Naade; thi Retfærdighed og Naade udelukke hinanden. Den Retfærdige trænger ikke til Naade, Retfærdigheden og den

Retfærdige, som Saadan, er ikke og kan ikke være Gjenstand for Naade*). Følgen af den omtalte Retfærdighed („Guds Retfærdighed" eller Retfærdighed for Gud. Rom. 1, 17; 3, 21. 22.), der skal opnaaes ved den „Retfærdiggjørelse", som gives ved „Troen paa Christi Blod", maatte vel nærmest være den, at Mennesket, engang retfærdiggjort, saalænge det ved hiin Tro holder fast paa Retfærdiggjørelsen, strengt taget ikke mere trænger til Guds Naade, efterat det ved den engang er sat i Retfærdighedens Tilstand. Men Guds Naade kan Ingen undvære. Selv den Gode, den Gudhengivne, den Fromme — thi alt dette kan et Menneske være uden at være **retfærdigt** for Gud — føler allerbedst, hvor urimeligt det er af det svage, ufuldkomne Menneske, at betragte sig som „retfærdigt" eller „retfærdiggjort" i sit Forhold til Gud, føler allerbedst, hvor umuligt det er for et Menneske, at undvære Guds Naade, selv naar det, efter menneskelige Begreber, staaer paa Fuldkommenhedens høieste Trin, og dette ligefrem af den Grund, **at han aldrig tør tænke sig selv som „retfærdig" overfor Gud** eller bilde sig ind, at Gud betragter ham saaledes. („Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, saa siger: vi ere unyttige Tjenere" osv. Luc. 17, 10.). Altsaa maa den sunde religiøse Betragtning føre til det Resultat: **at en saadan Retfærdigheds- og Retfærdiggjørelses-Tilstand ikke kan finde Sted i Forholdet mellem Gud og Mennesker,** men at disse Begreber hidrøre fra den Tid, da Menneskenes Forestillinger om Gud vare saa ufuldkomne, og da Gudsdyrkelsen, som en Følge deraf, navnlig bestod i udvortes Ceremonier,

---

*) Naar en jordisk Fyrste benaader en Forbryder, saa har det ikke den Betydning, at han derved „retfærdiggjør" Forbryderen, eller betragter ham som „retfærdig" eller „retfærdiggjort", skjøndt han fritager ham for den idømte Straf, som han ifølge Loven har fortjent. Hvormeget mindre kunne vi da tænke os, at det hellige, alfuldkomne Væsen kan betragte den benaadede Synder som „retfærdig", eller „retfærdiggjort"?

ved hvis Udførelse Menneskene troede at have gjort Ret og Skjel med Hensyn til det høieste Væsen.

Men „Retfærdiggjørelsen" er ogsaa unødvendig og overflødig. Den i Sandhed Religiøse trænger ikke til at tænke sig sit Forhold til Gud paa den Maade, ja, **Tanken om en saadan Retfærdiggjørelse kan ikke engang forenes med den sande Fromhed og Ydmyghed i Gudsforholdet.** Den i Sandhed Fromme og Religiøse føler sig fuldkommen beroliget, og saa salig som Mennesket kan blive det her, ved den Guds Naade og Kjærlighed, som han, paa Grund af sin Ufuldkommenhed og Skrøbelighed føler, at han ikke et Øieblik kan undvære, men som han ogsaa føler at han vil beholde saalænge han bevarer den barnlige Tillid til Gud, og saalænge han søger at holde sig til Gud, og af svage Kræfter at gjøre det, som han veed er Guds Villie. Garantien for, at han besidder og beholder Naaden, har han ikke i Noget udenfor sig selv, saasom i en Andens Blod og Død eller noget Lignende, thi en saadan Tanke maa han betragte som ugudelig og vanvittig; men han har den i sit Indre, i den Fred med Gud og Fred med sin egen Samvittighed, som selv det syndige og ufuldkomne Menneske kan opnaae ved det ydmyge Tillids- og Hengivenheds-Forhold, det staaer i til Gud. Deri og derved har den Fromme allerede her i denne Svaghedens og Syndighedens Tilstand fundet den Fred, som i sit Væsen er evig, fundet sin Salighed.

Men den Fromme gaaer endnu videre; thi **ikke alene** kan han, ifølge Sagens Natur, aldrig tænke sig selv som „retfærdig" eller „retfærdiggjort" i Forhold til Gud, **men der er endogsaa for ham noget Formasteligt i,** nogensinde at tænke sig det svage, syndige Menneske som „retfærdigt" eller „retfærdiggjort" ligeoverfor Gud, ja, **han hverken kan eller vil tænke sig sit Gudsforhold paa denne Maade,** thi hans barnlige Sind, hans barnlige Fromhed og Ydmyghed i Gudsforholdet tillader ham det ikke. Naar han vilde tænke

sig sit Gudsforhold paa den Maade, vilde det blive mindre ydmygt, mindre barnligt og derved ogsaa mindre saligt.

Saaledes bliver der, ved Siden af den sande barnlige Fromhed og Ydmyghed i Gudsforholdet, ikke Plads for den saakaldte „Retfærdiggjørelse", som Skriften (navnlig Pauli Breve) og Kirken tale saa meget om, men som ikke stemmer overeens med Christi Aand. Dette vil sees endnu klarere af det Følgende.

II.

Christi Lære om Gudsforholdet og Syndsforladelsen, navnlig som den findes i „Parablen om den fortabte Søn", sammenlignet med den paulinske og kirkelige Lære.

For Sandheden og Rigtigheden af det, som her er sagt, tale flere af de mest ophøiede og aandelige Steder i de 3 første Evangelier, Steder, som bære Ægthedens og Sandhedens Præg, og som netop udtrykke den Ydmyghed, hvoraf Jesus var besjælet i sit Forhold til Gud, men som ikke lade sig forene med den paulinsk-kirkelige Lære om Retfærdiggjørelsen. Saaledes Matth. 19, 16. 17., hvor det fortælles, at „En traadte frem, og sagde til ham: gode Mester, hvad skal jeg gjøre, at jeg maa have det evige Liv?" Her svarer Jesus: „hvi kalder du mig god? Ingen er god uden Een, som er Gud". Dette er, af flere Grunde, et overordentlig mærkværdigt Sted; thi **først** afgiver den deri udtalte Tanke et saa slaaende Beviis for dets Ægthed, at man med Sikkerhed kan sige, at Ingen Anden end Jesus selv **kan** have sagt disse Ord. Thi tiltrods for de meget forskjellige Meninger, Christi Tilhængere, efter hans Dage, havde om hans Væsen og Person, kunde det dog ikke falde Nogen ind, selv ikke den, der kun betragtede ham som Menneske, at benægte eller bestride, at han, denne udmærkede Guds Tjener, var „god". Saavidt vi vide, haves der heller ikke et eneste historisk Beviis for, at Nogen har forsøgt paa at benægte det.

Men naar det maa antages som givet, at Alle, og da navnlig de christelige Evangelister, have været enige i, at Jesus var god, saa kunde kun han selv sige de Ord: „hvi kalder Du mig god? Ingen er god uden Een, som er Gud". Og dette viser **dernæst**, paa den ene Side hvor ophøiede Forestillinger Jesus havde om Gud, i det han lærer, at Gud alene fortjente at kaldes „god", og paa den anden Side viser det den udmærkede Fromhed og Ydmyghed, hvoraf Jesus i sit Gudsforhold var besjælet, og som aldeles udelukker Tanken om, at han betragtede sig som „retfærdig" overfor Gud. Et andet Sted, som ogsaa viser, i hvor høi en Grad Christus gjør Ydmygheden i Gudsforholdet gjældende, er Luc., 17, 10, hvor han siger: „naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, (saa) siger: vi ere unyttige Tjenere; thi vi gjorde (kun) det, som vi vare skyldige at gjøre". Paa disse og lignende Steder er der aldeles ikke Tale, ja, end ikke den fjerneste Tanke om „Retfærdighed", eller „Retfærdiggjørelse", i Forholdet til Gud, men kun om Ufuldkommenhed og Svaghed, og, som en Følge deraf, en altomfattende Ydmyghed overfor Gud; thi hos Jesus var den sande og rette Ydmyghed, det sande og rette Gudsforhold tilstede. Naar nu selv Jesus ikke vilde lade sig kalde „god", deels fordi han opfattede dette Begrrb i den høieste Forstand, saaledes som det kun findes virkeliggjort hos Gud, deels fordi han følte, hvor uendelig langt den Ufuldkomne staaer under den Alfuldkomne, saa vilde han sikkert heller ikke have betragtet sig som „retfærdig" overfor Gud, da Begrebet „retfærdig" vistnok ikke forudsætter en mindre aandelig Fuldkommenhed end Begrebet „god". Denne Slutning modbevises ikke ved Joh. 8, 46: „hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd?"; thi selv om Christus har sagt disse Ord, hvilket, paa Grund af Evangeliets Uægthed, er meget usikkert, saa er der dog en uendelig stor Forskjel paa: at være retfærdig overfor Mennesker, og at være retfærdig overfor Gud. Det Første kunde sagtens en saa from og gudhengiven Guds Tjener som Jesus baade være og ansee sig selv for at være, og han kunde

derfor meget godt — hvis han har sagt disse Ord — opfordre dem, han havde med at gjøre, til at overbevise ham om nogen Synd. At Jesus ikke troede at være det Sidste (det vil sige: syndfri og retfærdig for Gud), vise ikke blot de her anførte Steder, men ogsaa Christi Liv, saaledes som det findes fremstillet i de 3 første Evangelier*)

Og nu „Parablen om den fortabte Søn". Intet Sted i det N. T. viser, om man vil, paa en saa omfattende, slaaende, tydelig og indtrængende Maade som den, **at Jesus Christus ikke har kjendt Noget til denne Retfærdigheds- og Retfærdiggjørelses-Theori,** anvendt paa svage og syndige Mennesker, betragtede i deres Forhold til det alfuldkomne Væsen, saaledes som den anvendes af Paulus og Kirken. Her, i den nævnte Parabel, er alt Ydmyghed, dyb Ydmyghed og Følelse af sin egen Uværdighed fra Sønnens, og den inderligste Kjærlighed og Barmhjertighed (der ikke har Noget med den kolde paulinske „Retfærdiggjørelse" at gjøre) fra Faderens (Guds) Side. Den fortabte Søn havde da heller ikke noget „Blod", nogen „Død", fremstillet som „Forsoning" for hans Synder, at holde sig til, og kunde følgelig ikke blive eller tænke paa at blive „retfærddiggjort" ved Troen derpaa. Han bliver egentlig slet ikke „retfærdiggjort", rettere benaadet, formedelst nogen Tro, men paa Grund af sin angrende og ydmyge Omvendelse („Fader, jeg haver syndet imod Himmelen og for dig, og er ikke værdig at kaldes din Søn"). Han vovede heller ikke engang at troe, eller rettere, han kunde ikke tænke sig, at han skulde kunne blive optagen som Søn igjen, efterat

---

*) Kun det 4de, saakaldte „Johannes-Evangelium", hvis Uægthed er tilstrækkelig beviist, gaaer i en modsat Retning. Her „kan Christus aldrig blive træt af at rose og berømme sig selv Ja, han er saa indtaget i sig selv, **at han bliver fordringsfuld ligeoverfor Gud"** (See mit Skrift: „Er Johannes-Evangeliet et apostolisk og ægte Evangelium" osv. (Kjøbenhavn 1863.) Side 472 Anmærk. smlgn. Side 172—73 og 178—80.).

han havde gjort sig uværdig til dette Navn, **thi Guds Faderkjærlighed overgaaer al menneskelig Forstand.** Og Ingen var heller kommen i Forveien til Sønnen for at underrette ham om, forat forsikkre ham om, at han ikke behøvede at frygte, da Faderen alt havde „fremstilet" for ham „et Forsoningsoffer", hvorved han var bleven „retfærdiggjort af Faderens Naade", idet Faderen derved tillige havde „viist sin Retfærdighed", og tilfredsstillet dens Fordringer (!!!), saa at Sønnen nu kun behøvede at troe paa den „Retfærdiggjørelse", han paa denne Maade havde opnaaet, da dette fra hans Side, indtil videre, var den eneste nødvendige Betingelse". Herom havde, som sagt, Sønnen ingen Meddelelse faaet; det gik ikke saaledes til. Var det gaaet saaledes til, **saa vilde Sønnen vist ikke have mødt Faderen med denne Ydmyghed, denne dybe og inderlige Følelse af sin Uværdighed,** som lader ham sige: „Fader, jeg haver syndet imod Himmelen og for dig, og er ikke længer værd at kaldes din Søn". Han vilde da rimeligviis, tvertimod, i Følelsen af, at han allerede vidste sig at være „retfærdiggjort", have begyndt med, at udtale sin Glæde og Tilfredshed over, at han, ved Faderens Forsoningsoffer var bleven det Modsatte af hvad han tidligere var, var bleven „retfærdiggjort" og altsaa „retfærdig", medens Ydmygheden og Tanken om hans Uværdighed til Faderens Naade maatte blive aldeles tilbagetrængt; thi hvorledes skulde en Søn, som Faderen selv allerede havde retfærdiggjort, kunne ansee sig selv „uværdig til at kaldes hans Søn"?! Paa den anden Side vilde Faderen sikkert ogsaa have været heelt anderledes stemt, betragtet Sagen heelt anderledes end Faderen i Parablen. Han vilde, for det Første, ikke have kunnet yttre den inderlige Medlidenhed, som Faderen i Parablen viser, over en Søns Tilstand, som han vidste allerede var „retfærdiggjort" af ham selv. Dernæst vilde han vel heller ikke have havt nogen naturlig Anledning til at glæde sig saa meget som han gjorde, over, at „denne Søn, som var død, var bleven levende", at han, „som var fortabt, var funden" igjen; thi da Faderen selv, ifølge den paulinske

Retfærdiggjørelseslære, maatte kunne gjøre den døde Søn levende naar han vilde, ved at „fremstille et Forsoningsoffer" for ham, maatte kunne „finde den Fortabte", saasnart det behagede ham, og navnlig naar det var en Nødvendighed for ham, at vise sin Naade og sin Retfærdighed paa denne Maade, — saa kunde han dog vel ikke blive saa henrykt og inderlig bevæget over at finde Sønnen igjen, da Udførelsen af det, som man forud veed, at man kan gjøre og skal gjøre, ikke pleier at fremkalde saadanne Følelser. **Saaledes bliver Forholdet imellem den fortabte Søn og Faderen i Parablen heelt anderledes end Forholdet imellem Synderen og Gud i Rom. 3. Capitel.** Skal altsaa den paulinske Lære om „Retfærdiggjørelsen" betragtes som sand og ægte, saa har Parablen om den fortabte Søn intetsteds hjemme, men bliver at betragte som urimelig og absurd, da Gud „retfærdiggjør" Menneskene ved Jesu Blod, naar de blot ville troe derpaa, ja, maa retfærdiggjøre dem, for paa engang at vise sin Naade og sin Retfærdighed; sin Naade, ved selv at frembringe et Forsoningsoffer for Synderne, da han saae, at Menneskene selv ikke vare i Stand til at afsone eller betale den uhyre Syndeskyld, ligesom han selv ikke kunde tilgive Synderne ved sin evige Kjærlighed; sin Retfærdighed, fordi den maatte have Forsoning og Betaling for Synderne, saaledes som det var foreskrevet i Loven, og da han desuden engang maatte gjøre Ende paa den foregaaende Langmodighed ved at vise sin Retfærdighed o. s. v. (Rom. 3, 25. 26.).

Hverken denne Naade eller denne Retfærdighed har Faderen i Parablen kjendt det Mindste til. **Hans Naade viste sig i den Faderkjærlighed, som tilgav den ydmyge, angrende Søn hans foregaaende Synder,** ikke i at „fremstille en Forsoning" for ham, og derved erklære ham for „retfærdiggjort", naar han blot vilde troe paa, at han var retfærdiggjort ved det af Faderen „fremstillede Forsoningsoffer".

For saameget som muligt at klare denne vigtige Sag, skulle vi nu fremhæve nogle af de Hovedpunkter, som danne Modsæt-

ningen mellem den fortabte Søn og Synderen i Romerbrevet, samt mellem Faderen i Parablen (Luc. 15) og Gud i Rom. 3 og 5 Capitel.

1. Den første Modsætning bestaaer deri: at den Synder eller de Syndere, som omtales i Romerbrevet, **forudsættes**, som Adams Afkom, **ligefra Fødselen af at være Vredens Børn, at være Guds Fjender af Naturen**, at være onde, og saaledes at være en naturlig Gjenstand for Guds Straf og Fordømmelse. Denne Anskuelse af Mennesket eller Menneskenaturen, der bygges paa Læren om Syndefaldet og Arvesynden, men som er uforenelig med Christi Lære om Guds Forhold til Menneskene, skyldes navnlig Paulus og fremtræder stærkt i Romerbrevets første Deel.

Den fortabte Søn i Parablen (Luc. 15) **er derimod fra Begyndelsen af hjemme hos Faderen**, indtil videre i Fred og Enighed med ham, da det ligefrem ligger i Skaberforholdet, at Mennesket af Naturen ikke kan være Gud saa fiendsk og fravendt, som man har troet. Saalænge Sønnen var i Faderens Huus maatte han naturligviis rette sig efter Faderens Villie og Love, synes ogsaa at have gjort det indtil han bad Faderen om sin Arvedeel og reiste bort. Det viste sig altsaa her, **at der, fra Begyndelsen af, ikke var noget Fjendskab mellem Fader og Søn.** Kun maa her bemærkes: at denne første Periode af Sønnens Liv betegner det Umiddelbarhedens Standpunkt, hvor Sønnen endnu ikke ved Erfaring var kommen til den urokkelige Overbeviisning: at det Bedste og Saligste var, altid at blive hos Faderen. Verden med dens Tillokkelser havde efterhaanden indvirket saaledes paa ham, at han fik Lyst til at forsøge sig i Verden, at leve et mere frit Liv paa egen Haand. Han skulde prøves i Livets Skole, for saaledes at komme til den Erfaring, at det var bedst at vende tilbage til Faderen.

2. Den anden Modsætning bestaaer deri: **at Synderen hos Paulus, strengt taget, ikke behøver at gjøre Noget forat blive ulykkelig,** han bliver principielt ulykkelig

eller fortabt ikke ved sine egne Synder og Laster, ved et ondt Levnet, som han, efter at være kommen til Skjels Aar og Alder, senere frit havde valgt; men han er ulykkelig lige fra sin Tilværelses første Begyndelse, paa Grund af Adams første Synd, som førte Synd og Død over alle Mennesker. Det kan ikke nytte, at Paulus ogsaa omtaler de enkelte Menneskers Synder ved Siden af Arvesynden og Arvebrøden; thi disse sidste ere dog aabenbart det Væsentligste hos ham, hvilket, blandt Andet, ogsaa bevises derved, at han skjærer Alle over een Kam, gjør ingen Forskjel paa Onde og Gode, tager intet Hensyn til, at flere Mennesker, selv i de nærmeste Slægter efter Adam (Abel, Seth, Henoch, Noah) vare gode og Gud velbehagelige Mennesker (skjøndt de naturligviis ikke vare syndfrie), og dette ved de gode Evner og Anlæg, de havde faaet af Skaberen, og den Brug, de havde gjort deraf, med andre Ord, ved deres egen Tænke- og Handlemaade. Ved, som Paulus, at gjøre Arvesynden og Arvebrøden til det Væsentligste, men saagodt som at oversee de Evner og Kræfter, Gud har givet Mennesket, samt disses Brug, bliver Forestillingen om Synden aldeles forvirret; man bliver uretfærdig baade imod Gud og Mennesker, og det hele Gudsforhold bliver aldeles forvirret og forstyrret.

Ganske anderledes stiller Sagen sig med den fortabte Søn. Han levede fra Begyndelsen af i en naturlig, om end ikke fuldkommen selvbevidst Enighed med Faderen. **Men da Sonnen havde opnaaet en vis Modenhed, vaagner Egenvillien.** Han vil leve paa en mere fri Fod, og Faderen vil ikke forbyde ham det, vil ikke berøve ham sin Frihed, — han skulde selv erfare hvad bedst var og vælge — **han forlader Faderen og bliver ulykkelig, ulykkelig netop ved sin egen Villies Beslutning,** og ved sin egen Opførsel, ved sit eget syndige Levnet. Thi han kunde jo være bleven hjemme hos Faderen, ligesom den anden Søn.

3. Den tredje Modsætning bestaaer deri: **at Synderen hos Paulus ikke kan gjøre det Allermindste** med de

Evner, han har faaet af Gud, **for at nærme sig Gud igjen,** erholde hans Tilgivelse og blive lykkelig; og hvorfor? Fordi den vrede Gud først maatte forsones, og fordi Synderen selv Intet kunde gjøre dertil. Ved Adams Fald havde han tabt Kraften til det Gode, og kunde saaledes ikke gjøre selv den ringeste Begyndelse til sin Omvendelse, til at nærme sig Gud. Desuden havde han ogsaa sin Andeel i den almindelige Syndeskyld, som hvilede tungt paa ham, og som han ikke kunde betale. Han maatte altsaa vente, indtil Gud selv „fremstillede et Forsoningsoffer" for Synderne, derved hævede, betalte sig selv Syndeskylden og „retfærdiggjorde" Synderen. Adgang til Gud faaes først ved den „Retfærdiggjørelse", som kun gives „formedelst Troen paa Jesu Blod" (Rom. 3, 25; 5, 1. 2.), ellers er Gud ikke til at komme nær!!!

„Den fortabte Søn" derimod kan selv, ved sin egen Fornuft og Erfaring, **ikke blot** komme til Overbeviisning om, at han, ved at forlade sin Fader, har handlet ufornuftigt, og derved selv paadraget sig Nød og Elendighed. **Men** han kan **ogsaa** selv fatte den Beslutning, at vende hjem til Faderen, hvor han vidste, at han som Dagleier vilde have det meget bedre, da han følte, at han havde forspildt sin Sønneret. Der var Ingen, som kom forat overtale ham til at vende hjem, Nøden drev ham dertil, skjøndt der var noget Ydmygende deri. Hans Fornuft sagde ham, at han burde gjøre det, og „han gik i sig selv og sagde: hvor mange Dagløonnere hos min Fader have overflødigt Brød? Men jeg omkommer af Hunger. **Jeg vil staae op, og gaae til min Fader"** osv.. Sønnen fik da ogsaa — priset være Guds evige Faderkjærlighed! — Adgang til Faderen, uden at der i Forveien var „fremstillet" noget „Forsoningsoffer" for hans Synder, og uden at han var bleven „retfærdiggjort" derved samt ved Troen derpaa. **Om et saadant Forsoningsoffer og dets Nødvendighed veed aabenbart hverken Faderen eller Sønnen i Parablen det Allermindste.** Og det ligger ikke blot

udenfor Parablens Tankegang, men er ogsaa aldeles uforeneligt med den, staaer fuldstændig i Strid med den.

4. Den fjerde Modsætning bestaaer deri: **at Pauli Gud**, som fra Begyndelsen af seer, at Synderen er fortabt og kan Intet gjøre selv til sin Frelse, førend Gud har „fremstillet en Forsoning" for ham — da der hviler en Syndeskyld paa ham, som han selv ikke kan affone eller afbetale — **endelig, efterat disse fortabte, syndige Mennesker havde levet paa Jorden i mindst 4000 Aar, tager aldeles extraordinære Forholdsregler**, sender sin Søn (som senere*) blev den 2den Person i den guddommelige Treenighed) i Menneskeskikkelse ned paa Jorden, lader ham lide og døe for Menneskene, tager selv denne Betaling af sig selv som et „Forsoningsoffer" for Synderen, og „retfærdiggjør" derved Synderen, som nu kun behøver **bagefter** at troe paa denne Forsoning; **forud** fordres der ikke Noget af ham, ligesom han heller ikke forud kan gjøre Noget til sin „Retfærdiggjørelse". Fra hans Side er kun Troen paa Christi forsonende Død „retfærdiggjørende".

Betragte vi nu derimod Faderen i Parablen, saa see vi, **at Han ikke indvirkede Noget paa Sønnen, ikke foretog sig Noget med Hensyn til ham, da han besluttede at vende hjem.** Faderen havde, med andre Ord, ikke givet nogen Foranledning til denne Beslutning. Han har derfor maattet antage, **deels** at Sønnen, ved Hjælp af de aandelige Evner og Kræfter, han havde, selv **kunde** tage den rette Beslutning, naar han blot vilde, naar han var bleven overbeviist om, at den tjente til hans Bedste, **deels** har Faderen maattet an-

*) Det er ikke overflødigt at fremhæve: at Paulus ikke betragtede Christus som Gud, men kun som „det ideale himmelske Menneske", „Herren fra Himmelen" (1 Cor. 15, 47.,) hvilket er tilstrækkelig beviist i mit Skrift om „Johannes-Evangeliet" Side 368—71. Her er altsaa en ny Modsigelse hos Paulus; thi, ifølge Kirkelæren kunde Christus kun for saavidt som han var Gud være Verdens Frelser og Forsoner.

tage, at Sønnen selv **burde** gjøre det; thi ellers vilde Faderen, hvis Kjærlighed til Sønnen var saa inderlig, saa reen, høi og himmelsk, sikkert have sendt een eller flere af sine Tjenere forat opfordre Sønnen til at vende hjem, og fortælle ham, at der var fremstillet et Forsoningsoffer, hvorved han foreløbig var bleven „retfærddiggjort", naar han blot vilde troe og stole paa, at det virkelig forholdt sig saaledes. Han kunde derfor være ganske rolig og behøvede Intet at frygte; hans Syndeskyld var betalt, han havde paa denne Maade igjen faaet Faderens Naade, og havde nu „Adgang til ham", thi han var ikke længere vred. Dog, Intet af alt dette skeer, og hvorfor? **Fordi Faderen aabenbart har fundet det nødvendigt, at Sønnen selv gjorde det første Skridt,** og fordi han vidste, at han kunde gjøre det. Men da han saa seer Sønnen komme, løber han ham ogsaa imøde „falder om hans Hals og kysser ham" osv.

5. Her frembyder sig da en ny Modsætning af sig selv, og denne Modsætning bestaaer deri: at Paulus og hans Gud foreløbig kun tage Hensyn til, at „Alle have syndet", ere Syndere, og derfor „fremstiller" han nu „en Forsoning" for dem alle en masse, en sælles eller almindelig Forsoning „formedelst Troen paa Christi Blod", som kommer Enhver tilgode naar han blot troer, bekvemmer sig til at troe, at dette virkelig er gaaet saaledes. **Men Pauli Gud tager,** som det synes, **aldeles intet Hensyn til, om der virkelig fandtes den nødvendige aandelige Modtagelighed og personlige Trang hos den Enkelte eller ikke;** der gjøres ingen Forskjel, Forsoningen gjælder Alle, og kommer ogsaa Alle tilgode, som blot ville troe paa den!! Men en saadan Tro beviser ikke, at der er en inderlig aandelig Trang tilstede hos Mennesket; den kan være en blot historisk og egoistisk Tro, fordi man finder det fordeelagtigt at have den. I saa Fald fremavler den kun Tryghed og aandeligt Hovmod, hvorpaa der, desværre, haves altfor mange Exempler. Dette er det Farlige ved denne falske Lære om Retfærdiggjørelsen, som

maaskee mere end noget Andet har bidraget til at undergrave og ødelægge den sande Christendom, det sande, ydmyge, fromme, barnlige Gudsforhold.

Ikke saaledes i Parablen om den fortabte Søn. **Her venter Faderen indtil Sønnen har fattet sin Beslutning og er paa Veien hjem til ham, angrende og ydmyg,** med det faste Forsæt, at bede Faderen om Tilgivelse — „Jeg vil staae op, og gaae til min Fader. og sige til ham: Fader! jeg haver syndet mod Himmelen og for dig, og er ikke længer værd at kaldes din Søn" — **da seer Faderen, at han er bleven modtagelig for og trænger til den Faderkjærlighed, som Faderen aldrig havde unddraget ham, men som Sønnen tidligere ikke paaskjønnede,** men nu, da han havde indseet det Urigtige i sin Tanke og Handlemaade og bekjendt sine Synder, følte Trang til, da Nød og Elendighed trykkede ham.

6. I Forbindelse hermed staaer en anden overmaade vigtig Modsætning, som bestaaer deri: **at Syndsforladelsen eller Retfærdiggjørelsen hos Pauli Gud bliver en egenmægtig, ja selvisk Retfærdighedsakt,** thi det hedder jo (Rom. 3, 24—26.): „Og de blive retfærdiggjorte uforskyldt af hans Naade (?), ved den Forløsning, som er i Christo Jesu: hvilken Gud haver fremstillet til en Forsoning, formedelst Troen paa hans Blod, **forat vise sin Retfærdighed,** fordi de forhen i (under) Guds Langmodighed begangne Synder vare oversete (ikke straffede)*), forat vise sin Retfærdighed paa den nærværende Tid; at han maa være retfærdig, og gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro". Ifølge dette fremstiller Gud Christus „til en Forsoning" aabenbart nærmest for sin egen Skyld; det er en Æressag for ham. Det er Guds Retfærdighed og atter Guds Retfærdighed, som ikke blot skal tilfredsstilles i og for sig selv, men ogsaa vises for Verden; Gud vil derved vise Verden, at han ikke lader de

---

*) See Side 11, Anmærkn.

forhen i hans Langmodighed (medens han var langmodig) begangne Synder stedse gaae saaledes ustraffede hen, uden at der bliver bødet for dem, og nu „fremstiller" han, paa en aldeles vilkaarlig Maade, dette Forsoningsoffer, principaliter, „for at vise sin egen Retfærdighed" (hvorfor dette da ogsaa gjentages), men dog ogsaa for at „gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro"; men vel tillige, efter den foregaaende Udvikling, for at kvitte eller betale for **alle Menneskers Synder**, som de fleste Mennesker ikke engang ret kjende, endsige angre eller ønske Tilgivelse for! Dette synes dog at være en underordnet Bevæggrund hos Pauli Gud, medens den fremherskende Bevæggrund er: „at vise sin Retfærdighed", „at han maa være retfærdig" osv. Det ere Retfærdighedens og atter Retfærdighedens Fordringer, som skulle tilfredsstilles, og derved viser Paulus — dette kan aldrig fremhæves for ofte — at han selv staaer paa Lovens Standpunkt, og kan ikke komme bort derfra. At bilde sig ind, at han selv, i sin Grundanskuelse, i det Væsentligste, er kommen udover Loven, er en af disse mærkværdige paulinske Fantasier, som hele den „christne" Verden er gaaet ind paa. Dette er let at godtgjøre af hele den dogmatiske Udvikling i Romerbrevet.

Ikke saaledes i den velsignede Parabel om den fortabte Søn. Her kommer en heelt anden aandelig Luftning os imøde, en Luftning, der er lige velgjørende for Forstand og Hjerte. **Her er ikke et Bogstav, ikke en Tøddel, som tyder paa Retfærdighed eller Retfærdiggjørelse**, som tyder paa, at Faderen tænker paa: Først at vise sin egen Retfærdighed, at vise at han havde behandlet den fortabte Søn retfærdigt, ved paa den ene Side at tilregne ham sine Synder, og paa den anden Side gjøre den nødvendige Foranstaltning til at faae disse Synder forsonede, ved selv at fremstille et Forsoningsoffer, han selv kunde antage for gyldigt, for derved at tilfredsstille sin egen Retfærdighed og tillige vise Andre, at han var retfærdig. Om alt dette veed Faderen

i Parablen ikke det Mindste; der findes ikke den fjerneste Hentydning til Begreberne Retfærdighed og Retfærdiggjørelse, og Faderen synes saaledes at have fundet disse Begreber aldeles uanvendelige i dette Tilfælde, i dette Forhold mellem sig og den fortabte Søn. Alt er her **Kjærlighed fra Faderens Side**, den ømmeste og inderligste Kjærlighed og Barmhjertighed — og det netop fordi Sønnen ved sin dybe og oprigtige Anger og Ydmyghed viser sig værdig dertil og modtagelig derfor — og det Hele bliver saaledes (fra Faderens Side) **en Kjærlighedsakt**, imedens hos Paulus Alt drier sig om „Retfærdighed" og „Retfærdiggjørelse". Men hele denne Retfærdighedstheori fører tilbage til:

7. Den radikale Modsætning, som vi endelig maae fremhæve, hvorfra alle disse forfærdelige Misforstaaelser og Feiltagelser i Læren om Syndsforladelsen hidrøre, og som bestaaer deri: at **Pauli Gud er en vred, fortørnet Gud.** Rom. 1, 18: „Guds Vrede aabenbares af Himmelen over al de Menneskers Ugudelighed og Uretfærdighed, som forholde Sandheden ved Uretfærdighed"*) smlgn. 2, 5; 3, 5; 5 9; 9, 22; 12, 19; hvilket sidste Sted taler om Gud som den hævnende. „Hævnen hører mig til, jeg vil betale, siger Herren". Disse Ord ere hentede fra 5. Moseb. 32. 35, og de afgive et nyt Beviis paa, **at Paulus** i sin Tankegang og sit Princip angaaende Guds Forhold til Menneskene **staaer aldeles paa Lovens Standpunkt og kjender ikke engang det evangeliske Princip**, som har faaet sit mest fyldige, mest himmelske og saliggjørende Udtryk i Parablen om den fortabte Søn. Paulus holder paa det gamle Princip: Hævn og Straf, betragtet som streng Gjengjældelse. Rom. 2, 6: „Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger"; 2 Cor. 5, 10. indeholder den samme Tanke. Men dette er aldeles modsat det evangeliske Princip, som

*) Passer i Grunden udmærket godt paa de kirkelige „Christne", paa den store Pluralitet i „Christenheden".

er idel Kjærlighed og Naade, vel at mærke hvor der findes en sand Modtagelighed derfor (som hos den fortabte Søn). **Det evangeliske Princip kjender ikke noget til Hævn eller streng Gjengjældelse, og Straf kun forsaavidt og saalænge som Menneskene ikke angre og ydmyge sig for Gud,** som den fortabte Søn for Faderen, og derved blive modtagelige for hans Kjærlighed. Gud anvender aldrig Straf for at straffe eller for at tage Hævn, men kun for at bringe Synderen til Bekjendelse, kun for at føre ham til sig. Derfor er det, at Pauli Lære om „Guds Vrede“ og hans strenge Retsærdighed fører ham til saa absurde, Gud uværdige Forestillinger, som dem, der indeholdes i hans Lære om Retfærdiggjørelsen. Thi denne „Vrede“ maa naturligviis forsones, og da de svage og syndige Mennesker ikke ere i Stand dertil, ikke ere i Stand til at præstere Noget, der kan tilfredsstille Guds strenge Retfærdighed, maa Gud, han, den Vrede, tiltrods for Verden, selv gjøre Foranstaltning til at formilde og forsone sig selv! og dette skeer ved at fremstille et Forsoningsoffer for Synderne, **der ikke paa nogen Maade kunne tilgives, men absolut maa affones, kvittes, betales!!** Dog synes Hovedgrunden til Frembringelsen af dette Offer ikke saameget at have været: at assone og betale den store Syndeskyld, som: at tilfredsstille Guds Retfærdighed og vise Verden, at han er retsærdig!!! Han maatte da ogsaa først og fremmest tænke paa sig selv — ikke sandt? **I Parablen derimod er Faderen aldrig bleven vred, forlanger heller ikke nogen Bøder for de Synder, som den fortabte Søn havde begaaet;** følgelig tænker han slet ikke paa og kan ikke tænke paa at „fremstille“ et Forsoningsoffer for at tilfredsstille sin strenge Retfærdighed, „forat vise sin Retfærdighed“ osv. Da dette fra hans Standpunkt vilde være en Urimelighed. Der findes da heller ikke i denne Parabel selv det ringeste Spor af, at Faderen søger „at vise sin Retfærdighed“, eller fordrer nogensomhelst Tilfredsstillelse for den. Tvertimod løber han Sønnen imøde „da han endnu var langt borte, falder om hans Hals

og kysser ham", **uden at tænke paa nogen Syndebøder, nogen Syndebetaling, noget Syndeoffer, andet end Sønnens Anger og Ydmyghed.** Der var, som sagt, hos denne Fader ikke den allerfjerneste Tanke om „Vrede", og derfor staaer Faderens Tilgivelse og Kjærlighed Sønnen aaben i det Øieblik, han søger den. Der findes da heller ikke et eneste Sted i Evangelierne, hvor **Christus** taler om „Guds Vrede"*); han synes ikke at have kjendt den. Men Kirken eller dens Theologer have ligesaa lidt i dette som i andre Stykker gjort sig Umage for at udfinde Christi Lære, det kom ikke saa nøie an paa, om det var Christi eller en Andens Ord, naar det blot fandtes i det N. T., da „hele Skriften er indblæst af Gud". Apostelen Paulus taler om „Guds Vrede", og andre Forfattere af Skrifter i det N. T. omtale den ogsaa. Dette var meer end nok, og det fandtes derfor unødvendigt at undersøge, om Læren om „Guds Vrede" hørte med til **Christi Lære** eller var den aldeles fremmed.

Paa den anden Side see vi ogsaa af Parablen, **at den fortabte Søn heller ikke frygter for Faderens Vrede,** saaledes som Menneskene, ifølge Pauli Fremstilling af Gud, naturligviis maae gjøre. Havde han frygtet for den, vilde han aldrig, uden at have faaet det mindste Vink derom fra Faderen, have kunnet beslutte sig til at vende hjem til ham og blive „Daglønner" hos ham, hvorved han ligefrem vilde have udsat sig for Faderens straffende Vrede, hvis han overhoved havde tænkt sig Faderen vred. At den fortabte Søn ikke har tænkt sig Faderen vred, **og at Jesus Christus følgelig ikke har kjendt Noget til den Vrede hos Gud, som baade Skrift og Kirke tale saa meget om,** kan man, som sagt, see deraf, at Sønnen ingen Betænkeligheder havde ved at vende hjem. Vel kunde han ikke

*) Naar det i Christi Tale Luc. 21, 23 hedder: „thi der skal være stor Nød paa Jorden og Vrede over dette Folk", saa betyder „Vrede" her det Samme som Nød, Elendighed men ikke „Guds Vrede".

tænke sig, at Faderen igjen vilde optage ham som Søn, thi han kjendte ikke Faderens uendelige Godhed og Kjærlighed i dens hele Uendelighed, da han ikke tidligere havde havt Leilighed dertil; men han havde dog saamegen Tillid til Faderen, at han ikke tvivlede om, at Faderen vilde tillade ham at tjene sit Brød hjemme hos ham ligesom enhver anden uvedkommende Person, uden at gjøre ham Fortred, uden at straffe ham for hans foregaaende syndige Levnet.

Hele dette vigtige Moment i Sønnens Liv, hans Beslutning at vende hjem og blive Daglønner hos Faderen, samt den Maade, hvorpaa Faderen modtager ham, viser os nu **to Ting**, som vel allerede tildeels ere antydede i det Foregaaende, men som aldrig nokfom kunne fremhæves (navnlig saalænge som den modsatte Anskuelse er den herskende og prædikes Aar ud og Aar ind som den mest urokkelige Sandhed) — nemlig:

1. Da Sønnen, som bemærket, ikke har den ringeste Anelse om eller Frygt for Faderens Vrede, og da der ligesaalidt i hele denne Parabel som paa noget andet Sted i Christi Taler og Parabler findes det ringeste Spor deraf — **saa er Pauli og Kirkens Lære om Guds Vrede, og hans strenge Retfærdighed i Forhold til Synderne, aldeles uforenelig med den Lære om Syndsforladelse hos Gud, som Christus selv har lært og navnlig fremstillet i nærværende Parabel,** med andre Ord: den ovenfor omtalte paulinske Lære om den saakaldte „Retfærdiggjørelse" ved Christi Blod og Død, er aldeles modstridende og uforenelig med Christi Lære, som Paulus enten ikke har kjendt, da han ikke havde været Christi Discipel og hørt ham, men troede at faae Alt ved Aabenbaring, eller ikke forstaaet den, paa Grund af de urigtige Begreber, han havde om Gud, og, som en Følge deraf, om Christi Sendelse og Værk. Vil man altsaa følge **Jesu Christi Lære** om den Maade, hvorpaa Mennesket kan vente at faae Syndstilgivelse hos Gud, — og det skulde dog vel Christi Kirke gjøre — maa man ikke blot opgive den paulinske Lære og fuldstændig slaae en Streg over den, men man maa end-

ogsaa vogte sig for den som en Pest, som den farligste aandelige Gift, der paa engang forvansker Guds og Menneskets Væsen paa en saa frygtelig Maade, og stiller Gud og Menneske i et aldeles falsk og forrykt Forhold til hinanden, der har en aldeles uberegnelig, uudsigelig skadelig Virkning paa Menneskets Udvikling til en høiere aandelig Fuldkommenhed, samt paa hans hele Gudsforhold, som jo rigtignok er Grundvolden for al høiere, i Sandhed aandelig Udvikling hos Mennesket.

2. Det andet meget vigtige Moment er dette: **at Guds Kjærlighed er større end noget syndigt og ufuldkomment Menneske formaaer at tænke sig,** med andre Ord: **at den er uendelig og evig, at Gud vender sig aldrig bort fra Synderen,** men staaer „den ganske Dag med udstrakte Hænder“, som Profeten Jesaias siger, for at modtage Enhver, som vil omvende sig til ham*). Det kommer altsaa an paa Mennesket selv, om det vil vende sig til Gud eller fra ham. Vil det vende sig til ham, kan det altid trygt stole paa, at han modtager det, stole paa hans evige, altid uforanderlige Kjærlighed og Naade; „thi paa hvilkesomhelst Tid Synderen omvender sig til Gud, skal han leve men ikke døe“. Der behøves intet Forsoningsoffer, intet Blod, ingen Død forat skaffe Mennesket Adgang til Gud, dets evigkjærlige Fader. **Dette er det evige Evangelium,** som allerede Profeterne have forkyndt, og som Jesus har fremstillet saa tydeligt og klart i Parablen om den fortabte Søn, at der hos et fromt Menneske, som har

*) Heraf man det kunne sees, naar man blot vil see og ikke ubevægeligt stirre paa Kirkelæren, hvilken ubeskrivelig Fornærmelse mod Gud, rettere **Gudsklasten** det er: **at binde Guds Naade og Kjærlighed til Blod og Død, Forsoningsoffer eller nogensomhelst ydre Begivenhed,** og derved tilintetgjøre den. Ja ikke blot hans Kjærlighed men ogsaa hans **Retfærdighed!** han kan ikke engang være retfærdig uden ved at bringe sig selv et saadant Offer! Men derved skal han da ogsaa kunne vise sin Retfærdighed!! Hvilken forfærdelig Vildfarelse!!!

et levende Gudsforhold og nogenlunde rene og sunde (skjøndt ufuldkomne) Forestillinger om Gud, maa opvække den høieste, meest ubeskrivelige Grad af Forbauselse og Indignation, at høre og være Vidne til, at man endnu, efter 18 Hundrede Aar, efter en Reformation, som har sat en stor Deel af den civiliserede Verden i Bevægelse, og efter en saa omfattende Grandsken i Skriften m. M., ikke er kommen udover denne forfærdelige Gudlasten, men vedbliver endnu vidt og bredt i Christenheden at prædike den som den ene saliggjørende Sandhed, som alle Christne skulle troe, skjøndt den, som alt bemærket, er ligefrem modsat Christi Lære.

Men — vil man svare — der findes dog Steder, hvor Christus lærer, at han ved sin Død har betalt Menneskenes Syndeskyld og skaffet dem Syndernes Forladelse. Ja, der gives, saavidt vi vide, to saadanne Steder, hvor man har fundet dette udtalt af Christus, og disse Steder ere Matth. 20, 28. og 26, 28. Det hedder nemlig, paa det første Sted: „Menneskens Søn er ikke kommen at lade sig tjene, men at tjene (Andre), og at give sit Liv til en Gjenløsning for Mange". Det græske Ord (lytron), som staaer i Texten, betyder det, hvorved En udfries eller udløses fra Noget. Den Udløsning eller Udfrielse — dette er et nøiagtigere Udtryk end „Gjenløsning" — som her sigtes til, forklares bedst om Udfrielsen eller Udløsningen **deels** fra den tidligere Mennesket beherskende Frygt for Guds Vrede og den deraf følgende guddommelige Straf for Synderne, **deels** fra den Magt Synden, ved Hjælp af denne Frygtens og Trældommens Aand, havde faaet over Mennesket*). Fra disse to farlige Fjender: Syndens og Frygtens eller Frygtens og Syndens Magt har Jesus Christus udfriet Mennesket ved at lære det at kjende Gud, som alle Menneskers evigkjærlige Fader. Denne sin Lære om

*) Smlgn. Gal. 1 4: „Som hengav sig selv for vore Synder, paa det han kunde udfrie os fra den nærværende onde Verden". Denne Gang har Paulus udtrykt sig rigtig.

Gud har han beseglet saavel ved sit Liv, sit Exempel, som ved sin Død, der altsaa paa denne Maade bliver en Udløsning for Mange, idet Christus døde ikke for sin egen, men for de Manges Skyld, forat udfrie dem af Frygtens og Syndens Magt, uden at hans Død just var en Betaling for selve Synderne, hvilket ikke vilde kunne forenes med Guds evige, uforanderlige Kjærlighed, som fremstilles og anskueliggjøres ved Parablen om den fortabte Søn; thi Gud fordrer ingen Betaling, naar Mennesket blot med Anger og Ydmyghed vender sig til ham, saaledes som den fortabte Søn. Og naar saa det barnlige Gudsforhold, den sønlige Udkaarelses Aand er traadt istedetfor den tidligere Frygt, er Syndens Magt brudt, med andre Ord: Mennesket er udløst fra Syndens Magt og Trældom. Men er dette Gudsforhold ikke tilstede, **har Mennesket ikke opnaaet det barnlige Gudsforhold, bygget paa den fromme, ydmyge Tillid til Guds evige Faderkjærlighed, saa kunne alle Forsoningsoffre og al Syndebetaling ikke hjælpe.** Det svage Menneske, som aldrig kan blive ganske syndfrit, vil aldrig kunne føle sig fuldkommen beroliget førend det har opnaaet det barnlige Gudsforhold og er besjælet af „den sønlige Udkaarelses Aand". Men denne Aand kan Mennesket ikke faae ved at tænke sig Gud som den vrede Gud, hvis strenge Retfærdighed kun lader sig tilfredsstille ved Blod og Død. Den faaes kun derved, at Mennesket lærer Gud at kjende som **den evigkjærlige Fader**, saaledes som han fremstilles i Parablen om den fortabte Søn. Beviset for, at Mennesket ikke kan faae den sønlige Udkaarelses Aand uden ved at lære Gud at kjende som den evigkjærlige Fader, ligger ogsaa i nævnte Parabel. Thi vel bestemte Sønnen sig til at vende hjem, bede Faderen om Tilgivelse og blive Dagløнner hos ham; men han kunde ikke tænke sig, at Faderen, efter Alt hvad der var forefaldet, vilde optage ham igjen som en elsket Søn, indtil han selv havde erfaret Faderens store Kjærlighed, som langt overgik hans Forstand. Men dette var da ogsaa, fremfor alt Andet, **vel skikket til at indgyde Sønnen**

en aldeles ubetinget Tillid til Faderens Kjærlighed, med andre Ord: at skabe i ham „den sønlige Udkaarelses Aand", hvorved Frygtens og Syndens Herredømme hos ham og over ham aldeles blev brudt, og han saaledes for bestandig udfriet, udløst fra Syndens Magt. Vi have føiet disse Bemærkninger til de af Matth. 20, 28 anførte Ord, for at vise, at selv om det græske Ord „lytron", som i den kirkelige danske Oversættelse forklares ved „Gjenløsning", ogsaa i og for sig kunde forstaaes om det Forsoningsoffer, den Syndebetaling, som Paulus taler om, saa vilde det dog ikke kunne nytte, at forklare det saaledes, baade fordi det vilde stride imod Christi soleklare Lære i Parablen, og fordi Stedet, og navnlig Ordet „lytron", forklaret efter den paulinske Lære, vilde komme til at indeholde en Art Selvmodsigelse, eftersom Mennesket, med Bibeholdelsen af de paulinske Forestillinger om Gud, ikke nogensinde vilde kunne frigjøre sig for det Ondes Magt og komme i Besiddelse af „den sønlige Udkaarelses Aand", som Paulus taler om og har tænkt sig, men som han ikke synes at forstaae paa den rette Maade eller rigtig at have tilegnet sig; hvilket hans Beskrivelse af sin egen Svaghed og Syndighed (Rom. 7, 14—25.) synes at bekræfte. Thi naar Paulus siger: „jeg er kjødelig, solgt under Synden" v. 14); naar han siger: at „Synden boer i ham" (v. 17); naar han siger: „thi det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg (v. 19); naar han klager over „den Lov i sine Lemmer, som tager ham fangen under Syndens Lov" (v. 23) og tilsidst (7, 24.) udbryder: „Jeg elendige Menneske, hvo skal frie mig fra dette Dødsens Legeme?" — saa er man virkelig berettiget til deraf at udlede den Slutning: **at Apostelen Paulus ikke har opnaaet den aandelige Fred og Harmoni i sit Indre, som er aldeles uadskillelig fra det i Sandhed fromme og barnlige Gudsforhold, samt den dermed forenede** „sønlige Udkaarelses Aand". Og dette synes at have været den aldeles naturlige Straf for at Paulus har tænkt sig og fremstillet Guds Væsen paa en saa

urigtig og urimelig Maade, skjøndt han kunde havt Leilighed til at tilegne sig renere Forestillinger om Gud. (Vi skulle nedenfor nærmere forklare, at Pauli Lære om Gud er et rent Tilbageskridt og tillige søge at gjøre det forstaaeligt, hvorledes Sligt kunde skee.)

Endelig maae vi angaaende det omtalte Sted (Matth. 20, 28) bemærke: at det ikke er saa ganske sikkert, hvorledes Christus har udtrykt sig, eller hvilket Ord han har brugt. Som bekjendt er Matthæi Evangelium, ifølge Kirkefædrenes Vidnesbyrd ligefra 2det til 5te Aarhundrede, oprindelig skrevet paa Hebraisk og senere oversat paa Græsk, Ingen veed af hvem. Heraf følger atter, at ihvorvel dette Evangelium, ligesom de 3 første Evangelier i det Hele taget, synes at fremstille Jesus og hans Virksomhed i det mest Væsentlige saaledes som han var i Virkeligheden, kan man dog ikke være sikker paa, at Alt her er gjengivet nøiagtigt, uden Misforstaaelser og uden Tilsætninger. Da nu Disciplene saa ofte misforstod Christus (hvorover han ved flere Leiligheder selv beklager sig), kunde de ogsaa meget let have misforstaaet ham naar han talede om sin Død, og forstaaet den anderledes end han vilde have den forstaaet. Dette var saa meget mere naturligt og tilgiveligt som der paa Christi Tid, samt baade før og efter den, fandtes flere fromme Mænd blandt Jøderne, som troede, at Messias skulde bringe Forsoning for Folkets Synder, og derved rense sit Folk; at han skulde lide og døe for det. Denne Mening støttedes deels paa de fromme Jøders dybtfølte Trang til en almindelig Gjenfødelse, samt en mere reen og aandelig Gudsdyrkelse end den herskende, deels paa saadanne Steder hos Profeterne, som antoges at indeholde en Forudsigelse om Messias' Lidelse og Død, navnlig paa det vel bekjendte 53de Cap. hos Jesaias. Dette var nu rigtignok en Misforstaaelse, eftersom der ikke findes nogen Steder hos de ældre jødiske Profeter, som tale eller spaae om en lidende eller døende Messias, heller ikke Jes. 53de Cap. Men det er, som sagt, tilstrækkeligt til at forklare, at Disciplene eller Apostlene m. Fl. opfattede Christi Død paa denne Maade,

og at de altsaa brugte de Ord, som passede bedst til at udtrykke en saadan Mening, hvad enten Christus havde brugt de selvsamme Ord eller ikke. Men at de ikke altid have været paa det Rene med hvad Christus har sagt, selv ved de mest mindeværdige Leiligheder, bevises vistnok tilstrækkelig ved det Sted, som vi nu skulle omtale.

Matth. 26, 28 er det andet Sted, hvoraf man sikkert vil søge at bevise, at Pauli Lære om Forsoningen eller Syndsforladelsen ved Christi Død ogsaa findes hos Christus, i Christi egne Ord, og det lyder saaledes:

„Dette er mit Blod, det nye Testamentes, hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forladelse."

Dette synes nu rigtignok at tale for, at ogsaa Christus har tillagt sin Død denne Virkning. Men have vi da virkelig nogen Sikkerhed for, at han netop har sagt disse Ord? Nei, det have vi ikke, og dette vil vise sig endnu tydeligere, naar vi see Evangelisternes forskjellige Opfattelse af det, som Christus ved denne Leilighed har sagt, altsaa:

Matth. 26, 28. „Dette er mit Blod, ... hvilket udgydes **for Mange** til Syndernes Forladelse".

Marc. 14, 24: „hvilket udgydes **for Mange** („til Syndernes Forladelse" er udeladt).

Luc. 22, 20: „hvilket udgydes **for Eder**" („til Syndernes Forladelse" er udeladt).

Joh. 13, 1—20 (omtaler ikke Nadveren, men kun Fodvaskningen) — og endelig

1 Cor. 11, 23 flg. Her staaer ogsaa: **„for Eder"** (v. 24) og: „dette gjører **til min Ihukommelse**" (v. 25), ligesom Luc. 22, 19; men „til Syndernes Forladelse" findes heller ikke her, skjøndt Paulus siger: at han „annammede det af Herren" osv.

Altsaa: „Til Syndernes Forladelse" (Matthæus alene)
„For Mange" (Matthæus og Marcus)
„For Eder" (Lucas og Paulus)
„Til min Ihukommelse" (Lucas og Paulus).

Da nu det Sidste, som findes hos To, giver en heelt anden Mening end det: „til Syndernes Forladelse", som kun findes hos Een, og da To have „for Mange" og To „for Eder" (hvilket Sidste hænger nøie sammen med de Ord: „til min Ihukommelse") — hvorledes kan Nogen saa vide med Visbed, hvad Christus har sagt? Og naar man aabenbart ikke veed eller kan vide hvad Christus ved denne Leilighed har sagt, hvorledes kan man saa bygge sin Tro og Salighed derpaa? Man indvende ikke, at Matthæus, den Eneste, der har Ordene: „til Syndernes Forladelse", var det eneste Øienvidne af de tre Evangelister, der omtale Nadverens Indstiftelse; thi deels besidde vi sikkert ikke Matthæi oprindelige hebraiske Evangelium uforandret i det græske, vi nu have, men uden Tvivl flere Forandringer og Tilsætninger*), deels var Evangelisten Marcus, ifølge den kirkelige Tradition, „Peters Tolk", og skrev kun hvad denne Jesu hengivne Apostel meddeelte ham om sin Herre og Mester, og følgelig maatte hans Beretning være ligesaa paalidelig som Matthæi. Endelig siger ogsaa Apostelen Paulus, at han „annammede det af Herren", som han meddeler om denne Sag. Saaledes bliver det aldeles umuligt at vide, hvilke Ord Christus ved denne Leilighed har brugt eller hvorledes han har udtrykt sig, da to af de 4 Beretninger opfatte Christi Ord fra et mere almindeligt Standpunkt, som sigtende til „Mange" eller om man vil, Alle, de to andre derimod fra et mere privat Synspunkt, som nærmest angaaende hans kjære Disciple („for Eder" og „til min Ihukommelse"),

*) Saaledes have vi i det lille Skrift: „Hvem har Ret: Grundvigianerne eller deres Modstandere? Og hvad har Christus befalet om Daaben?" godtgjort at, de 3 sidste Vers af Matthæus (ɔ: 28, 18— 20) umulig kunne hidrøre fra Christus, da det af den i Apostl. Gj. om Apostlenes Virksomhed givne Beretning er aabenbart, at de ikke kjendte Noget til den deri indeholdte dobbelte Befaling: at gaae hen og lære alle Folk, og at døbe dem i Treenighedens Navn. Saaledes ville der ogsaa kunne gives enkelte flere nægte Steder i Evangeliet.

og det endelige Resultat bliver saaledes: at hverken „Syndsforladelsen ved Christi Død“ eller nogen anden Lære kan bygges paa disse Steder. Men dertil kommer, som alt bemærket, at en saadan Lære vilde stride imod Parablen om den fortabte Søn, og at Christus vilde have modsagt sig selv, hvis han paa disse Steder havde villet udtale en Lære, som ikke paa nogen Maade lader sig forene med hiin Parabel. Det maa forresten overhoved gjøres gjældende ved den samvittighedsfulde Undersøgelse og Prøvelse af Skriften: at de enkelte Ord og Udtryk eller korte Sætninger, som hist og her tillægges Christus, aldrig kunne blive saa sikkre og paalidelige som Parablerne (medmindre de ved den slaaende Sandhed, som indeholdes i et saadant kort Udsagn, bevise deres Ægthed, saaledes som Tilfældet er med de korte Sentenser i Bjergprædikenen); thi det ligger i Parablernes Natur, at de i deres væsentlige Indhold maae være uforfalskede; thi her kommer det ikke saa meget an paa de enkelte Ord, som paa den Tanke eller Lære, der gaaer igjennem Parablen, og som fremstilles ved Forhold og Handlinger tagne ud af Livet. **Christi Parabler ere altsaa, saavidt de naae, den sikkreste Grundvold og den reneste Kilde for Christi Lære. Og dette kan ikke gjælde i høiere Grad om nogen Parabel end just om den nævnte Parabel.** Saaledes kunne enkeltstaaende Ord og Udtryk, som findes paa enkelte Steder, men hvorom vi ikke engang vide, om Christus har brugt dem eller maaskee andre lignende men i deres Betydning noget forskjellige Udtryk, umulig opveie Parablen om den fortabte Søn. Den fremstiller Læren om Syndsforladelsen paa en saa klar, anskuelig og overbevisende Maade, at fandtes der end paa 100 Steder i det N. T. enkelte Ord og Udtryk, som kunde synes at indeholde en anden, med Parablen uforenelig Lære om Syndsforladelse hos Gud, saa maatte de alle falde, der kunde og burde fornuftig- og christeligviis ikke tages noget Hensyn til dem, naar de stod i Strid med den i Parablen indeholdte Lære. Dette er, det tør vi sige, den mest naturlige og paa-

lidelige Maade, hvorpaa man kan komme til at bedømme og erkjende Christi Lære, eller Christendommens Sandhed.

At der ogsaa hos de andre Apostle findes en lignende Lære om Syndsforladelsen, bør man ikke tage for meget Hensyn til, da det er aabenbart, at de ofte have taget feil og misforstaaet Christus. Hos Paulus ere disse Misforstaaelser imidlertid af en noget forskjellig Art, da han aldrig var Christi Discipel, saaledes som de andre Apostle; de ere desværre, naar Alt kommer til Alt, baade mange og storartede. Vi skulle senere omtale nogle af de vigtigste Misforstaaelser og Fantasier, som findes hos Paulus i andre Punkter.

Men vi ville atter vende tilbage til Parablen om den fortabte Søn.

Da denne Parabel er det eneste Sted i Christi Taler, som paa en tydelig og praktisk Maade forklarer Læren om Syndstilgivelse hos Gud; det eneste Sted, som ved et Livsbillede, der først skildrer Menneskets Affald fra Gud og dernæst dets Tilbagevenden til ham, klart og bestemt siger, hvad der udfordres til at den kjærlige Gud tilgiver Synderen, saa ville vi endnu anføre hele denne himmelske Parabel og dertil knytte nogle, nærmest praktiske Bemærkninger. Lader os da høre Parablens Ord. Den lyder saaledes:

„En Mand havde to Sønner. Og den Yngste af dem sagde „til Faderen: giv mig den Deel af Eiendommen, som mig til„kommer. Og han skiftede Godset imellem dem. Og ikke mange „Dage derefter samlede den yngre Søn alt Sit og drog uden„lands, til et fjernt Land, og ødte der sit Gods i et overdaa„digt Levnet. Men da han havde fortæret alt det, han eiede, „kom en svar Hungersnød i det samme Land; og han begyndte „at lide Mangel. Og han gik hen og holdt sig til en af Bor„gerne der i Landet; og denne sendte ham ud paa sine Agre, „at vogte Sviin. Og han begjærede at fylde sin Bug med Mask, „som Svinene aade; og Ingen gav ham Noget. Men han gik „i sig selv og sagde: Hvor mange Dagløunere hos min Fader

„have overflødigt Brød? men jeg omkommer her af Hun-
„ger. Jeg vil staae op, og gaae til min Fader og sige til
„ham: Fader, jeg haver syndet imod Himmelen og for dig,
„og er ikke længer værd at kaldes din Søn, gjør mig som
„en af dine Dagløννere. Og han stod op og gik til sin
„Fader. Men da han endnu var langt borte, saa hans Fader
„ham og ynkedes inderligen, og løb til, og faldt om hans Hals
„og kyssede ham. Og Sønnen sagde til ham: Fader, jeg haver
„syndet imod Himmelen og for dig, og er ikke længer værd at kaldes
„din Søn. Men Faderen sagde til sine Tjenere: bærer frem
„det bedste Klædebon, ifører ham det, og giver ham en Ring
„paa hans Haand, og Skoe paa Fødderne; og henter den fede
„Kalv hid, og slagter den, og lader os æde og være lystige.
„Thi denne min Søn var død, og er bleven levende igjen, og
„var fortabt, og er funden. Og de begyndte at være lystige.
„Men hans ældste Søn var paa Marken, og da han kom, og var
„nær ved Huset, hørte han Musik og Dands. Og han kaldte
„een af Drengene til sig og spurgte, hvad det var. Men han
„sagde til ham: din Broder er kommen, og din Fader slagtede
„den fede Kalv, fordi han haver faaet ham karsk igjen. Men
„han blev vred, og vilde ikke gaae ind. Derfor gik hans Fader
„ud, og bad ham. Men han svarede og sagde til Faderen:
„see, saa mange Aar tjener jeg dig, og overtraadte end aldrig
„dit Bud, og du haver aldrig givet mig et Kid, at jeg kunde
„være lystig med mine Venner. Men da denne din Søn er
„kommen, som haver fortæret dit Gods med Skjøger, slagtede
„du den fede Kalv til ham. Men han sagde til ham: min
„Søn! du er altid hos mig, og Alt, som mit er, er dit.
„Men man burde at være lystig og glæde sig, fordi denne din
„Broder var død, og er bleven levende igjen, og var fortabt, og
„er funden."

Anledningen til denne Parabel, samt de to foregaaende (om det fortabte Faar og den tabte Penning) angives Luc. 15, 1. 2. med de Ord: „Men alle Toldere og Syndere holdt sig nær til ham, for at høre ham. Og Fari-

sæerne og de Skriftkloge knurrede og sagde: denne annammer Syndere og æder med dem". Naar der nu siges, at „at alle Toldere og Syndere holdt sig nær til ham, forat høre ham", saa viser dette tydelig, skjøndt det ikke siges ligefrem, **at de ved at høre Jesus have faaet en saadan Trøst og Glæde i Sjælen, som de ikke kunde faae ved at høre Farisæerne og de Skriftkloge.** Hvorledes kunde det da skee? Sikkert ikke derved, at Jesus fremstillede deres eller overhoved Menneskenes Synder og Overtrædelser i en mildere Skikkelse end Farisæerne og de Skriftkloge, da han tvertimod lærte „som den, der havde Myndighed", og ikke blot fremhævede og straffede de Synder (i Ord og Gjerning), som vare Gjenstand for Lovens Straf, men ogsaa de Synder og syndige Lyster, som ikke blive hørte eller sete af Mennesker, og hvis forborgne Sted er Hjertets skjulte Gjemme. Saaledes kunde „Syndere" da ikke „holde sig til Christus" og faae Haab eller Trøst ved at høre ham, af den Grund, at han saa Synderne mindre klart eller fandt dem mindre afskyelige end Farisæerne og de Skriftkloge. Hvofor holdt de dem da nær til ham, for at høre ham? Vi finde et tydeligt og klart Svar derpaa i de nævnte Parabler, navnlig i Parablen om den fortabte Søn. Dette Svar lyder i al Korthed saaledes: **Fordi Christus lærte Menneskene en anden og bedre Vei til Forligelse og Fred med Gud end Farisæerne og de Skriftkloge,** en Vei, som baade var mere sikker og tillige mere tilfredsstillende og velgjørende for Menneskets Sjæl og Sind end alle udvortes Forsoningsmidler, som Loven foreskrev. Loven fremstillede Gud som den Hellige og strengt Retfærdige, der ikke kunde andet end vredes og fortørnes over Menneskenes Synder*) Dette kunde ikke være trøstende eller beroligende for dem, der fremfor Andre bleve betragtede

---

*) Paulus, som lærer det Samme, troer dog derved at lære en ny Salighedsorden!! (See ovenfor.)

som grove Syndere. De ydre Forsoningsmidler kunde ikke lette Syndebyrden af dem; de maatte, tiltrods for dem, stadig føle, at de vare Syndere, udsatte for Guds straffende Vrede, og saaledes kunde de aldrig opnaae Fred og Ro i deres Sjæle.

Jesus derimod fremstillede Gud for dem paa en heelt anden Maade, fremstillede ham som den alkjærlige „himmelske Fader", der altid var beredt til at tilgive Synderen og komme ham imøde, naar han blot med ydmyg Anger og from Tillid vendte sig til sin „himmelske Fader; fremstillede denne Faders Kjærlighed paa en saa ophøiet og hjertegribende Maade, **at enhver Tanke om straffende Vrede samt deraf følgende Frygt maatte forsvinde, og Mennesket, Synderen, ved hiin evige Kjærligheds Magt drages til Gud, idet Tilliden, Ydmygheden og Taknemmeligheden paa en ganske naturlig Maade maatte fremspire i Straalerne af Guds uendelige og evige Kjærligheds=Sol.** Det var netop disse Følelser, som skulde fremkaldes forat give Synderen Trøst og skaffe ham varig Fred med Gud; men det kunde kun skee ved Forvisningen om Guds Faderkjærlighed, og denne Faderkjærlighed kunde ikke fremstilles paa en mere hjertegribende Maade end ved en saadan Parabel som den omhandlede. Saalænge Talen var om Vrede, Straf og Forsoning for Synderne, kunde det ikke skee, kunde Synderen ikke saae Fred med Gud, undtagen kun for et Øieblik, naar Forsoningsofferet var frembragt. Men saa maatte den samme Tilstand, den samme Frygt, snart vende tilbage.

Saaledes maa altsaa den sande og saliggjørende Kundskab om Guds Væsen, som **Christus** meddelte sine Tilhørere, navnlig dem, som han vidste trængte mest dertil og vare mest modtagelige derfor, — en Kundskab, der er saa ubeskrivelig beroligende og velgjørende for det svage og syndige Menneske, — have bevirket, at „Toldere og Syndere holdt sig nær til ham, for at høre ham". Fariseerne og de Skriftkloge derimod havde det paa en anden Maade. De lignede saadanne Mennesker nutildags, som staae paa det samme eller et lignende

Standpunkt, hvis Hovedtræk ere: Selvbehagelighed og Selvklogskab, det mest frække og forblindede aandelige Overmod, eller, som man ogsaa kalder det, „troende Hovmod" og „den indbildte Rettroenheds Selvtilfredshed", forenet med en vis fornem Ligegyldighed og Ringeagt for Andre. Dette er jo Farisæeren i Templet opad Dage. Ja, vi feile vel neppe ved at paastaae, at Selvbehageligheden og det aandelige Overmod viser sig overfor andre Mennesker paa en mere fræk og letfærdig Maade hos Nutidens Farisæere og Sadducæere end hos de gamle. Thi medens den gamle Farisæer takker Gud, at han ikke var som andre Mennesker, (det vil da nærmest sige) „Røvere, Uretfærdige og Horkarle, eller som Tolderen", saa takke Nutidens ægte Farisæere Gud for, at de ikke ere som de bedste blandt andre Mennesker, der hylde en anden Anskuelse end de selv have, en mere christelig Overbeviisning, og vise sig overhoved at være mere fromme end de selv. At takke Gud for, at de ere bedre end „Røvere og Horkarle", kunde vist aldrig falde dem ind; dette vilde, sige vi, sikkert aldrig falde saadanne Mennesker ind, som i deres ubeskrivelige, til Vanvid grændsende aandelige Hovmod og Selvbehagelighed ere komne saavidt, at de vide og lære uden Sky: at „det levende, mundtlige Guds- og Menneskeord er det eneste aandelige Lys i Himmel og paa Jord". Denne Lære bliver meget betegnende for disse Menneskers høie Tanker om sig selv og sit eget „levende, mundtlige Menneskeord" naar man betænker: at „det levende, mundtlige Gudsord", de sigte til (ɔ: „det lille Ord af Herrens Mund") kun udgjør nogle faa Linier, saa at det hovedsagelig bliver og maa blive „det levende, mundtlige Menneskeord" (det vil da sige: disse Mænds eget Ord), der bliver at betragte som „det eneste aandelige Lys i Himmel og paa Jord". Det tilsigtede „Guds Ord" kan i dette Forhold i det Høieste kun blive at betragte som et lille Fodstykke for hiin umaalelige, straalende Lysskikkelse, „det levende, mundtlige Menneskeord", der oplyser „Himmel

og Jord". Saavidt ere dog vel neppe enten hine Fortidens Farisæere, Skriftkloge og Sadducæere eller hvilkesomhelst andre Menneskeracer eller Samfundsklasser i de senere Slægter nogensinde komne i fantastisk Indbildskhed, aandeligt Hovmod og selvforgudersk Selvbehagelighed.

Dog, vi skulle ikke dvæle længere ved disse Nutids-Farisæere og Sadducæere, da vi ikke troe os i Stand til paa en værdig Maade at skildre en saa eiendommelig aandelig Forrykthed*), men vende tilbage til Parablen, for endnu at sige nogle Ord om den, nærmest i praktisk Retning.

Kirken og det N. T. — det vil sige Joh. Evangelium, Romerbrevet, det 2det Brev til Corinthierne, Galaterbrevet og flere af de Breve, som tillægges Paulus, samt 1 Joh. Brev osv. — lære: at Ingen kan eller tør nærme sig Gud, uden at Guds Vrede er formildet, Guds Retfærdighed tilfredsstillet ved Christi Blod og Død, der bragtes som Offer for Synderne, samt overhoved: at Ingen kan komme til Gud undtagen gjennem Christus, der fremstilles som den eneste, men tillige absolut nødvendige Midler mellem Gud og Mennesker. Men hvor i Parablen om den fortabte Søn findes der noget Spor deraf? Hvor i den findes den Midler, som skal være saa absolut nødvendig, forat det syndige Menneske tør nærme sig Gud eller nære det mindste Haab om Syndstilgivelse? Hvor er Vreden, og hvor er den strenge Retfærdighed, som fordrer Betaling for Synderne, som fordrer Blod og Død? Jeg seer Intet af Alt dette i Parablen, jeg kan ikke opdage selv den mindste Tøddel, som tyder derpaa. Jeg seer ikke Andet end den mest ubeskrivelige, ømme

*) Det er meget at beklage, at selv de Mænd, der ellers i flere Henseender fortjene Anerkjendelse, lade sig hilde i slige selvbehagelige Illusioner og Fantasier, hvorfra de ikke ved nogensomhelst Grunde kunne føres tilbage til Fornuft og Sandhed, da de engang have fat sig i Hovedet: at Fantasierne ere urokkelige guddommelige Sandheder.

og inderlige Kjærlighed. Den arme, elendige Søn, som dybt føler sin Uværdighed, venter blot at kunne blive Dagleier hos Faderen, da han indsaa og følte, at han havde forbrudt sin Sønne-Ret, og kunde ikke mere haabe, at blive betragtet som Søn; men Faderen løber ham imøde, falder om hans Hals og kysser ham, og tager imod ham igjen som en elsket Søn. **Paa samme Maade tager Gud imod Synderen, naar han forlader Syndens Vei og med Oprigtighed, Ydmyghed og Anger søger Gud.** Han gjør ikke ved Synderen efter Fortjeneste, men viser ham en langt større Kjærlighed og Naade end Synderen kan tænke sig eller tør haabe, og den Naade og Kjærlighed, som Gud saaledes viser Synderen, viser han ham ene og alene overeensstemmende med og ifølge sin evige Naade og Kjærlighed, der ikke vil Synderens Død, men aldeles ikke af den Grund, at en tredje Person, som baade var Gud og Menneske, havde betalt Syndeskylden for ham. I Parablen kommer Ingen til Faderen i Forveien, for at faae et Forlig i Stand mellem ham og den stakkels fortabte Søn. Dersom det i Virkeligheden skulde gaae saaledes til, vilde Parablen have været heelt anderledes end den er; saa maatte man i den have kunnet finde i det Mindste en Antydning i Retning af den paulinsk- kirkelige Forsoningslære; men dette er ikke Tilfældet — der findes ikke et Spor af den. Forholdet maa derfor nødvendigviis blive dette: at hvis Kirkens Forsoningslære er sand og rigtig, saa er denne Parabel aldeles ubrugelig, da Faderen i Parablen aabenbart skal fremstille „den himmelske Fader" og den fortabte Søn det svage og syndige Menneske, som ved sin Egenraadighed og Egoisme forvilder sig fra Gud. Men angiver Parablen det sande og rigtige Forhold, som Gud, ifølge sit Væsen, staaer i til Synderen, saa er Pauli og Kirkens Forsoningslære aldeles forkastelig, forkastelig især af den Grund, at den, istedetfor Guds evige og uendelige Kjærlighed, sætter den afskyeligste Karrikatur af en saakaldt Retfærdighed og Kjærlighed, der hver for sig fremtræde paa en saa urimelig

og absurd Maade, at det er heelt forunderligt, at den kunde tiltale noget fornuftigt Menneske. **Disse to modsatte Fremstillinger af Guds Væsen og hans Forhold til Menneskene ere saaledes uforenelige. Enten** tilgiver Gud Synderne paa den Maade, som der angives i Parablen, og i saa Fald er Syndsforladelsen en sand Syndsforladelse, fremgaaet af en sand og ægte Kjærlighed, som er Guddommen værdig. **Eller** Gud fordrer og tager Betaling for Synderne, saaledes som Kirken lærer, fordrer paa en aldeles ubarmhjertig Maade Straf og Død for dem. Men i saa Fald kan der ikke være Tale om nogen Syndsforladelse i Ordets sande Forstand, da der i Stedet for Guds evige Fader-Kjærlighed er sat et Retfærdigheds-Skræmsel, en Retfærdigheds-Karrikatur, der fordrer Betaling for Synderne og modtager denne Betaling af Een, som selv ikke [havde syndet, lader ham lide for dem, betale for dem med sit Blod. Hele denne kirkelige Lære er gammeljødisk og hedensk. Men ligesom Profeterne allerede ere komne udover denne Lære, saaledes er det, at gjengjelde Ondt med Ondt, heller ikke Christi Lære, og **Naar en Christen, der dog kun er et svagt Menneske, ikke skal betale Ondt med Ondt, hvorledes skulde saa den alfuldkomne Aand, den evige Kjærlighed gjøre det,** naar den ikke finder det nødvendigt for Menneskets egen Skyld? Gud straffer aldrig forat straffe eller hævne sig, saaledes som Kirken lærer, men kun forat føre Mennesket paa den rette Vei. Men naar Mennesket omvender sig til Gud itide, er Straffen ikke nødvendig.

Ikke et Ord, ikke en Tøddel, som kunde tydes i den omtalte kirkelige Retning, findes der i Parablen, og dette er rimeligviis Grunden til, at de kirkelige Theologer aldeles ikke have kunnet benytte denne Parabel da de lavede den kirkelige Forsoningslære; **og dog ere der saa Steder i det N. T., der bære et saa tydeligt Vidnesbyrd, som denne Parabel, om den Guds Aand, den Kjærlighedens Aand, som viste sig virksom i Jesus Christus.** Det er den samme

Guds Aand som den, der viste sig hos det G. T.'s Profeter, naar de love og prise Guds Naade og Barmhjertighed; og deres Lære er saaledes overeensstemmende med Christi Lære i denne Parabel, da baade de og han lære: at den algode, barmhjertige Gud tager Synderen til Naade og tilgiver ham Synderne naar han ydmygt vender sig til Gud, bekjender sin Synd med Anger og Fortrydelse og søger at forbedre sig. Dog er der Noget endnu mere Inderligt, Ophøiet og Himmelsk i denne Parabel end i de Steder hos Profeterne, som omhandle den samme Gjenstand, indeholde den samme Lære: Thi vel siger Profeten Jesaias (i Guds Navn): „Jeg udstrækker daglig mine Hænder til et gjenstridigt Folk, som vandrer paa slette Veie efter egne Paafund", hvormed han tilkjendegiver: at Gud altid er beredt til at tage imod Folket og tilgive det, naar det vender sig til ham — og dette er rigtignok tilstrækkeligt til at vise, at Gud baade kan og vil tilgive Menneskene uden at fordre Straf, Offere, Betaling eller Død for Synderne — men Faderen i Parablen nøies ikke med at vente paa den fortabte Søn, indtil han er kommen hele Veien hjem til ham, men han „løb" ham imøde, saasnart han saa ham, „der han endnu var langt borte, faldt om hans Hals og kyssede ham". Dette viser Guds Kjærlighed og Naade i dens sande, ophøiede, himmelske Lys, men fremstillet for de svage og indskrænkede Mennesker under menneskelige Billeder og i et menneskeligt Sprog. Gud venter ikke paa den angrende Synder, indtil han er kommen hele Veien til Gud; han kjender Menneskets Svaghed og kommer det imøde paa Veien, saasnart han seer, at Mennesket med Oprigtighed og Alvor vil søge Gud.

At nu de Mennesker, som kalde sig Christne og lade som om de ville være Christne, navnlig Saadanne, som skulle være Andres Lærere og, efter Christi Exempel, føre dem paa Guds Vei, have kunnet antage eller troe nogen Syndsforladelses- eller Forsoningslære, der er saa modsat, saa uforenelig med **Christi** Lære som Kirkens Lære i dette Stykke — synes at være noget af det mest Utrolige, man kan tænke sig, selv om

en Apostel var saa vildfarende i sine Forestillinger om Gud og saa lidet fortrolig med Gudsforholdet, at han kunde lære en saadan Lære, ja selv om alle Christi Apostle lærte den, eller en lignende Lære. Christus selv — der dog vel stod over alle sine Apostle — lærer den eenfoldige himmelske Lære: at Synderen faaer Syndsforladelse hos Gud naar han vender sig til Gud og fortryder sine Synder, saaledes som Profeterne ogsaa lærte („thi Jesu Vidnesbyrd er Profetiens Aand") samt at Gud kun af sin evige Naade og Kjærlighed modtager Synderen, „den fortabte Søn", saaledes som en god Fader tager imod en elsket Søn, som er undgaaet en frygtelig Dødsfare, uden at tage Hensyn til hans foregaaende Synder og Misgjerninger, uden at stille Sønnens Syndeskyld imellem ham og sig selv; thi Guds Faderkjærlighed længtes kun efter at faae Sønnen tilbage, hjem i Faderens Huus, fra den syndige Levemaade og den deraf følgende Elendighed, som Sønnen, ved at forlade sin eviggode Fader, havde paadraget sig. Istedetfor denne Lære, som er saa himmelsk og hjertelig, som er saa ubeskrivelig vel skikket til at hjelpe og husvale Enhver, der trænger dertil og endnu har Noget af sund Fornuft og Følelse tilbage, og som har omvendt saa mangen Synder til Gud*): istedetfor denne Lære, siger jeg, har Kirken — nærmest følgende Paulus, — sat den værste Karrikatur, den frygteligste Vanskabning af Lære, som man vel kan tænke sig, **og dette kalder den Christi Lære!!! Med**

---

*) Der gives maaskee ikke et eneste Sted i den hele Skrift, der har viist sig at indeholde en saadan Gudskraft til Frelse og Salighed som dette Sted, som denne Parabel, naar en Synder skulde omvendes fra Syndens Vei og føres til Gud. Saaledes omvendte f. Ex. den gudfrygtige Kvinde, Qvækerinden Mrs. Fry, ved Hjælp af denne Parabel mange forstokkede Syndere i de engelske Fængsler, som Præsterne ikke kunde komme nogen Vei med, skjøndt de sikkert have anvendt baade Kirkelæren og deres egen aandelige Dygtighed paa bedste Maade.

denne Lære vanærer og laster Kirken Gud, gjør den fromme Guds Tjener Jesus Christus til en Løgner, og fører den Deel af Menneskeheden, som den skulde føre til Gud, i Fordærvelse. Thi skjøndt Kirken har troet at kunne afværge den aandelige Fordærvelse og Syndssikkerhed, som Troen paa Syndebetalingen ved Christi Død medfører, ved at søge at indprente sine Børn, at de ogsaa maae gjøre Noget selv, det vil sige, at de maae afskye Synden og omvende sig til Gud — har dog sikkert den største Deel af de kirkeligt „Troende", hovedsagelig eller alene holdt sig til Troen paa Christi Forsoning, uden at gjøre synderlige Anstrængelser for at udføre deres Deel af selve Forsoningsværket og arbeide paa deres Helliggjørelse. Ja, man har, desværre, kun altfor mange Exempler paa at de, som troe Kirkens Forsoningslære, fortsætte deres syndige Levnet som om Intet var i Veien, og synde ligesaa meget som eller mere end de, der ikke troe hiin Lære, det vil sige: synde paa Naaden, men antage desuagtet at de, paa Grund af at de troe denne Lære, ere bedre end Andre, og fordømme dem, som ikke troe den, da Troen paa denne Lære, ligesom paa de andre Lærdomme, Kirken har betegnet som de eneste sande, vækker aandelig Selvtillid og „troende Hovmod" hos Mange, især dem, der ikke alvorlig stræbe at gjøre deres Pligt. Men dersom Nogen gjør sin Pligt, eller oprigtig stræber at gjøre det — da Ingen kan gjøre det saaledes som han bør — dersom Nogen med Alvor arbeider paa sin Salighed, da bliver han først ydmyg i Aanden, fordi han føler sin Svaghed og seer sin Ufuldkommenhed. („Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, (da) siger: vi ere unyttige Tjenere, thi vi gjorde (kun) det, som vi vare skyldige at gjøre" (Luc. 17, 10). Denne Ydmyghed er nu langt sjeldnere hos dem, der tro paa Christi Forsoning, end hos dem, der ikke troe paa denne Syndebetaling. Dette ligger ligefrem i Sagens Natur. De, som troe paa Forsoningen, paa Syndernes Betaling ved Christi Død, have strax fra Begyndelsen af saa Meget forud, idet Forsoningen med

Gud i dens Almindelighed og Virkelighed allerede tænkes given, tænkes bevirket ved Christi Død, inden Mennesket endnu gjorde Noget. Det Farlige ligger nu deri, — selv under den Forudsætning, at Christi Død virkelig kunde hæve Syndeskylden — at der er gjort (ɔ: antages at være gjort) saa Meget inden Mennesket selv gjør Noget. Livet, Erfaringen, Menneskets egen Fornuft, og de Ulykker, Synden har i Følge med sig, skulle lære Mennesket at søge Gud, saaledes som Parablen om „den fortabte Søn" tydelig viser, og dette beviser, at Mennesket selv har baade Forstand og aandelig Kraft til at vende sig til Gud, at begynde sin Omvendelse (hvilket Kirkelæren benægter). Her er Intet gjort forud, forat bringe et Forlig med Faderen i Stand eller betale Sønnens Synder; og netop derfor var Sønnen saa ydmyg. Dersom han havde vidst, at en Anden i Forveien havde forligt ham med Faderen, vilde han sikkert have været heelt anderledes; da vilde han rimeligviis have været sikker paa Syndsforladelsen, saaledes som de Christne, der troe paa Christi Forsoning, ere eller bilde sig ind at være. Derfor er da ogsaa denne Forsonings- eller Syndebetalingslære ikke blot falsk, men tillige saa farlig for de Fleste blandt skrøbelige Mennesker, da saa Mange ere tilbøielige til at pukke paa Christi Forsoning og Fortjeneste, uden selv at gjøre hvad de skulle gjøre, uden at leve saaledes som de burde leve. Troen paa Christi Forsoning eller Fortjeneste kan være meget stærk uden at være forenet med Ydmyghed. **Men naar Ydmygheden savnes, mangler just det, som gjør Synderen værdig til Guds Naade. Uden sand Ydmyghed fra Menneskets Side kan Gud ikke forlade det Synderne**, og selv om han kunde det, vilde Synderen dog intet Gavn have deraf, thi han vilde i Virkeligheden ikke være bedre bagefter end før, ikke mere gudfrygtig, ikke mere lydig imod Guds Bud; kort sagt, ikke mere Guds Barn osv. Naar altsaa Troen paa Christi Forsoning ikke er forbunden med Ydmyghed — hvilket, desværre, saa ofte er Tilfældet — saa bevirker denne

Lære og Troen derpaa „Rettroenhedens (ↄ: den formeentlige Rettroenheds) Selvtilfredshed" og „troende Hovmod" hos Mennesket, i Bevidstheden om, at det har denne Tro paa Christi Forsoning. Dette Menneske anstiller nu en Sammenligning mellem sig selv og andre Mennesker, som ikke have denne Tro, og betragter sig selv naturligviis som meget bedre end dem, betragter sig selv som frelst og forsonet med Gud ved denne Tro, men dem som „Fortabelsens Sønner". Ved alt dette, **ved denne falske Indbildning og hele denne egenkjærlige og hovmodige Sindstilstand fjerner Synderen sig langt mere fra Gud end han nærmer sig ham;** thi denne Lære er ligesaa farlig for det syndige Menneske som den er Gud uværdig og falsk.

Den anden Syndsforladelse derimod, som angives ved Parablen om den fortabte Søn, er heelt anderledes, saavel i sit Væsen som i sine Virkninger. Thi **ligesom** den Kjærlighed hos Gud, som fremstilles ved den, er en Gud værdig Kjærlighed, er en sand Faderkjærlighed, svarende til det Væsens Egenskaber, som er „Fader over Alt i Himmelen og paa Jorden" — ikke en modbydelig og gudsbespottelig Karrikatur deraf, hvilket just den Kjærlighed er, som Kirken tilskriver Gud — **saaledes** kan den Lære om Syndsforladelse hos Gud, som indeholdes deri, aldrig blive farlig for Mennesket, aldrig føre det paa en urigtig Vei, men er tvertimod aldeles fortrinlig skikket til at føre Mennesket til Gud; thi Ydmygheden, den sande Ydmyghed, som ikke bilder sig ind at have Alt det forud, der gives det ved Kirkens falske Forsoningslære, og som Intet har at stole paa, undtagen Guds evige Naade og Faderkjærlighed, nærmer just Mennesket Gud, hvis Naade det i al sin dybtfølte Uværdighed søger. Men netop i det Mennesket med Ydmyghed søger Gud og bekjender sine Synder — „Fader, jeg haver syndet imod Himlen og for dig, og er ikke længer værd at kaldes din Søn" — tilgiver Gud ham Synderne af sin Naade og Kjærlighed, da han seer, at Synderen er bleven mod-

tagelig for en saadan Tilgivelse, men aldeles ikke af den Grund, at Synderne forud vare betalte af Nogen, og at Synderen nu troede, at en saadan Betaling virkelig havde fundet Sted, og kom ham tilgode saasnart han troede derpaa.

Jeg kan nu vel tænke mig Muligheden af, at enkelte af de mere fornuftige kirkelige Christne, som ikke ligefrem tilstoppe deres Øren naar der siges Noget, som strider imod den kirkelige Tro og Lære, maaskee nok kunne finde, at der dog kan være nogen Sandhed i de foregaaende Bemærkninger; men dermed er Sagen dog ikke afgjort. Kirken har indrettet Alting saaledes, omgivet Kirketroen med saamange Bolværker og Befæstningsværker, med saa mange Støtter og Stivere, at de kirkeligt Troende altid have Noget at holde sig til, selv om man er saa heldig, til en vis Grad at kunne overbevise dem om, at en eller anden af Kirkens Lærdomme ikke er sand eller holdbar; thi ved Siden deraf ville de, som oftest, komme til at tænke paa, at den formentlige nye Lære ikke kan forenes med denne eller hiin kirkelige Lære eller Sætning, som nu engang er bleven dem indprentet, **og saa maa selv Christi Lære falde og strande paa disse kirkelige Klipper,** paa den ugudelige Løgn og Vildfarelse, man har sat i Stedet for den.

Saaledes ville rimeligviis de, der iøvrigt maatte være tilbøielige til at bifalde den i Parablen om den fortabte Søn indeholdte Syndstilgivelseslære, ved en nærmere Overveielse af Sagen blive forskrækkede naar de tænke paa, at den kirkelige Forsoningslære indeholdes i det nye Testamente og læres der med klare og tydelige Ord, og de ville spørge: hvad det skal blive til, at man saaledes, ved at opgive de Lærdomme, som indeholdes i det N. T., kommer til at forkaste en betydelig Deel deraf som upaalidelig, vildledende og falsk eller uægte. Herpaa kan der svares paa flere Maader.

1. Først svare vi derpaa med Pauli Ord 1 Cor. 3 11—13, (som i Principet ere rigtige, skjøndt urigtigt anvendte af ham, navnlig i Forsoningslæren): „Ingen kan lægge en anden Grundvold end den, som lagt er, hvilken er Jesus

Christus. Men dersom Nogen bygger paa denne Grundvold" — det vil sige Jesum Christum saaledes som han i Virkeligheden var og selv viste sig at være — „Guld, Sølv, dyrebare Stene, Træ, Hø, Straa, da skal hans Gjerning blive aabenbar, thi Dagen skal gjøre det klart; ved Ild skal det aabenbares, og Ilden skal prøve, hvordan Enhvers Gjerning er". Alt hvad Apostelen her nævner: „Guld, Sølv, dyrebare Stene, Træ, Hø, Straa" findes i det nye Testamente*). Og det 4de Evangelium bygger ikke blot „Træ, Hø, Straa" ovenpaa den lagte Grundvold, men **lægger endogsaa heelt „anden Grundvold end den, som lagt et", ved at gjøre Christus til et andet Væsen end han selv gav sig ud for at være og var ifølge den første apostoliske Prædiken,** til et Væsen, der skulde have været til fra Evighed, **medens de 3 første Evangelier ikke vide det Mindste om, at Christus har existeret paa nogensomhelst Maade inden han blev undfangen i Moders Liv****). En lignende om ikke ganske den samme Lære findes ogsaa i nogle af de saakaldte paulinske Breve, hvilket jeg ogsaa har omtalt i min Bog om Joh. Evangeliet. Da nu „Dagen" har gjort „det klart", at flere Skrifter i det

*) Som bekjendt var Luther den Første, som fandt „Straa" i det N. T. Han kaldte Jakobs Brev „Straaepistelen", da han ikke kunde forene Jakobs Lære om Retfærdiggjørelsen ved Gjerningerne med Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen af Troen. Dette var nu rigtignok meget uheldigt, og mange senere lutherske Theologer have ogsaa været uenige med ham deri. Men dette kommer just deraf, at Luther selv var saa vildfarende i Troen, navnlig i Læren om Forsoningen. Men det viser dog tillige, at han ikke var bange for at tale om „Hø" og „Straa" i det N. T., skjøndt det deri hedder: at „al Skrift er indblæst af Gud". Andre have nu i den senere Tid fundet „Straa" paa flere andre Steder i det N. T. Enhver fornuftig Mand kan da vel ogsaa sige sig selv, at det N. T.s Indhold, som hidrører fra ufuldkomne, og tildeels ubekjendte Forfattere, ikke overalt kan lignes ved „Guld, Sølv og dyrebare Stene."

**) Dette findes saa bestemt, klart og tydeligt fremstillet i mit Skrift om Johannes-Evangeliet (fra 1863), Side 214 følg., 364 flg., t det hverken er gjendrevet eller kan gjendrives.

N. T. indeholde Lærdomme, som man rettelig kan ligne ved „Træ", „Hø", „Straa", saa er det ganske naturligt, at de Dele af den kirkelige Bygning, som ere byggede af dette forgjængelige Stof, maa brænde, naar „Ilden skal prøve, hvordan Enhvers Gjerning er". Dette er Kirkens egen Skyld. Den har aldrig formaaet at skjelne imellem det Sande og det Falske, og derfor har den, lige fra de første kirkelige Aarhundreder, sammenblandet begge Dele, ja, desværre meget ofte, naar urene, egoistiske Lidenskaber vare med i Spillet, foretrukket det Falske for det Sande, og saaledes etableret og sanctioneret Løgnen.

2. Mit andet Svar paa det Spørgsmaal: hvad det skal blive til, saaledes at forkaste en stor Deel af Skriften, specielt det N. T., som upaalidelig og uægte, er dette: **Gud maa vise de Mennesker, der altfor meget have fæstet Diet paa det Synlige og Ufuldkomne, og gjort det til en Art Guddom mellem sig og ham: at hans Herlighed og Menneskets Salighed, at Kundskaben om ham, den sande Tro paa og Tillid til ham ikke er afhængig af, at nogle fra den ældre Tid overlevede Skrifter ere skrevne af visse bestemte Personer og indeholde Intet uden en hellig og urokkelig Sandhed.** Gud maa vise Menneskene dette, thi Troen paa den usynlige Gud og Tilliden til ham bør ikke være saaledes afhængig af Noget i Tilværelsen, at den staaer og falder dermed; thi saa er Troen ikke længer en Tro paa **ham Selv**, paa det evige usynlige Væsen, men den er snarere en Tro paa Noget, som ikke er Gud, og som man stiller imellem sig og det usynlige, alfuldkomne Væsen, fordi man trænger til noget Synligt og Endeligt, som man nærmest kan holde sig til, fordi man mangler den sande Tillid, den sande Troes Mod. En saadan Troende ligner den Svømmer, som kun kan svømme i et Baand, der enten holdes af en Anden, eller er fæstet til Landjorden, men som ikke tør betroe sig til Vandet og sin egen Svømmefærdighed, maaskee vel tildeels fordi han ikke har saa Meget deraf, at han kan være sikker paa at bjerge sig

selv; men maaskee ogsaa tildeels af Mangel paa Mod eller fornuftig Tillid til sine egne Kræfter. At Skriften ikke er eller kan være aldeles nødvendig til at Mennesket kan faae Kundskab om Gud og fatte den saliggjørende Tro paa og Tillid til ham, kan sees af mange Exempler i Historien, ligesom det ogsaa ligger i Sagens Natur. Havde maaskee Enoch (1 Moseb. 5, 21—24) nogen „hellig Skrift", som var „indblæst af Gud", at holde sig til? og dog „vandrede han med Gud", og det siges, at „Gud tog ham" til sig? Eller havde maaskee Noach nogen Bibel, noget Testament, som var sanctioneret af Præster og Bisper paa Kirkeforsamlinger? Man har ikke hørt Noget derom; men desuagtet siges det ogsaa, at han „vandrede med Gud", og blev Stamfader til den kommende Slægt, fordi han var Gjenstand for Guds Naade og Velbehag, medens den hele øvrige Menneskehed blev ødelagt ved Syndfloden. Havde Abraham nogen Bibel, nogen Samling af hellige Bøger? Man veed Intet derom, eller, rettere sagt: Man veed, at han ingen skreven Bibel havde, han kunde paa den Tid ikke have en saadan. Hvorledes kunde da Abraham blive „de Troendes Fader", hvorledes kunde han blive „Guds Ven", saaledes som han kaldes i det N. T. (Jakobs Brev 2, 24), hvis det var nødvendigt, at have en Bibel, en Samling af saakaldte „hellige Bøger" som Grundvold for sin Tro, forat kunne bygge den derpaa? **Nei, slige Mellemled kunne ikke være nødvendige Mellemled mellem Gud og Mennesket, og vilde ikke være det naar Mennesket ikke havde vænnet sig til at betragte dem saaledes.** Men for at sikkre sig den tilbørlige Indflydelse paa og Magt over de større menneskelige Samfund fandt man det nødvendigt at binde dem og deres Samvittighed paa mangfoldige Maader, deriblandt ogsaa til en Samling af Skrifter, som antoges at være „indblæste af Gud"? Dette viser just, hvor den saakaldte „christelige" Tro er svag, uægte og ufuldkommen, da den stadigt trænger til en eller flere ydre Autoriteter at støtte sig til, skjøndt Menneskene overalt have Naturens Bog liggende aaben for sig, skjøndt Menneskene baade have Guds Ord og Lov

i sig selv og udenfor sig, og saaledes kunde kjende Gud og hans usynlige Egenskaber af hans Gjerninger, fra Verdens Skabelse, saa at de ingen Undskyldning have (Rom. 1. 20).

Det er sørgeligt, ja forfærdeligt at tænke sig, at saa mange, ja vel de fleste Christne, ikke endnu ere komne videre i Kundskaben om Gud og Foreningen med ham, end at de forarges eller forfærdes naar de høre Nogen tvivle om, at „den ganske Skrift er indblæst af Gud“ og betragte den som Menneskeværk.

Dersom det paavises, at nogle Dele af Skriften ere uægte med Hensyn til deres formentlige apostoliske Oprindelse eller upaalidelige i deres Indhold eller begge Dele, saa tykkes de, at de ikke have noget Fast at holde sig til, thi de tænke som saa: at hvis nogle Dele af Skriften falde, det er, vise sig at være upaalidelige, ikke indeholdende en urokkelig Sandhed eller skikkede til at være Salighedens Grundvold, kan hele Skriften ogsaa falde; thi Kirken havde jo dog lært dem, at „den ganske Skrift er indblæst af Gud“, „hellig“ osv., og at det altsaa var ugudeligt at røre ved Noget af den eller tvivle om dens Ægthed. **Her seer man Frugten af det, som Kirken har lært og endnu lærer sine Børn. Thi hvis Kirken havde betragtet Skriften overeensstemmende med Fornuft og Sandhed, da vare dens Børn ikke saa vildfarende og aandelig elendige som de ere;** havde den fulgt den gyldne Regel, som staaer i selve Skriften: „prøver alle Ting“, — og da tillige Skriften selv, som ikke undtages fra denne Prøven — og „beholder det Gode“ (Thess. 5, 21.), vilde Alt være gaaet anderledes, saa vilde man efterhaanden have lært at skjelne imellem det Sande og det Falske. Men saa vilde Kirken rimeligviis ikke have faaet Leilighed til at tyrannisere Kirkens Børn saa grusomt som den har gjort, at brænde og paa alle optænkelige Maader pine dem, naar de i en eller anden Henseende afveg fra Kirken i Retning af Sandhed, naar de ikke vilde bekjende, at Kirkelæren var den høieste Sandhed der, hvor de vare komne til Overbeviisning om, at den var Løgn. Saaledes har da ogsaa den Sætning, der

findes i selve det N. T.: „den ganske Skrift er indblæst af Gud", viist sig at være en af Løgnens mægtigste Støttepunkter *).

Men tiltrods for den nysnævnte Fortvivlelse over at miste Noget af Skriften som Uægte, som man ofte hører de kirkelige Christne udtale, er det dog let at bevise, at det, i den afgjørende Hovedsag, er omtrent det Samme, om de Christne have Skriften eller ikke. Jeg vil nu ikke tale om, at en utallig Mængde aldrig læser Noget i Skriften efterat de først have overstaaet deres Confirmation, men jeg siger, med Henfyn til dem, der betragte Skriften, og Troen paa den, som nødvendig til Salighed, og troe at befinde sig i en farlig Stilling naar de miste Noget af Skriften: **den, som har fundet Gud og holder sig til ham, kan aldrig tænke eller tale saaledes.** Den, som holder sig til Gud, trænger ikke til Skriften, og er han, ved at læse og benytte Skriften, ikke kommen saavidt, at han har fundet Gud og lært at holde sig til ham, saa nytter det kun lidet at læse Skriften og troe, at den er „indblæst af Gud". Og er man fortvivlet og troer, at man ikke har Noget at holde sig til naar man mister Skriften eller saadanne Dele af den, som man er bleven vant til at ansee for Salighedens Grundvold, saa viser man just derved, at man ikke har det Sind, om alene er i Stand til at gjøre Mennesket saligt og som bestaaer deri, at Mennesket ubetinget og overalt stoler paa Gud og holder sig til ham; man viser, at man ikke har den Tro og det Sind, som Jesus Christus lærte og lagde for Dagen, og at man saaledes kun er Christen af Navn; men i Virkeligheden, tiltrods for Skriften, en Hedning. Den, der ligner Christus og de Gudsmænd, som vare

*) Forresten er ogsaa dette Sted (2 Tim. 3, 16.), ligesom saamange andre Steder, rimeligviis urigtigt gjengivet i den kirkelige Oversættelse. Det bør vel hedde: „Al gudbeaandet Skrift er ogsaa nyttig til Lærdom, til Overbeviisning" osv. Dette gjælder altsaa kun om gudbeaandede Skrifter, eller det gjælder om dem forsaavidt som de ere gudbeaandede.

før ham, kan aldrig nære Frygt for sin Salighed eller betragte sig selv i Fare fordi han mister Skriften, den saakaldte „hellige Skrift" eller en Deel af den; thi han holder sig til Gud hvad enten han har „Skriften" eller ikke — men Gud er jo dog større, mægtigere, visere og bedre end Skriften, end den Samling af Bøger, skreven af ufuldkomne, ofte vildfarende Mennesker, som man kalder „den hellige Skrift" — og han veed, at han ikke kan blive Gud velbehagelig fordi han troer iblinde, at „den ganske Skrift er indblæst af Gud", og indeholder kun en saliggjørende, guddommelig Sandhed. Han frygter tvertimod for at opstille Noget, af Alt hvad der gives i denne Verden, i Himmelen og paa Jorden, som en Guddom mellem sig og den Gud, som han har en uindskrænket Tillid til og som er ham Alt. Ja, han anseer den Tanke for meget syndig, ugudelig, sygelig, ja næsten vanvittig: at Tabet af Nogetsomhelst i denne Verden, være sig Skrifter eller andre Ting, producerede af Mennesker, kan være farligt for ham, hans evige Salighed, naar han blot holder sig til Gud under alle Livets Omskiftelser og stoler paa ham. Det er derfor paa Tiden, at man søger at tænke mere fornuftigt og gudeligt om denne Sag end hidtil. **Man viser ikke Gud nogen Tjeneste ved en saa taabelig og grundløs Tro som den:** at „den ganske Skrift er indblæst af Gud" og at det er ugudeligt at prøve og kritisere den og søge at skjelne imellem det Sande og Falske, som findes i den, selv i de for Menneskets Gudsforhold allervigtigste Lærdomme, hvorpaa Læren om Syndsforladelsen afgiver et slaaende Exempel. Men **Kirken har nu engang sat sig paa det ufornuftige og ugudelige Standpunkt.** Men naar Kirken ikke kan og ikke vil føre Menneskene paa den rette Vei, føre Menneskene til Sandhed og igjennem den til Gud og Salighed, maa den Enkelte søge at veilede sig selv (og, saavidt det staaer i hans Magt, ogsaa Andre), og søge at finde Gud paa den rette Maade.

3. Mit tredje Svar paa det Spørgsmaal: Hvad det skal blive til, at man, ved at opgive Lærdomme, som indeholdes i

det N. T., kommer til at forkaste en stor Deel deraf som upaalidelig og uægte, er følgende: **Det er ikke alene ikke farligt eller skadeligt, at opgive flere Dele af Skriften som upaalidelige og uægte,** fordi man, strengt taget, ikke trænger til dem, og fordi de meget mere skade end gavne. **Men det, at lade en stor Deel af Skriften og specielt af det N. T., falde som uægte** — og ikke at betragte Skriften i det Hele taget som en ufravigelig Norm og Regel for den høieste saliggjørende Sandhed, men kun som en Bog, hvori der, ved Siden af mange urigtige, selvmodsigende og Gud uværdige Forestillinger, findes mange høie, rene, opbyggelige og saliggjørende Sandheder — **vil endogsaa have en saadan Virkning til Sandhedens og det Godes Fremme, at den ikke er til at beskrive,** ja, dette vil ikke alene have en saadan Virkning til Sandhedens Fremme, **men det er ligefrem absolut nødvendigt, naar den sande Kundskab om Gud og Menneskenes Forhold til ham nogensinde skal kunne blive gjældende,** da de radikale Vildfarelser, som findes i det N. T. — saasom Læren om Christi Guddom i Joh. Evangeliet og tildeels i nogle Breve; samt den falske og ugudelige Forsoningslære hos Paulus — ere af den Beskaffenhed, at Mennesket aldrig kan komme til den sande og rette Opfattelse af det, som kan vides om Gud, til den sande og rette Opfattelse af sig selv, og sit Forhold til ham, saalænge hine Skrifter holdes i Ære, og antages kun at indeholde guddommelig, saliggjørende Sandhed. At der findes mange, ikke blot yderst forskjellige men ogsaa indbyrdes uforenelige og usande Ting i det N. T., er da ogsaa let at forstaae, ligesom det ogsaa er godtgjort ved soleklare og slaaende Beviser, at det virkelig forholder sig saaledes. Det N. T. og Skriften overhoved indeholder jo en Mængde forskjellige Skrifter, skrevne af forskjellige Forfattere. Flere af disse Skrifter ere, fra Indholdets og Lærens Side, aldeles uforenelige med hinanden, og det er ikke sandt: at „Bibelen forsvarer sig selv". Denne Uover-

eensstemmelse, **disse indre Modsigelser i Skriften***) **have fremkaldt Trætte og Spliid, Kiv og Strid, Had, For-**

---

*) Som et af de mest storartede men tillige **forfærdelige Exempler paa de Modsigelser,** selv i det som udgjør **Religionens Grundvold** og som findes i det N. T., skulle vi her anføre de forskjellige hinanden modsigende Anskuelser af Christi Væsen og Person.

Efterat denne Sag er bleven nærmere udviklet i vort Skrift om „Johannes Evangeliet" (Kjøbenhavn 1863) Side 364—380, findes der paa dette Sted følgende kortfattede Resultat af det Foregaaende:

„Saaledes have vi i det N. T. mindst 4 grundforskjellige Anskuelser af Christi Person og Væsen.

1. Ifølge **den første** er Jesus Mennesket Messias, d. e. en med Guds Aand og Kraft i høieste Grad udrustet, blot menneskelig Person, hvis Tilværelse begynder med hans Fødsel, som altsaa ikke har existeret tidligere, men som efterat have udført sin Gjerning, som Guds udvalgte Redskab, som Guds Tjener og „Guds Søn" i blot menneskelig Forstand, blev ophøiet til guddommelig Ære og Værdighed, sat „ved Guds hoire Haand" osv.

Denne Anskuelse findes navnlig i de 3 første Evangelier samt Apostl. Gjern., og udtales meest tydeligt og bestemt af Apostelen Petrus i hans Taler, som findes i sidstnævnte Skrift.

2. Ifølge **den anden** Anskuelse er Christus noget Mere end et Menneske eller ogsaa det ideale himmelske Menneske. Som „Guds Skabnings Begyndelse" (Aab. 3, 14.) og som „det andet Menneske, Herren af Himmelen" (1 Cor. 15, 47.), maa der tillægges ham Præexistents; men han bliver dog endnu ikke betragtet som et guddommeligt Væsen (i streng Forstand), og Verdens Skabelse tilskrives ham ikke. Gjennem Døden og Opstandelsen kommer han til en høiere, guddommelig Magt og Herlighed.

Denne Hovedanskuelse findes i „Aabenbaringen" og de ægte paulinske Breve (navnlig 1. Brev til Corinthierne).

3. Ifølge **den tredje** Anskuelse er Christus et guddommeligt Væsen, thi „Guddommens Fylde boer i ham", men dog Gud aldeles underordnet. Der tillægges ham følgelig en tidligere Existents. Derpaa en Forringelses- eller Fornedrelses-Tilstand, og tilsidst Forherligelse eller Ophøielse til guddommelig Ære og Herlighed. Endelig fremstilles han ogsaa her som Verdens Skaber, som den, i og ved hvem Alt er blevet til og bestaaer.

Denne Anskuelse tilhører nærmest Brevene til Hebr., Col., Eph. og Phil.

følgelser og alt muligt Ondt, der rev christne Lande og Menigheder i Stumper og Stykker og overhovedet havde de mest

---

4. Ifølge **den fjerde** Anskuelse er Christus en fra Evighed af existerende, Faderen fuldkommen liig, guddommelig Person, altsaa Gud i Ordets høieste Forstand, Altings Skaber og Opholder. Han har aldrig fornedret sig, thi selv hans Liv her paa Jorden var en Fremstilling af den guddommelige Herlighed, som han stadig var i Besiddelse af („den, som har seet mig, har seet Faderen" Joh. 14, 9.) Han er Livets Kilde osv.

Denne Anskuelse tilhører alene det 4de Evangelium.

I **den første** Hovedanskuelse tillægges altsaa Christus ingen Præexistents, ingen Guddom, ingen Skabelse.

I **den anden** en vis Præexistents, og her er han rykket op i en høiere end blot menneskelig Region, uden dog at være Gud. Ingen Skabelse tilskrives ham.

I **den tredje** tillægges Christus ogsaa en vis Præexistents (men ikke Evighed, han er kun „Skabningens Førstefødte"), Verdens Skabelse, og en Art Guddom. Han fornedres og ophøies

I **den fjerde** tillægges ham ikke blot Præexistents men ogsaa Evighed. Han har skabt alle Ting og er Gud i Ordets høieste Forstand".

Disse 4 Opfattelser ere aldeles uforenelige.

Herved maa dog bemærkes: at „Johannes-Evangeliet", som gjør Christus til et evigt og alfuldkomment guddommeligt Væsen, der har skabt Verden osv., ved Siden deraf har **ikke blot** den laveste Anskuelse af Christus, som findes under Nr. 1., og ifølge hvilken Christus kun er at betragte som Messias — Joh. 20, 31: „dette er skrevet, at I skulle troe, at Jesus er den Christus (Messias), den Guds Søn", smlgn. 1, 42; 4, 25. 26; 17, 3 osv. — **men ogsaa** en tredje Anskuelse, der ligger midt imellem den høieste og den laveste, ifølge hvilken Christus vel betragtes som et guddommeligt Væsen, men dog som Faderen aldeles underordnet — Joh. 5. 19. „Sønnen kan Intet gjøre af sig selv" etc.; V. 30 det Samme; smlgn. 6, 57: „jeg lever ved Faderen; 7, 16; 8, 28. 29 og 14, 28. „min Fader er større end jeg", osv. — og dette Evangelium har saaledes naaet Forvirringens og Selvmodsigelsens høieste Trin; thi der findes intet Skrift i det N. T., der indeholder en saa storartet og alsidig, en saa forbausende ja vanvittig Selvmodsigelse i Læren om Christus, at man ikke kan tænke

sataniske Virkninger paa de Christne, hvilket Løgnen, som en diabolisk Gift, altid maa have. Dersom man kun havde havt nogle

sig noget Yderligere i denne Retning. Confusionen og Selvmodsigelsen naaer sit Høidepunkt i den Forestilling: **at een og samme Person baade er Gud og Guds Messias.** Den, som ikke formaaer at skjelne imellem de to Ting: **at være Gud** og **at være Guds Messias,** hans Forvirring i det Religiøse er saa storartet og dyb, at den ikke er til at beskrive. **„Enten Gud eller Guds Messias, begge kunne ikke forenes i een Person.** Den Lære: at Jesus (eller hvilkensomhelst Anden) er og kan paa engang være baade Gud og Guds Messias, er derfor et saa fuldstændigt theologisk Galenskab og Nonsens, som der vel nogensinde kan gives". (See mit Skrift om „Joh.-Evangeliet" Side 221—234, navnlig 230—231.)

Naar man nu betragter det N. T.'s Fremstilling af denne for Christendommen aldeles radikale og fundamentale Lære, **naar** man seer, at **nogle Skrifter** i det N. T. lade Christi Tilværelse begynde med hans Undfangelse i Moders Liv, og ikke vide Noget om en tidligere Tilværelse, at **Andre** derimod lade ham være til **enten før Verdens** Begyndelse **eller** fra Evighed; **naar** man seer, at de **førstnævnte** Skrifter ikke omtale, eller paa nogen Maade kunne omtale Christus som **Verdens Skaber,** medens **andre** ligefrem lære, at han er det osv., osv. — see de i de nys anførte Resultater fremstillede Modsigelser — **hvorledes kan saa noget tænkende Menneske, som elsker og søger Sandhed, betragte det N. T. i dets Heelhed som en paalidelig Bog, navnlig naar Talen er om de høieste religiøse Anliggender, den høieste religiøse Sandhed?** Naar en Mand — han være nok saa høi, lærd, anseet osv — tilskriver en Ting eller en Person de mest modsatte og uforenelige Egenskaber, saasom: **Almagt** og **Ikke-Almagt, Evighed** og **Ikke-Evighed** osv., vilde da ikke ethvert fornuftigt tænkende Menneske indsee **Nødvendigheden** af, **at opgive en saadan Autoritet?** Vilde den tænkende Mand ikke nødes til at sige sig selv, at **hiin Mand ikke kjendte de Ting rigtig, som han fremstillede, ikke vidste hvad han sagde,** men **enten** gik efter upaalidelige Udsagn og Traditioner **eller** efter egne Fantasier og Hjernespind? Paa en lignende Maade forholder det sig med det N. T. — **Taget i sin Heelhed giver det kun Forvirring og Modsigelser næsten i alle de religiøse Grundlærdomme,** saasom i Læren om Christi Væsen og Person, om Arvesynd og Tilregnelse, samt den Maade, hvorpaa Mennesket

ganske faa af de Skrifter i det N. T., i hvilke Christi Liv og Lære fremstilles mest overeensstemmende med Sandheden, dersom man havde kunnet undgaae at benytte og optage i det N. T. de Skrifter, hvori Giftstoffet findes, saasom det i sin Aand og Tendents grundfalske „Johannes Evangelium", **der har bundet Kirken den forfærdelige, himmelstormende Løgn paa Ærmet: at den usynlige, allestedsnærværende Gud er stegen ned paa denne Planet i Menneskeslikkelse**, samt de andre Skrifter, hvori der indeholdes grundfalske, Christi rene Lære aldeles modstridende Lærdomme, saa vilde man rimeligviis ogsaa have kunnet undgaae alle de Stridigheder og Adsplittelser, Had og Forfølgelser, som de Lærdes Anstrengelser for at indføre disse udspekulerede, falske, den sunde eenfoldige Religion og Tro paa Gud modstridende Lærdomme, medførte; og de gode Virkninger, som det Rigtige, Sande og Gode i Skriften baade har havt og maa have, vilde have havt en ganske anden Indflydelse paa Menneskenes Sind og Liv end det har kunnet have fordi det blev sammenblandet med Vildfarelser og Løgne, der forstyrrede og tilintetgjorde de gode Virkninger, som de sande og ægte Dele af Skriften, saavel det G. som det N. T., vilde have frembragt, naar man kun havde holdt sig til dem. Hvis man saa fremdeles navnlig havde benyttet og lagt Vægt paa de mest aandelige Steder i de bedste Skrifter, de Steder, som indeholde den rene og klare Sandhed, **som i Sandhed oplyse Sjælen, varme Hjertet og saae den gode Sæd i Hjertets Ager**, da vilde de Christne have undgaaet mange Synder og meget Ondt, da vilde de være blevne heelt anderledes end de ere (See mit Skrift om Joh. Evang. S. VIII—X.); da vilde

---

kan faae Syndstilgivelse hos Gud osv. **Paa enkelte Steder i det N. T. findes derimod de mest ophøiede og saliggjørende aandelige Sandheder;** men disse Sandheder har Kirken, følgende en vis diabolisk Tendents, stillet i Baggrunden og fremhævet de Steder, der indeholde de største og farligste Vildfarelser og Løgne. Paa denne Maade blev Kirken saa gjennemdiaboliseret som den er.

de ikke være blevne adskilte i næsten utallige, hinanden forkjættrende Partier; da vilde de alle have kunnet være i Besiddelse af een og samme Religion, en Religion, som vilde have viist sig kraftig i hele deres Liv og Tænkemaade, viist sig som **en alt Ondt overvindende Gudskraft til Salighed** for Alle, som havde den. Men nu have disse falske Skrifter med deres falske Lærdomme og de dertil knyttede falske Speculationer, frembragt alt det Modsatte af de gode og saliggjørende Virkninger, som Christi uforfalskede Aand og Lære vilde have frembragt, hvilket Kirkens Historie noksom viser*).

---

*) Jeg skal saaledes som Exempel nævne de forfærdelige, forbittrede Stridigheder, der i 4de og 5te Aarhundrede førtes i den græske Kirke **om Christi Guddom og Treenigheden,** samt **om Christi guddommelige og menneskelige Natur.** Thi ligesaa vist som det er, at disse Stridigheder ikke vilde have gjort sig gjældende i en saa forfærdelig Grad og ikke ført til det Resultat, de førte til, hvis disse Lærdomme, navnlig Læren om Christi Guddom og Treenigheden, ikke havde havt nogen Støtte i de Skrifter, som henførtes til Christi Apostle og deres Medhjælpere eller Desciple og paa Grund deraf optoges i det N. T., ligesaa vist er det ogsaa, **at intet har været mere fordærveligt og ødelæggende for Kirken,** rettere sagt **for Christendommen, end netop disse Stridigheder.** Herved kom der et ubeskrivelig giftigt og forgiftende, langsomt aandelig dræbende Element ind i Kirken, hvorved den blev **gjennemdiaboliseret,** ligesom den ogsaa blev regjeret ved en i sit Væsen diabolisk, Christi Aand aldeles modsat Magt. Thi ved denne Magt, ved disse giftige Elementer **blev den sande Christendom, den sande Gudsfrygt, Fromhed og Religiøsitet,** rent ud sagt, **saaledes tilintetgjort, at Christendommen hos de fleste „Christne" ikke var bleven stort Andet end et Navn.** Dette er let at bevise ved den Maade, hvorpaa Striden i 4de og 5te Aarhundrede blev ført, da den som oftest var blottet for en sand og virkelig Samvittighedsfuldhed, Ærlighed og Retfærdighed, medens alle mulige Rænker og Nederdrægtigheder, saasom Løgn, Bagvadskelse, Forvandskning af Ord og Kjendsgjerninger, Smiger og Hykleri, Bestikkelser, ja selv den raae Magt bleve anvendte for at ødelægge Modstanderne og sætte visse Meninger igjennem. Og de værste Meninger, som laae længst borte fra

4. Mit fjerde Svar paa det Spørgsmaal: „Hvad skal det blive til, at forkaste en stor Deel af Skriften, specielt det N. T.

Sandheden, vare den mest modsatte, seirede altid. **Allerede dette viser Kirkens radikale Vildfarelse og Fordærvelse,** viser, at der, ved hine Stridigheder, som førtes for at hæve et dødeligt Menneske til den Magt og Ære, der ene tilkommer Gud, ja, forat gjøre det selv til Gud, var kommet et diabolisk Princip ind i Kirken, hvorved Menneskene, de saakaldte „Christne“, bleve aandelig forgiftede.

Det bedste Beviis for den bundløse kirkelige Forvirring og Fordærvelse afgiver desuden den store verdenshistoriske Begivenhed, der fulgte paa hine forvirrede og forbittrede Stridigheder, som ogsaa fortsattes i 6te Aarhundrede. Thi hvad kan vel bedre bevise Christendommens frygtelige Forfald og Fordærvelse end den Kjendsgjerning, **at den paa en utrolig kort Tid aldeles blev opslugt af Muhamedanismen i alle de Lande, som Muhamed underkastede sig,** saa at de tilsyneladende blomstrende, og i alt Fald meget talrige Menigheder i Egypten, Palæstina, Persien, Armenien, Syrien og Lille-Asien saa godt som ganske gik til Grunde. Dersom Christendommen i disse Lande havde havt en sand aandelig Vært, dersom dens indre Væsen havde slaaet Rødder i Folkenes Hjerter, med andre Ord, dersom den havde været Andet end et tomt Navn, bestaaende i tørre og ufrugtbare men tillige falske dogmatiske Meninger og Bekjendelser, hvorom de Christne dog aldrig kunde blive enige, saa vilde Sligt aldrig have kunnet skee; saa vilde de Christne da i det Mindste have foretrukket at lide Martyrdøden; men dertil kom det ikke, thi de Christne gik uden videre masseviis over til Muhameds Lære, og dette viser, hvorledes deres Christendom var beskaffen, det viser, strengt taget, at **de ingen Religion havde, allermindst den christne Religion.** Dersom Kirken ikke dengang ogsaa havde omfattet andre Lande, som Muhamed ikke underkastede sig, og dersom Carl Martel ikke havde standset Araberne i deres Seire (ved Tours), efterat de allerede havde underkastet sig Spanien, vilde sandsynligviis hele den christne Verden være bleven muhamedansk. **Men det er allerede et tilstrækkelig stærkt Beviis for Christendommens rædsomme Fordærvelse, at den i saa kort Tid kunde saa at sige aldeles gaae til Grunde i alle de østlige Lande.** Men Gud havde ikke bestemt, at denne vildfarende og fordærvede Kirke dengang skulde gaae aldeles til Grunde; han

som nægte?" er et andet Spørgsmaal: dersom Skriften, navnlig det N. T., fra Ende til anden er saa nødvendigt til

---

havde bestemt, at den skulde blive beseiret, ikke ved Sværdets men ved Sandhedens Magt.

Men dersom nu Spiren til de omtalte Stridigheder, som saaledes hjalp til at ødelægge en stor Deel af Kirken, findes i det N. T., dersom man altsaa kunde beraabe sig derpaa og støtte sig dertil — og dette gjælder jo, som bekjendt, om flere Skrifter i det N. T., navnlig om „Johannes-Evangeliet" — **saa er det let at see, hvor meget Ondt, hvor ubeskrivelig aandelig Fordærvelse Skriften** (det vil sige, de Dele af den, som indeholde de falske Lærdomme) **har foraarsaget.** Thi kommer man til det Resultat, at de Lærdomme, vi have tilladt os at betegne som „falske", i Virkeligheden ere det — og dertil maa man dog før eller senere komme — saa vil man ogsaa kunne see, **at Skriften** (det vil sige, nærmest „Joh. Evang." og de paulinske Breve) **er Skyld i, at Kirken i 15—1600 Aar har oplært og opdraget sine Børn til Afgudsdyrkelse og Gudsbespottelse eller Gudlasten.** Thi ligesaa lidt som Kirken vilde have gjort Christus til Gud naar den ikke havde fundet nogen Støtte eller Beviis for denne Lære i det N. T, navnlig i det 4de Evangelium og nogle af de formentlig paulinske Breve, ligesaa lidt vilde den have etableret den ovenfor omtalte absurde og ugudelige Lære om Forsoningen ved Christi Blod, hvis den ikke klart og tydeligt blev fremstillet i det N. T., navnlig i de ægte paulinske Breve.

At Skriften ikke kan gjøre Folk christne, naar de aldeles ikke tænke paa end sige gjøre sig Umage for, at adskille det Sande fra det Falske, Hveden fra Klinten, men som aandelig Umyndige uden videre antage og troe, at hele Skriften er „Guds Ord" og „indblæst af Gud" fra Begyndelsen til Enden, — at Skriften, sige vi, just naar den bruges saaledes, ikke kan gjøre Folk christne, **det kunne Protestanterne,** som nu have benyttet Skriften i over 300 Aar, **overbevise os om ved deres Liv,** som selv den mest „Rettroende" dog vel neppe vil kunne ansee for christeligt, hvis han ikke er en Daare.

Man maa nu ikke forstaae dette saaledes, som om vi ville nægte de gode Virkninger, som det virkelig Sande og Gudelige i Skriften har havt paa mange Mennesker. Men Gud alene veed, om disse gode og velgjørende Virkninger paa nogen Maade kunne opveie alle de ubeskrivelig skadelige Virkninger, af den Afgudsdyrkelse

Salighed, at Menneskene umulig kunne blive Gud velbehagelige og salige naar de miste nogle Dele deraf, fordi de ere beviste at være uægte, og indeholde falske Lærdomme — hvorledes skal da Jeremias' Spaadom nogensinde kunne gaae i Opfyldelse? Hvorledes kan da nogensinde den Tid komme, da det kan siges: at Gud har lagt sin Lov i Menneskenes Inderste og skrevet den i deres Hjerter, samt, at de ikke behøve at paaminde den Ene den Anden, Broderen sin Broder, sigende: „Lær at kjende Herren; thi de skulle Alle kjende mig fra den Mindste til den Største iblandt dem". Hvorledes skulde, sige vi, Menneskene nogensinde kunne komme saavidt som det forudsiges her, naar deres Kundskab om Gud var afhængig af deres Bibellæsning, afhængig af den i den Grad, at de ikke kunde antages at komme til den sande Gudskundskab og blive salige, naar nogle Dele af Skriften blive erklærede for uægte og altsaa ikke benyttede til Underviisning i de guddommelige Ting? Eller er maaskee den Tilstand, Profeten taler om, umulig og urimelig? Den er ingen af Delene. At den ikke er umulig viser Historien, thi denne Tilstand, dette Gudsforhold er just til en vis Grad virkeliggjort saavel hos de ældste Fromme: Abel, Henoch, Noach, osv. som hos flere af de senere Gudsmænd og Profeter blandt Jøderne, navnlig Jesus Christus, muligen ogsaa hos nogle af Apostlene samt enkelte andre fromme Mennesker. Men da (nemlig i Apostlenes Dage og navnlig i den følgende Tid) var denne Tilstand dog allerede bleven mere vanskelig, da man efterhanden stillede flere og flere Ting og Personer mellem Gud og den Enkelte. At denne Tilstand, som Profeten taler om, ikke er „urimelig", ligger ligefrem i Sagens Natur, i det naturlige Forhold, hvori Menneskene som Guds Børn og Skabninger staae til ham, som er Fader over Alt i Himmelen og paa Jorden. Den naturligste og sandeste

---

og Gudlasten, som de falske Lærdomme i det N. T. have givet Anledning til.

Tilstand maa altsaa være: **at ethvert Menneske, ethvert Fornuftvæsen staaer i et ligefrem Forhold til Ham, som er dets Skaber og Fader,** og at det, hos denne „Fader", der selv baade kan og vil meddele sig til sine Børn paa den Maade som de ere modtagelige for, modtager den for det svage, af en høiere Kraft afhængige Væsen nødvendige og saliggjørende Kundskab om ham selv.

Det er nu let at indsee, at den Tilstand, Profeten taler om, og som skal indtræde i de sidste Dage, er aldeles forskjellig fra de kirkelige Tilstande. **Havde man fulgt Christi Exempel og hans eenfoldige, høie og rene Lære om Gud og hans Forhold til Menneskene** — ifølge hvilken ethvert Menneske tør og bør betragte Gud som sin „himmelske Fader" og med barnlig Tillid holde sig umiddelbart til ham — **kunde en saadan Tilstand være bleven opnaaet.** Men istedetfor at gjøre det, anstrengte man sig for, at faae saa mange formentlig „hellige Skrifter" som muligt samlede, for saa at kunne opstille denne „af Gud indblæste" „hellige Skrift", med alle dens Vildfarelser og Modsigelser som en uforanderlig Norm og Regel for de Christne, som de altsaa nødvendigviis maatte troe paa for at kunne komme til Gud. Den skulde da overalt læses og betragtes som „Guds Ord", selvfølgelig ogsaa de ugudelige Forestillinger om Gud, som fandtes i disse Skrifter og som man ikke kunde skjelne fra Sandheden. Men tiltrods for al Bibellæsning, tiltrods for at man tidlig og fildig beraabte sig paa „den hellige Skrift", kjævledes om den og dens Opfattelse af de kirkelige, saakaldte „christelige" Troeslærdomme, eller maaskee rettere, just paa Grund deraf, blev Alt ved det Gamle. **Menneskene bleve ikke førte til Gud, bleve ikke bragte i et umiddelbart aandeligt Tillids- og Kjærlighedsforhold til ham,** de kom kun til „den hellige, almindelige Kirke" og „den hellige Skrift", det formentlige „Guds Ord", længere naaede de ikke. De vedblev altsaa i Virkeligheden at være Hedninger med Afguder og Afgudsaltere, hvorpaa der skulde offres, og Apostelen

Paulus bestyrkede de Christne i denne Tro og denne Afgudsdyrkelse, idet han klart og tydeligt lærte, at Gud havde sendt og fremstillet sin Søn, Jesus Christus, forat lade ham døe, og **ved sit Blod, sin blodige Død paa Korset, betale Synderne,** da han ikke paa anden Maade kunde tilgive Menneskene. Dette var da en saa ægte hedensk Lære som nogen Lære kan være, aldeles modstridende Christi og Profeternes Lære om den naadige og kjærlige Gud, og Paulus viser ved denne Lære, at han ikke kjendte det umiddelbare Gudsforhold, som Christus kom for at oprette mellem Gud og de enkelte Mennesker. Men det gjorde naturligviis aldeles Intet til Sagen. Det convenerede Kirken at døbe denne Lære om, og kalde den „christelig". Den blev døbt om, garanteret som „christelig" af, Kirkeforsamlinger, Patriarker, Biskopper og andre store Mænd i Kirken. Man troede altsaa paa denne hedenske Løgn, som Kirken udgav for Christi Lære, for den høieste saliggjørende Sandhed; man læste Bibelen, „den hellige Skrift", som fra Ende til anden var „indblæst af Gud", og man var og blev i det Væsentlige en Hedning, som dyrkede Gud ved Afgudsdyrkelse og Gudsbespottelse ligesom de Hedninger, der ikke kjende Gud. Men de „Christne" vare dog i Grunden værre end Hedninger, thi de havde havt Leilighed til at kjende Gud og dyrke ham paa den rette Maade, men ikke benyttet den. Man kan derfor ogsaa være ganske rolig for, at saalænge denne Bibelforgudelse og Menneskeforgudelse vedbliver i Kirken, vedblive de saakaldte „Christne" at være Hedninger; selv om der offres Millioner paa at udbrede Bibelen blandt Folk, og den virkelig udbredes og læses i millionviis. Jo større Vægt man lægger derpaa, jo fastere man holder paa **disse hedenske Mellem-Guddomme,** som Kirken selv har lavet, saasom „den hellige almindelige Kirke", Christi Død, „den hellige Skrift" eller det saakaldte „Guds Ord", Sacramenter osv., desto sikkrere vil det være, at Menneskene aldrig komme i det ligefremme, umiddelbare, barnlige Forhold til Gud, hvor

Gud selv eller hans Tjenere, de gode Aander, som kjende Guds Villie, og ikke saaledes ere hildede i falske Forestillinger om Guds Væsen som Apostelen Paulus, blive Menneskenes Lærere og Veiledere, saa at den Ene ikke skal behøve at paaminde den Anden eller lære ham „at kjende Herren“, da Gud selv har oplært dem, selv „skrevet sin Lov i deres Hjerter.“

Skal nu denne Tilstand nogensinde komme, saa maa det skee paa en anden Maade end ved at læse Bibelen og andre Bøger. Den maa komme paa den Maade, **at Bevidstheden om Gud selv som alle Tings vise, almægtige og kjærlige Skaber og Styrer saa tidligt som muligt bliver vækket hos den Unge,** navnlig ved Guds Gjerninger i Naturen, forat Barnet efterhaanden kan komme i en umiddelbar og selvbevidst Forbindelse med Gud, og hvert enkelt Menneskes nære Forbindelse med ham saaledes blive mere bevidst, mere fast, mere levende, mere omfattende og gjennemtrængende dets hele Tænke- og Handlemaade end det nu synes at være Tilfældet hos de Fleste, saa at man **vænner sig til at have Gud stedse for Øine, at gjøre Alt hvad man gjør med stadigt Hensyn til ham,** at betragte ham som sin alvise og alkjærlige Fader, der baade kjender og vil Menneskets Bedste, til hvem det saaledes altid kan henvende sig med Tillid og med det faste Haab, at han vil gjøre Alting vel, aldrig forlade dem, som stole paa ham, og „at alle Ting ville tjene dem til Gode, som elske Gud“. Dersom nu Forældrene selv ere gjennemtrængte af denne barnlige Tillid og Kjærlighed til Gud, dersom de leve i dette Gudsforhold — hvoraf det da følger, at det maa blive en naturlig Trang for dem at meddele deres Børn denne Tillid og Kjærlighed til Gud saasnart som det er muligt — **saa ville de hverken trænge til helige Ceremonier eller megen Bibellæsning** — nogle af de mest eenfoldige Ord og Udsagn af Christus og andre Gudsmænd ville naturligviis altid have en velsignelsesrig Virkning paa Barnehjertet og hjælpe til at begrunde det barnlige Gudsforhold, naar de anvendes og meddeles Barnet paa den rette

Maade — saa vil det aandelige Frø, som i Sandhed fromme og gudfrygtige Forældre have faaet i Barnesjælen, ved Guds Aand og Kraft udvikles og modnes saaledes, at den Ene ikke vil behøve at paaminde den Anden, som er kommen til Skjels Aar og Alder, sigende: „Lær at kjende Herren; thi de ville Alle kjende ham, fra den Mindste til den Største iblandt dem". — Denne Fremgangsmaade, hvorved Barnet saa tidligt som muligt føres directe til Gud ved Hjælp af Christi eenfoldige, barnlige Lære om ham, og ved Hjælp af Naturen, vil have, maa have en heelt anden Virkning end den Methode, hvorefter Barnet, saa tidligt som muligt, føres til tørre Troesformularer eller Troesbekjendelser og Katechismer, „hellige Skrifter", „Sacramenter" og Præster, hvilket Altsammen opstilles som Mellemled imellem de enkelte Mennesker og deres „himmelske Fader".

Profeten Jeremias har ved de nys anførte Ord viist, hvor uendelig langt høiere og renere Begreber han havde om det rette Forhold mellem Gud og Mennesker og om den sande Gudsdyrkelse end Kirken nogensinde har havt eller nogensinde vil kunne faae, saalænge den i det Væsentlige er som den er og for det Meste har været hidtil. Thi vedbliver den i Fremtiden paa denne Maade som i Fortiden, vil den af Profeten omtalte, Gud og Mennesker lige værdige Tilstand, aldrig blive til Virkelighed, ja aldrig kunne tænkes mulig paa denne Jord, saalænge de kirkelige Autoriteter gaae frem efter de gamle Grundsætninger og have nogen Indflydelse.

Kirken troer at kunne føre Menneskene til Gud ved Hjælp af visse, lige indtil det mindste Bogstav faststaaende Troesbekjendelser og dertil knyttede Ceremonier, hvilke den tilskriver aandelig Kraft til at forvandle Mennesket til en ny Skabning; den binder Menneskene til Skrifter, som den tillægger Christi Apostle og betragter som „indblæste af Gud", men som ved en nøiere Undersøgelse vise sig, deels ikke at være skrevne af Apostlene, deels at indeholde Vildfarelser og indbyrdes Mod-

sigelser; den paastaaer at Ingen kan blive salig, eller Gud velbehagelig, med mindre han troer alle de kirkelige Lærdomme, som det har behaget Kirken at udspeculere og slaae fast paa Kirkeforsamlinger, og som kun ere et usselt Menneskeværk og Hjernespind, kort sagt: den gjør Alt hvad der staaer i dens Magt forat føre Menneskene til sig selv og binde dem til sig selv, og bilder sig ind, at dette er det Samme som at føre dem til Gud; **thi den sætter sig selv uden videre i Guds Sted, og betragter sig,** ifølge sin egen Forklaring af den apostoliske Troesbekjendelses 3je Artikel, **paa en vis Maade som den 3je Person i Guddommen.** Dette er da ogsaa ret heldigt forsaavidt som Kirken og den 3je Person i Guddommen sikkert komme til at dele Skjæbne med hinanden.

Heraf følger da, at de allerfleste af Kirkens Børn aldrig komme videre end til Kirken. Til Gud naae de ikke, med mindre de ved Livets forskjellige Omskiftelser og Begivenheder samt ved Guds særdeles Styrelse komme til den eenfoldige Tro paa og Tillid til Gud, der oplukker deres Øine, saaat de kunne see, hvorledes Gud fører Mennesket gjennem Livet ved sin Faderhaand, naar det kun med barnlig Tillid betroer sig til ham. Men de Mennesker, der komme saavidt, ere da ogsaa hovedsagelig udenfor Kirken, skjøndt de af Navn ere i den; thi de føle og ere overbeviiste om, at Guds Naade ikke blot er uafhængig af Troen paa Kirkens Lærdomme og Jagttagelsen af dens Ceremonier, men Nogle af dem i det Mindste indsee ogsaa, at de kun vanære og laste Gud ved Troen paa Kirkens Lære, ligesom de ogsaa selv efterhaanden ere komne til den Overbeviisning, **at det kun kommer an paa, overalt at tage Hensyn til Gud og have ham for Øine, at elske og at stole paa ham,** men ikke an paa, at troe paa Sandheden af nogle urimelige, fornuftstridige Læresætninger. Den aandelige Forbindelse eller Forening med Gud, som opnaaes paa denne Maade — men ikke ved Antagelsen af visse Troesformularer og Jagttagelsen af visse Ceremonier —

oplyser Menneskets Sjæl og hele dets aandelige Væsen tusinde Gange mere end Kirkens Lærdomme, med al den Viisdom og Lærdom, man har anvendt for at udvikle og forklare dem, thi „Herrens Hemmeligheder ere for dem (aabenbares, meddeles dem), som frygte ham, og hans Pagt (d. v. s. den aandelige Forening eller Forbindelse med Gud) er (tjener) til at oplære dem" (Pslm. 25, 14). Den, som gaaer ligefrem til den klare Kilde og drikker af den, han faaer det rene, klare Kildevand; men den, som, langt borte fra Kilden, drikker af den lille Bæk, der, efterat have forladt Kilden, gaaer igjennem et af flere Jordarter bestaaende Leie, han faaer ikke det rene Kildevand, thi det Vand, han drikker, er og maa være blandet med og paavirket af de Jordstoffer, det har berørt og hvoraf det har optaget en Mængde Smaadele i sig. Paa en lignende Maade forholder det sig med Gudsforholdet. Det bliver langt aandeligere, kraftigere, inderligere og saligere naar det er umiddelbart og ligefrem, og Intet — hverken bestemte Læresætninger, Ceremonier eller Mennesker — stiller sig imellem Mennesket og Gud. **Ja, det bliver aldrig, og kan aldrig blive et sandt og ægte Gudsforhold med mindre det er umiddelbart.** Det er just Mellemleddene, som Religionen i Længden ikke taaler, uden efterhaanden at blive mere eller mindre forvansket og uægte. Kun ved disse Mellemled kunne Menneskene komme til en saadan Gudsbespottelse eller Gudlasten som: at Gud ikke kan tilgive Mennesket dets Synder uden ved eller formedelst Død og Blodsudgydelse, eller at Guds Naade kan gjøres afhængig af rent udvortes kirkelige Skikke og Ceremonier (saasom „Daaben" o. s. v.), som det har behaget Kirken at kalde ikke blot christelige*) „gjenfødende", ja omskabende Mennesket, men

*) I mit Skrift: „Hvem har Ret: Grundtvigianerne eller deres Modstandere? og hvad har Christus befalet om Daaben?" (1863) har jeg paaviist: at Daaben er intet Sacrament, eftersom den ikke kan antages at være indstiftet af Christus, da han

endogsaa at opstille dem som „Betingelse for Salighed"! Naar dette og Lignende ikke er Ugudelighed og Gudsbespottelse eller Gudlasten, saa veed jeg i Sandhed ikke hvad det er, man skal benævne saaledes.

Naar nu fremdeles hertil kommer, at det **ikke blot** er Christus eller Christi Død, „den hellige Skrift", „de hellige Sacramenter" o. s. v., som stilledes imellem Gud og de enkelte Mennesker, **men at ogsaa** Præsterne eller den saakaldte „Geistlighed" maa søies til som et af disse Mellemled; og naar man saa betænker, at den store Pluralitet af denne Geistlighed, disse Præster, som kaldes Guds Tjenere og som skulle føre Menneskene til Gud, ikke har noget aandeligt Kald dertil — eftersom de selv ere langt fra Gud — men betragte sit Kald som en Art Profession, som et Levebrød, og udføre altsaa kun den Gjerning, som de ere nødte til at udføre og som Kirken har paalagt dem — saa vil man kunne indsee, at saadanne Mellemled, som kun ere Kirkens Tjenere, eller rettere sagt, dens mere eller mindre ufrie Slaver, meget lettere kunne blive et Redskab i Kirkens Haand til at forhindre Menneskene fra at komme til Gud end til at føre dem til ham. Dersom En, som ikke kjender den rette Vei, men troer at kjende den, paatager sig at veilede den, der selv ikke rigtig kjender Veien, saa er den Sidste værre faren, dersom han har en blind Tillid til den, der betragter en urigtig Vei som den rette; thi han vilde maaskee selv, ved at see sig rigtig for, have fundet den rette Vei, dersom den Anden, som tyktes at kjende den rette Vei, ikke havde overtalt ham til at troe, at den urigtige Vei var den rette; thi det følger jo dog af sig selv, at naar Kirkens Hovedlærdomme (det vil sige dens Lære om Guds Væsen og hans Forhold til Menneskene) hovedsagelig ere Vildfarelse og Løgn, maae Alle, som Kirken har

---

ingen Befaling har givet derom. (See Side 6—21, hvor Uægtheden af Matth. 28, 18—20 bevises, navnlig Side 15—17.).

sat til at udbrede og lære dem, betragtes som vildfarende Ledsagere, der føre Menneskene paa urigtig Vei. Men de kunne dog være mere eller mindre skadelige, alt efter som enten den kirkelige Vildfarelse og Løgn eller det Sande og Rette (som i Troen paa Gud er rørt sammen med Løgnen og skjules i den som Ild i en Askedynge) er fremherskende hos dem. Thi skjøndt de, som Kirkens Tjenere, udvalgte til at udbrede og prædike dens Lære, paa den ene Side ere Løgnens Apostle, kunne de dog ogsaa paa den anden Side, vække gode og gudelige Tanker og Følelser ved Hjælp af det Gode, som findes i Kirketroen, saasom ved Læren om Tilliden til Gud o. s. v. Men herved maa dog bemærkes, deels at det Gode, som findes i Kirkelæren, ikke kan tilskrives Kirken, men er meget ældre end den, og at det ikke hører til de Lærdomme om Gud, som den har opfundet, men staaer i Strid med dem; deels at det Sande og det Gode, som endnu findes i Troen paa Gud, ikke kan have den Virkning, det i og for sig kunde og burde have, fordi det er saa nøie sammenknyttet og sammenvævet med Kirkens radikale falske Lære om Gud, som i Regelen faaer Overvægten og betager de gode Elementer, som findes i Læren om Gud, deres sande og naturlige Virkninger. Lader os oplyse dette ved et Exempel. Lader os tænke os en god Fader, som har mange Børn og mange Mennesker i sit Huus, der i kortere eller længere Tid have staaet i hans Tjeneste. Disse have nu opfattet ham paa forskjellig Maade. Nogle af hans Børn og Tjenestefolk ansee ham i Grunden for at være meget streng. Andre ansee ham for den i Sandhed gode og kjærlige Fader og Herre, der, i Ordets egentlige Forstand, aldeles ikke er streng, og kun straffer sine Børn naar det er nødvendigt for deres eget Vel. Det er imidlertid blevet til en staaende Talemaade, at Alle i Huset kalde Husfaderen „den gode og kjærlige Fader", skjøndt de fleste af Husets Folk have den Mening om ham, at han ikke kan eller vil tilgive sine Børn eller Tjenere deres Forseelser,

med mindre et af hans kjæreste og elskeligste Børn, eller en af hans hengivneste Tjenere straffes og lider i de Skyldiges Sted.

Mon nu de, der have denne Mening om den af dem saakaldte „gode og kjærlighedsfulde Fader", nogensinde ville komme til at staae i det samme Tillids-Kjærligheds- og Hengivenheds-Forhold til Faderen som de, der ikke have denne Mening om ham, men som ligefrem have den Tillid og Fortrøstning til hans Faderkjærlighed, at han vil tilgive dem selv, uden nogen Mellemmand, naar de blot angre hvad de have gjort, bede ham om Tilgivelse og søge i Fremtiden at undgaae Alt, som er imod Faderens Villie? Nei! dette kan ikke lade sig gjøre, de Førstes Sindsstemning mod Faderen kan ikke blive saa inderlig, udeelt og from som de Sidstes; thi Tilliden og Hengivenheden bliver ikke blot deelt mellem Faderen og den forsonende Søn eller Tjener, men Tilliden, Kjærligheden og Taknemmeligheden falder endogsaa ganske naturlig fortrinsviis paa den Sidste, som leed (eller antoges at lide) i den Skyldiges Sted, hvorved altsaa den saakaldte „kjærlige Fader" kommer til at træde i Baggrunden. Dette stemmer da ogsaa fuldkommen overeens med de meest fremragende og „orthodoxe" kirkelige Theologers Opfattelse, idet selv vor Kirkes Reformator Luther siger: „naar den Grundvold staaer fast, at Christus er baade Guds og Jomfru Marias sande Søn, i een Person, med to forskjellige Naturer, den guddommelige, fra Evighed af Faderen, og den menneskelige, født af Maria, **da har jeg Alt, hvad jeg skal have, det ene Nødvendige**". Han beraaber sig her paa dette deilige, alle „orthodoxe", „christelige" Gudlastere fortryllende Joh. Evangelium 14, 9: „den, som har seet mig, har seet Faderen" (!), og Col. 2. 9: „thi i ham boer al Guddommens Fylde legemligen". Og nu tilføier vor store Reformator som for en Sikkerheds Skyld: **„der er altsaa ingen Gud foruden ham"**. Og kort efter hedder det: **„Jeg vil ikke vide eller høre om nogen anden Gud, men kun see og høre denne Chri-**

stus".*) Dette torde vel afgive et slaaende Exempel paa Sandheden af den Paastand, at den saakaldte „gode og kjærlige Fa-

*) For at Læseren ikke skal troe, at det her Anførte er et aldeles yderligt og eneſtaaende Sted hos den tydske Reformator, skulle vi her anføre flere Steder af samme Indhold, som findes i: „Dr. Martin Luthers christelige Betragtninger til hver Dag i Aaret, udvalgte Steder af hans samlede Skrifter. Oversat af H. P. Møller, Præst i Solbjerg paa Morsø. Andet Oplag. Kjøbenhavn. L. A. Jørgensens Forlag 1866", hvor enhver Læser selv kan eftersee Stederne.

I hans Betragtning over Joh. 14, 6: „Jeg er Veien, Sandheden og Livet; Ingen kommer til Faderen, uden ved mig" hedder det saaledes Side 66: „Naar Du derfor beskjæftiger Dig med denne Sag, nemlig med Retfærdiggjørelsen, og Du overveier hos Dig selv, hvor den Gud er at finde, som gjør Synderne retfærdige og fromme (?), og tager dem til Naade, saa maa Du see til, at Du ikke veed af nogen anden Gud at sige, eller agter nogen anden end det Menneske Jesus Christus". . . . „Hvad jeg her siger, har jeg erfaret, og veed, at det er sandt; men Sværmerne, som ville have med Gud at gjøre udenfor det Menneske Jesus Christus, troe mig ikke" . . . „Læg derfor nøie Mærke til, at i denne Sag, naar man vil vorde retfærdig for Gud og erholde Naade, og fordi vi Alle have med Loven, Synden, Døden og Djævelen at skaffe, skal man ingen anden Gud kjende end den Gud, som tillige er Menneske".

I hans Betragtning over Col. 2, 9: „I ham boer al Guddommens Fylde legemligen", Side 146, findes der en lignende Tankegang, hvori det, blandt Andet, hedder: „Jeg vil ikke vide af nogen anden Gud end i min Herre Christus".

I hans Betragtning over Rom. 9, 5: „Christus nedstammer efter Kjødet fra Fædrene, Han, som er Gud over Alting, høilovet i Evighed", — urigtigt oversat istedetfor: „Gud (ↄ: den Høieste), som er over Alle, være høilovet i Evighed!" — findes (Side 190 og 191) deels de ovenfor i Texten anførte Sætninger, deels andre lignende, saasom: „Heraf følger, at Gud ganske og aldeles har bundet sig fast til denne Person" — Nei! Gud har ikke bundet sig til „denne" eller nogen anden Person, men det er Dr. Morten Luther, som har taget sig den Frihed, at binde Gud til et Menneske, en menneskelig Person — „og Du tør ikke søge eller

der", kommer til at stilles i Skyggen for den Søn, som antages at have formildet den „kjærlige Faders" „Vrede" og betalt Menneskenes Synder med sin blodige Død! Denne himmelstormende Vildfarelse og Gudlasten er først bleven grundlagt ved Pauli Lære, og senere fremstillet i en uforlignelig Karrikatur af den tydske Reformator, der er kommen saavidt, at han ikke mere trænger til Faderen, den „kjærlige" Fader, da, „denne Christus", denne „Guds og Marias Søn" er ham „Alt", er ham „det ene Nødvendige", saa at han, — den berømte Reformator, — „ikke vil vide eller høre om nogen anden Gud"!!

Men ved at tænke sig Sagen saaledes, ved at tillægge det høieste, alfuldkomne Væsen, som vi kalde Gud, en saa uværdig, saa absurd Tænke- og Handlemaade, at han derved bliver stillet lavere end syndige og svage Mennesker, og ved

---

spørge videre om, hvorledes eller hvor han er at finde". Og kort efter siger han, at „man retteligen kan og skal sige: Gud er korsfæstet og død for mig. Og dersom der er en Gud, som ikke har lidt og er død for mig, saa vil jeg ikke vide af ham at sige". Dette kan vel være nok, skjøndt der selv i de „christelige Betragtninger" findes mange flere lignende Steder. Denne Lære er saa tydeligt og kraftigt udtrykt og saa gjennemgaaende hos Luther, at det aabenbart har været Grundtanken i hans „christelige" Theologi. Skulde nu fornuftige Mennesker — forudsat at der gives saadanne — ikke endnu, efter meer end 300 Aar, kunne blive enige om, at lade det være nok med en saadan Theologi, eller skal man ogsaa for Fremdtiden tillade de af Staten lønnede Præster og Theologer at vedblive at lære og udbrede denne Gudlasten eller Gudsbespottelse og holde de Eenfoldige og aandelige Umyndige fast ved denne ugudelige Daarekistetheologi, som vi have arvet fra den berømte, høit lovpriste tydske Reformator, og som i den sidste Tid har baaret saadanne Frugter, at man neppe vilde kunne forstaae eller fatte det, naar man ikke kunde see, at de maae være fremgaaede af det giftige diaboliske Religionsprincip, der sætter et Menneske i Stedet for den levende Gud og saaledes gjør Afgudsdyrkelse til den ene saliggjørende Sandhed?

at udbrede saadanne Forestillinger og udgive dem for den ene saliggjørende Sandhed — forsynder et Menneske sig ikke blot mod Gud, men han skader sig ogsaa selv ved at troe og udbrede denne gudsbespottelige Lære, og det paa en dobbelt Maade. Thi Først maa denne Lære have den Virkning, at Mennesket fjernes fra Gud, idet denne falske Lære opstiller et, ja flere Led mellem Gud og det enkelte Menneske, til ubødelig Skade for Mennesket og dets aandelige Fuldkommenhed, som just beroer paa dets inderlige og umiddelbare Forhold til Gud. Og dernæst skader han sig selv paa en anden Maade; thi naar han tykkes at vide og naar han troer, at han ved det bedste og Faderen kjæreste Barns Mægling og Lidelser kan saae Tilgivelse hos Faderen, hvis han blot troer derpaa (Rom. 3, 21—25), saa bliver han ligefrem bedraget, hvortil endnu kommer, at han ikke gjør sig selv den samme Umage for, at blive god og fuldkommen og gjøre Faderens Villie som han ellers vilde gjøre sig naar han ikke havde nogen Mellemmand at stole paa, men levede i den Tro, at Alt beroede paa Faderens Kjærlighed paa den ene, og hans egen Tillid og oprigtige Bestræbelser for at gjøre Faderens Villie paa den anden Side. **Mellemmanden og hans indbildte Forsoning bidrager saaledes til at gjøre Menneskene trygge paa samme Tid som de synde imod Gud, idet de gjøre ham uretfærdig ved Troen paa, at han kan og vil overføre det ene Menneskes moralske Fortjeneste paa det andet.**

Men vi gaae videre for ret tydeligt at fremstille det Falske og Forfærdelige i den saakaldte saliggjørende Tro paa Retfærdiggjørelsen ved Christi Død, og vi komme da til en ny og forbausende Side af Sagen, i det den Mistillid til Gud, som ligger skjult i den saakaldte Tillid, og som bestaaer i, at Gud ikke skal kunne tilgive Menneskene deres Synder paa anden Maade end at en Retfærdig lider og døer for dem, viser, at den saakaldte Tro paa Guds Kjærlighed og Naade er saa langt fra at være Tro i Ordets sande og egentlige Forstand, at den tvertimod i Virkeligheden er **deels** lige-

frem Vantro i sit inderste Væsen, deels en fad og ussel Rationalisme, der endogsaa til sine Tider har udartet til det mest ugudelige theologiske Vanviid, hvilket vi nedenfor skulle godtgjøre. Dette, at Kirkens Lære om Forsoningen (om Syndernes Betaling ved Christi Død) er saa langt fra at være en sand og ægte Tro eller Troeslære, at den tvertimod i sit Væsen og sin Oprindelse er den reneste og infameste Vantro, skal jeg nu i al Korthed forklare og bevise. Dette sees allerbedst naar man sammenligner Kirkens Lære om den Guds Naade og Barmhjertighed (i Læren om Forsoningen) som efter dens Anskuelse frelser Menneskene, med den eenfoldige, ikke kirkelige Tro paa Guds faderlige Kjærlighed og Naade. Denne Tro gaaer, som bekjendt, ud paa: **at Gud, af sin uendelige Naade og Kjærlighed til Menneskene, forlader dem deres Synder uden nogen anden Betingelse end at de angre dem og forbedre sig.** Naar Mennesket gjør det, naar det forlader Syndens Vei og vender sig til Gud (saaledes som den fortabte Søn), da tilregner Gud det ikke Synderne, straffer det ikke; thi Gud har da opnaaet sin Hensigt med Mennesket, som er, at det omvender sig og lever. Dette er just Naaden, det er deri den bestaaer; dette er just den Naade og Tilgivelse, som David taler om (Psalm. 32, 1. 2. 5) der han siger: „Salig er den, hvis Overtrædelse er forladt, hvis Synd er skjult! Saligt det Menneske, hvem Herren ikke tilregner Skyld, og i hvis Aand der ei er Svig! . . . . . jeg aabenbarede min Synd for Dig og skjulte ikke min Brøde; jeg sagde: „jeg vil bekjende mine Overtrædelser for Herren, og Du forlod mig min Syndeskyld". Dette er den fromme, barnlige, eenfoldige Tro paa Guds Naade og Kjærlighed, og de, som have denne Tro paa Guds Naade, forsøge ikke paa at begribe, sætte sig ikke i Hovedet, at de absolut maae forstaae, hvorledes den Gud, som er hellig og retfærdig, kan tilgive Synderne, uden at Synderen bøder for dem eller lider den Straf, han har fortjent; med andre Ord: uden at den strenge Retfærdighed gjøres Fyldest (saaledes som Menneskene tænke

sig den), thi i Tillid til Guds uendelige Naade og Kjærlighed troe de, at han kan det, **og dette er i Sandhed Tro.** Men hvad siger nu den anden Tro, Kirketroen? Den siger, som bekjendt: Nei, Vorherre bevare os! Gud kan ikke tilgive Synderne paa denne Maade, det strider imod hans Retfærdighed og Hellighed; Synderen maa lide den Straf, han har fortjent, eller ogsaa maa en Anden lide den i hans Sted, da Syndeskylden paa en eller anden Maade nødvendigviis maa betales, og derfor arrangerede Gud (havde fra Evighed af arrangeret) det saaledes med Betalingen, at hans Søn, der baade var Gud og Menneske (som Gud ligesaa evig som Faderen, som Menneske fremtrædende paa Jorden til en vis Tid) skulde døe for Menneskenes Synder og derved bringe Faderen det Soneoffer, som syndige Mennesker ikke kunde bringe. Han maatte være Menneske forat kunne betale for Menneskene; han maatte være Gud, det vil sige et uendeligt og alfuldkomment Væsen, forat kunne betale den uendelige Gud den uendelige Syndeskyld. Alt var naturligviis rigtig godt udregnet og passede fortræffelig til hinanden. Er nu Antagelsen af dette skjønne Regnestykke, denne skjønne Forklaring af, hvorledes Gud har indrettet det med Syndsforladelsen — maaskee en sand og virkelig Tro? Hvis det er Troens Kjendemærke, at den antager saadanne mysteriøse Ting, som ikke kunne begribes og forklares, — og det er just de kirkelige Theologers Mening — saa er dette ikke Tro, hvad som det ellers muligen kan være. Det er tvertimod kun en Antagelse af de spidsfindige Resultater, der ere fremgaaede af en lærd Undersøgelse og Forklaring af, hvorledes Gud kan forlade Menneskene deres Synder, uden at Syndsforladelsen kommer i Strid med Guds Retfærdighed, og hele denne Undersøgelse og Forklaring har aabenbart en vis videnskabelig Charakteer, for ikke at tale om dens Høide og Dybde! Men naar man nu veed, hvorledes Gud har baaret sig ad, for at kunne forlade Synderne, og derhos veed paa et Haar, hvad han har faaet for dem, nemlig Christi

Pine og Død, som man kjender af Historien, saa kan der jo ikke længere være Tale om Mysterier i denne Retning. De Christne vide meget godt, hvorledes det Hele er gaaet til, thi Kirkens Theologer have forklaret dem det Hele fra først til sidst. Her behøves altsaa, strengt taget, ingen Tro; en ganske sikker og paalidelig Erkjendelse, ja en Viden er kommen i Troens Sted. Den ellers saakaldte „Tro" er da her, naar Sandheden skal siges, den argeste Vantro, og det, der betegnes som „Troeslære", er den modbydeligste, mest infame Rationalisme, der paatager sig Troens og Fromhedens Skin. Vantroen viser sig fornemmelig deri, at man ikke kan eller vil troe, at Gud af sin evige Naade og Kjærlighed kan forlade Menneskene deres Synder, og derfor nødes til at udtænke andre Midler dertil, at udtænke en anden Maade, hvorpaa det kan lade sig gjøre. Men den Maade, de Midler, Gud siges at have brugt, ere just af den Beskaffenhed, at den saakaldte Syndsforladelse i Virkeligheden bliver alt Andet end Syndsforladelse; thi det Hele er meget snarere at betragte som en Handelsaffaire, afsluttet imellem Gud Fader og Gud Søn angaaende Menneskene; og saaledes bliver det ogsaa fremstillet af flere kirkelige Theologer.

Den modbydelige, alt Andet end fromme og fornuftige Rationalisme viser sig navnlig deri: at man tillader sig at bestemme, hvorledes det alvise, uendelige, over alle menneskelige Indskrænkninger og menneskelige Begreber ophøiede Væsen har kunnet eller kan forlade Synderne; at man har tilladt sig at bestemme, at han kun kan gjøre det paa en vis Maade og ikke anderledes, samt overhoved tilladt sig at bestemme, hvad den Almægtige og Alvise kan gjøre eller ikke gjøre, og hvorledes han bærer sig ad. Dette er baade den største Daarskab og Frækhed, og dette kunde man have indseet, naar blot det „orthodoxe" Raseri havde levnet de saakaldte „Christne" nogen Tid til at tænke derover. Den fromme eenfoldige Tro troer ligefrem: at Gud af sin Naade og Kjærlighed tilgiver Menneskene deres

Synder, naar de angre dem, søge Gud, stræbe at gjøre Guds Villie og derved at gjøre sig værdige til og modtagelige for Guds Naade, og den troer dette, uden at speculere over, hvorledes Gud kan forene det med sin Retfærdighed og Hellighed. Men den nye Tro, Kirketroen, som ligefrem strider imod Christi og Propheternes Lære, trængte til at vide, **hvorledes** det Hele gik til, og da den fandt nogle Spirer til en saadan Opfattelse og Fremstilling af Sagen i det N. T., speculerede den videre, indtil det mageløse kirkelige Læresystem var færdigt, thi mageløst er det unægtelig — og saa skammer man sig ikke ved, at kalde den eneste sande, eenfoldige og Gud værdige Tro, Vantro, og Troen paa, rettere sagt Antagelsen af den vanvittige, gudsbespottelige Lære, som Kirkens Theologer have lavet af hedenske Offringer og Hjernespind eller Speculationer, kalder man den rette, saliggjørende Tro!!! Kan der vel gives Noget, der er mere vanvittigt og ugudeligt?

Jeg sagde ovenfor, at Troen paa Forsoningen og Syndebetalingen ved Christi Død i sin Tid var „udartet til det meſt ugudelige theologiske Vanviid" — hvilket jo vistignok ikke er saa forunderligt, da den selv i sin inderste Kjerne er Vanviid — og jeg skal nu bevise dette.

Efterat den Lære: at Christus havde lidt Døden for Menneskene eller i deres Sted, og at den var at betragte som Betaling af den uhyre Syndeskyld, som Menneskene ikke kunde udrede, allerede i de første kirkelige Aarhundreder foreløbig var bleven antaget, — den blev først længere hen i Tiden sat i System og gjort til Hov'edhjørnestenen i den kirkelige Lærebygning — begyndte man at speculere over: hvorledes dette skulde tænkes; thi da hele denne Lære, ligesom de andre for Kirken eiendommelige Lærdomme, havde sin Grund i Vantro og den værste Art af Rationalisme, maatte den udvikles og, saavidt muligt, begrundes nærmere paa en videnskabelig Maade. Her mødte de den fatale Omstændighed, at der var **To, som skulde have Betaling,** nemlig **Gud** og **Djævlen; Gud**

for Synderne, Diævelen for Sjælene. Man antog nemlig: at Menneskene, og da navnlig deres vigtigste Deel, Sjælene, ved Adams første Synd vare hjemfaldne til Diævelen, vare blevne hans lovlige Eiendom, som ikke kunde berøves ham med Vold, men som paa en eller anden Maade maatte indløses, thi Gud vilde og kunde ikke være uretfærdig selv imod Diævelen. Hvem fik altsaa den ved Christi Død præsterende Betaling? Dette maatte nu nærmere bestemmes. Men heri vare Kirkefædrene desværre meget uenige. Mange troede rigtignok, at Gud Fader skulde have den ved Christi Død udredte Betaling, og at det var ham, hvem Offeret bragtes. Andre derimod „betragtede Jesu Død som et for Diævelen frembragt Offer". Denne forfærdelige Lære grundedes paa følgende Tankegang, som med enkelte Forandringer eller Modificationer findes hos de Kirkefædre, som have antaget den: Diævelen havde forført Menneskene til Synden, og derved faaet Eiendomsret over dem. Gud vilde nu naturligviis frelse Mennesket, som var hans Skabning, fra Diævelens Vold, men han vilde ogsaa være retfærdig mod Diævelen, og ikke med Magt berøve ham det, som var blevet hans Eiendom. Derfor indlod Guds Søn sig i Underhandlinger med Diævelen, bevægede ham ved Overtalelse til at opgive sit Herredømme over Menneskene for den dyrebare Løsepenge, han fik eller skulde have, nemlig Jesu eget Liv. „Med sit eget Blod har Herren betalt (Diævelen) Løsepenge for os. Han har givet sin Sjæl for vor Sjæl, sit Legeme for vort Legeme" *) Det var nu ikke saa mærkværdigt, at Irenæus, der aabenbart har været noget eenfoldig og overtroisk, og hos hvem der findes de besynderligste Ting, er kommen frem med denne Lære, som vistnok har sin Oprindelse fra de senere jødiske Forestillinger om Diævelens og de onde Aanders Herredømme over Mennesket**). Men det

*) Irenæus i sit Skrift om Kjætterne, 5 Bog. 1 Cap.

**) En af Mærkværdighederne ved den kirkelige Christendom er den: at den altid har havt Brug for de mest falske eller

er mere besynderligt, at man finder den samme Lære paa flere Steder hos den høitbegavede, lærde og kritiske Origenes, navnlig i hans Commentar over Matthæi Evangelium i hans Forklaring af 20, 28, hvor det siges: at „Menneskenes Søn er kommen for at give sit Liv til en Gjenløsning for Mange"; thi her spørger Origenes: „Hvem gav Christus sin Sjæl til Løsepenge for Mange? Ikke Gud! Mon altsaa den Onde? Thi denne havde os under sit Herredømme, saalænge indtil Jesu Sjæl blev givet som en Løsepenge til ham, den Bedragne, som troede at kunne faae den i sin Magt, og ikke anede Umuligheden af at udholde de smertefulde Anstrengelser, som det vilde koste at beholde den. Vi ere altsaa kjøbte med Jesu dyrebare Blod. Men Guds Søns Sjæl er given for os som en Løsepenge. Ikke hans Aand, som han havde overgivet Faderen (Luc. 23, 46.), ei heller hans Legeme"! Hvilke besynderlige, fantastiske Forestillinger! Denne Forestilling, at Jesu Død havde været et Offer til Diævelen, blev senere meget udbredt, og findes endogsaa hos de meest berømte, indflydelsesrige og „orthodoxe" Kirkefædre. Saaledes i den græske Kirke i det 4de Aarhundrede hos Basilius den Store og Gregorius fra Nyssa, samt i den latinske Kirke i 4de og 5te Aarhundrede hos Ambrosius og Augustinus. Leo den Store i 5te og Gregor den Store i 6te Aarhundrede mente, at Christus havde maattet skjule sin Guddom for Diævelen, der ikke vilde have indladt sig i Underhandlinger med ham eller taget hans Sjæl som Løsepenge for Menneskenes Sjæle, hvis han havde vidst, at Christus var Gud, og saaledes blev han da ogsaa, som Gregor den Store udtrykker det: „fanget paa hans Kjødvordens (Incarnations) Krog" og dette forklares nærmere saaledes: at da Diævelen vilde sluge Christi Legeme, som han var meget begjærlig efter, blev han gjennemstukken af Christi

---

usande Forestillinger, som fandtes hos Jøderne før Christus eller paa hans Tid, og dog er Paulus saa ubeskrivelig naiv at troe: at „Alt er blevet nyt"!

Guddoms Braad, som var i hans Kjød, og altsaa fanget paa den Maade, fordi han ikke kjendte, ikke vidste Besked om Christi Guddom.

Saaledes gik denne Anskuelse om Christi Offer som bragt Diævelen — understøttet af 8 høit berømte, orthodoxe Kirkefædre (Irenæus, Origenes, Basilius den Store, Gregor fra Nyssa, Ambrosius, Augustinus, Leo I og Gregor den Store), hvoraf nogle vare saa indflydelsesrige og høit ansete, at de ikke havde deres Mage i Samtiden — over i den kirkelige Middelalder, og beholdt endnu i flere Aarhundreder sin Anseelse hos Mange, tildeels meget lærde, og fremragende Mænd. Den blev egentlig først overvunden ved den almindelige Anseelse og Bifald, som Anselms berømte Skrift: „cur deus homo“ (hvorfor blev Gud Menneske), og den deri fremstillede Opfattelse af Christi Offer som en Fyldestgjørelse eller Syndebetaling til Gud i Menneskenes Sted, efterhaanden vandt.

Her kan man nu see et forfærdeligt Exempel paa, til hvilke vanvittige og gudsbespotterske Meninger og Lærdomme hiin ugudelige Lære: at Synderne absolut maae kvittes eller betales, kan føre. Og dog var Kirken saa betaget af Bildsarelsens og Løgnens Aand, at de vanvittige Meninger, Læren fødte af sig, ikke engang formaaede at vække den mindste Tvivl hos hine berømte Kirkefædre om denne Lære Ægthed*). Man kan nu heraf see, hvad de berømte „orthodoxe“ Kirkefædre, som de kirkelige Læresætninger for en stor Deel skyldes, have kunnet præstere i denne Retning. Nogle af disse mageløse Fædre lade Gud, der ikke skal

---

*) Men ligesom de gamle Kirkefædre ille bragtes til at tvivle om denne Læres Ægthed ved de urimelige Meninger, de fik ud af den, saaledes have heller ikke de senere lærde Theologer, som maae have kjendt Kirkefædrenes Opfattelser af denne Lære, derved ladet sig lede til at tvivle om dens Sandhed!! I den Grad var Kirken besat af Løgnens Aand!!

kunne tilgive Synderne af sin Naade og Kjærlighed, fordre Betaling for Synderne, og virkelig modtage den af Christus, af En, som selv ikke havde syndet; **Andre** lade Djævelen gjøre det, det vil sige, lade ham tage imod Christi Offer som Betaling for Sjælene!!!

Begge disse Lærdomme, hvoraf den ene synes at have været stærkt fremherskende i den ældste Kirke, medens den anden dog, længere nede i Middelalderen blev herskende, ere nu vel, naar Alt kommer til Alt, maaskee omtrent lige gode, rettere sagt: lige vanvittige og ugudelige. Men skal der gjøres Forskjel, kunne vi dog ikke nægte, at den Lære, hvorefter Christus antages at have bragt Djævelen sit Liv som Løsepenge for Sjælene — forudsat at Djævelen havde faaet Sjælene i sin Magt, og at de ikke kunde frelses paa nogen anden Maade — er lidt bedre end den anden. Thi da man ikke kjender Noget til Kjærlighed eller Naade hos Djævelen, kan man bedre finde sig i, at han ikke vilde give slip paa sit Bytte, med mindre han fik Noget igjen, der var ligesaa godt eller bedre, end at Gud, den evige Kjærlighed, ikke kan forlade Synderne uden formedelst en Andens Blod og Død, og at han just skal kunne det paa den Maade. Læren om: at Christi Offer er bragt Djævelen, ikke Gud, er derfor virkelig noget bedre, forsaavidt som Guds Kjærlighed og Naade bedre kan sees og komme til sin Ret naar det ikke var Gud, som forlangte Betaling, men Djævelen. Det mest Curiøse eller Urimelige i denne Lære vilde da være dette: at Djævelen, ifølge Skriften den høieste af de faldne Aander, skulde kunne være saa eenfoldig at antage, at han kunde vente at have nogen Nytte eller Glæde af det, der blev budt ham til Bytte for de menneskelige Sjæle, eller, med andre Ord: at en saadan høiere Aand kunde være saa uvidende, at han ikke vidste Besked, om han havde med en Gud eller et blot Menneske at gjøre. Men Kirkefædrene overbyde jo saa ofte hverandre i de mest vanvittige Urimeligheder, og de senere kirkelige Theologer behøve kun at

vide, at slige Ting hidrøre fra de „hellige“ Kirkefædre, for at antage dem.

Begge disse Betragtningsmaader, som findes ved Siden af hinanden hos de saakaldte „Kirkefædre“ just i de tidligere Aarhundreder, da Kirkelæren skulde være mest reen og ægte, vise, ud af hvilket bundløst Dyb af Vildfarelse og Gudsbespottelse de kirkelige Dogmer og specielt Læren om Forsoningen er fremgaaet. De kirkelige Lærdomme ere alle — forsaavidt som de ikke ere ældre Vildfarelser, fra Begyndelsen af enkelte Mænds Anskuelser eller Begreber, som efterhaanden i Tiden efter Christus gjorde sig gjældende ved Hjælp af Vedkommendes Anseelse eller Autoritet, selv om de vare nok saa urimelige og vanvittige. Det Værste og Urimeligste seirede som oftest, hvor flere Opfattelser af den samme Gjenstand kjæmpede med hinanden, og de Begreber eller Læresætninger, som gik igjennem, seirede ikke af den Grund, at de havde Mere af Sandhed i sig, stod Sandheden nærmere, men enten paa Grund af, at de blev forsvarede og opretholdte med en større Kraft og Energi af Biskopper og andre Lærde, som havde megen Indflydelse i Kirken, eller paa Grund af, at de passede bedre til andre Løgne og Vildfarelser, der allerede vare antagne af eller gjængse i Kirken, end de nærmest tilsvarende Anskuelser, som de kjæmpede med. Saaledes ogsaa her. Den Anskuelse, at Christus havde offret Diævelen sit Liv som Løsepenge for Sjælene, kunde ligesaa godt have seiret i Kirken som den anden modsatte Anskuelse, at det var et Offer bragt Gud for Menneskenes Synder, hvis ikke den sidstnævnte Anskuelse havde havt det Fortrin, at stemme bedre overeens med den af speculativt Hjernespind lavede kirkelige Lærebygning. Her syntes det nemlig at passe bedre ind i den saakaldte kirkelige Salighedsorden: at lade Gud tage imod hiin Betaling og at lade Christus offre ham sit Liv for Menneskenes Synder, som de selv ikke kunde betale, men som mentes at maatte betales. Dette stemmede ogsaa overeens med Pauli Lære, og man gjorde sig da heller ikke nogen Skrupler over, at Guds evige Naade og Kjærlig-

hed derved blev til den værste Karrikatur, ja i Grunden aldeles tilintetgjort som Kjærlighed og Naade — det Samme gjælder ogsaa om Guds Retfærdighed — og at Kirkelæren saaledes blev opfyldt med Modsigelser, Løgn og Gudsbespottelse; ja ikke blot blev opfyldt dermed, men hovedsagelig kom til at bestaae deraf.

Saa mageløst frugtbar paa de mest ugudelige Absurditeter har Læren om Christi Død paa Korset viist sig at være, fordi man fra Begyndelsen af opfattede den paa en Gud uværdig Maade. Sligt maa straffes og har ogsaa straffet sig selv. **Ved at fremstille Sagen** (ɔ: Christi Død, som kun var en Besegling af hans Lære og Liv og tillige et Exempel for Alle, som oprigtigt søge at fremme det Gode eller Guds Villie paa Jorden) **paa denne Gud uværdige Maade** — og det efter at David, Profeterne og fremfor Alle Jesus Christus havde fremstillet Guds Naade og Kjærlighed paa en saa reen og ophøiet men dog eenfoldig Maade — **have Menneskene gjort sig selv uværdige til, ja udelukket sig selv fra de aandelige Goder, som vilde være blevne dem til Deel, dersom de havde vidst at benytte de Gaver, det Lys, Gud havde givet dem i deres Indre, til at opfatte Christi Værk saaledes, at Gud ikke blev lastet derved.** Men i dets Sted fulgte de enkelte selvkloge og indbildske Menneskers Fantasier, og **det, som skulde tjene dem til sand aandelig Frelse og Salighed, blev dem til Forbandelse og Fordærvelse; det, som skulde nærme dem Gud, fjernede dem fra ham.** Dette var altsaa Virkningen af de falske Lærdomme, som fremgik af hiin urimelige, ugudelige Opfattelse af Christi Død, der stod i en nær Forbindelse med Læren om hans Guddom, da denne Lære og Stridighederne derom fyldte Kirken med aandelig Gift (See Anm. Side 89—91) og gjorde den til det Modsatte af hvad den skulde være, til en aldeles uchristelig Kirke.

Endnu et Par mærkværdige Beviser imod den paulinske Lære om Retfærdiggjørelsen, hentede fra Christi egen Lære.

Vel kan det ikke betragtes som absolut nødvendigt, at anføre flere Beviser for Uægtheden af Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen, flere Beviser for, at Jesus Christus ikke har kjendt Noget til denne Lære, end sige lært den. Men da der kunne udledes endnu flere Beviser i samme Retning af Christi Lære og Liv, saa kan man ogsaa, paa den anden Side, sige: at denne ugudelige Vildfarelse aldrig bliver for godt belyst og gjendreven, navnlig naar man tager Hensyn til, hvor forblindede og forstokkede i de gamle kirkelige Vildfarelser de fleste saakaldte kirkelig „orthodoxe" Mennesker ere, hvoraf nogle næsten ikke mere ere at betragte som Fornuftvæsener, da de ere saagodt som uimodtagelige for alle Beviser, hvor klare, slaaende og overbevisende for alle fornuftige Mennesker de end monne være. Da der imidlertid er Forskjel paa de forskjellige Beviser i denne Sag, idet nogle ere mere simple og letfattelige end andre, og da det saaledes ikke er utænkeligt, at enkelte af dem muligen kunde tiltale hine ufornuftige Mennesker mere end de andre, skulle vi endnu anføre et Par saadanne Beviser, for at gjøre Alt, hvad der staaer i vor Magt, til at overbevise Alle, der ikke ere fuldstændig og absolut uimodtagelige for Beviser i denne Retning.

1. Det første af de Beviser, vi her skulle anføre, udledes af Herrens Bøn. Som almindelig bekjendt i Christenheden er denne Bøn at betragte og betragtes virkelig ogsaa af de Christne som en Mønsterbøn, idet Christus indleder den med de Ord (Matth. 6, 9.): „Derfor skulle I saaledes bede: Fader vor" osv.

Men naar vi nu tage Hensyn til, at „Fader vor" er en Mønsterbøn, hvorved Christus vil lære sine Disiple at bede saaledes som de burde bede, saa opstaae flere Spørgsmaal, flere Betænkeligheder, naar denne Mønsterbøn sammenholdes med enkelte andre, tildeels meget vigtige og af Kirken stærkt fremhævede og anvendte Steder. Der findes nemlig flere Steder i det saakaldte „Johannes-Evangelium", hvor Evangelisten ud-

trykkelig lader Christus befale Apostlene at bede i sit Navn, i Jesu Navn, og ligesom dette gjentages flere Gange i de sidste Taler (14, 13. 14; 15, 16; 16, 23.), saaledes lægges der ogsaa en saadan Vægt derpaa, at Apostlene, som det synes, ikke kunde vente at blive bønhørte, med mindre de bad i Jesu Navn. Men naar det, at bede i Jesu Navn, skulde være en Betingelse for Bønhørelse, hvorledes kan Christus saa udelade det af „Fader vor" uden at omtale det med et eneste Ord, uden at gjøre selv den allerringeste Hentydning dertil? Har Christus glemt at omtale og indføre dette — ifølge det 4de Evangelium uundværlige Moment — i en Bøn, som skulde være fuldkommen? Eller vidste han ikke førend den sidste Dag før sin Død (just den Tid, paa hvilken de sidste Taler i „Johannes-Evangeliet" skulle være holdte), at det var nødvendigt for Disciplene, at bede i Jesu Navn? Ingen af Delene kan antages. Han kunde ikke, da han vilde lære Disciplene den fuldkomne Bøn, glemme det allervigtigste Moment, hvis det virkelig var saa vigtigt og uundværligt, som Kirken og det 4de Evangelium paastaae. At han ikke i fjerneste Maade har antydet det, viser tvertimod ligefrem, at han ikke fandt det nødvendigt, at bede i sit Navn, at beraabe sig paa hans eller nogensomhelst Andens Navn, Autoritet eller Fortjeneste, og derfor lærer han ogsaa sine Disciple, at bede ligefrem til „deres himmelske Fader", uden nogetsomhelst Mellemled, som de skulde beraabe sig paa for at blive bønhørt.

Men maa det end synes meget besynderligt, at Christus, hvis det var nødvendigt at bede i Jesu Navn, ikke lærer dem lige fra Begyndelsen af, at bede om Alt, hvad de trængte til at bede om, i dette Navn, saa er det dog endnu mere besynderligt, saa maa man dog blive endnu mere forbauset over, at dette ikke bliver fremhævet i den 5te Bøn: „forlad os vor Skyld" med Tilføielse af: „for Jesu Christi Død", „for Jesu Christi Skyld", „for Jesu Christi Fortjeneste" eller noget Lignende. Denne Tilsætning var aldeles nødvendig, for at give Disciplene det rette Begreb om, **hvorledes** eller

hvorved de kunde vente at faae Syndsforladelse hos Gud — naturligviis forudsat at det var Christi Mening, at den ikke kunde faaes anderledes. Naar Christus altsaa lige i Forveien siger: „derfor skulle I saaledes bede" — hvorved han aabenbart vil tilkjendegive, at denne Bøn skal være fuldstændig, skal være en Mønsterbøn — saa maae vi antage, **enten** at Christus ikke har forstaaet at lægge det allervigtigste, mest radikale Moment ind i Bønnen, **eller** at han aldeles ikke har vidst Noget om, at Gud ikke kunde tilgive Synderne uden formedelst hans Død, hvilket sidste Alternativ rigtignok synes at fremgaae

a) deraf, at han tilføiede en anden Betingelse for Syndsforladelse, nemlig: „som og vi forlade vore Skyldnere", ved hvilke Ord Christus aabenbart gjør det til en Betingelse for Syndsforladelse hos Gud: at vi tilgive Andre hvad de have gjort os imod. Ja, Christus lægger en saadan Vægt derpaa, at han strax bagefter „Fader vor" siger (V. 14 og 15): „Thi forlade I Menneskene deres Overtrædelser, skal Eders himmelske Fader og forlade Eder; men forlade I ikke Menneskene deres Overtrædelser, skal Eders Fader ikke heller forlade Eders Overtrædelser". Den samme Lære fremhæves desuden af Jesus ved en anden Leilighed i Lignelsen om „den gjældbundne Tjener" Matth. 18, 23—35, idet det hedder i Slutningen af denne Lignelse: „Og hans Herre, blev vred (fordi han var ubarmhjertig imod sin Medtjener) og overantvordede ham til Bødlerne, indtil han betalte alt det, han var ham skyldig. Saa skal og min himmelske Fader gjøre imod Eder, om I ikke forlade af Hjertet, hver sin Broder hans Brøst". Dette er altsaa, efter Christi Lære, en aldeles nødvendig Betingelse for Syndsforladelse hos Gud, hvorimod han ikke synes at vide Noget om, at Bønnen i Jesu Navn, eller overhovedet Paaberaabelsen paa hans Død eller Fortjeneste er nødvendig dertil.

b) det andet afgjørende Beviis for, at Christus i „Herrens Bøn" hverken har lært Disciplene at bede „i Jesu Navn" og heller ikke at bede Gud om Syndsforladelse for Christi Skyld,

just fordi han ikke vidste Noget om, at Gud ikke kunde tilgive Menneskene anderledes, indeholdes i Parablen om den fortabte Søn, saaledes som den er udviklet ovenfor.

Hvad have nu de lærde Theologer og de „orthodoxe" kirkelige Geistlige at sige hertil? Hvorledes kunne de paa en tilfredsstillende Maade forklare, at der ikke findes en Tøddel i Herrens Bøn **enten** om at bede i Jesu Navn, **eller** om, at bede Gud om Syndsforladelse for Christi Skyld, **hvis Christus ellers troede at dette var nødvendigt, og hvis dette altsaa hørte med til Christi Lære?** Have de ikke en Følelse af, at de ogsaa her ville komme til kort naar de skulle godtgjøre, at det 4de Evangeliums og Kirkens Lære stemmer overeens med Christi Lære?

2. Men vi maae endnu anføre et Beviis imod hiin falske paulinsk-kirkelige Lære om Retfærdiggjørelsen, et Beviis, som er velskikket til at fremstille Kirkens frygtelige Vildfarelse og fast ubegribelige, religiøse, rettere irreligiøse Vanviid i et glimrende Lys. Dette Beviis udledes ogsaa, ligesom de andre Hovedbeviser i denne Sag, af Christi egne Ord. De Ord, vi her sigte til, ere de Ord, som Christus, ifølge de 3 første Evangeliers overeensstemmende Beretning, henvender til Gud under sin Sjæleangst i Gethsemane. De lyde saaledes:

Matth. 26, 39.: „Min Fader, er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig".

Marc. 14, 36: „Abba Fader! Alting er dig muligt; tag denne Kalk fra mig".

Luc. 22, 42: „Fader, vilde du (eller gid du vilde) tage denne Kalk fra mig!"

Jesus Christus ønsker altsaa inderlig, ja beder Faderen, sin „himmelske Fader" om, **at han maa blive fri for at tømme Dødens bittre Kalk, at han maa undgaae den Død, hvorved hele Menneskeslægten skulde frelses, og dens Synder forlades, og uden hvilken den, ifølge Kirkens Lære, maatte blive evig fortabt.** Hvilken ophøiet Tanke! Den, som af Gud var bestemt til at være Verdens

Frelser — da ingen Anden, ikke engang Gud selv, antoges at kunne blive det — beder, at han maa blive fritaget derfor, ja, mener endogsaa, at Gud kan gjøre det, naar han blot vil!!!

Dette er et af de mest slaaende, ja sønderknusende Beviser for, hvor frygtelige, ja vanvittige de Modsigelser ere, som Kirkelæren indeholder, og som endogsaa findes i Skriften, i det N. T., idet det, ved Siden af det Nysanførte, fremstiller Jesus som den menneskevordne Gud, som et Gudmenneske!!

Man søge ikke at forsvare denne (under Forudsætning af at Christus var og skulde være hele Verdens Frelser) urimelige, ja umulige Henvendelse til Gud, ved at sige: at den skyldes den menneskelige Svaghed, da Christus ogsaa var et Menneske. Thi for det Første antages der, ifølge Kirkelæren, at Christus var Gud, og da hans Guddom antages at være saa nøie forenet med hans menneskelige Natur, at de begge kun udgjorde en eneste Person, saa maatte Guddommen kunne bevare Christi menneskelige Deel for en saa uværdig Svaghed. Det var hele hans aandelige Personlighed, der henvendte sig i Bøn til Gud, og hans aandelige Personlighed var kun een. Men dernæst maae vi bemærke: at selv naar vi tænke os Jesus kun som et udmærket Menneske, som en med Guds Aand og Kraft udrustet Mand, som en sand Profet, vilde en saadan Tanke som den, der udtales i Christi Bøn til Gud, blive aldeles urimelig, være en saadan Mand aldeles uværdig under den Forudsætning, at han var bestemt af Gud til en saadan Gjerning. Selv et Menneske, der staaer paa et meget lavere aandeligt Trin, naar det blot er opoffrende og menneskekjærligt i sin Tænkemaade, maatte med Rædsel vige tilbage for en saadan Tanke, vilde aldrig, under saadanne Omstændigheder, kunne falde paa eller bekvemme sig til at bede Gud om Fritagelse for kortvarige Pinsler eller Lidelser og den paafølgende Død — hvorpaa der endogsaa strax skulde følge Salighed og Herlighed — og saa kunde Jesus som en sand Guds Tjener endnu mindre gjøre det, under Forudsætning af,

at han vidste, at hans Død havde en saa ubeskrivelig Betydning, som man senere tilskrev den. Hvor mange Fromme have ikke med Glæde opoffret Livet, blot for ikke at vige fra det, de betragtede som Sandhed. Hvormeget mindre vilde de da have søgt at undgaae eller ønsket at blive fri for Døden, selv en Død, der var endmere kvalfuld end Korsets Død, naar de havde vidst, at de derved kunde frelse en Mængde andre Mennesker, for ikke at sige hele Verden?!! Dette maa ethvert Menneske, som ikke er en aldeles fortabt Egoist, men som har nogen Menneskekjærlighed i sin Sjæl, og Beredvillighed til at gjøre Opoffrelser, kunne sige sig selv. Saaledes bliver denne Christi Henvendelse til Gud aldeles urimelig, ja utænkelig, under den Forudsætning, at Christus ved sin Død skulde frelse Verden, frelse en utallig Mængde Millioner Mennesker fra evige Helvedes Kvaler. At bede Gud om Fritagelse for kortvarige Lidelser og Død, naar han vidste, at der var om Saameget at gjøre — hvis det var tænkeligt at Sligt kunde finde Sted — vilde stille Christus i Klasse med de allerlaveste og usleste Egoister, vilde gjøre ham til en saa ussel og ynkværdig Person, som det vilde være vanskeligt at beskrive.

Men Christus har heller ikke tænkt, og kunde ikke tænke sig Muligheden af at han ved sine Lidelser og Død skulde betale hele Verdens Syndeskyld, thi deels vidste han, at Menneskenes „himmelske Fader" ikke fordrede en saadan Betaling (see Parablen om den fortabte Søn), deels vidste han ogsaa, at han selv ikke var Gud — og han skulde jo, efter Kirkens Lære, just være Gud, for at kunne gjøre det — thi han har ofte paa en utvetydig, mere eller mindre directe eller indirecte Maade sagt, at han ikke var Gud, saasom naar han siger: „Ingen er god, uden Een, som er Gud", da Een sagde til ham: „gode Mester!" osv., hvori ligefrem ligger, at han ikke var Gud, og altsaa ikke „god" i den allerhøieste Betydning, som han lagde i dette Ord. Fremdeles naar han siger: „Men om den Dag og Time veed Ingen, hverken Englene, som ere i Himmelen, ikke heller Sønnen, men alene Faderen" (Marc. 13, 32.).

Thi naar han ikke var alvidende, kunde han heller ikke være Gud. Endvidere naar han kalder Gud: sin Gud, kan han ikke selv være Gud; thi den, som selv er Gud, sand Gud, kan ingen anden Gud have, hvilken han kan kalde sin Gud. Men nu siger Christus (Matth. 27, 46): „Min Gud! min Gud! hvi haver du forladt mig?“ Og (Joh. 20, 17) til Maria Magdalena: „Gak til mine Brødre og siig dem: jeg farer op til min Fader og Eders Fader og til **min Gud** og **Eders Gud**“. Her udtaler Jesus ligefrem, at Gud ligesaa vel er hans Gud som Disciplenes Gud. Skulde Nogen komme frem med den Indvending: at Christus nok kunde sige dette medens han endnu var i sin Fornedrelses Tilstand, skjøndt han selv i Virkeligheden var Gud, saa har dog denne Indvending ingen Betydning, thi i Aabenb. 3, 12, kalder han Gud ikke mindre end 4 Gange efter hinanden sin Gud; men da var han kommen i sin Herlighed, og den nysnævnte Grund, der hentedes fra hans Fornedrelses Tilstand, var altsaa falden bort, selv om den iøvrigt havde havt nogen Vægt eller Betydning. Thi dersom Jesus da havde vidst, at han var Gud, Faderen liig i alle Fuldkommenheder, vilde han ikke have brugt de Ord, som han siger til Apostelen Johannes, paa det nævnte Sted, hvor det hedder: „Den, som seirer, ham vil jeg gjøre til en Piller i min Guds Tempel, og han skal ikke ydermere gaae ud derfra; og jeg vil skrive min Guds Navn paa ham, og min Guds Stads, det nye Jerusalems Navn, hvilken kommer ned af Himmelen fra min Gud, og mit det nye Navn“. Herved er det da tilstrækkelig godtgjort ved Christi egne Ord, at han hverken før eller efter sin Bortgang fra Jorden, hverken før eller efter sin Herliggjørelse betragtede sig selv som Gud, og naar han ikke gjorde det, var han heller ikke Gud, thi han selv maatte sikkert vide hvad han var. **Men dermed maa man ogsaa tilbageviise enhver Tanke om den Syndebetaling, som Kirken tilskriver Christi Død netop fordi han skulde have været ikke blot Menneske men ogsaa Gud.**

Da det nu er overmaade sandsynligt, at Christus i Gethse-

mane har brugt de Ord, som de 3 Evangelister tillægge ham, saa er det aldeles utænkeligt, at han har tilskrevet sin Død de Virkninger, man senere har tilskrevet den. Thi i modsat Fald, det vil sige, hvis han troede eller vidste, at hans Død havde (skulde have) en saa uhyre Vigtighed, maatte han betragtes som et meget svagt, usselt og egoistisk Menneske, **der ikke vilde underkaste sig selv kortvarige Lidelser og Død for at frelse hele Menneskeslægten.** Kan der tænkes Noget, der er mere vanvittigt og absurd end en saadan Modsigelse hos den udmærkede Person, der af Gud var udseet til at frelse Menneskene?!

Dersom de kirkelig „Troende" ville beraabe sig paa, at Christus leed for hele Verdens Synd, og at dette var Grunden til, at han gruede for sine Lidelser og Død, som han vidste maatte blive saa uendelig langt større og mere kvalfulde end nogen blot menneskelig Lidelse kunne være: saa viser hele dette Forklaringsforsøg — hvorved der lægges an paa at forsvare Christi Frygt for Døden, at gjøre den mere rimelig og naturlig — den samme Mangel paa en sund, naturlig og psykologisk Tænkning som den, der overalt gjør sig gjældende i den falske Kirkelære. Sagen er nemlig den: Christi **Legeme** kunde ikke lide Mere end andre Menneskers Legemer, der ere af samme Stof. Og da Korsets Død ikke engang kan antages at være saa pinefuld som Døden paa Baalet, Døden i en sydende Olie osv., saa have Christi legemlige Lidelser rimeligviis ikke engang været saa store, som enkelte Andres, der have lidt den mest kvalfulde og grusomme Død. Hvad Christi **Sjæl** angaaer, saa kunde den ikke engang lide saa Meget som de Menneskers Sjæle, der vide sig selv skyldige, **føle sin egen Skyld og Brøde** og den kvalfulde Død som dens Straf. At den Uskyldige kan lide saadanne sjælelige Kvaler som den Skyldige, er en Umulighed. Dette ligger i Sagens Natur. Den selvbevidste Uskyldighed kan ikke tages fra En, selv naar han lider for Andres Skyld. Dette, at han lider for Andres Skyld, lider frivillig, maa tvertimod formindske Lidelsen i høi Grad, navnlig naar man veed

forud, at Lidelsen kun vil blive kortvarig, at den vil afløses af den Lidendes Salighed og Herlighed, og at den vil skaffe de Mange, som der lides for, et uudsigeligt Gode, en evig Salighed. Hertil maa endnu føies, som et nyt Beviis, naar Talen er om Christus og hans Lidelser, at han, allerede inden hans Lidelser begyndte, „havde overvundet Verden", (Joh. 16, 33.) Men hos den, der „har overvundet Verden", kan der ikke være Tale om sjælelige Lidelser eller Sjælekval, sjælelige Lidelser eller Kvaler gives ikke mere for en Saadan, ligesom legemlige Lidelser ogsaa paa ham maae have en forholdsviis ringe Virkning, maae føles af ham i en forholdsviis ringe Grad.

Hvad enten vi altsaa tage Hensyn til den Lidende selv eller til dem, som der lides for, hvad enten vi tage Hensyn til de legemlige eller de sjælelige Lidelser, maae vi, ved en sund og naturlig Tænkning og Betragtning af Sagen, komme til det Resultat, at Christi Lidelser ikke have kunnet være saa overordenlig store, at intet Andet kan lignes derved. Tvertimod komme vi, saavidt vi kunne see, til at antage, at Christus, der aabenbart ikke vidste Noget om, at han ved sine Lidelser og Død skulde betale hele Verdens Syndeskyld, ligefrem har bedet Gud om at maatte befries fra sine Lidelser og Død, naar det ikke var imod Faderens Villie, da han ikke synes at have anseet den for absolut nødvendig — ellers vilde han sikkert ikke have gjort det — men antaget det for muligt, at hans Lære og Liv maatte kunne bevirke den nødvendige Forandring i Menneskenes Tænke- og Handlemaade, og navnlig i deres Gudsforhold, uden at han behøvede at lide og døe. Dette synes han, som sagt, at have anseet for muligt, og derfor bad han saaledes til Gud, dog kun betingelsesviis, da han ikke tiltroede sig selv at vide saa godt som den alvidende og alvise Gud, hvad der var det Bedste. Men hans Samtidsmennesker, navnlig den Deel af dem, som havde den største Indflydelse i Samfundet, vare saa fordærvede, at de fordrede hans Opoffrelse, og han blev opoffret for —

den Sandhed, han havde forkyndt. Derved skulde den bedre kunne udbredes, eller maaskee snarere: derved skulde Menneskene faae bedre Leilighed til at tumle frit med den, forstaae den rigtig eller **misforstaae den**, naar han selv ikke mere var tilstede for at rette paa de falske Opfattelser deraf. Mennesket Christus skulde ikke være længere hos dem. Det var Sandhedens og Frihedens Aand, der skulde lede dem i al Sandhed; men saaledes, at den ikke var ligesom tillært af Menneskene efter visse fra Christus opbevarede og overleverede Ord. De enkelte Sandhedskorn, som han havde saaet i sine Tilhængeres Hjerter, skulde med Tiden voxe op, dog ikke som en fremmed Sæd, men som Menneskenes aandelige Eiendom, som Noget, der udgik ved aandelig Frihed og Bevidsthed fra deres egen Aand, efterat det først havde virket der en Tid. Thi Bestemmelsen var, at Menneskene overhoved, hvert enkelt for sig, skulde komme til at staae i det samme Forhold til deres fælles „himmelske Fader" som det, hvori denne fromme Guds Tjener og „Søn" (i blot aandelig Forstand) stod i til ham (Luc. 6, 40. „Disciplen er ikke over sin Mester; **men hver, som er fuldkommen, skal være som hans Mester**"). Men Tiden syntes ikke rigtig moden for Modtagelsen og den rette Opfattelse af den Sandhed, som Christus lærte, eller ogsaa var den **altfor moden dertil** (hvilket navnlig gjælder om de Hedninger, specielt de videnskabelig dannede, som gik over til Christendommen. Den kunde ikke nøies med en saa simpel og eenfoldig Lære som Christi Lære om Gud og Menneskenes Forhold til ham. Den paa en vis Maade og til en vis Grad dannede Samtid maatte have Noget, som var mere opskruet og forkonstlet, men som syntes at være en høiere Viisdom. Dette viste sig allerede i Apostlenes Dage, navnlig i den paulinske Lære. Thi vel er den Grundtanke, som gaaer igjennem 1. Cor. 1, 17—30 (hvor Forholdet mellem Menneskenes Viisdom og Guds Viisdom omtales) aldeles rigtig, naar den betragtes i sin Almindelighed; men Paulus forstod ikke at gjøre den rette Anvendelse deraf; thi skjøndt hans Lære om

den korsfæstede Christus med alle de Virkninger, han tilskriver Christi Død paa Korset, var Jøderne en Forargelse og Grækerne en Daarlighed, saa er den ikke destomindre meget langt fra at være „Guds Viisdom", saaledes som Paulus antager, eftersom den er fremgaaet af, ja er i sit inderste Væsen en meget overfladisk, vantro og irreligiøs Rationalisme (see hvad vi ovenfor, Side 104—108 have sagt derom).

Saaledes maa da Resultatet af denne Betragtning blive, at Christi omtalte Bøn til Gud: „min Fader, er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig", afgiver et af de allerstærkeste Beviser, som kunne gives, imod den paulinsk-kirkelige Forsoningslære, da det er aldeles urimeligt, ja umuligt, at Christus skulde have sagt disse Ord, henvendt denne Bøn til Gud, hvis han havde vidst Noget om, at hans Død skulde være et Forsoningsoffer for hele Verdens Synder.

Naar man nu betænker, at ikke engang disse Christi Ord, denne Christi Bøn til Gud har faaet Theologerne til at vakle, har bragt dem til at tvivle om Sandheden af Kirkens Lære om Retfærdiggjørelsen, — skjøndt ethvert Menneske med en Smule sund Forstand (som ikke er lagt i kirkelige Lænker), navnlig naar den er forenet med lidt Fromhed og Religiøsitet, maa finde den urimelig og bringes til at tvivle derom — saa har man her et af de mest slaaende Beviser for, hvor dæmonisk Kirkens Vildfarelse er, samt hvor altomfattende og fornedrende det aandelige Slaveri er, hvori de kirkelige Christne, navnlig Kirkens Theologer, hensidde. Baade Kirkens frygtelige Vildfarelse og den aandelige Trældom, hvortil dens Børn fødes, og hvori de siden holdes, fremtræde her i et glimrende Lys. Kirkens Theologer synes næsten at have overgaaet sig selv naar de troede, at Christi ovenanførte Bøn til Gud kan forenes med Kirkens Lære om Forsoningen. Enhver, som kan tænke to sunde og rigtige Tanker i Sammenhæng, og som har Aandsfrihed nok til at tænke dem, uden at frygte for at komme til at støde an imod fastslaaede kirkelige Læresætninger, maa dog kunne sige sig selv, at de nys anførte Ord af Christus, som findes i de 3 første Evan-

gelier, **umulig kunne forenes med den Tanke,** at Christus betragtede sig selv som Verdens Frelser, **som den, der netop ved sin Død** — denne Død som han saa gjerne vil undgaae! — **skulde bringe et Forsoningsoffer for Verdens Synder.** Men man kunde ikke gjøre denne saa ligefremme, eenfoldige Slutning, eller man turde ikke gjøre den; med andre Ord: man saa det Modsigende, det Uforenelige i disse to Ting, men var bleven saa forhærdet af og i den kirkelige Vildfarelse, at alle Ytringer af den sunde, christelige, virkelig religiøse Sands maatte tilbagetrænges og undertrykkes, da Sligt antoges at hidrøre fra det Onde i Menneskenaturen, ja fra Djævelen selv. Det var just Kirken, som lærte dette, for derved at gardere sine ugudelige Vildfarelser og for at kunne holde sine Børn under Trældomsaaget, og idet den gjorde det, handlede just den selv saaledes, at man med større Grund kunde tilskrive Djævelen — forudsat at en saadan Person existerede — dens egen Tænke- og Handlemaade end deres, som, veiledede ved saamange Steder i Jesu egen Lære, der tiltale Menneskets sunde, religiøse Sands og tænde Lyset i dets Indre, ikke kunne finde sig i at være Kirkens Slaver og hylde dens vanvittige og ugudelige Forestillinger om deres „himmelske Fader".

III.

Nogle Bemærkninger om Troens Forhold til Gjerningerne og til Kjærligheden, samt om Troens og Kjærlighedens Forhold til Christendommen og Foreningen med Gud.

I de foregaaende Bemærkninger om Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen ved Troen paa Christi Blod og dens Forhold til Christi Lære, samt dens Ufandhed og onde Følger m. M. have vi ikke faaet Leilighed til at betragte Forholdet mellem Tro og Gjerninger, Tro og Kjærlighed, thi vi have nærmest kun havt at gjøre med Troen som retfærdiggjørende eller den saakaldte „retfærdiggjørende Tro", saavel i og for sig som i Sammenligning med Christi Lære, med andre Ord: vi have kun havt at gjøre med Troen med Hensyn til dens første og principielle Virkning: Retfærdiggjørelsen, der, just ifølge Pauli og Kirkens (navnlig den protestantiske Kirkes) Lære siges at gaae forud for alle Gjerninger, idet Troen, som Tro, er (skal være) retfærdiggjørende, inden Gjerningerne tilføies.

Men da baade Skriften og Kirken tale Saameget om Forholdet mellem Tro og Gjerninger, Tro og Kjærlighed, da de betragte Troen som Kilden til de gode Gjerninger, og disse altsaa som Troens Frugt, ja, da de ikke blot betragte Gjerningerne saaledes, men endogsaa selve Kjærligheden, og da

man altsaa muligen fra denne Side af Sagen vil hente Beviser for den „orthodoxe" kirkelige, saakaldte „christelige" Troes velsignelsesrige Virkninger og omfattende Vigtighed for Gudsrigets Udbredelse paa Jorden, skulle vi her i al Korthed udtale vor Mening om Troens Forhold til de gode Gjerninger og til Kjærligheden, da Kirkens Opfattelse ogsaa af denne Sag er baade overfladisk og urigtig.

Men da den Vildfarelse og Forvexling, som her finder Sted, navnlig skyldes Apostelen Paulus, skulle vi her foreløbig, inden vi udtale vor Mening om Forholdet mellem Tro og Gjerninger, Tro og Kjærlighed, samt Troens og Kjærlighedens Forhold til Christendommen og Foreningen ved Gud, fremhæve de Modsigelser, som ogsaa i dette Stykke findes hos ham.

Det er en ligefrem og soleklar Modsigelse hos Paulus at lære, paa den ene Side: at Troen alene retfærdiggjør, og paa den anden Side: at Gud dømmer Enhver efter hans Gjerninger; thi hvad har en saadan „Retfærdiggjørelse" ved Troen at betyde, naar Gud i sin Dom om Mennesket ikke tager noget Hensyn dertil, men kun til dets Gjerninger og dømmer det derefter? Og hvad er dette (at Gud dømmer Enhver efter hans Gjerninger) Andet end at han **enten** tager Mennesket til Naade naar det i al sin Svaghed og Ufuldkommenhed dog oprigtigt har søgt at lyde Gud, forsaavidt som det kjender Guds Villie, og i al Fald søger at gjøre det, som det troer er Godt og at følge den Lov, som er skreven i dets Hjerte; **eller** at han fordømmer og forkaster det, naar og saalænge som det ikke har viist nogen Tilbøielighed til, nogen Stræben efter at gjøre Guds Villie. Dersom altsaa „Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger" (som Paulus lærer med tydelige og klare Ord Rom. 2, 6; 1. Cor. 3, 8; 2 Cor. 5, 10.), saa kan Troen, betragtet som blot Tro, uden Gjerninger, ikke være det Afgjørende, med andre Ord: ikke være retfærdiggjørende. Disse to Ting kunne aldeleles ikke forenes. Man har søgt at forsvare denne Lære ved at forklare Sagen paa den Maade: at der ved den „retfærdiggjørende Tro" maa forstaaes en Tro,

som bærer eller indbefatter Gjerningerne i sig. Men **deels** viser dette, at Læren om Retfærdiggjørelsen ved Troen alene er uholdbar, navnlig naar „Tro" tages i kirkelig Forstand; **deels** fører det kun til Forvirring paa Religionens Omraade istedetfor til Klarhed, hvilket desværre gjælder om næsten alle de Forsøg, man har gjort forat forklare Troen og dens Indhold ved Hjælp af filosofiske eller abstracte Begrebsudviklinger; thi er der Forskjel paa Tro og Gjerninger — og derom ere vistnok de Fleste enige — saa har man ikke Lov til at sige eller paastaae: at Tro er = Tro + Gjerninger. Troen er kun Tro og den kan **enten** ledsages af Gjerninger **eller** ikke, enten være en Tro, som viser sig i Gjerninger, forsaavidt som dette kan siges — da det nærmest er Kjærligheden, som frembringer Gjerningerne (see nedenfor) — eller være uden Gjerninger. Naar Paulus altsaa lærer: at Gud „skal betale Enhver efter sine Gjerninger", saa har han derved selv tilintetgjort den uhyre Vægt, han lægger paa Troen, som retfærdiggjørende, og modsagt sig selv.

Men en anden ligesaa klar og stærk Modsigelse fremkommer derved, at han paa den ene Side opstiller Troen som retfærdiggjørende, altsaa — skulde man synes — som det Vigtigste af Alt, medens han paa den anden Side lærer, at Troen er Intet uden Kjærligheden. Han siger saaledes 1 Cor. 13: „Og havde jeg al Tro, saa at jeg kunde flytte Bjerge, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg (dog) Intet. Og uddelte jeg alt mit Gods til de Fattige, og gav jeg mit Legeme hen for at brændes, men havde ikke Kjærlighed, da gavnede det mig Intet." osv.

Heraf seer man først: at der, ifølge Apostelens Mening, kan tænkes en saa stærk Tro, som „kan flytte Bjerge" (Matth. 17, 20) uden Kjærlighed, ja, at der endogsaa kan tænkes en Tro, som lader Mennesket „uddele alt sit Gods til de Fattige", ja endydermere opoffre sit eget Liv, „give sit Legeme hen for at brændes", uden Kjærlighed. Men man seer da ogsaa dernæst, at selv denne stærke Tro, denne colossale Tro, som saadan, „gavner Intet", uden Kjærlighed; og naar den „Intet gavner" kan den

jo dog ikke være „retfærdiggjørende". Det er saaledes forbausende, at det nogensinde kan være faldet Paulus ind at lære: at Troen paa Christi Blod er eller kan være „retfærdiggjørende", da han jo dog maatte kunne indsee, at den meget ofte ikke blot vilde kunne være men ligefrem vilde være uden Kjærlighed. Dette ligger i selve Sagens Natur. Troen som den blotte og bare Tro paa, at Noget er, eller at Noget er skeet eller foregaaet, indeholder i og for sig ingen Forandring af Menneskets aandelige Væsen, ingen Sindsforandring hos Mennesket, ingen Forbedring, ingen Aandeliggjørelse eller Tendents dertil. Det er da ogsaa saa let at forklare, ved Hjælp af den menneskelige Egenkjærlighed, at Mennesket gjerne troer det, som antages at være til dets Bedste, som antages at skaffe det Guds Naade, at gjøre det Gud velbehageligt, navnlig naar det faaes paa en saa let og behagelig Maade, uden Menneskets egen Virksomhed og Anstrengelse, ja, at det svage Menneske netop er tilbøieligt til at troe det, uden at det frembringer nogen Sindsforandring hos det; thi det, som man faaer paa en saa let Maade, virker sjelden nogen Sindsforandring eller aandelig Udvikling hos Mennesket, navnlig naar man allerede antages at have faaet det, som just skulde opnaaes ved Sindsforandringen; thi saa slaaer det magelige og egenkjærlige Menneske sig helst til Ro med denne Tro, og priser sig allerede saligt forsaavidt som det veed, at det har Troen, eftersom det har Apostelens Ord som Sikkerhed for, at det saa derved er „retfærdiggjort". Derfor er da ogsaa Læren om „Retfærdiggjørelse ved Troen uden Gjerninger" — navnlig naar Talen er om den historisk-dogmatiske saakaldte „christelige" Tro, som just hovedsagelig er en Tro paa Noget, der alt skal være foregaaet og fuldbragt, og altsaa væsentlig ikke er = Tillid til Gud saaledes som Troen i det G. T. — deels urigtig, deels farlig og fordærvelig; thi vi paastaae selv imod Apostle og hvilkesomhelst Autoriteter: at Troen kun kan være „retfærdiggjørende", rettere sagt, kun kan nærme Mennesket Gud, — da vi ovenfor have viist, at der slet ikke

kan være Tale om „Retfærdiggjørelse"*) — dersom den a) væsentlig er **Tillid til Gud**, forbunden med Fromhed, Ydmyghed og Hengivenhed i Guds Villie, og b) forsaavidt som denne Tillid gjennem den derved fremkaldte Kjærlighed føder gode Gjerninger af sig, og vi ere saaledes fuldkommen enige med Forfatteren til Jakobs Brev, ligesom vi ere og maae være uenige med Apostelen Paulus, undtagen forsaavidt som han lærer, at selv den stærkeste Tro er Intet uden Kjærlighed, hvorved han rigtignok selv river Troen ned fra den høie Plads, hvorpaa den stilles i Romerbrevet og Galaterbrevet og kommer i aabenbar Modsigelse med sig selv, en Modsigelse, der ikke paa nogen Maade lader sig hæve eller udjævne. Dog, vi skulle ikke tale videre om disse paulinske Modsigelser, men gaae over til at betragte Troens Forhold til Gjerningerne og til Kjærligheden, samt Troens og Kjærlighedens Forhold til Christendommen og Foreningen med Gud.

Vi komme da først til at opstille det Spørgsmaal: Er Troen virkelig eller kan Troen, som saadan, være Kilde til gode Gjerninger, saaledes at de ere at betragte som dens naturlige Frugt, og staaer Kjærligheden ogsaa i et lignende Forhold til Troen, hvilket jo dog nærmest maatte tænkes som en Følge af, at Troen er Kilden til de gode Gjerninger, thi „gode" kunne Gjerningerne kun være naar de ere fremgaaede af Kjærligheden? For at kunne besvare dette Spørgsmaal maae vi betragte Troens Beskaffenhed, dens Natur, Væsen og Virkninger lidt nærmere. Men dertil udfordres atter, at vi tydeliggjøre os de forskjellige Arter af Tro, som her nærmest kunne komme i Betragtning, og disse ere navnlig to, nemlig: **den historisk-dogmatiske Tro** og den Tro, der er dens Modsætning, og som i Korthed kan betegnes som: **den barnlige Tillid til Gud.** Kun ved at adskille disse to, og vise hvor de ere forskjellige og modsatte saavel i deres Væsen som i deres Virkninger, ville vi

*) See ovenfor Side 36—39.

kunne komme paa det Rene med Troens Forhold til Gjerningerne og til Kjærligheden.

1. Den historiske Tro og Dogmetroen eller den historiskdogmatiske Tro er nærmest en Tro paa eller Antagen af noget Ydre, en Tro paa historiske Begivenheder, paa Noget, som er foregaaet i Tid og Rum, samt de Virkninger, der tilskrives disse Ting. Den er fremdeles en Tro paa visse ufuldkomne Menneskers Ord, der antages at indeholde en urokkelig Sandhed; altsaa en Tro paa og Antagen af lutter Ting eller Gjenstande, der ligge udenfor Guds Væsen, som ere aldeles ueensartede dermed, og hvorved der altsaa kommer saa meget Ueensartet ind imellem Mennesket og Gud, som hindrer Mennesket fra at komme til Gud selv, ikke blot derved, at disse Ting, som engang ere blevne Troens Gjenstand, stadig vedblive at staae imellem Mennesket og Gud, men ogsaa derved, at de ofte tjene til at give Mennesket falske Forestillinger om Guds Væsen. Med eet Ord: denne Tro er ikke et personligt Gudsforhold, men er snarere hos de Fleste at betragte som en Art „Reflexonsforhold" til Gud, som Dr. S. Kierkegaard udtrykker det, hvor han omtaler sit eget Gudsforhold*).

I Modsætning hertil er den anden, den eenfoldige, barnlige Tro et indvortes og personligt Tillids- og Hengivenheds-Forhold til Gud. Denne Tillid og Hengivenhed knytter sig ikke til ydre, historiske Kjendsgjerninger, og heller ikke, ja endnu mindre, til den Indvirkning paa Gud eller Virkninger i Omverdenen, som tilskrives slige Kjendsgjerninger. Men Gjenstanden for denne Tillid og Hengivenhed er kun Guds ophøiede, evige, uendelige Væsen og Egenskaber, hans Almagt, Viisdom og Kjærlighed m. M. Kun til disse Egenskaber, eller, rettere sagt, til det Væsen, som besidder dem, sætter den i Sandhed eenfoldigt og barnligt Troende sin Tillid. De historiske Kjendsgjerninger, i Forbindelse med Guds Værk og Selvaaben-

---

*) Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed Side 53.

baring i Naturen samt i Menneskets eget Indre, tjene kun til at give ham fra Begyndelsen af Oplysning om Guds Væsen og Egenskaber, og *hjælpe ham* saaledes — vel al mærke, naar disse Ting bruges og vurderes paa den rette Maade og ikke sættes i Guds Sted — *til at finde Gud.* Naar saa den eenfoldigt Troende har fundet Gud, holder han sig kun til **ham.** Thi det kan aldrig falde ham ind, at troe paa de Ting, eller Personer, der kun have bidraget Noget til hans Kundskab om Gud, men som selv ikke kunne være Gud; thi hans eenfoldige barnlige Sind og Tro siger ham: at hverken den ydre Natur eller Guddomsgnisten i hans eget Indre eller noget Menneske kan sættes i Stedet for Gud selv eller betragtes og troes paa som Gud.

2. Naar nu disse Ting, de ydre historiske Begivenheder, enkelte Mennesker osv., *som den historisk-dogmatiske Tro sætter imellem Gud og Menneskene*, sættes i det Forhold til Gud eller fremstilles paa den Maade, at han bliver gjort aldeles afhængig deraf, „gauske og aldeles bliver bunden fast dertil" (Luther), saa at han Intet kan udrette til Menneskenes Saliggjørelse uden ved disse enkelte Personer og Begivenheder (hvilket, som bekjendt, navnlig gjælder om Christus, hans Død og dens Virkninger m. M.), saa fører dette *dernæst* til en Sindsstemning hos de saakaldte „orthodoxe" Christne eller *historisk-dogmatisk Troende*, der i Bund og Grund ødelægger al sand Fromhed og Religiøsitet i Menneskets Sjæl; den ødelægger nemlig den sande Ydmyghed overfor Gud og fremavler en vis *Fordringsfuldhed*, ja man kunde gjerne sige, en vis *Frækhed* ligeoverfor Gud. Denne Sindsstemning er en ligefrem Følge af den bundløse Forvirring og ugudelige Løgn, som ved Læren om Treenigheden, Christi Guddom, den paulinsk-kirkelige Lære om Arvesynd og Forsoning osv. er kommen ind i Religionen. Thi naar Gud tænkes „at have bundet sig gauske og aldeles fast til denne Person" (Christus), og altsaa bundet sig til at tillægge Christi Død osv. de Virkninger, som vildfarende Mennesker have tillagt den, og Mennesket saa ved Troen har tilegnet

sig disse Virkninger (Paulus), bliver Mennesket — det historisk-dogmatisk troende Menneske — i Kraft af denne Tro saa sikkert i sin Sag, at det betragter det i Grunden ikke som Andet end Guds Pligt og Skyldighed, at vise det sin Naade og tilgive det Synderne, da Christus allerede har gjort det Nødvendige dertil, da der engang for alle er skeet Forsoning, og da denne Forsoning kommer Mennesket tilgode ved Troen derpaa, ved Troen paa denne Løgn, som Menneskene selv have opfundet, og hvorved Gud bliver lastet og vanæret. Et interessant Exempel paa denne Fordringsfuldhed finde vi selv hos Luther (see nedenfor). Men man behøver ikke at kjende mange saakaldte „Rettroende" eller „Troende" i vore Dage forat støde paa saadanne Stemninger og Tilstande, da dette ligger ligefrem i den historisk-dogmatiske Troes Tankegang og Grundprincip*).

I Modsætning hertil har den eenfoldige barnlige Tro den Virkning paa Mennesket, at det bliver ydmygt og fromt i sit Forhold til Gud, ja vi kunne ligefrem sige: at denne Tro i sit inderste Væsen ligesaavel er Ydmyghed som den er Tillid og Hengivenhed. Dette er en naturlig Følge af, at den eenfoldigt og barnligt Troendes Gudsforhold er personligt og umiddelbart, samt deraf, at han ikke stiller nogensomhelst Troesgjenstande mellem sig selv og Gud eller tænker sig Gud saaledes „fast bunden" til nogensomhelst Person eller Begivenhed i Tilværelsen, at han paa Grund deraf skulde være ligesom nødt eller forpligtet til at tilgive Mennesket dets Synder osv.

3. Heraf følger da fremdeles, at den historisk-dogmatiske Tro fjerner Mennesket fra Gud. Dette skeer ved de Mellemled, denne Tro opstiller mellem Mennesket og

---

*) Forsaavidt som der hos enkelte kirkeligt Troende eller „Rettroende" gives en Undtagelse herfra, saa kommer det deraf, at den historisk-dogmatiske Tro ikke findes reen og ublandet hos dem, men er bleven paavirket og modificeret af den mere eenfoldige Tro, der bevarer Ydmygheden og ikke kan forenes med nogensomhelst Fordringsfuldhed ligeoverfor Gud.

Gud; thi derved kommer Mennesket til at staae Gud fjernere end det stod inden det med Bevidsthed havde stillet disse Mellemled imellem sig og Gud, for stedse at beholde dem paa denne Plads. Det ere disse Mellemled, disse mellemliggende Guddomme, som Kirken opstiller og fordrer Tro paa, det er til dem, den fører sine Børn, som paa Grund deraf aldrig naae saavidt, at de komme til Gud. (See hvad vi ovenfor, Side 96 flg. have sagt derom). At den store Pluralitet af Kirkens Børn ikke kommer til Gud, og altsaa ikke handler i den levende Gudsbevidsthed, kan vel Enhver, som ikke er bleven aldeles kirkelig forstokket og blind, see af de saakaldte „christne" Nationers, ikke mindst Lutheranernes Tænke- og Handlemaade.

I Modsætning hertil nærmer den eenfoldige, barnlige Tro Mennesket Gud. Det er just ved den, at det aandelige Baand, at den selvbevidste aandelige Forening kommer i Stand, og dette Baand, denne Forening bliver stedse fastere og stærkere, thi den fromme, barnlige Tillid til Gud, der krones med Guds Velsignelse, og giver Mennesket allerede her paa Jorden Forsmag paa en evig Salighed, fremavler efterhaanden hos Mennesket en høiere Grad af Tillid, Hengivenhed og Kjærlighed. Saaledes forenes Mennesket stedse fastere og fastere med Gud, hvorved det stedse bliver mere og mere gjennemtrængt af Guds Aand, mere og mere saligt.

Dette var nu altsaa Modsætningen mellem den historisk-dogmatiske og den eenfoldige, barnlige Tro med Hensyn til Gudsforholdet eller opadtil. Vi ville nu ogsaa betragte disse to Troesarters forskjellige Virksomhed i Forholdet til andre Mennesker eller udadtil.

Da Menneskets Forhold til andre Mennesker i det Væsentlige støttes paa og retter sig efter Menneskets Forhold til Gud, og da Troens Beskaffenhed angiver Gudsforholdets Beskaffenhed, saa følger det af sig selv, at Troens indre aandelige Væsen, dens Ægthed eller Uægthed, Sandhed eller Usandhed, kommer tilsyne i Livet, i Gjerningerne, i Forholdet til andre Mennesker.

Vi skulle da see, hvorledes de to nævnte Arter af Tro vise sig i Livet eller udadtil.

Vi kunne bedst see, hvorledes den historisk-dogmatiske Tro viser sig i Livet naar vi sammenligne dens i Kirkehistorien mest fremtrædende Frugter med „Aandens Frugt“ saaledes som den skildres selv af Paulus; thi „da den hellige Aand annammes ved Troen, og Hjerterne vorde fornyede og iføres et nyt Sind, saa at de kunne frembringe gode Gjerninger“ *), maa vel „Aandens Frugt“ og Troens Frugt blive den samme. Hvilken er da „Aandens Frugt“? Der siges (Gal. 5, 22.): „Men Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Trofasthed, Sagtmodighed, Afholdenhed“. Er nu dette den Frugt eller de Frugter, som den historisk-dogmatiske Tro har baaret i de kirkelige Aarhundreder? Nei, desværre! det er nemlig let at bevise, at de Frugter, den har baaret, just hvor den har viist sig i sin Glands og Styrke, som historisk-dogmatisk Kirketro, have været lige det Modsatte af den i Gal. 5, 22 omtalte „Aandens Frugt“; have været dogmatiske Stridigheder og Trætter, just om denne Tro, Kiv og Splid, som have medført en Mængde Uretfærdigheder mod Næsten, og som næsten altid ere udartede til det bittreste Had og de grusomste Forfølgelser. Til disse Frugter, som den historisk-dogmatiske Tro har baaret, maa man naturligviis ogsaa regne alle de mange tusinde Christnes Død, som enten have endt deres Liv paa Baalet eller i Fængslerne, paa Grund af at de ikke kunde billige, vedblive at hylde eller antage den historisk-dogmatiske Tro; samt de Millioner, Kirken af samme Grund i det Hele taget har slaaet ihjel i Kjætterkrige**) eller anderledes. Dette er dog vistnok noget ganske Andet „end Kjærlighed, Fred, Langmodighed, Mild-

---

*) Den Augsburgiske Confession, Art. 20.

**) Deriblandt i Albigenserkrigen omtrent 1 Million i Løbet af et kort Tidsrum.

hed, Godhed, Trofasthed, Sagtmodighed," da hine Frugter af den historisk-dogmatiske Kirketro netop vise sig at indeholde alle de giftige og uchristelige Sindsstemninger, som ere disse Dyder modsatte. Hvorledes det, hos saadanne Mennesker, hvis Hovedstræben og Livsopgave det var, at forfølge, pine og udrydde Alle, som tænkte eller troede anderledes end Kirken (Alle, som ikke havde den historisk-dogmatiske Tro), har staaet til med de to Dyder (af de 9), som nærmest angaae Menneskene selv, det vil sige, med „Glæden" og „Afholdenheden", er vel vanskeligt at sige; men Saameget kan man dog nok med Sikkerhed paastaae, at deres „Glæde" ikke har været den „Glæde", der betegnes som „Glæde i den hellige Aand" og som siges at have „Retfærdighed og Fred" i Følge med sig. Og hvad „Afholdenheden" angaaer, saa har denne Dyd ikke ret Meget at sige der, hvor den er forenet med Uretfærdighed og Ukjærlighed, Had, Forfølgelser og Grusomhed; thi „gav jeg end mit Legeme hen for at brændes, men havde ikke Kjærlighed, da gavnede det mig Intet". At de her omtalte Frugter have været den mest gjennemgaaende Virkning af den historisk-dogmatiske Tro kan godtgjøres af Historien ved utallige deels Theologers eller Geistliges deels Ikke-Geistliges Exempel i ældre og nyere Tider. Det var just denne Tro, som de ivrede for, og det var just denne Tro, der endogsaa gjorde mange af disse uchristelige og ugudelige Mennesker til rene Menneskeuhyrer, til Menneskehedens Plageaander.

Og naar nu mange Christne paa den anden Side have viist sig at være besjælede af et mere menneskekjærligt og christeligt Sindelag, saa var dette ingenlunde en Virkning af den historiskdogmatiske Tro, men det viser tvertimod, at denne Tro ikke var den fremherskende og alt Andet overveiende hos dem (skjøndt de paa en vis Maade kunde siges at have den, da de ikke vidste, at denne Troes Gjenstande vare falske og altfaa ikke forkastede dem), men at den var saaledes underordnet den anden mere christelige Art af Tro, at den ikke havde kunnet forgifte disse Menneskers Sind og Tænkemaade ved den aandelige Gift, som

ligger i dens inderste Væsen; thi den historisk-dogmatiske Kirketro er en Gift, og naar desuagtet en Deel Christne, som hyldede den historisk-dogmatiske Tro, vare nogenlunde tolerante og retfærdige imod anderledes Tænkende og Troende, saa kan dette forklares ogsaa paa andre Maader, end den alt antydede, saasom derved — forsaavidt Talen er om de mere dannede eller lærde Christne — at de enten af Naturen havde et fredeligt og velvilligt Sind, og i Forening dermed havde tilegnet sig en rolig og besindig Tænkemaade, eller at de ved filosofisk Dannelse havde tileguet sig visse Tolerance-Principer, og saaledes tilkjæmpet sig en vis Humanitet, tiltrods for det Troes-Raseri, som de vare Vidne til hos andre Christne, og som beherskede den største Deel ikke blot af de mere fremragende Lærde og høitstaaende Christne, men selv af de lavere og mere Underordnede, der lode sig bruge som Redskab af de Mægtige til at forfølge de saakaldte „Kjættere", d. v. s. Saadanne, som, næsten altid i Retning af Sandhed, afveg fra Kirkelæren. De mindre Dannedes Tolerance samt deres fredelige og retsindige Tænke- og Handlemaade mod Andre kan ogsaa forklares enten derved, at de ikke havde saa skarpt uddannede Begreber om de kirkelige Dogmer som de lærde Theologer, og derfor ikke tog det saa nøie med de afvigende Opfattelser deraf, eller derved, at de vare mere praktiske Naturer, som holdt sig til Livet og som altsaa, paa Grund deraf, vare mere ligegyldige for det Theoretiske, for selve Dogmerne. Men dette maa, som sagt, fastholdes, at hvor den historisk-dogmatiske Tro var klart, bestemt og kraftigt fremtrædende, hvor den beherskede Menneskenes Tænke- og Handlemaade, der frembragte den lutter giftige eller hovedsagelig giftige Frugter, og disse Frugter vare overeensstemmende med dens egen aandelige Natur, som er falsk og forgiftet i sit Væsen og fører Mennesket bort fra Gud, saaledes som vi alt have paaviist. Selv hos Apostelen Paulus, som dog ved sin opoffrende menneskekjærlige Stræben og Virksomhed staaer saa langt over de fleste senere „orthodoxe" Theologer og Geistlige, seer man Begyndelsen til de

onde Virkninger af denne Art Tro. Thi hvad er det Andet, end Virkninger af denne giftige historisk-dogmatiske Tro naar Apostelen „forbander" dem, der „ikke elske den Herre Jesum Christum" (1 Cor. 16, 22.), thi denne „Forbandelse" støttes jo aabenbart derpaa, at de ikke kunne betragte eller opfatte og troe paa Jesum Christum paa samme Maade som Paulus selv, og altsaa heller ikke tillægge hans Død de Virkninger, som Paulus tillægger den. Og hvad er det Andet end en Virkning af den samme Tro, naar Paulus to Gange efter hinanden (Gal. 1, 8. 9.) udtaler „en Forbandelse" over dem, der „prædike Galaterne Evangelium anderledes end han havde prædiket dem det", og dette tiltrods for, at han selv var saa vildfarende, tiltrods for, at han selv havde misforstaaet Christi Lære (Evangeliet) paa en saa forsærdelig Maade, som vi allerede have paaviist. Paa denne Maade kommer Paulus til at udtale en Fordømmelsesdom ikke blot over mange fromme Jødechristne, som i det Hele taget have opfattet Christi Person og Gjerning rigtigere end han selv, men han kommer ogsaa derved til at udtale en indirecte „Forbandelse" over de andre Apostle, specielt Christi mest hengivne Disciple Petrus, Jakobus og Johannes, som aabenbart have opfattet Christendommen noget anderledes og mindre feilagtigt end han selv, og hvoraf i det Mindste den Ene, saavidt Mennesker kunne dømme, har overgaaet ham selv i Fromhed. Hvorledes tør nu Paulus udtale en saadan Forbandelse? Og hvorledes kan han, som selv er en Synder, selv er Vildfarende, forsvare den for Gud? Saaledes viser allerede Pauli Exempel, hvorledes denne saakaldte „orthodoxe" Tro fører til ukaansomme og uretfærdige Domme om andre Mennesker, til at „forbande" dem, der maaskee ere bedre, maaskee staae Gud langt nærmere end den Forbandende selv. Men dette var kun en ringe Begyndelse til det diaboliske Forbandelses-, Forfølgelses-, og Fordømmelses-Raseri, som senere satte Kirken i Bevægelse, efter at den saakaldte „orthodoxe" Lære var bleven slaaet fast paa de bekjendte Kirkeforsamlinger.

Saaledes kan denne Tro, hvor den er eneherskende eller aldeles fremherskende, ikke føde i Sandhed „gode Gjerninger" af sig. Og naar Ambrosius siger: „Troen er den gode Villies og den retfærdige Gjernings Moder", saa gjælder det ikke om denne Tro. Den historisk-dogmatiske Tro er saa langt fra at føde „gode Gjerninger" af sig, at den tvertimod er en aandelig Gift, som forgifter hele Menneskets Indre, en Gift for den sande Religiøsitet og dens Frugter, en Gift, som først gjør det inderlige, fromme, sande barnlige Gudsforhold umuligt, idet saadanne Troende consekvent ikke kunne henvende sig til Gud uden at beraabe sig paa Christi Død osv., uden at skyde sig ind under hans Protection, hvori der ligefrem ligger denne Gudlasten og Mistillid til Gud, som vi ovenfor (Side 104—108) have omtalt, og som bestaae deri, at man ikke har den Tillid til Guds Kjærlighed: at den, ifølge sit evige Væsen, kan komme Menneskene tilgode, uden at der er en Retfærdig, som med sin Død betaler Menneskenes Syndeskyld. Enten laster og vanærer altsaa Mennesket Gud naar det, overensstemmende med denne Tro, nærmer sig til ham, eller det nærmer sig slet ikke til ham, men holder sig blot til Christus, saaledes sam Luther lærer at man skal gjøre, idet han blandt Andet siger: „naar Du beskjæftiger Dig med Retfærdiggjørelse og Du overveier hos Dig selv, hvor den Gud er at finde, som gjør Synderne retfærdige og fromme, og tager dem til Naade, saa maa Du see til, at Du ikke veed af nogen anden Gud at sige, eller agter nogen anden end det Menneske Jesus Christus". (See Mere herom ovenfor Side 101—103). Men Følgen af, at Gudsforholdet saaledes bliver forstyrret eller ødelagt er dernæst, at den sande og ægte Menneskekjærlighed sættes tilside, ja kan aldeles ikke, ved Siden af denne Tro, fødes og fremspire i Menneskets Sjæl, da den saaledes Troende sætter den historisk-dogmatiske Tro høiest af Alt, sætter den over Livet og dømmer Andre efter den. Han stirrer paa Meninger eller Dogmer, der som oftest ere falske, og hvori Spiren til det Onde ligger, fordi de stride imod sunde og christelige Begreber om Gud, opfattes paa forskjellige

Maader og foranledige Kiv og Splid, Had og Forfølgelse. Eller han stirrer paa visse historiske Begivenheder, der ofte enten ere upaalidelige eller opfattes paa en urigtig Maade, og glemmer derover det Vigtigste, den sande Religiøsitet, det fromme, levende Gudsforhold, Tilliden og Kjærligheden til Gud, samt Kjærligheden til andre Mennesker, som er den førstes Frugt. Hvormange saakaldte „Christne" have f. Ex. ikke stirret sig saa blind paa den Gud, der fødtes i Krybben i Bethlehem, samt paa den ved Hjælp af denne Gud lavede Treenighed o. s. v., at de bleve til umenneskelige „orthodoxe" og „christelige" Uhyrer, langt værre end de værste Hedninger? Thi, saavidt vi kjende Jordens Beboere, har der rimeligviis intetsteds paa den været saadanne Menneskeuhyrer, som flere af de „orthodoxe" Christne, og de vare just blevne det ved den historisk-dogmatiske Tro og deres rasende Iver for at hævde den. Det Historiske, og navnlig Menneskenes som oftest misforstaaede Opfattelse deraf bør, tør ikke paa den Maade træde imellem Mennesket og Gud, det bør kun bruges som smaa Veivisere eller Signaler ved Veien til Gud, for at lede Menneskene fremad til deres Skaber og Fader, og disse historiske Begivenheder kunne endogsaa blot være det forsaavidt som de ere sande og ikke misforstaaes eller opfattes paa en Gud uværdig Maade.

Saaledes kan der ikke være Tale om, at den historisk-dogmatiske Tro, som saadan, frembringer „gode Gjerninger", den fremavler meget mere alt det Modsatte. Dersom altsaa saadanne Troende gjøre Gjerninger, som i deres ydre Form ligne „gode Gjerninger", saa maa man antage Eet af To: enten at der er forenet saa Meget af den sande Tro med den falske og forgiftede historisk-dogmatiske Tro, at det kommer tilsyne i Menneskets Liv og frembringer gode Gjerninger, eller at disse Gjerninger kun tilsyneladende ere „gode Gjerninger", fremgaaede af uægte Motiver og Sindsstemninger, ikke af en sand Kjærlighed til Gud og Mennesker. Det er saaledes en Misforstaaelse af Christendommen at paastaae: at Troen,

navnlig den historisk=dogmatiske Tro frembringer, føder af sig virkelig „gode Gjerninger", og det er ligegyldigt om denne Misforstaaelse findes hos Apostle eller Andre. Den, som siger, at de gode Gjerninger ere denne Troes Frugt, han forstaaer ikke Christi Aand, forstaaer ikke Religion og Religiøsitet i deres Sandhed og deres naturlige aandelige Virkninger. Den Tro, Paulus nærmest mener og taler om, frembringer ligesaalidt de gode Gjerninger som den i samme Retning mere udviklede kirkelige, historisk=dogmatiske Tro. Ikke engang den sande Tro frembringer de gode Gjerninger directe, men kun paa anden Haand vel at mærke, naar man ikke vil sammenblande alle aandelige Begreber og paastaae, at Tro er = Kjærlighed, og Kjærlighed = Tro, hvilket Paulus dog ikke gjør (see 1 Cor. 13 Cap.) — altsaa selv den sande Tro, som væsentlig er en urokkelig barnlig Tillid til Gud, frembringer de gode Gjerninger kun paa anden Haand, navnlig forsaavidt som den barnlige Tillid til Gud efterhaanden skaber Kjærligheden til Gud, og denne Kjærlighed igjen den sande opoffrende Kjærlighed til Mennesker, **thi i Sandhed gode Gjerninger, i christelig Forstand, ere kun de Gjerninger, som udspringe af Kjærlighed til Gud og den deraf fødte Kjærlighed til Menneskene,** med andre Ord: de Gjerninger, som Mennesket gjør af Kjærlighed og Taknemmelighed mod Gud, for at gjøre Guds Villie og for at kunne samvirke med ham til Menneskenes Vel. Og dette bliver en naturlig Trang for den, som nærer det ydmyge, fromme, barnlige, taknemmelige, gudhengivne Sindelag. Udgaaer den gode Gjerning ikke fra denne Kilde, da er den, strengt taget, ikke god i christelig Forstand eller i ægte religiøs Forstand, som er det Samme, thi i den sande religiøse Forstand maa alt henføres til Gud, udledes af eller sættes i Forbindelse med det Forhold, hvori det enkelte Menneske staaer til ham. Vel skulle vi ikke nægte, at der gives gode Gjerninger i en lavere Forstand; Hedninger kunne ogsaa gjøre gode Gjerninger af denne Art; thi hvilket fornuftigt Menneske kan vel gaae ind paa den af den „Hellige" Augustin udtalte Sæt=

ning: at „Hedningernes Dyder ere kun glimrende Laster*)", som om der ikke gaves opoffrende Menneskekjærlighed blandt Hedningerne! Men dette maa dog fastholdes, at i den høiere Forstand og navnlig fra det christelige Standpunkt, ere de „gode Gjerninger" at henføre til Gudsforholdet, saa at Kjærligheden til Gud maa betragtes som deres første og dybeste Grund. Saaledes have de største Gudsmænd og navnlig Jesus Christus altid opfattet dette Forhold, og det hverken kan eller bør opfattes paa nogen anden Maade. Den, som ikke lever og handler i denne Tænkemaade, han kan vel være et ret bravt og skikkeligt Menneske, ja, han kan endogsaa være i Besiddelse af hvad man kalder en ædel Charakteer; men Christen, i Ordets sande Forstand, er han ikke; det kan kun den være, der, som Christus, henfører alt hvad han gjør til Gud, og som gjør Kjærligheden til Gud og Hengivenheden i hans Villie til Grundprincipet for sin hele Tænke- og Handlemaade.

Men forat gjøre det mere forklarligt og forstaaeligt, at man (Apostelen Paulus og Flere) fra Begyndelsen af betragtede Gjerningerne som Troens Frugt, som udsprungne af en Tro, der ovenikjøbet var uægte, og ikke indsaa, at en saadan Tro hovedsagelig maatte komme til at bære heelt andre Frugter, skulle vi bemærke:

a) at man ved „Tro" sikkert nærmest har tænkt paa Troen i dens gamle Form, nemlig Tilliden til Gud, hvilken altsaa, som saadan, kunde tænkes at være de gode Gjernings Kilde, i det Mindste paa anden Haand eller forsaavidt den frembringer den Kjærlighed, hvoraf Gjerningerne udspringe. At denne Betragtningsmaade af Troen har været temmelig al-

*) Denne Udtalelse af en saakaldet „hellig" Kirkefader, som havde en større Indflydelse paa Kirken end nogen anden Kirkefader (Luther har, som bekjendt, ogsaa hovedsagelig fulgt ham) — viser hvilke forfærdelige Mennesker i deres Domme om Andre disse saakaldte „orthodoxe" Theologer have været, og det afgiver saaledes et nyt Beviis paa, hvor forgiftede de vare blevne ved deres historiskdogmatiske Tro.

mindelig i den apostoliske Tid fremgaaer af flere Steder i det N. T., navnlig af Hebræerbrevets 11 Capitel.

b) at man paa den Tid overhoved ikke var kommen paa det Rene med Troens Begreb og dens forskjellige Beskaffenhed, men tværtimod sammenblandede flere forskjellige Arter deraf, og navnlig forvexlede den historisk-dogmatiske Tro, som da var i Færd med at opstaae og uddannes, med den gamle eenfoldige, mere ægte Art af Tro, idet man saa tillige uden videre overførte de naturlige Virkninger af den gamle Tro paa den nye, eller med andre Ord, bildte sig ind, at den nye Tro maatte have den samme Virkning paa Livet som den gamle, altsaa vise sig i gode, Gud velbehagelige Gjerninger*), medens den i den følgende Tid viste sig at have de modsatte Virkninger. Dette kan da ogsaa paa en naturlig Maade forklares

c) derved, at man manglede Erfaring i dette Stykke. Man kjendte dengang ikke den senere kirkelige historisk-dogmatiske Tro, som i sin Natur var falsk og maatte bære giftige Frugter. (Falsk bliver den derved, at den falskelig paatager sig Fromhedens Maske, skjøndt den i sit Væsen er modsat Fromhed, samt ved sit falske, Gud vanærende Indhold). Den ældre Tro var ikke dogmatisk, ikke en Dogmetro som Kirketroen. Dette viser Abrahams og Fleres Exempel (see Hebr. 11 Cap). Men da den historisk-dogmatiske Tro, efterhaanden som de kirkelige Dogmer uddannedes, kom i den gamle Troes Sted, vedblev man dog i Kirken at forvexle disse to med hinanden, ligesom Apostelen Paulus, — de kaldtes jo dog begge: „Tro" — og at henføre de Virkninger, den første har og maa have middelbart eller umiddelbart, ogsaa til den sidste. Paa denne Maade, og fordi man ikke forstod Christendommens inderlige og eenfoldige Væsen, kom man til at bilde sig selv og Andre ind, at den historisk-dog-

*) Men ogsaa her er der en Modsigelse eller, om man vil, Uklarhed tilstede hos Paulus, idet han forvexler den Tro, han betragter som retfærdiggjørende, med den ældre Tro, som var en ganske anden, og tilskriver den første den sidstes Virkninger.

matiske Kirketro viser sig i gode Gjerninger, „er den gode Villies og den retfærdige Gjernings Moder".

Hvad der gjælder om de gode Gjerningers Forhold til Troen, gjælder ogsaa om Kjærlighedens Forhold til den. Kjærligheden, den sande Kjærlighed til Gud og Kjærligheden til Mennesker, som er de gode Gjerningers Moder, kan kun fødes af den fromme, barnlige Tro paa og Tillid til Gud, ikke af den historisk-dogmatiske Tro, hvor den er eneherskende. Den, som paastaaer det Modsatte, forstaaer hverken den historisk-dogmatiske Troes Væsen eller Virkninger, og heller ikke, hvad der menes ved Kjærlighed, nemlig den almindelige Menneskekjærlighed til Mennesket som Menneske, som et Væsen, der er skabt i Guds Billede, som et Guds Barn i videre Forstand, hvori alle Mennesker ere at betragte som hans Børn, som „er Fader over Alt i Himmelen og paa Jorden", og som hverandres Brødre. Den historisk-dogmatisk Troende driver det i det Høieste til den specielle Kjærlighed, som findes i Forholdet mellem dem, der have den samme Tro, den samme Anskuelse, og denne Tro maa være den samme i den Grad, at der ikke findes selv den mindste Forskjel i Opfattelsen af Troens Gjenstande, thi ellers kan denne Kjærlighed let blive til Had, som Kirkehistorien noksom viser. Men en saadan Kjærlighed er kun en uægte, en borneret og eensidig Kjærlighed; den er en vigtig, selvisk eller selvbehagelig, egoistisk Kjærlighed mellem de saakaldte „Troende" eller „Rettroende"; en Kjærlighed, hvormed de blot elske deres egen, fælles formentlige aandelige Fuldkommenhed; det er den samme Kjærlighed som den i „Johannes-Evangeliet", der uheldigviis glemmer baade Kjærligheden til Gud og Kjærligheden til Menneskene i Almindelighed, eller Kjærligheden til Næsten, uden Hensyn til, om han har den samme Tro, hylder de samme religiøse Anskuelser eller ikke. Forskjellen mellem denne Kjærlighed og den „orthodoxe" Kjærlighed falder bedst i Øinene ved Betragtningen af Parablen om „den barmhjertige Samaritan", der anskueliggjør det i Sandhed menneskekjærlige Sind, som viser sig i sande Kjærlighedsgjerninger, i

virkelig „gode Gjerninger". Parablen tydeliggjør baade det ægte og uægte (kjærlighedsløse) Forhold til andre Mennesker. Den kirkelig „Troende" eller „Orthodoxe" ligner Leviten, thi Leviten er Repræsentant for det hovmodige, indbildske, selviske, ukjærlige, irrelegiøse Sindelag, der, som alt bemærket, tilhører den historisk-dogmatiske Tro, som ikke frembringer de i Sandhed gode Gjerninger. Samaritanen derimod angiver Forholdet saaledes som det skal være, og som det viser sig i den ægte Menneskekjærlighed, der ikke tager Hensyn til Troes-Forskjel, naar det gjælder om, at vise En Kjærlighed. Denne Parabel fremstiller saaledes Forholdet til andre Mennesker eller udadtil i dets Sandhed, ligesom Parablen om den fortabte Søn fremstiller Menneskets Forhold til Gud eller opad til, fra Begyndelsen af saaledes som det gaaer de fleste syndige Mennesker, der forvilde sig fra Gud, og til Slutning saaledes som det paa en naturlig Maade skal og maa gaae, naar Mennesket skal vende tilbage til Gud og finde ham.

Saaledes kan den sande og ægte christelige Menneskekjærlighed (med dens i Sandhed „gode Gjerninger" **ikke udspringe af den historisk-dogmatiske Tro;** denne Tro, hvor den er tilstede i sin Fylde og Kraft, kan i det Høieste kun frembringe en eensidig, sneverhjertet og egoistisk Parti-Kjærlighed, som lader sig bestemme af Overeensstemmelse i religiøse Meninger og Anskuelser samt af formentlige fælles aandelige Fortrin.

Dette kan bevises af selve det N. T., naar man blot i al Oprigtighed og Eenfoldighed, uden Hensyn til timelig Fordeel, og i Tillid til Guds Bistand, søger Sandhed, og ikke lader sig hilde af den saa ofte upaalidelige, feilagtige og løgnagtige kirkelige Tradition; thi saa vil den aabne og sunde religiøse Sands, der ikke lader sig forblinde og besnære af dogmatiske Floskler og søde Ord, finde den sidst udtalte Sætning fuldkommen bekræftet i det saakaldte „Joh. Evangelium". Det er nemlig vel bekjendt, at dette Evangelium er Hovedkilden for den radikale kirkelige Lære om Christi Gud-

dom, hvorfor de „orthodoxe“ Theologer da ogsaa sætte saa høi Priis paa det som Kirkelærens Fundament. Dette er, som sagt, vel bekjendt. Mindre bekjendt turde det derimod være, at den Kjærlighed, som omtales i dette saakaldte „Kjærlighedens Evangelium“, ikke er Andet end den Kjærlighed, vi nylig have omtalt som det Høieste, den historisk-dogmatiske Tro kan frembringe i denne Retning, nemlig: en eensidig, snever-hjertet og egoistisk Partikjærlighed, der ikke i mindste Maade er en sand christelig Kjærlighed.

For at man ikke skal troe, at det, vi her have sagt om Kjærligheden i „Johannes-Evangeliet“ eller det saakaldte „Kjærligheds-Evangelium“, er en løs Paastand, skulle vi meddele nogle Resultater af vor Undersøgelse om Kjærligheden i dette Evangelium, som findes i det 1863 udkomne Skrift: „Er Johannes-Evangeliet et apostolisk og ægte Evangelium, og er dets Lære om Guds Menneskevorden en sand og christelig Lære?“ osv.

Side 237—38 anføres alle de Steder i Evangeliet ordret, som omtale Kjærligheden, og nu gives der nederst paa Side 238 en orienterende Oversigt over dem, idet det hedder:

a) 1 af disse Steder (3, 16.) omtaler Guds Kjærlighed til Verden:
b) 5 Steder (3, 35; 15, 9. 10; 17, 23. 24. 26,) omtale Guds Kjærlighed til Christus, Faderens til Sønnen.
e) 4 Steder (14, 21. 23; 16, 27; 17, 23.) omtale Guds Kjærlighed til Christi Disciple.
d) 9 Steder (11, 5; 13, 1. 23. 34; 15, 9. 12. 13; 21, 7. 20.) omtale Christi Kjærlighed til Disciplene og enkelte Venner.
e) 7 Steder (14, 15. 21. 23; 16, 27; 21, 15. 16. 17.) omtale Disciplenes Kjærlighed til Christus.
f) 3 Steder (13, 34—35; 15, 12. 17.) omtale Disciplenes indbyrdes Kjærlighed.

8, 42. kan ikke bestemt henregnes til nogen af ovennævnte

Klasser. Christus siger her kun: „dersom Gud var Eders Fader, da elskede I mig" og forsaavidt maa Stedet vel nærmest henføres til Kjærligheden til Christus, hvis Mulighed kun forudsættes paa dette Sted. Det hedder nu fremdeles Side 239:

„Disse vare altsaa de Arter af Kjærlighed, som omtales i vort Evangelium, og de ere alle — med Undtagelse af Guds Kjærlighed til Verden (3, 16.) — mere eller mindre indskrænkede eller begrændsede og specielle, eftersom de kun angaae visse Personer, navnlig Christus og hans nærmeste Tilhængere". Det hedder nu fremdeles (Side 239—241):

„Men Beskaffenheden af den Kjærlighed eller de Kjærlighedsarter, som findes i dette Evangelium, fremtræder endnu tydeligere naar man lægger Mærke til, hvad der mangler.

1. I hele det lange Evangelium har Evangelisten ikke faaet Plads for et eneste Ord om Kjærligheden til Gud, han synes saaledes ikke at have tænkt ret meget derpaa i den Tid, han skrev Evangeliet, thi ellers havde han vel ikke kunnet undgaae at berøre eller lade Christus berøre den paa et eller andet Sted. Christi Kjærlighed til Gud nævnes ikke med et eneste Ord, og Christus finder det heller ikke nødvendigt at omtale Kjærligheden til Gud*), det falder ham ikke ind, ved en eneste Lei-

*) Dette er virkelig et værdigt Sidestykke til det ovenfor (Side 175 og 178) anførte mærkelige Fænomen: at hverken Christus eller nogen anden Tilstedeværende paakalder Gud under Christi Lidelser og Død; saa at Guds Navn ikke engang nævnes hos denne Evangelist i hele den lange Lidelseshistorie".

Til det, som jeg her har anført af mit Skrift fra 1863 om Joh. Evangeliet, skal jeg nu føie den Bemærkning: at min Undersøgelse om Kjærligheden i dette Evangelium er, saavidt jeg veed, aldeles eneſtaaende i den theologiske Litteratur. Der findes ikke noget Lignende hos nogen mig bekjendt Theolog enten i Tydskland, hvor de lærde Theologer ellers have fordybet sig saa meget i Bibelkritiken og virkelig ogsaa præsteret Meget i denne Retning, eller andre Steder, og dog har denne Undersøgelse ført til saa mærk-

lighed, at formane Nogensomhelst til at elske Gud. Derimod glemmer han ikke at omtale Kjærligheden til ham

---

værdige, ja forbausende Resultater, at intet „christent" Menneske, som kjender det Mindste til dette „Kjærlighedens Evangelium", vilde have kunnet tænke sig Muligheden af, at Kjærligheden i dette Evangelium kunde staae paa et saa lavt Standpunkt. Men ligesaalidt har nogen Theolog tidligere gjort den Opdagelse angaaende Lidelseshistorien, som antydes ovenfor i denne Anmærkning, og som har saamegen Vægt naar Religiøsiteten i dette Evangelium skal bedømmes. Kort sagt, alle de religiøse Indvendinger mod Evangeliet, som gaae ud paa, at vise dets (eller Evangelistens) Mangel paa Religiøsitet, ere eiendommelige for det nævnte Skrifts Forfatter. De tydske Theologers Kritik af Evangeliet er hovedsagelig historisk. Ingen af dem synes at have været i Besiddelse af et saa selvstændigt Gudsforhold og en saa eenfoldig og energisk Religiøsitet, at de kunde opdage Evangeliets Svaghed i denne Retning. Havde de været i Besiddelse af den ægte Religiøsitet og det eenfoldige, barnlige Gudsforhold, som alene kan sætte Mennesket i Stand til at skjelne det Sande i Religionen fra det Falske, det Ægte fra det Uægte, saa vilde de ligesaalidt som nærværende Fors. have skaanet Evangeliet; men de have aabenbart manglet den religiøse Sikkerhed og Competence, som udfordres dertil. Den Eneste altsaa af alle de mange Theologer, der have strævet om Joh. Evangeliet, som har givet Oplysning om Evangeliets sande religiøse Beskaffenhed og dets Forhold til Christi Lære eller den sande Christendom, er nærværende Forfatter. Men da der nu findes saa meget Eiendommeligt og Vigtigt i nævnte Skrift om „Joh. Evangeliet", henstiller Fors. til den uhildede, sandhedskjærlige Læser at bedømme Geistlighedens og Theologernes Sandhedskjærlighed, som her har viist sig deri, at de, tiltrods for at dette Skrift er blevet oversat paa Svensk ved en af Sognepræsterne i Stockholm, der ellers ikke kjendte det Mindste til Forfatteren — her have søgt at tie det ihjel, uden at ændse de mange store religiøse Sandheder, som udtales deri; thi de trøstede sig ikke til at kunne gjendrive det. Men Fors. skal ogsaa henstille til Læseren af dette Skrift at bedømme deres Sandhedskjærlighed og Interesse for Religion og Religiøsitet, som (hvad enten de ere Geistlige eller ikke) nu, efterat have læst det Lidet, vi her og ovenfor have anført

selv, ligesom han gjentagne Gange omtaler Troen paa ham selv, som den eneste Vei til Salighed, som det ene Fornødne.

2 Dernæst kjender Christus, i dette Evangelium, ikke Noget til Kjærligheden til Næsten i egentlig Forstand, eller Kjærligheden til Mennesket i Almindelighed. Han omtaler kun den indbyrdes Kjærlighed mellem Christi Tilhængere og paaminder dem om, at elske hverandre, ja, han er i dette Evangelium saa fremmed for Kjærligheden til Mennesket i Almindelighed, at han ikke engang synes at kjende Begrebet: Næste, der er saa velbekjendt fra de andre Evangelier; thi hverken Ordet Næste eller Broder i den mere almindelige Forstand findes i hele Evangeliet. Derfor stilles ogsaa Alt, hvad der ikke tilhører Christus og Christi Tilhængere, i en skarp og grel Modsætning til dem, og det indbefattes under Begrebet: „Verden", der atter er Indbegrebet af alt det Onde. Denne Verden fortjener ingen Barmhjertighed, og Christus finder det ikke engang Umagen værd at bede for den (See ovenfor Side 156). Man risikerer saaledes ikke at finde i dette Evangelium Fortællinger om en „barmhjertig Samaritan" eller Lignende;*) en saadan extraordinær Kjærlighed synes Forfatte-

---

af hiint Skrift, og derved faaet et Vink om, hvor vigtigt dette Skrifts Indhold maa være, alligevel ikke ønske eller kjære sig om, at lære det nærmere at kjende, naturligviis forsaavidt som de have Raad eller Leilighed dertil, og ikke have læst det tidligere.

*) Ligesaalidt, ja maaskee endnu mindre, risikerer man at finde i dette Evangelium en Parabel om den fortabte Søn. Ifølge Tankegangen i dette Evangelium er det kun en lille Haandfuld Mennesker, der tør eller kan betragte Gud som deres Fader; det er kun „de Troende", kun de, der ere eller bilde sig ind at være Christi Tilhængere. De, som ikke ere det, de, som ere „af denne Verden", have ikke Gud, men Diævelen til Fader, de ere ligesaalidt Guds Børn i videre Forstand som han er deres Fader. Ifølge dette høiaandelige Evangelium har Gud ingen onde, slette eller vanartede Børn, han har ingen fortabte Sønner, og han slipper saaledes rimeligviis for at komme slige Subjecter imøde

ren til dette „Kjærlighedens Evangelium" ikke at have Sands for. Det er da ogsaa let at forstaae:

3. At Forfatteren ikke har ladet Christus tænke paa eller kjende Noget til Kjærligheden til Fjender. Det vilde ogsaa være altfor Meget, at forlange en saadan Kjærlighed af denne Evangelist. Man indvende ikke: at baade Evangelisten og hans Christus have kjendt denne Art Kjærlighed, skjøndt de ikke omtale den; thi Evangelisten har selv sørget for, at man ikke skulde behøve at være i Tvivl eller Uvished derom, naar man blot vil bruge sine Øine og en Smule Eftertanke. Han lader nemlig Christus sige (15, 13.): „Ingen haver en større Kjærlighed end denne, at En sætter sit Liv til for sine Venner". Det hedder nu fremdeles (Side 241):

„Her have vi Maalestokken for den høieste Grad af Kjærlighed, som den johanneiske Christus kjender, vi have hans egne Ord derfor, og disse Ord ere heldigviis saa tydelige og klare, at de ikke kunne misforstaaes eller forstaaes paa mere end een Maade. Dette Sted er ellers betegnende nok for „Kjærligheds-Evangeliet", naar man sammenligner det med den velsignede Bjergprædiken, der findes i et Evangelium, som man aldrig har faldet paa at kalde „Kjærlighedens Evangelium", rimeligviis paa Grund af, at der ikke findes saa mange søde Ord og smukke Talemaader som i „Kjærlighedens Evangelium". Det er fremdeles betegnende nok, at den største Kjærlighed, som Jesus Christus — den personificerede Menneskekjærlighed —

---

naar de ville vende tilbage til Ham, som de troede var deres Fader. Dette er, ved Siden af Læren om Guds Menneskevorden, Grundtanken i hint vammelsøde men religiøst forgiftede, falske Evangelium, og det er et Beviis paa, hvor godt dette Evangelium stemmer overeens med Christi Lære. Vi have ikke fremhævet denne Tanke om de fortabte Sønner osv. i vort omtalte Skrift om Evangeliet, skjøndt der i dette Skrift findes saamange frygtelige Indvendinger mod Evangeliet, der ere at betragte som ligesaa mange Ulivsfaar. Men denne Tanke er atter et Bevis paa, hvor dyb og omfattende Evangeliets falske og uchristelige Grundanskuelse er.

opstiller i dette „Kjærlighedens Evangelium", hverken er Mere eller Mindre end en hedensk Kjærlighed, thi den Kjærlighed, som viser sig i at døe „for sine Venner", er netop den samme Kjærlighed, som ikke sjelden fandtes hos de ædlere blandt Hedningerne.

Dette passer da ogsaa meget godt for vor Evangelist, og stemmer fuldkommen overeens med, at han ogsaa har laant sin fornemste dogmatiske Læresætning (om Guds Menneskevorden) fra Hedenskabet (See mine Bemærkninger om Logoslæren).

Resultatet af disse Betragtninger bliver da: **at Evangelisten slet ikke kjender den specielt christelige Kjærlighed,** nemlig: **Kjærligheden til Næsten i uindskrænket Forstand** eller til Mennesket i Almindelighed, samt **Kjærligheden til Fjender,** og staaer saaledes væsentlig, i denne Henseende, paa det hedenske Standpunkt".

I et senere Resultat af Undersøgelsen om Kjærligheden i Johannes-Evangeliet hedder det (Side 249): **„Jesus har saaledes i dette Evangelium ikke sagt et eneste Ord til noget Menneske om Kjærligheden til Gud, Kjærligheden til Næsten i Almindelighed eller Kjærligheden til Fjender,** og heller ikke har han bødet derpaa med nogen Parabler, som kunde have gjort den samme Virkning, selv om Ordet Kjærlighed ikke var forekommet deri."

Altsaa: Johannes-Evangeliet, som staaer paa Orthodoxiens Høidepunkt, og indeholder Kjernepunktet i den saakaldte „christelige" Dogmatik, kjender ikke engang i Theorien det Mindste til den specielt christelige Kjærlighed!! Dette turde vel afgive et tilstrækkeligt Beviis for, **at den „orthodoxe" kirkelige Dogmetro ikke frembringer den sande christelige Kjærlighed,** og altsaa heller ikke de „gode Gjerninger". Det er Kjærligheden og kun Kjærligheden, (den sande Kjærlighed), som frembringer de gode Gjerninger, aldeles uafhængigt af den kirkelige Dogmetro.

Resultatet af de foregaaende Bemærkninger, nemlig: at de gode Gjerninger ikke fremgaae af den blotte Tro, som saadan,

og navnlig ikke af den kirkelige, historisk-dogmatiske Tro, men kun af Kjærligheden, og at Kjærligheden, den sande Kjærlighed, atter er uafhængig af den kirkelige Tro, den historisk-dogmatiske Tro (der meget mere modvirker end bevirker den) — bekræftes da ogsaa paa det Bestemteste ved Christi egen Lære. Vi skulle her kun henpege paa saadanne Taler af Christus, der ubetinget maae betragtes som Kjernen i Christi Lære, og følgelig som Christendommens Kjerne. I disse Taler maatte nemlig Troen og dens Vigtighed aabenbart fremhæves, hvis den var „den retfærdige Gjernings Moder", samt overhoved saa uundværlig til Salighed som Kirken har gjort den; men det skeer ikke. Vi skulle da her navnlig omtale:

1. Bjergprædikenen, denne „Gudsrigets magna carta", som man har kaldet den; denne ved sine rene og himmelske, hjertegribende og overbevisende religiøs-moralske Sandheder; denne ved sin aandelige Høide og Dybde uforlignelige Tale, hvad siger den om denne vigtige Sag? Den siger først: „Salige ere de Fattige i Aanden, thi Himmerigets Rige er deres. Salige ere de, som sørge, thi de skulle husvales. Salige ere de Sagtmodige, thi de skulle arve Jorden. Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed, thi de skulle mættes. Salige ere de Barmhjertige, thi dem skal vederfares Barmhjertighed. Salige ere de Rene af Hjertet, thi de skulle see Gud. Salige ere de Fredsommelige, thi de skulle kaldes Guds Børn. Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld, thi Himmerigets Rige er deres" osv. Men Troen nævnes ikke med et eneste Ord. Naar man nu tager Hensyn til den uhyre Vægt, de „Christne" lægge paa Troen, „den ene saliggjørende Tro", maatte man antage at Christus, som dog vel maa have forstaaet Christendommen, ogsaa havde sagt: „Salige ere de Troende, de som troe" osv.; men han synes ikke at vide det Mindste om, at de ere salige, som troe det eller det, eller at de derfor blive „Guds Børn" osv. Heller ikke taler han om, at Troen er de gode Gjerningers Moder eller Kilde, og det vilde dog have været nødvendigt at fremhæve det, hvis det havde været

hans Mening. Men han taler kun til Menneskene om Ydmyghed i Aanden, Sagtmodighed, Retfærdighed, Barmhjertighed, Fredsommelighed, om at gjøre den himmelske Faders Villie, eller om virkelig gode Gjerninger, de sande Kjærligheds-Gjerninger, der ikke gjøres for at bæres til Skue og roses af Mennesker. Ja han taler endogsaa til Menneskene om, at elske deres Fjender, at gjøre dem Godt som hade dem, og derved vise, at de ere den himmelske Faders Børn. Alt dette betragtes som Frugten af det fromme, barnlige, gudhengivne Sind, som beder til den himmelske Fader i Løndom, haaber alt Godt af ham, og har en ubegrændset Tillid til ham; thi det er dette Sind, som skaber Kjærligheden til Gud og Mennesker, der atter fremdeles viser sine Frugter i Livet, og af disse Frugter skulle vi kjende Menneskene, ikke deraf, om de troe det eller det, eller ikke. Med et Ord, der findes ikke en Tøddel i denne Tale, der giver endogsaa kun det mindste Vink om, at Troen paa visse Begivenheder eller Læresætninger (det vil sige, den dogmatiskhistoriske Tro) er saa vigtig som Paulus og Kirken har antaget den for at være — den eenfoldige Tro paa Gud forudsatte han naturligviis hos dem, som han talede til — medens Alt dreier sig om Kjærligheden og de Sindsstemninger, som ere uadskillelige fra den, samt om at gjøre den himmelske Faders Villie. Ja, Christus har endogsaa advaret **ikke blot** imod det skinhellige Hykleri, **men ogsaa** imod det hele udvortes Væsen, hvortil den historisk-dogmatiske Tro ubetinget hører, naar han siger: at de kun „skulle kjende Menneskene af deres Frugter" og bedømme dem derefter, ikke tage Hensyn til andre Ting, som saa let kunne bedrage; thi „ikke Enhver, som siger til mig, Herre! Herre! skal indgaae i Himmerigets Rige, men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlen. Mange skulle sige til mig paa hiin Dag: Herre! have vi ikke profeteret ved dit Navn? Have vi ikke uddrevet Diævle ved dit Navn og have vi ikke gjort mange kraftige Gjerninger ved dit Navn? Og da vil jeg bekjende for dem:

aldrig kjendte jeg Eder" osv. (Matth. 7, 21—23). At det, som Christus her siger, passer, endogsaa i en utrolig Grad, paa den store Pluralitet af de saakaldte „orthodoxe Christne", vil Enhver nogenlunde Uhildet, som kjender Noget til Kirkehistorien og de kirkelig „Troende", nødes til at indrømme. Have disse Mennesker ikke levet og leve de ikke endnu stadig i den Indbildning, at de ere sande Christne, og altsaa Gud velbehagelige, paa Grund af deres Tro: paa Grund af deres Tro paa een Gud i Tre Personer; deres Tro paa Christus som Gud, hvorpaa hele Menneskeslægtens Salighed skal beroe; deres Tro paa, at Menneskets Væsen forvandledes ved Adams første Synd fra godt til ondt; deres Tro paa, at Menneskene alene kunne frelses ved Christi Blod og Død, som er den eneste gyldige Syndebetaling; deres Tro paa, at Mennesket atter omskabes i Daaben og bliver et Guds Barn, gjenfødt ved den hellige Aand osv. I Kraft af Troen paa alt Dette med Mere troe nu de „orthodoxe" Christne at være sande Christne, de vente følgelig Saligheden som en ligefrem Følge af denne „ene saliggjørende Tro", og det er da begribeligt nok, at de raabe og sige: „Herre, Herre!" ikke blot om Søndagen fra Prædikestolen, men ogsaa ved andre passende Leiligheder, dog vel som oftest naar andre kirkelig Troende høre paa. Og om nu deres Tro end ikke var saa stærk og storartet, at de ved Herrens Navn have uddrevet Djævle eller „gjort mange kraftige Gjerninger", saa vide de dog, som sagt, at de ere „Troende", have den kirkelige, „ene saliggjørende Tro", og dette antages at være Hovedsagen, da „hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke troer, skal blive fordømt", hvilken Sætning, som bekjendt, er en af de „Orthodoxes" Kjepheste. Men til disse Mennesker vil Christus, maa Christus, ifølge den Religion og det Forhold til Gud og Mennesker, som han ansaae for det eneste rette — ufeilbarlig sige: „aldrig kjendte jeg Eder". Og hvor skulde vel Christus kunne sige Andet til disse Mennesker, da han selv ikke kjendte Noget til alle de saakaldte „christelige" Troeslærdomme, som antages at udgjøre den

„ene saliggjørende Tro", ja maatte ligefrem forkaste dem, fordi de stride imod sunde og værdige Forestillinger om Gud, fordi de stride imod hans egen Lære om den „himmelske Fader," fordi de, med eet Ord, kun tjene til at vanære og laste Gud. Det Mærkværdige ved det sidstnævnte Sted (Matth. 7, 21—23) er, blandt Andet, dette, at Christus her endogsaa taler om Saadanne, som havde „uddrevet Djævle" og „gjort mange kraftige Gjerninger ved Herrens Navn" — hvortil der, vel at mærke, netop udfordredes en meget stærk Tro — og dog kjender Christus dem ikke, **fordi Troen, den blotte og bare Tro, som saadan, er ingen sand religiøs eller christelig Sindsstemning, er Intet i og for sig,** og værre end Intet naar den er forenet med de Sindsstemninger, som den, desværre, saa ofte har havt og endnu har ifølge med sig naar Talen er om de saakaldte „Orthodoxe", og som ere af den Beskaffenhed, at de Aandens Frugter og aandelige Dyder, der ifølge Christi Lære kunne gjøre Mennesket saligt, ere aldeles uforenelige dermed.

Saaledes taler Bjergprædikenen aldeles bestemt imod, at Troen er de gode Gjerningers Kilde, at det er den, der bærer de gode Frugter, som omtales i denne Tale, og dette skeer deels derved, at Troen aldeles ikke regnes iblandt de Ting, de Sindsstemninger, som gjøre Mennesket saligt, deels derved, at Christus selv aldeles ikke tager Hensyn til Undergjerninger, som dog altid forudsætte en stærk Tro, naar Fromheden og Kjærligheden ikke ere tilstede.

2. Fremdeles findes der i de 3 første Evangelier andre vigtige Steder, hvor der kunde have været god Anledning til at omtale Troen, den saakaldte „retfærdiggjørende Tro", men hvor den heller ikke nævnes, ligesaalidt som i Bjergprædikenen. Saaledes f. Ex. Matth. 19, 16—21, hvor „En traadte frem, og sagde til ham: gode Mester, hvad Godt skal jeg gjøre, at jeg maa have det evige Liv? Men han sagde til ham: hvi kalder du mig god? Ingen er god, uden Een, som er Gud. Men vil du indgaae til Livet, da hold Budene". Da

nu Ynglingen svarer, at han har holdt Budene lige fra sin Ungdom, siger Jesus til ham: „vil du være fuldkommen, da gak hen, sælg hvad du haver, giv Fattige det, og du skal have et Liggendefæ i Himmelen, og kom, følg mig". Her er det nu atter paafaldende, at Troen ikke bliver nævnet naar et Menneske spørger Christus om, hvad han skal gjøre, at han maa have det evige Liv, eller, med andre Ord, hvad der udfordres dertil. Her angives to Stadier, eller Trin, et lavere og et høiere; det lavere er det Standpunkt, som den, der „holder Budene", staaer paa; det høiere, „Fuldkommenhedens" Trin er: at give Fattige de Midler, de Eiendomme, man har, og følge Christus, det vil, med andre Ord, sige: at opoffre det Materielle for det Aandelige, det Jordiske for det Himmelske allerede her i Verden; dette er, ifølge Christi Ord, at „være fuldkommen", naturligviis ikke fuldkommen i absolut Forstand, hvori Ingen er fuldkommen uden Gud, ligesom Ingen i absolut Forstand er „god", uden ham; men saa fuldkommen som et Menneske kan blive i denne Ufuldkommenhedens Tilstand. Man maatte nu vel, ifølge Pauli og Kirkens Lære om Troen, kunne vente og antage, at Troen, enten paa det lavere eller høiere Stadium var bleven fremhævet som en nødvendig Betingelse for at „have det evige Liv". Men dette skeer ikke; den bliver atter her, paa dette vigtige Sted, fuldstændig forbigaaet, og dette, som det synes, af den Grund, at Christus ikke har tillagt den saa megen Vigtighed, som man senere har tillagt den. Havde Christus havt den samme Opfattelse af Troen som Paulus og Forfatteren af det saakaldte „Johannes-Evangelium", saa maatte vel Christus paa Ynglingens Spørgsmaal: „hvad Godt skal jeg gjøre, at jeg maa have det evige Liv"? have svaret: „Du skal troe paa Sønnen", thi „hvo, som troer paa Sønnen, haver et evigt Liv; men hvo, som ikke troer paa Sønnen, skal ikke see Livet, men Guds Vrede bliver over ham". Havde nu dette været Christi Mening, Christi Overbeviisning, havde han vidst, at det forholdt sig saaledes, da maatte han nødvendigviis have sagt det til denne Yngling, som

i al Oprigtighed synes at være kommen til Christus for at lære af ham, idet han tiltaler ham som den „gode Mester“ og derved tilkjendegiver, at han betragter ham som en udmærket Lærer og Veileder til Gud, som en Gudsmand. Men det er saa langt fra, at Jesus falder paa at give ham et saadant „johanneisk“ Svar eller et lignende, at han ikke engang vil lade sig kalde „god“, da han synes at have opfattet dette Ord i den høieste Betydning, i hvilken det kun kan anvendes paa den, der er alfuldkommen i sin Godhed, paa Gud. — Her kan man see, naar man blot vil see, hvilken Forskjel der er paa Christus og hans Disciple, navnlig Saadanne, som have udgivet sig for at være hans Disciple, men ikke været det i Virkeligheden. — Der kunde anføres flere Steder af de 3 første Evangelier, for at bevise det Samme, men vi skulle endnu kun fremhæve

3. Det mærkværdige Sted Matth. 25, 34—46. Som bekjendt fremstilles her den yderste Dom. Der siges her: „Og alle Folkeslag skulle forsamles for ham (Menneskens Søn) og han skal skille dem fra hverandre, ligesom en Hyrde skiller Faarene fra Bukkene. Og han skal stille Faarene ved sin høire Side, men Bukkene ved den venstre. Da skal Kongen sige til dem ved hans høire Side: kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt. Thi jeg var hungrig, og I gave mig at æde; jeg var tørstig, og I gave mig at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig“. osv. . . . . thi „sandelig siger jeg Eder: Hvad I have gjort mod Een af disse mine mindste Brødre, (det) have I gjort imod mig“. Her have vi atter et af disse eiendommelige Steder i de 3 første Evangelier, som ere saa slaaende og klare, overbevisende og hjertegribende. Christus siger her med saa tydelige Ord, som det vel er muligt, hvad det er, som gjør Mennesket værdigt til at arve det evige Liv og det er — lutter Kjærlighedsgjerninger — intet Andet. Troen kommer aldeles ikke i Betragtning. Det Samme gjælder, paa sin Maade, om dem, der

blive bortviist fra Christus „i den evige Ild". Grunden til at de fordømmes er ikke den: at de ikke vare Troende, at de „ikke troede paa Sønnen",. som det hedder paa Pseudo-johanneisk osv., men Grunden til deres Fordømmelse var, at de havde undladt at gjøre de Kjærlighedsgjerninger, som gjorde de Gode værdige til at arve det evige Liv. Christus synes her ikke at have taget det mindste Hensyn til, om saadanne kjærligheds-løse Mennesker vare troende eller ikke. Han indsaa i sin Viisdom, at det kom ikke an derpaa. Han vidste, at Farisæerne og de Skriftkloge, som han skildrer i Matth. 23de Cap., vare troende nok; troende nok til at være fulde af aandeligt Hovmod og Indbildskhed; troende nok til at see ned paa andre Mennesker, som vare bedre end de selv, og fordømme dem; kortsagt, troende nok til at være fulde af aandelig Gift og Galde ligesom saa mange af de senere kirkelig Troende. Han vidste, at Farisæerne og de Skriftkloge ikke blot havde Skriften („Loven", „Profeterne" og „Skristerne") saaledes som de senere kirkelig „Troende" eller „orthodoxe Christne", men han vidste tillige, at de ogsaa havde Traditionen, som de holdt paa ligesom det senere Kirkesamfund. Farisæerne og de Skriftkloge vare altsaa, som sagt, troende nok, stode ikke tilbage for de kirkelig „Orthodoxe" med Hensyn til hvad de, paa deres Tid, kunde og skulde troe. Og dog kunde dette ikke hjælpe dem det Mindste, dog vare de ikke bedre for det, ikke mere fromme og retskafne i Christi Øine, skjøndt de vare troende og „rettroende" eller „orthodoxe" til det Yderste; dog raaber Christus 8 Gange „Vee"! over dem i hiin hjertegri-bende Tale. Naar nu dertil kommer, at Farisæernes og de Skriftkloges Tro paa een Gud i dens væsent-ligste Indhold og Grundtræk var Sandhed, om ogsaa mange uægte Elementer vare knyttede dertil, medens den kirke-lige Troes Indhold hovedsagelig er Løgn og Gud-lasten, saa kan man være sikker paa, at Christus ikke vilde have bedømt de kirkelig Troende mildere end de jødiske Troende. Der er da heller ikke den mindste Grund for noget oprigtigt og

uhildet Menneske, som ikke har ladet de blinde Ledere fylde sin Sjæl med Fantasier og alleslags falske Indbildninger om Christendom og Christelighed, — til at antage, at de kirkelige Farisæere og Skriftkloge er bedre end de jødiske (snarere maatte, som sagt, disse kirkelig troende Farisære ansees for at være værre). De Jødiske have af den fromme Gudsmand Jesus Christus faaet deres Skudsmaal; de Kirkelige have derimod selv givet sig et tilstrækkeligt Vidnesbyrd.

Hvis nu Nogen, som rimeligt er, vil indvende: at skjøndt Christus ikke har nævnet Troen ved de omtalte, rigtignok meget vigtige Leiligheder, har han dog paa andre Steder omtalt den og dens Kraft og Vigtighed — saa svare vi: at vel har Christus tilskrevet Troen en meget stor og vidunderlig Kraft, og vel taler han om den som frelsende i en vis Forstand („Datter! vær frimodig, din Tro har frelst dig"). Men dette er endnu ikke tilstrækkeligt til at bevise hvad man vil bevise dermed; thi det maa her udtrykkelig fremhæves

1) At den Tro, Christus taler om saavel i Matth. 9, 22, hvor han siger til den blodsottige Kvinde, som rørte hans Klæder: „din Tro har frelst dig" som paa andre Steder, hvor han taler om Troen, er en ganske anden Art Tro, end den senere historisk-dogmatiske Tro. Den Tro, Jesus taler om, er nemlig ene og alene: Tillid, urokkelig Tillid til Gud og hans Kraft, hvad enten den viste sig i Jesus Christus eller ved en Anden, som havde viist sig at have modtaget Saameget af Guds Aand og Kraft, at han kunde gjøre „kraftige Gjerninger". Thi det kunde dog aldrig falde en troende Jøde ind, at noget Menneske gjorde sande og virkelig velgjørende Mirakler undtagen ved Guds Kraft. Den samme Betydning lægger Christus i Troen, hvor han omtaler Disciplenes Vantro som Aarsag til, at de ikke kunde helbrede „den Maanesyge", og hvor han (Matth. 17, 20.) siger: „dersom I have Tro som et Senepskorn, da kunne I sige til dette Bjerg: flyt dig herfra derhen, saa skal det flytte sig; og Eder skal Intet være umuligt"; thi det er aldeles klart af Parallelstedet i

Marcus, at han mener den samme Tro paa og Tillid til Gud, idet han der siger lige i Forveien (Marc. 11, 22.): „Haver Tro (Tillid) til Gud" og saa vedbliver: „Thi sandelig siger jeg Eder, at hvo som vilde sige til dette Bjerg: løft dig op og kast dig i Havet, og ikke vilde tvivle i sit Hjerte, men troer, at det skal skee, som han siger, ham skal det skee, som han sagde". Men da nu Christus overalt ved Tro forstaaer Tilliden til Gud og hans Almagt, saa er det aabenbart, at den Virkning, som tilskrives denne Tro, ikke kan overføres paa den falske, historisk-dogmatiske Tro, som er aldeles forskjellig fra den førstnævnte, ja saa forskjellig fra, rettere sagt, modsat den sande Tro paa og Tillid til Gud, at den aldeles fornægter den sande Troes Væsen, fornægter den sande Tillid til Gud, idet den i sit inderste Væsen er Vantro og Mistillid. (See ovenfor, Side 23—25, og) 104—108*)

---

*) Foruden de nævnte Steder er der endnu navnlig eet Sted i de 3 første Evangelier, som henføres til Christus og som man altsaa vil beraabe sig paa til Fordeel for Læren om Troen som saliggjørende, nemlig Marc. 16, 16.: „Hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo som ikke troer, skal blive fordømt". Hvis Christus virkelig havde sagt disse Ord, vilde de have dannet en mærkværdig Modsætning til de ovenfor omtalte vigtige Afsnit og Stykker eller Steder af Evangelierne, hvor Salighedens Kjendemærker og Betingelser fremhæves paa en saa bestemt og fleersidig Maade, uden at Troen nogensinde nævnes blandt disse Betingelser. Men det træffer sig saa heldig, at vi sikkert ikke have Grund til at henføre disse Ord til Christus; thi Sagen er, at det sidste Stykke af Marcus (16, 9—20) uden al Tvivl ikke hører med til det, som Evangelisten oprindelig har berettet om Christus, men er senere tilføiet. Dette er just væsentligt med Hensyn til Troværdigheden af de anførte Ord om Troen, da de ikke findes hos Matthæus og Lucas, medens disse to Evangelister iøvrigt ikke blot indeholde saa at sige Alt, hvad M. indeholder, men ogsaa meget Mere, navnlig af Christi Ord. Grundene for Stedets Uægthed ere følgende: 1. Mangler dette Stykke i det vaticanske Haandskrift af det N. T. (codex vaticanus), som findes i Pavens Bibliothek, og som ikke blot er et af de 3 ældste Haand-

2) Dernæst maa det ogsaa bemærkes: at selv den stærke, mirakelgjørende Tro ikke er noget afgjørende Beviis paa, at saa-

---

skrifter, der haves af det N. T., men efter nogle Theologers Mening endogsaa er det allerældste. 2. Mangler det ogsaa i enkelte andre Haandskrifter, som nu haves; „i flere Haandskrifter, hvor det læses, er det betegnet som mistænkeligt", og ifølge Kirkefædrenes (Dionys. fra Alexandrien, Eusebius, Greg. fra Nyssa, Hieron. og Fls.) Vidnesbyrd i 3je og 4de Aarhundrede, fandtes dette Stykke ikke i mange, navnlig græske, Afskrifter af det N. T., som nu ere tabte. 3. Mangler det i nogle af de ældste Oversættelser af det N. T., f. Ex. den arabiske og den armeniske. 4. Endelig findes der i Kirkefædrenes Fortolkninger, navnlig af Marci Evangelium, „ingen Forklaring over dette Afsnit", hvilket ligefrem tyder paa, at det enten ikke har staaet i de af dem brugte Afskrifter af det N. T. eller at de ikke have anseet det for ægte. Det Væsentligste af disse Beviser imod Stykkets Ægthed findes ogsaa anført af Dr. H. N. Clausen i hans „Fortolkning af de synoptiske (de 3 første) Evangelier. Kjøbenhavn 1850" Side 805 Anmærkn., og nu vedbliver han: „Det er saaledes godtgjort, at der allerede i den gamle Kirke har hersket stor Usikkerhed angaaende Ægtheden; og ved et Afsnit som dette, der ikke har kunnet give dogmatisk Anstød i den ene eller den anden Retning, ... er det vanskeligt at forklare sig Udeladelsen uden af historisk-kritiske Grunde" (som da navnlig gaae ud paa, at Stykket oprindelig ikke har hørt med til Evangeliet, men er senere tilføiet.) Clausen vedbliver: „Ogsaa indre Grunde give Tvivlen Vægt. Med V. 9 begynder Fortællingen, som om Intet var gaaet forud om den Opstandnes Møde med Kvinderne ved Graven" osv. osv. Saavel disse Bemærkninger som de følgende, der findes paa det omtalte Sted i Clausens „Fortolkning", ere vistnok baade træffende og overbevisende. Men der kunde anføres mange flere Beviser for Stedets Uægthed, hvis det var nødvendigt.

Den sandhedskjærlige, fornuftige, af de kirkelige Lygtemænd ikke forblændede Læser vil nu nok kunne skjønne, at naar en saa besindig, videnskabelig og fremragende kirkelig Theolog som Prof. Clausen, i god Overeensstemmelse med saa mange andre lærde og dygtige Theologer, anseer Stedet for uægte og udtaler dette i de Bøger, som ere skrevne til Brug for hans Disciple, de theologiske Studerende ved Universitetet, saa kan det ikke være nogen Hemmelighed for

danne Troende ere i Besiddelse af det ydmyge, fromme, Gud velbehagelige Sind, som alene er i Stand til at gjøre Menne=

---

de videnskabelig dannede Theologer i Almindelighed, at dette Sted er og ansees for at være uægte, hvilket, som alt bemærket, kan bevises baade ved indre og ydre (ɔ: historiske) Grunde. I min Beviisførelse for Uægtheden af Matth. 28, 18—20 — som findes i mit Skrift: „Hvem har Ret: Grundtvigianerne eller deres Modstandere? Og hvad har Christus befalet om Daaben?“ Side 6—20 — har jeg derimod maattet nøies med de indre Beviser, da de ydre Beviser mangle. Dette kommer deraf, at Matthæi Evangelium oprindelig ikke er skrevet paa Græsk saaledes som Marci Evangelium, men paa Hebraisk, og saa senere oversat, ved hvilken Leilighed Oversætteren kunde tilføie hvad han fra sit kirkelige Standpunkt ansaa for rigtigt og vidste var antaget af Kirken, uden at det mærkedes, at det var tilføiet, da man ikke havde Originalen eller vidste, hvad der havde staaet i den. Begge disse Steder lugte altfor stærkt af de kirkelige Læresætninger og Troesbekjendelser til at kunne være Christi Ord, ligesom navnlig det Udsagn om Troen i Marcus 16, 16., som vi her nærmest have med at gjøre, aldeles ikke stemmer overeens med Christi Lære i Bjergprædikenen og de andre ovenfor omtalte Steder. Vi kunne saaledes ikke betragte det som Christi Ord, eller overhoved tillægge det nogen videre Betydning.

Naar man nu altsaa veed, at dette Steds Uægthed maa være de fleste studerede Theologer, og navnlig alle de mere fremragende og kundskabsrige iblandt dem vel bekjendt (forudsat, at de ikke med Villie have lukket deres Øine for ikke at see de Oplysninger, som haves derom selv i Skrifter, der ere bestemte for theologiske Studerende i Almindelighed); og naar man saa tager Hensyn til, hvorledes de kirkelige Theologer og Geistlige have kjørt omkring med disse Ord: „hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo som ikke troer, skal blive fordømt“, hvorledes de have drøvtygget dem, tudet Folk dem i Ørene, og oversmurt deres aandelige Øine dermed, saaat de tilsidst intet Andet kunde see, end den „ene saliggjørende Tro“ (som i sit væsentlige Indhold rigtignok var og er kirkelig Løgn og Gudsbespottelse) — saa faaer man derved en god Oplysning om disse Folks Sandhedskjærlighed eller Interesse for Sandheden; man faaer en god Oplysning om, hvor nøieregnende de ere, naar det gjælder om, at komme paa det Rene med, hvad der er Christi Lære, hvad ikke.

ſket ſaligt. Him ſtærke Tro kan tvertimod være uden den ſande Ydmyghed og Fromhed, ſaaledes ſom den var hos Fariſæerne, om hvilke Chriſtus ligefrem forudſætter og indrømmer: at ogſaa de, deres „Børn" kunne uddrive Diævle (ɔ: gjøre Mirakler), idet han (Matth. 12, 27.) ſiger: „Og hvis jeg uddriver Diævle ved Beelzebub, ved hvem uddrive da Eders Børn dem? Derfor ſkulle de være Eders Dommere". Det Samme maa vel ogſaa antages om dem, ſom Chriſtus omtaler Matth. 7, 23 ſigende: „Mange ſkulle ſige til mig paa hiin Dag: Herre, Herre! Have vi ikke profeteret ved dit Navn? Have vi ikke uddrevet Diævle ved dit Navn? Og have vi ikke gjort mange kraftige Gjerninger ved dit Navn? Og da vil jeg bekjende for dem: jeg kjendte Eder aldrig" oſv. Ja, ſelv Paulus tænker ſig, ſom bekjendt, Muligheden af, at der kunde tænkes en Tro ſaa ſtærk, at den kunde flytte Bjerge, uden at den alligevel kunde gavne Menneſket (Kor. 13, 2. „og havde jeg al Tro, ſaa at jeg kunde flytte Bjerge, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg Intet").

Men naar nu Troen, den blotte Tro, ſom ſaadan, ſelv i ſin ældre og mindre forfalſkede Skikkelſe, ikke kunde gjøre Menneſket Gud velbehageligt og ſaligt, hvis den ikke var forenet med det imod Gud ydmyge og fromme og det imod Menneſker retſkafne og kjærlige Sind, ſom viſte ſig i „gode Gjerninger", ſaa kan det endnu mindre antages — efter Alt, hvad der ovenfor er anført af Chriſti Lære —, at Troen i ſin ſenere Skikkelſe, ſom hiſtoriſk-dogmatiſk Kirketro, kan gjøre Menneſket Gud velbehageligt og ſaligt eller at denne Tro, ſom ſaadan, kan frembringe i Sandhed „gode Gjerninger", da den tvertimod er meget mere ſkikket til at frembringe det Modſatte. Men vi have endnu nogle Ord at ſige:

Om Troens og Kjærlighedens Forhold til Chriſtendommens Væſen og til Foreningen med Gud.

Er der noget Nyt i Chriſtendommen, Noget, ſom kan kaldes Aabenbaring, ſaa maa det være en Aabenbaring af Guds Væſen, eller en Side deraf, og denne Aabenbaring maa ikke blot

gaae ud paa, at give Menneskene Kundskab om Guds Væsen, men dens Hensigt maa ogsaa være, at meddele Menneskene Noget af Guds Væsen, forsaavidt som dette kan lade sig gjøre, samt ved denne Meddelelse at bringe dem i en selvbevidst Forening med Gud. Men da Mennesket er saa ringe, svagt og indskrænket i Sammenligning med det høieste, alfuldkomne, altomfattende, evige Væsen, Gud, maa det, som meddeles Mennesket af Guds Væsen paa den ene Side være det, som Mennesket er mest modtageligt for — da Gud har forbeholdt sig selv at være Gud, og da saaledes flere af Guds Egenskaber, som netop udgjøre hans eget Væsen, aldrig kunne meddeles skabte, underordnede Væsener — paa den anden Side maa det være Noget, som er af den Beskaffenhed, at Mennesket deri og derved allerede i dette Liv kan opnaae den største Fuldkommenhed, som i denne Tilstand kan opnaaes, medens det dog ogsaa i en anden Tilværelse maa kunne udvikle sig i det Uendelige. Allerede denne foreløbige, men sande og rigtige Tanke om Guds Selvmeddelelse ved Christendommen eller den reformerede Jødedom, er tilstrækkelig til at vise, at man her aldeles ikke kan tænke paa Troen, allermindst den kirkelige, historisk-dogmatiske Tro. Troen, som saadan, ligger nemlig aldeles udenfor Guds Væsen, thi den tilhører kun ufuldkomne Fornuftvæsener i en endelig og indskrænket Tilværelse. Det Guddommelige, som skal meddeles Mennesket, som skal forene det med Gud, og som kan udvikle sig til den største Fuldkommenhed i dette og dog vedblive at gaae frem til en endnu større Fuldkommenhed i det andet Liv, maa altsaa være noget Andet end Troen, kan umulig være Troen paa visse Læresætninger osv., allermindst naar de ere falske, naar de indeholde usande og vanærende Forestillinger om Gud.

Hvorved kommer da denne selvbevidste Forbindelse og Forening med Gud i Stand, eller hvad er det, som forener Mennesket med Gud eller Gud med Mennesket? Vi svare: **det er Kjærligheden**. Men da Kjærligheden til Gud ikke kommer i et Nu, og da Mennesket ikke kan begynde med Kjær-

ligheden til Gud, der først kommer senere og udvikler sig af Noget, der ikke endnu er Kjærlighed, skulle vi ved nogle faa Ord antyde, hvorledes Forholdet mellem Gud og Mennesket eller Mennesket og Gud efterhaanden udvikler sig paa den mest naturlige Maade til et Hengivenheds- og Kjærligheds-Forhold.

Den første Begyndelse til Gudsforholdet er given i og med den naturlige, halvt ubevidste (religiøse) Trang til noget Høiere, som Skaberen har nedlagt hos Mennesket. Dernæst kommer den Kundskab om dette Væsen, dets Egenskaber, Villie og Virkninger i Verden, som efterhaanden meddeles Mennesket paa forskjellige Maader, og bringer den oprindelig dunkle og halvt ubevidste religiøse Trang til Bevidsthed. Denne Kundskab beroer nu paa en Meddelelse fra Gud, paa en Selvaabenbaring, og denne Selvaabenbaring kan, fra Begyndelsen af, kun skee ved Guds Værk i Naturen og ved Guds Stemme i Menneskets Indre. Men hertil kommer dernæst en 3je Faktor, en 3je Meddelelsesmaade, nemlig gudoplyste og erfarne Mænds Underviisning. Naar nu Gudsbevidstheden, fra Begyndelsen af, vækkes hos Mennesket paa den rette og naturlige Maade (ikke ved aldeles falske og uværdige Forestillinger om Gud), viser den sig først som en beundrende Ærefrygt, dernæst bliver den efterhaanden, normalt udviklet, til en barnlig Tillid, og endelig til en hengivenhedsfuld Kjærlighed til Gud, der da naturligviis indbefatter i sig den fromme barnlige Tillid, som den aldrig kommer udover. Skræmmebilledet af den vrede, hævnende Gud skyldes den falske Theologi.

Kundskaben om Gud er nu rigtignok fra Begyndelsen af meget ufuldkommen og halvt ubevidst ligesom den religiøse Trang. Men hvis det Lidet, Mennesket efterhaanden faaer at vide om Gud, er sandt og Gud værdigt, og hvis Villien saa foreløbig samtidigt med den sig udviklende Kundskab, af fromme Forældre eller Andre, rettes paa noget Godt, eller paa det Gode i Almindelighed, saa udvides og fuldstændiggjøres derved Kundskaben, den sande Kundskab om Guds Væsen og Egenskaber, fordi Villien her rettes paa det Gode, som hører til Guds

Væsen, og saaledes, fra Begyndelsen af, faaer den sande Retning, som efterhaanden, ved det Gode som fælles Element, og den derpaa rettede Villie, fører til den selvbevidste Forening med Gud. Det er altsaa paa en praktisk Maade, ved en praktisk Stræben, at Mennesket kommer til sand Kundskab om Gud, og det netop paa Grund af, at der i denne Stræben ligger en begyndende, mere eller mindre bevidst Samvirken med Gud, en Samvirken, som fører Mennesket Gud nærmere, og altsaa i et nærmere Forhold til, en nærmere Forbindelse med og nærmere Kundskab om Guds Væsen og Egenskaber. Forbindelsen og Foreningen med Gud maa skee i og ved det Gode, ellers kan den ikke komme i Stand. Men det maae ikke være blot filosofiske Speculationer eller Reflexioner over det Gode, dets Natur og Væsen osv. Menneskets Attraa og Stræben maa gaae i praktisk Retning, maa være en praktisk Attraa, en praktisk Stræben, thi ellers bliver Kundskaben om Gud en tom Kundskab, en blot Theori. Men den blotte Theori, den blotte Kundskab, uden tilsvarende praktisk Attraa og Stræben, bliver for det Første aldrig nogen sand Kundskab om Gud, da Guds Væsen betragtet, om vi saa maae sige, fra dets theoretiske Side, ikke kan begribes af den indskrænkede menneskelige Forstand, som her hvert Øieblik staaer Fare for at tage feil, men dernæst nærer ogsaa den blot theoretiske Kundskab Menneskets Hovmod og Forfængelighed (den „opblæser"), og dette er det Allerværste, da dette fjerner Mennesket fra Gud istedetfor at nærme det til ham. Den historisk-dogmatiske Tro er nu just af denne Art, den er i sit Væsen en blot og bar Kundskab, og desuden overalt en mere eller mindre falsk Kundskab, i visse Henseender bestaaende af rene Fantasier og reen Usandhed. I denne aldeles upraktiske og derhos falske Tro er der saaledes ikke Noget, som fører Mennesket nærmere Gud og bidrager til, at Foreningen mellem Gud og Mennesket kommer i Stand; thi denne Tro ligger ikke blot udenfor Guds Væsen (see ovenfor), men staaer endogsaa i Strid dermed, forsaavidt

dens Indhold er falsk. Den er ikke engang en sand Kundskab om Gud og følgelig uden Værd, mere til Skade end Gavn.

Forat komme paa det Rene med, at denne Tro ikke hører med til Christendommens Væsen og ikke forener Mennesket med Gud, behøve vi kun at opkaste og besvare det Spørgsmaal: „**Hvad troede Christus?** Troede han maaskee Noget af det, som udgjør den specielt kirkelige Christendom? Troede han maaskee, at han selv var Gud, eller at der vare tre Personer i Guddommen, eller at Gud ikke kunde tilgive Menneskene uden formedelst Blod og Død osv.? Nei! og atter Nei! Jesus Christus troede Intet af alt dette med Mere, som udgjør den historisk-dogmatiske Troes Indhold. Og naar han ikke troede det, kunde det heller ikke tjene til hans Forening med Gud. **Hvad forenede da Christus med Gud,** eller hvorved kom Christus i den inderlige selvbevidste Forening med Gud? Var det maaskee ved den ydre, historisk-dogmatiske Tro? Ganske vist ikke? Det var Guds Selvaabenbaring i Naturen og i hans eget Indre, samt det, han havde modtaget af de gudbeaandede og gudoplyste Forfædre, Profeterne, tilligemed de Begivenheder i Jødefolkets Historie, som paa det soleklareste maatte vise Enhver, hvis Sands for det Høiere allerede var bleven vakt, Guds faderlige Omsorg for Menneskene. Det var ved denne fleersidige Paavirkning og middelbare eller umiddelbare Aabenbaring fra Gud, at Gudsbevidstheden efterhaanden udviklede sig hos ham til en sand og virkelig Gudskundskab og samtidigt dermed til en Længsel efter en inderligere Forening med Gud, og til en from og selvbevidst Stræben efter at gjøre Guds Villie, en Stræben, som alt Andet maatte underordne sig, og for hvilken han ogsaa var beredt til at opoffre Alt, saaledes som en Guds Mand, en Guds Tjener maa være.

I denne Forstand (det vil sige: som et i en inderlig religiøs-moralsk Forening med Gud staaende selvbevidst Fornuftvæsen eller Menneske) var Jesus Christus „Guds Søn", i det Væsentlige overeensstemmende med det G. Ts. Sprogbrug, og paa denne Maade maa det ogsaa være muligt for andre

Mennesker og andre Fornuftvæsener at blive Guds Sønner, ja det maa endogsaa være deres Maal og Med, for at de alle engang paa en selvbevidst Maade, ifølge egen Attraa og Stræben, kunne blive Guds Børn i aandelig Forstand, ligesom de, fra Begyndelsen af, ifølge Skaberforholdet, ere hans Børn i en lavere, mere udvortes og almindelig Forstand.

Det her omtalte selvbevidste Gudsforhold, den her antydede religiøs-moralske Forening med Gud, kan ogsaa betegnes ved „den sønlige Udkaarelses Aand", som omtales Rom. 8, 15, men som Paulus, naar man skal dømme efter andre Steder, navnlig Rom. 3 Cap., ikke synes at have forstaaet paa den rette Maade (skjøndt det, han siger om den i Rom. 8, 14—16 er rigtigt), og dette af den gode Grund, at han, formedelst sin urigtige Opfattelse af Gudsforholdet i det Hele taget („Retfærdiggjørelsen" osv., see ovenfor) ikke kunde gjøre det. Den, der kun ved en anden Persons Mægling og Betaling tør vente Naade, Tilgivelse, eller hvad man vil kalde det, af en Fader, han har ikke den sande „sønlige Udkaarelses" eller Sønligheds Aand, da han just mangler den ægte sønlige, barnlige Tillid til Faderens Kjærlighed, den barnlige Tillid, som ligefrem og umiddelbart venter og haaber alt Godt af denne Faderkjærlighed, ogsaa Syndstilgivelse, paa de naturlige og nødvendige Betingelser fra Sønnens eller Barnets Side. **Der gives ingen sand og virkelig sønlig Udkaarelses Aand paa anden Haand,** og naar de Christne have troet og troe at være i Besiddelse deraf paa den Maade, saaledes som Paulus og Pauluskirken lærer, saa have de bedraget sig selv. Denne elendige Kirke har netop indpodet sine Børn en saa grundig Mistillid til Guds Faderkjærlighed, at den Sønligheds Aand, som Jesus Christus selv var i Besiddelse af, og ønskede at meddele sine „Brødre", umulig kunde tilegnes af dem, blive deres Eiendom. De bildte sig det rigtignok ind; men ved den Maade, hvorpaa de troede at blive Gjenstand for Guds Faderkjærlighed — om Sligt kunde kaldes saaledes — blev Gud kun lastet og vanæret.

Jesus Christus havde den sande og ægte „sjælige Udkaarelses Aand", og saaledes som han var, bør ogsaa vi være.

Altsaa, ligesom Kjærligheden er Christendommens Væsen, og ligesom det maa betragtes som afgjort, at Christendom kun findes der, hvor der er Kjærlighed baade til Gud og Mennesker, saaledes er det ogsaa Kjærligheden, som forener Gud med Mennesket og Mennesket med Gud. Grundbetingelserne for Menneskets selvbevidste Forening med Gud ere givne i Guds evige, altomfattende Kjærlighed til Skabningen og navnlig til Fornuftvæsenerne, som ikke blot evig og altid vedbliver at være en alfuldkommen, uforanderlig Kjærlighed i og for sig, men som tillige meddeler de indskrænkede Fornuftvæsener Saameget af sit Væsen, som de ere modtagelige for. En dunkel Anelse om hele dette Kjærlighedsforhold er given i Fornuftvæsenernes dybe Naturgrund; men Bevidstheden derom vaagner først efterhaanden, og maa da, naar den vækkes paa den rette, naturlige Maade, fremkalde en mere selvbevidst Trang til at søge Gud, dernæst til at stole paa ham, sætte sin Tillid til ham, og endelig til at elske ham. Denne Menneskets Kjærlighed til Gud kan nu naturligviis aldrig blive fuldkommen, og dog kan Kjærligheden ogsaa, paa en vis Maade, blive altomfattende fra Menneskets Side, eller hos Mennesket, ligesom den ogsaa kan opnaae en større Kraft og Styrke end noget Andet hos Mennesket; thi det er just Kjærligheden, som i denne Ufuldkommenhedens Tilstand kan opnaae den største Fuldkommenhed, og dette naturligviis paa Grund af, at Kjærligheden er Guds Væsen, og at Mennesket ved den kommer til at staae i et nærmere Forhold til Gud og bliver ligesom meddeelagtig i Guds eget Væsen; thi „hvo, som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud og Gud i ham" (1 Joh. 4, 16.). Dette er Grunden til, at det indskrænkede Menneske kan blive saa fuldkomment i og fuldkomment ved Kjærligheden, naar Sagen sees fra Guds Side (det vil sige, naar Kjærligheden betragtes som Guds Væsen). Men Grunden til, at det ufuldkomne Menneske kan blive saa fuldkomment i og ved Kjærligheden er,

naar Sagen sees fra Menneskets Side, den: at Kjærligheden indbefatter alle de andre menneskelige Dyder i sig, og befrier det ellers saa skrøbelige Menneske fra de menneskelige Svagheder og Laster, saavidt dette kan skee i denne Ufuldkommenhedens Tilstand. Den er, med andre Ord, ligesom Summen og Eenheden af alle menneskelige Dyder, saavel dem, der ogsaa i en høiere Forstand tilskrives Gud, som dem, der ikke kunne tilskrives Gud, men ere eiendommelige for Mennesket som et indskrænket Væsen, saasom: Fromhed, Tillid, Ydmyghed, Hengivenhed, der alle ere uadskillelige fra den sande Kjærlighed. Men Kjærligheden kan aldrig opnaae en saadan Fuldkommenhed, med mindre den i sit Princip og Grundvæsen er Kjærlighed til Gud. Men er den det, vil den ogsaa modtage en saa stor Velsignelse og Fuldkommenhed fra sin Gjenstand, at den vil komme til at nærme sig mere Guds uendelige Kjærlighed end nogen anden menneskelig Dyd eller Fuldkommenhed kan nærme sig den tilsvarende guddommelige; den vil, i Forhold til den alfuldkomne Kjærlighed, komme til at staae langt høiere end f. Ex. den høieste menneskelige Kundskab eller Viden eller hvilkensomhelst anden menneskelig Fuldkommenhed kan komme til at staae i Forhold til den tilsvarende guddommelige. Hvad specielt Kundskaben angaaer, da er Kjærligheden til Gud ogsaa det bedste Middel til Opnaaelsen af en sand og rigtig Kundskab om Gud, da der i selve Kjærligheden til Gud netop indbesattes en Kundskab om Guds Væsen, som ikke kan gives uden ved den. Af denne Kjærlighed til Gud udvikler sig da ogsaa Kjærligheden til Mennesker paa en ganske naturlig Maade, og kun den Kjærlighed til Mennesker, kun den Menneskekjærlighed, som udspringer af Kjærligheden til Gud, er den sande og ægte Menneskekjærlighed. Thi ligesom Plantens Frugt eller Blomst udfolder sig ved Solens Lys og Varme, saaledes udfolder den sande Mennekjærlighed sig af og ved den Kjærlighed, som oprindelig er Guds Kjærlighed, der „udøses i deres Hjerter", som søge Gud, men som, eengang modtaget af Mennesket, senere viser sig som Kjærlighed til Gud, der, skjøndt den i denne Tilstand kun findes hos usuldkomne Skabninger,

dog er guddommelig i sit Væsen, og kan saaledes vise sin guddommelige Kraft selv hos et skrøbeligt og indskrænket Fornuftvæsen. Mennesket er Planten, som har modtaget sit Væsen, sin Kraft og Kjerne fra Gud. Men i denne Kjerne ligger den skjulte Sæd til Kjærligheden til Gud, og hvis den unge Plante vendes imod det guddommelige Lys og Varme, fremspirer denne Kjærlighed ved Guds Aands Virkninger i Mennesket, og bliver ogsaa en Kjærlighed til Guds Gjerninger, navnlig til det i Guds Billede skabte Væsen.

Da det nu er Kjærligheden, som udgjør Christendommens Væsen og som forener Mennesket med Gud, og da Kjærligheden er aldeles forskjellig fra Troen, idet en meget høi Grad af Tro kan findes der, hvor der ingen Kjærlighed findes osv., saa er det aabenbart, **at Troen hverken er Christendommens Væsen og forener heller ikke Mennesket med Gud.** Vi ere hverken mere eller mindre Christne fordi vi troe det eller det. Ja, vi kunne endogsaa blive værre end Hedninger, mere „skyldige for Gud" naar vi, tiltrods for alle de Evner og Midler til en sand Kundskab om Gud, som vi have modtaget, troe det, som modstrider sund Menneskeforstand, modstrider enhver blot nogenlunde fornuftig Betragtning af det Tilværende baade i og udenfor os, troe det, hvorved Gud bliver lastet og vanæret. Thi dersom Paulus, ikke uden Grund, kan sige om Menneskene, nærmest betragtede som Hedninger, „at de have ingen Undskyldning. — Thi skjøndt de kjendte Gud, hvis usynlige Væsen, evige Kraft og Guddommelighed, beskues fra Verdens Skabelse af, og forstaaes af hans Gjerninger, saa ærede og takkede de ham dog ikke som Gud, men bleve forfængelige i deres Tanker, og deres uforstandige Hjerte blev formørket. Der de sagde sig at være vise, bleve de Daarer, og forvendte den uforkrænkelige Guds Herlighed til Lighed med et forkrænkeligt Menneskes*), og Fugles, og firføddede Dyrs og Ormes

*) Det er netop det, som Kirken har gjort ved at opstille et Menneske som Gud ved Siden af den eneste sande Gud, og dyrke det som Gud selv, eller endogsaa fremfor ham.

Billede" osv. Dersom altsaa Paulus, sige vi, kan sige om Hedningerne, „at de have ingen Undskyldning", — hvad skal man saa sige om de „Christne"? Hvor uendelig langt større bliver da ikke deres Skyld, da de ikke blot af „Guds Gjerninger" i Naturen og i deres eget Indre, men ogsaa af faamange gudoplyste Mænds Lære og Liv kunde have lært at kjende Gud, kunde have faaet sande og værdige Forestillinger om ham og dyrket ham paa den rette Maade? Men der har vist aldrig været nogen Slægt, nogen Deel af Menneskeheden paa denne Klode, som har brugt de Midler, Gud har givet dem til sand Kundskab om sig selv og Menneskene samt begges Forhold til hinanden, paa en saa uværdig og vanvittig Maade. „Derfor haver og Gud givet dem hen i deres Hjerters Begjæringer til Urenhed", thi „de forvendte Sandhed til Løgn, og dyrkede og tjente Skabningen over Skaberen, som er velsignet i Evighed!" Hvor nøiagtig passer ikke dette paa de Christne! Have de maaskee ikke beviist paa en slaaende Maade, at de have gjort og endnu gjøre sig skyldige i den selvsamme Daarskab, den selvsamme Ugudelighed, som Paulus her bebreider Hedningerne? De fleste saakaldte „Troende" eller „Rettroende" ere langt borte fra Gud, og vi have ovenfor i al Korthed omtalt, hvorledes den høikirkelige Tro har viist sig i Livet, hvilke Frugter den har baaret. Mange saakaldte „Rettroende" staae, paa Grund af det aandelige Hovmod, som den formentlige, historisk-dogmatiske „Rettroenhed" medfører, paa Grund af den for denne „Rettroenhed" eiendommelige egenkjærlige, selvbehagelige Indbildning og Mangel paa kjærligt Sind imod Andre, som de see ned paa med Foragt — paa samme aandelige Standpunkt som Farisæeren i Templet. Disse Mennesker ere længere borte fra Gud end Tyve og Røvere. Thi at omvende dem at bringe dem til en oprigtig og ydmyg Erkjendelse af det Frygtelige i deres aandelige Tilstand vil i Regelen være saa vanskeligt, at det grændser til det Umulige. Dette ligger i den historisk-dogmatiske Troes aandelige Væsen. Som hist.-dogm. Tro beroer den paa historiske Kjendsgjerninger og Meninger, som

deels ere upaalidelige eller falske deels misforstaaede. Den er saaledes i det Væsentlige: Kundskab, men desværre hovedsagelig en falsk Kundskab. Nu er det netop Kundskaben, som „opblæser", hvilket just bliver saa forunderlig træffende naar Talen er om den formentlig sande Kundskab, som er den formentlig „orthodoxe" Troes Gjenstand, at man skulde troe, at Paulus havde taget specielt Hensyn til de saakaldte „Orthodoxe", da han udtalte dette. Men det opblæste Sind eller det „rettroende" Hovmod er netop det Sind, som adskiller Mennesket mest fra Gud, stiller det længst borte fra ham. Dette betegnes tydelig nok derved: at Diævelen, ifølge Skriften oprindelig en af de høieste og fuldkomneste Engle, formedelst Hovmod siges at være affalden fra Gud, stødt ned fra Himmelen og at være bleven Guds Fjende.

Saaledes kommer Troen, den kirkekige, hist.-dogm. Tro aldeles ikke i Betragtning naar Talen er om Christendommens Væsen og Foreningen med Gud, undtagen maaskee forsaavidt som den modstrider Christendommens Væsen og vanskeliggjør eller umuliggjør Foreningen med Gud. Dette ligger i Sagens Natur. Troen, som den blotte og bare hist.-dogm. Tro, som den blotte og bare Tro paa, at Noget er skeet eller foregaaet, og at det skal opfattes paa den eller den Maade, indeholder i og for sig ingen Forandring af Menneskets Sind og Tænkemaade, ingen Aandeliggjørelse, ingen saadan Udvikling til Fuldkommenhed, som nærmer Mennesket Gud. Der ligger i Troen, betragtet som blot Tro, ikke noget høiere aandeligt, guddommeligt, gjenfødende Princip, som tilhører og er udgaaet fra Guds Væsen og som altsaa forener Mennesket med Gud. At Troen, den kirkelige Tro, ikke er aandeliggjørende eller gjenfødende, forklares deels ved Betragtningen af dens eget Væsen (see ovenfor), deels ved den menneskelige Egenkjærlighed, da Mennesket saa gjerne troer det, som siges at være til dets eget Vel, at skaffe det Guds Naade og Velbehag osv., navnlig naar det kan skee paa en saa let og behagelig Maade, at Mennesket, i det Mindste foreløbig, kun be-

høver at troe det eller det for at erholde disse Goder, forat erholde Guds Naade eller Syndstilgivelse osv. Thi naar man uden Selvvirksomhed og sædelig Anstrengelse (blot ved at troe Noget) opnaaer det, som, naar Alt gik rigtig til, just skulde være et Resultat deraf, saa ligger Fristelsen til at blive staaende ved den aandelige Tilstand, hvorved Mennesket antages at blive retfærdiggjort (det vil sige, ved Troen alene) saa nær. Men paa den Maade udebliver den egentlige Sindsforandring, den Aandeliggjørelse, som nærmer Mennesket Gud. Dette har Erfaringen tusinde og atter tusinde Gange bekræftet i de kirkelige Aarhundreder og det bekræftes endnu hver Dag ved de saakaldte „Troendes" eller „Rettroendes" Liv og Tænkemaade.

Men ligesom den Lære, at den kirkelige, hist.-dogm. Tro er retfærdiggjørende*) modbevises baade derved, at „Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger", og derved, at Troen uden Kjærlighed, „gavner Intet"; og ligesom Troen, den kirkelige Tro, hverken er Christendommens Væsen eller forener Mennesket med Gud, saaledes er det heller ikke Troen, som helliggjør og saliggjør Mennesket, men Fromheden, den barnlige Tillid og Kjærlighed til Gud, eller den sønlige Udkaarelses Aand. Dette er det rette Hovedpunkt. Det Eneste, som i Sandhed kan gjøre Mennesket saligt allerede i denne Verden, er den barnlige Tillid og Kjærlighed til Gud, som tillige medfører en Stræben efter Helliggjørelse og Retfærdighed, eller Renhed og Sandhed i Tænke- og Handlemaade, Hjerte og Liv. Og forsaavidt Mennesket heri aldrig, eller i alt Fald meget vanske-

---

*) Læseren bedes at erindre: at „Retfærdiggjørelsen" aldeles ikke kan antages at existere i Menneskets Forhold til Gud (See ovenfor Side 36—39), men at vi bruge dette Udtryk fordi det anvendes saa meget i Skriften. Et saadant Begreb kan ikke forenes med den sande religiøse Fromhed og Ydmyghed i Gudsforholdet. At fastholde Læren om „Retfærdiggjørelsen" viser Mangel paa religiøs Ydmyghed, Inderlighed og Dybde.

lig, kan opnaae Fuldkommenhed, bøder det barnlige Tillids-, Hengivenheds- og Kjærligheds-Forhold paa det Ufuldkomne i Helliggjørelsen, i Renheden og Sandhedserkjendelsen, **og Menneskets Gudsforhold, dets aandelige Salighed, Fred og Ro, bliver ikke rokket, formørket eller forstyrret saalænge Mennesket i sit Forhold til Gud bevarer det barnlige Sind, og i al sin Svaghed og Ufuldkommenhed søger at gjøre det Gode, som er Guds Villie og som navnlig bestaaer i, at elske Næsten og vise denne Kjærlighed i Gjerningen** (See Matth. 25, hvor Christus kun omtaler den virksomme Menneskekjærlighed som Grunden til den evige Salighed, der tildeles „min Faders Velsignede"), samt i at afholde sig selv fra det, som strider imod Sandhed, Retfærdighed og Hellighed, der ere at betragte som Guds Tanker og Tilværelsens aandelige Grundlov.

Det maa saaledes fastholdes, at det ikke er Troen, der frelser eller saliggjør i Ordets sande og egentlige aandelige og evige Forstand. Dette modbevises ikke ved de ovenfor anførte Ord: „din Tro har frelst dig", som Christus siger til den blodsottige Kvinde; thi deels var Kvindens Tro en anden end den kirkelige, deels sigtes der ved disse Ord kun til legemlig Frelse. Christus siger ikke Noget om den aandelige Frelse; han siger ikke til Kvinden Noget om, at den Tro, hun havde paa hans Kraft til at helbrede hende, ogsaa har frelst hende i aandelig Forstand, gjort hende værdig til evig Salighed. Hendes Tro var kun en urokkelig Tillid til, at han kunde helbrede hende, og denne Tillid blev ikke skuffet. Men hvorvidt hendes Tro var forbunden med den Kjærlighed til Gud og Mennesker, som udfordres til at sætte Mennesket i en saa inderlig Forbindelse med Gud, at den kan gjøre det saligt, det veed man ikke og derom taler Christus heller ikke Noget paa dette Sted. Ved Overfladiskhed og Mangel paa aandelig Erfaring kommer man saa let til at sammenblande aldeles forskjellige aandelige Stemninger og Tilstande og veed ikke at skjelne imellem det Høiere og Lavere paa Aandens Omraade. Troen, som Tro alene, om den end er nok saa

stærk, er dog endnu ikke det hele Livet og Tænkemaaden omdannende og helliggjørende Livsprincip, som kun gives i og ved Kjærligheden. Man kan troe paa Guds Kraft paa den Maade, at man venter selv de urimeligste Ting af den. Denne Tro kan i sit Væsen være heelt egoistisk — hvad den, desværre, saa ofte har været, ja, som den i Reglen er, saalænge der kun er Tro, intet Mere — men hvorledes kan en saadan Tro være en gjenfødende eller frelsende Tro? Her ere vi netop ved et aldeles afgjørende Hovedmoment, som vi ikke før have fremhævet, naar Talen er om, hvorvidt Troen kan betragtes som saliggjørende eller ikke, og dette Moment er Egoismen eller det Egoistiske hos Mennesket, seet i Forhold til Tro og Kjærlighed. Da Troen gaaer ud paa, at noget Godt eller Behageligt skal blive Mennesket tildeelt af Gud, naar det troer saa og saa, troer det eller det, **saa er det næsten umuligt, at Troen nogensinde kan blive fri for al Egoisme,** medens det netop er **Kjærlighedens Natur, at være Egoismens Modsætning,** da Kjærligheden giver sig hen, viser sig i Opoffrelse eller Beredvillighed dertil. Den fordrer Intet for sig selv. Troen derimod venter noget Bestemt, naar det er blevet sagt og lært, at den, som troer det og det, faaer det og det, og denne Venten bliver endogsaa ofte til en Art Fordring eller Fordringsfuldhed ligeoverfor Gud, naar Mennesket er sig bevidst at have den stærke Tro, som har faaet denne eller hiin Forjættelse. Men en saadan fræk Fordringsfuldhed ligeoverfor Gud, som beviislig findes hos mange „Troende" eller „Rettroende", kan dog vel ikke gjøre Nogen værdig til evig Salighed eller betragtes som saliggjørende. Selv naar de „Troende" ere nok saa resignerede eller fordringsløse med Hensyn til de jordiske Goder — og dette kunne vistnok enkelte kirkeligt Troende være — naar de dog, ved Siden deraf, have en urokkelig Tro paa, at de, saasnart de forlade dette Liv, „denne Jammerdal", ville, ja skulle faae den evige Salighed, komme i Himmerig osv., selv da, sige vi, er deres Tro egoistisk. Den sande Ydmyghed ligeoverfor Gud tillader ikke, at vi sætte os

slige Ting i Hovedet, thi vi vide ikke og kunne ikke vide, om vi strax ere modtagelige for den evige Salighed, selv om Gud af sin Naade vilde skjænke os den, uden at tage Hensyn til vor Uværdighed dertil. De „Troendes“ eller saakaldte „Rettroendes“ Tro paa den evige Salighed, som følgende umiddelbart efter det jordiske Liv, er derfor ligefrem en Art Fordringsfuldhed, bygget paa Uvidenhed i det Aandelige samt Mangel paa sand Ydmyghed, ligesom den ovenfor omtalte Lære om Troen overhoved nærer Menneskenes aandelige Hovmod og Egenkjærlighed. En saadan Tro er slet ikke from. From bliver Troen i dette Stykke først — forat anføre et Exempel paa en from Tro — naar Mennesket, ved Siden af en urokkelig Tro paa og Overbeviisning om et andet Liv i Almindelighed, ikke tillader sig at vente nogen bestemt Salighedstilstand naar det kommer herfra, men i sin ydmyge og barnlige Tillid til Guds Viisdom og Kjærlighed, allerede her lever rolig og glad i den Overbeviisning, at den „himmelske Fader“ vil sætte det i den bedste Tilstand, som det er modtageligt for. Her maa det fromme barnlige Sind i sin Ydmyghed, naar den er som den skal være, endogsaa gaae saavidt, at Mennesket tænker sig Muligheden af en Art foreløbig Usalighed, eller en mindre god udvortes Tilstand i det andet Liv, en vis Straf, eller Tugtelse, om Guds Viisdom muligen maatte finde den nødvendig forat udrense af Menneskets Sjæl de Rester af Urenhed eller syndig Attraa, som selv den Fromme ikke kan blive ganske fri for i dette Liv. Men den Fromme vil da ogsaa saa meget mere kunne tænke sig denne Mulighed, som hans Ydmyghed overfor Gud ligefrem paabyder, da han føler med sig selv, at hans Salighed ikke er saaledes afhængig af den ydre Tilstand, at den skulde staae og falde dermed, men at den hovedsagelig beroer paa og bestaaer i hans Gudsforhold, i hans fromme, barnlige Tillid og Kjærlighed til Gud, som er uafhængig af alle udvortes Omstændigheder. For en Saadan gives der ingen Usalighed, og for den, der ikke staaer i et saadant Forhold til Gud, om hans Tro end er nok saa stærk, kan Saligheden aldrig blive en sand

og virkelig Salighed, saalænge han ikke har opnaaet hiint fromme, barnlige Gudsforhold.

Da en saa utallig Mængde Mennesker ved den hist.-dogm. Tro er bleven forført til at antage sig sikker paa Guds Velbehag og evig Salighed, have vi givet ovenstaaende Oplysninger om denne Troes Væsen og Virkninger, og derved have vi givet den det Skudsmaal, vi ere overbeviist om at den fortjener. Men da vor Dom om denne Tro er bleven en fuldstændig Fordømmelsesdom, vil man maaskee gjøre den Indvending: at den hist.-dogm. Tro dog ogsaa indeholder Troen paa Guds Tilværelse og hans Styrelse af Verden, og at den i alt Fald derfor ikke kan være ganske forkastelig. Hertil svare vi: Den hist.-dogm. Tro indeholder, strengt taget, ikke Troen paa Guds Tilværelse og hans Styrelse af Verden, men er kun bleven forenet med, knyttet til denne Tro, som er aldeles uafhængig af den hist.-dogm. Tro og meget ældre end den. Den hist.-dogm. Troes Ægthed eller Sandhed kan derfor ikke forsvares derved, at den er bleven forenet med den ældre Tro paa Guds Tilværelse og Styrelse af Verden, som i sit Væsen er en Fornufttro; thi naar denne Tro adskilles fra den blotte og bare hist.-dogm. Tro, som den ikke hører til, viser denne sidstnævnte Tro sig i sit selvmodsigende, fornuftstridige, Gud og Mennesker uværdige Væsen. Det er derfor saa langt fra, at den gamle Tro paa Gud er bleven bedre og fuldkomnere ved Forbindelsen med den hist.-dogm. Tro, at den netop er bleven aldeles forvirret og forvansket derved. Alle de Fuldkommenheder og Egenskaber, som den ældre, eenfoldige Fornufttro tillægger Gud, som Verdens Skaber og Styrer, ophæves og tilintetgjøres ved den hist.-dogm. Tro. Thi ligesom Gud, ifølge de kirkelige Dogmer eller Læresætninger, ikke mere kan betragtes som alviis, algod eller alretfærdig, saaledes er han, ifølge dem, ikke blot Aand, men han er ogsaa bleven Kjød, og har derved undergaaet den størst mulige Forandring, hvorved hans Uforanderlighed bliver ophævet. Det Samme gjælder om Guds Usynlighed, da han ogsaa er bleven synlig osv., osv.

Saaledes ere alle sunde og fornuftige og Gud værdige Forestillinger om Gud tilintetgjorte ved det kirkelige Læresystem, som just udgjør Indholdet af den hist.=dogm. Tro. Selv den tarveligste Tro paa Gud, der ikke er forbunden med Kirkelærens falske, forvirrede og fornuftstridige Forestillinger om Gud, og som kun gaaer ud paa, at der er et høist fuldkomment Væsen, som er Verdens Skaber og Styrer, er derfor langt at foretrække for den hist.=dogm. Tro, som fordreier og forkvakler hele Forestillingen om Gud og hans Forhold til Verden. Thi selv om Forestillingerne om det høieste Væsen i den ældste Tid vare meget ufuldkomne, idet man tilskrev det menneskelige Svagheder, saasom Vrede, Anger eller Fortrydelse osv., var der dog altid den Forskjel paa hine ældgamle Forestillinger og de kirkelige Læresætninger om Gud, at han ifølge hine dog stedse blev betragtet i sædelig Henseende som et af de bedste Mennesker, man kunde tænke sig, skjøndt han ikke var fri for menneskelige Svagheder og Lidenskaber; medens han ifølge disse bliver den værste Egoist og Tyran (See ovenfor Side 23—25, navnlig Anmærk. Side 24—25). Saaledes kunde da ogsaa den inderlige, barnlige Tillid til Gud efterhaanden blive bygget paa den eenfoldige Tro paa Gud som Verdens Skaber og Styrer, medens de vanvittige og ugudelige kirkelige Lærdomme, som just ødelægge den sande og eenfoldige, barnlige Tillid til Gud (See ovenfor Side 104—108) ikke tillade det. Dersom nu Troen paa Gud som Verdens Skaber og Styrer bliver befriet fra de grove Anthropomorfismer, kan den hist.=dogm. Tro naturligviis ikke komme i den mindste Sammenligning med den. Thi tænke vi os denne Verdens Skaber og Styrer som een i streng Forstand og som en alfuldkommen Aand, saa have vi derved Troens rette Grundvold given, og dermed tillige dens Indhold i dets rette Grundvæsen og dets sande Almindelighed. Hvad vi faa senere maatte føle Trang til at føie til dette Troens grundvæsentlige Indhold, angaaende Maaden, hvorpaa Gud har skabt Verden og styrer den — thi derom dreier jo det Hele sig — maa naturligviis være overeensstemmende med Troens Grund=

vold og Grundprinciper, det maa stemme overeens med de to Troes-Sætninger: at Gud er een og at Gud er en Aand, samt med de Egenskaber, som fornuftigviis maae tillægges dette alfuldkomne aandelige Væsen, som er Aandernes Aand. Alle de Meninger, Dogmer og Lærdomme, som ikke kunne forenes dermed, maae forkastes, da det overalt vil vise sig, at naar man ikke holder fast paa disse to Grundbestemmelser, blive Forestillingerne om Gud selvmodsigende og fornuftstridige, istedetfor at de bør være og maae være fornuftmæssige og overeensstemmende med hverandre. Dette er blevet tilstrækkelig godtgjort ved Kirkens Lære om Gud, thi her er den indre Selvmodsigelse og fornuftstridige Forvirring stegen til den Høide, at ethvert Menneske, som kun vil bruge sin Forstand, ikke kan undgaae at see den, navnlig naar denne Forstand er forenet med Religiøsitet eller en levende religiøs Interesse. Derfor har ogsaa den hist.-dogm. Tro forgiftet hele Menneskeslægten saalangt den har naaet, forvendt Menneskets sunde Sands ligefra Barndommen af, og vænnet den til aandeligt Slaveri og Tro paa et Løgnesystem, som i sin Heelhed modstrider Guds Væsen og alle fornuftige, Gud værdige Forestillinger om ham. Som alt bemærket, er Troen paa Gud fornuftig i sit inderste Væsen, og kan ikke være anderledes. Vi nødes til at antage Tilværelsen af et saadant Væsen, naar vi ikke ville være blinde, men lægge Mærke til de Ting i Verden, som vi see og som omgive os. Men naar Troen paa Guds Tilværelse hovedsagelig er bygget paa Fornuftgrunde — og dette er, saavidt vi vide, indrømmet af de Fleste, som have talt eller skrevet derom — hvorfor skulde saa Troen paa Guds Styrelse af Verden, navnlig af Menneskenes Skjæbne være bygget paa et modsat Princip? Hvorfor skulde den kunne være absurd eller paradox i sit Væsen? Og dog er det indrømmet og udtalt af Mange, at Kirketroen er det, og den er det desværre ogsaa i Virkeligheden. Men da nu, som sagt, Troen paa Guds Tilværelse bygges paa Fornuftgrunde og er fornuftig i sit Væsen, saa knyttes dertil efterhaanden Tilliden til dette Væsen, som vi føle, at vi trænge til, og dette skeer paa en ligesaa naturlig og

fornuftig Maade. Derfor kan kun dette Væsen selv, med de Egenskaber, vi fornuftigviis maae tillægge det, være Gjenstand for vor Tro og Tillid. Men dette Væsen, med de dertil hørende Egenskaber, har nu Kirkelæren, som alt bemærket, tilintetgjort, skjøndt Kirken lader som om den troer paa et saadant Væsen, ved at bruge Egenskaberne — de Egenskaber, som den selv har tilintetgjort — som Skildt for at bilde Folk ind, at den baade troer paa Guds Eenhed og hans Uforanderlighed, hans Retfærdighed, Viisdom osv. Men istedetfor hiin eenfoldige og fornuftige Tro paa Gud i sit evige, alfuldkomne Væsen, har den i Virkeligheden sat Troen paa forskjellige historiske Begivenheder og fantastiske Speculationer over Guds Væsen, som aldeles modstride de ovennævnte Grundsætninger og Grundprinciper: Guds Eenhed, Aandelighed, Uforanderlighed osv. **Troen paa visse historiske Begivenheder og fantastiske Speculationer har saaledes fortrængt Troen paa Gud selv**, som ved Siden deraf kun sandtes at have en ringe Betydning. Man har her ikke engang taget Hensyn til, at de historiske Begivenheder kunne være upaalidelige, kunne være opdigtede eller udsmykkede ved Menneskenes overtroiske Indbildning, eller endelig misforstaaede. Og skjøndt nogle af de historiske Begivenheder visselig kunne tjene til at styrke Troen paa Guds Tilværelse og Styrelse af Verden, bør de dog aldrig kunne blive Troens Gjenstand i samme Grad eller samme Forstand som Gud selv. Thi selv om disse Begivenheder virkelig ere foregaaede, kunne de være opfattede paa en feilagtig Maade, altsaa ansees for at være noget Andet end de vare i Virkeligheden, og saa kan en saadan feilagtig Opfattelse ikke andet end skade og forvirre den eenfoldige, fornuftmæssige Tro paa Gud. Men gjælder dette om de historiske Begivenheder — og derpaa haves der desværre mange Exempler — saa gjælder det, om muligt, i en endnu høiere Grad om de af Mennesker udspeculerede, mere eller mindre falske og urimelige dogmatiske Læresætninger. Men disse to Ting, det historiske og det dogmatiske Element, forenes

jo saa let hos Kirken, da nogle af de historiske eller formentlig historiske Begivenheder, ligefra Begyndelsen af, i deres Væsen ere dogmatiske, have en dogmatisk Charakteer. Vi skulle her exempelviis omtale en saadan Begivenhed, der for Kirken er af den allerstørste Vigtighed, og derved henlede den fornuftige Læsers Opmærksomhed paa, hvor lidet nøieregnende Kirken har været med saadanne Begivenheders Paalidelighed, medens den dog har lagt den allerstørste Vægt derpaa. Den Begivenhed, vi her sigte til, er **Pintsemiraklet** eller Aandens Udgydelse over Apostlene og deres nærmeste Tilhængere paa Pintsefesten, hvorpaa Kirken hovedsagelig har bygget Apostlenes og sin egen Ufeilbarhed, ja som ligefrem har bevirket, at Kirken, paa Grund af denne formentlige Aandsmeddelelse, sætter sig selv som Repræsentant for den hellige Aand, for den 3je Person i den kirkelige Treenighed. Om denne Begivenhed berettes der nu (Ap. Gj. 2, 1—13) Følgende:

„1. Og der Pintsefestens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen.

2. Og der kom pludseligen en Lyd af Himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganske Huus, hvor de sade.

3. Og der viste sig for dem Tunger, som af Ild, der fordeelte sig, og satte sig paa enhver af dem.

4. Og de bleve alle opfyldte af den Hellig Aand, og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Aanden gav dem at udsige.

5. Men der vare Jøder boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen.

6. Der denne Lyd hørtes, kom Mængden tilsammen, og blev bestyrtet; thi Enhver hørte dem tale med sit eget Maal.

7. Men de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre: see, ere ikke alle disse, som tale, Galilæere?

8. Og hvorledes høre vi dem tale, hver paa vort eget Maal, hvorudi vi ere fødte?

9. Parther og Meder, og Elamiter, og vi som boe i Mesopotamia, Judæa og Cappadocia, Pontus og Asia.

10. I Phrygia og Pamphylia, Ægypten, og Lybiens Egne ved Cyrene, og vi her boende Romere.

11. Jøder og Proselyter, Creter og Araber? vi høre dem forkynde Guds store Gjerninger med vore Tungemaal.

12. Men de forfærdedes alle, og tvivlede, og sagde een til den anden: hvad monne dette være?

13. Men Andre spottede og sagde: de ere fulde af sød Viin."

Her skulle vi nu strax bemærke, at vi ikke agte at indlade os paa at undersøge Pintseunderets indre Mulighed, hvor stor Fristelse der end maatte være dertil, men kun omtale og oplyse de ydre, navnlig de sproglige og lokale Omstændigheder derved. Siden skulle vi overlade til Enhver, at afgjøre med sig selv, om han finder tilstrækkelig Grund til at ansee denne vigtige historiske Begivenhed for sand og paalidelig eller ikke. Altsaa

1. De lokale Omstændigheder ved Pintsemiraklet.

I Ap. Gj. 1, 13 berettes der: „Og der de kom derind" — nemlig i Jerusalem, efter Christi Himmelfart — „stege de op paa Salen, hvor de forbleve, Petrus og Jakobus, og Johannes" osv. Naar det nu kort efter (2, 1.) hedder: „Og der Pintsefestens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen", saa maa man antage, at de vare samlede paa det samme Sted" d. v. s. i „Salen", som „de stege op paa", og „hvor de forbleve" (1, 13.). Deres Forsamlingssal var altsaa høiere oppe i et Huus, ikke nede ved Jorden. Dette maa fremhæves, da det er af Vigtighed med Hensyn til Situationen. Nu kommer da den undersulde Begivenhed, hvis Ydre beskrives i V. 2 og 3 (see ovenfor), og hvis Virkning paa Apostlene berettes i V. 4. I V. 5 og flg. beskrives derimod den Virkning, som denne Begivenhed havde udadtil, og som navnlig bestod i, at „Mængden kom tilsammen, og blev beskyrtet" osv.; og denne Mængde synes fornemmelig eller alene at have bestaaet af saadanne „i Jerusalem boende Jøder", som vare „gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen". (See V. 6—8).

Her er det nu først meget paafaldende og usandsynligt, at „Mænd af alle Folkeslag under Himmelen", selv om nogle Enkelte af alle disse Folkeslag havde været boende i Jerusalem —

hvilket dog vistnok er en betydelig Overdrivelse — skulde stimle sammen ved en Lyd, der dog ikke var stærkere end som af en stærk Storm, „et vældigt Veir", da man dog ikke kan antage, at disse „Mænd af alle Folkeslag under Himmelen", enten boede i den Gade, hvor Apostlene vare forsamlede, eller i de allernærmeste Gader, hvorhen den omtalte Lyd muligen (?) kunde høres, men at de boede paa mange forskjellige Steder i den store Stad. Og skjøndt der med Stormen siges at have fulgt „Ildtunger", som satte sig paa Apostlenes Hoveder, saa kunde de dog vel ikke godt sees, undtagen fra Husets nærmeste Omgivelser. Saaledes bliver denne Sammenstimlen meget vanskelig at forstaae, just fordi de Sammenstimlende siges at have været: „Jøder boende i Jerusalem, gudsfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen". Men sæt nu, at det havde truffet sig saa heldigt, at nogle Enkelte af de i Jerusalem boende gudsfr. Mænd af alle Folkeslag under Himmelen havde enten boet eller tilfældigviis befundet sig i de allernærmeste Gader — hvilket rigtignok vilde have været et mærkværdigt Tilfælde — hvorledes skulle vi saa alligevel forklare os selve Optrinet? Trængte hele den sammenstimlende Mængde, som man af det Følgende kan see har bestaaet af flere 1000 Mennesker, ind i Huset og „op paa Salen", hvor de 120 Brødre vare forsamlede iforveien, eller styrtede de 120 alle ned fra „Salen" og ud paa Gaden, da den hellige Aand kom over dem? Een af Delene maatte man vel antage, naar denne Begivenhed virkelig skal tænkes at være foregaaet. Antages det første Alternativ, saa maa man spørge: om den store, sammenstimlede Mængde, som bestod af flere 1000 Mennesker, kunde faae Plads i „Salen", hvor der iforveien vare 120 Mennesker forsamlede? Eller er det maaskee mere rimeligt, at de 120 ere styrtede ned fra „Salen" og ud paa Gaden til den forsamlede Mængde, hvorom de dog neppe kunde vide, at den kun eller hovedsagelig bestod af „gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen", saaledes som det fremgaaer af V. 6 og 8; thi de forsamlede Brødre kunne dog vel neppe tænkes at have været oplagte til,

under saadanne Omstændigheder, at styrte ud til den simple Pøbel paa Gaden og blande sig sammen med den? Eller skulde man muligen endnu kunne tænke sig et Tredje, nemlig at saa Mange af de 120, som kunde komme til, talede de fremmede Tungemaal til den paa Gaden forsamlede „Mængde“ ud igjennem Vinduerne paa „Salen“. Vi frygte meget, at denne Forklaring ikke vil være rigtig tilfredsstillende for de „troende“ eller „orthodoxe Christne“, og vi nødes vel derfor til at holde os til en af de to første, navnlig maaskee den: at de 120 ere styrtede ud paa Gaden, da Aanden kom over dem, saa at den tilstrømmende Mængde tydelig kunde høre deres Tale og skjelne de forskjellige Tungemaal. Dette er nu vistnok Noget, som saadanne hellige Forsamlinger dog ikke pleie at gjøre, allermindst naar de bestaae af saa besindige Folk som Apostlene og deres Brødre, der ovenikjøbet befandt sig i en tilbagetrukken og fortrykt Stilling, heller ikke antydes det ved et eneste Ord i Beretningen; og vi have saaledes, strengt taget, ikke Lov til at tænke os Sagen paa en saadan Maade. Vi skulle derfor overlade Læseren, at udfinde, om det er muligt at tænke sig denne Situation paa en rimelig og fornuftig Maade.

Fremdeles hedder det V. 7: „Men de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre: see, ere ikke alle disse, som tale, Galilæere?“ Hvorledes kunde de nu vide, at alle de Talende vare Galilæere? Man vil sikkert svare: de hørte det af deres Udtale af de fremmede Sprog: Latin, Græsk, Mesopotamisk, Arabisk osv. Men var det da ikke besynderligt, at den hellige Aand, der udrustede dem med en særegen Gave til at tale saa mange fremmede Sprog, ikke tillige skulde kunne lade dem tale disse Sprog uden galilæisk Accent? Eller skulde maaskee den galilæiske Udtale tjene til at forherlige Sprogmiraklet? Det kan man vist neppe troe. Snarere synes Forfatteren, af lutter Uvidenhed, at ville lade Galilæere repræsentere de indfødte Jøder, da de, „som boe i Judæa“, Jødelands fornemste Deel, hvor Jøde-Sproget taledes mest correct, strax nedenfor (V. 9.) regnes iblandt dem, der talede fremmede Tunge-

maal. Dette tyder nu rigtignok paa en mærkværdig Forvirring og Uvidenhed. Men dertil kommer, at man ingenlunde kan antage, at alle de Forsamlede have været Galilæere. Christus havde beviislig flere Tilhængere, som boede i eller nær ved Jerusalem, og som ikke synes at have været Galilæere; og hvorfor skulde de ikke have været forenede med hans galilæiske Tilhængere, i det Mindste nogle af dem? De Ord: „Ere ikke alle disse, som tale, Galilæere?", ere derfor rimeligviis ligesaa unøiagtige og paalidelige i deres Indhold som de Ord: „at, der vare Jøder boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen", og at disse „gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag", der sikkert boede paa mange forskjellige Steder i den store Stad, samledes i et Nu paa det Sted, hvor Apostlene vare forsamlede, blot fordi der „pludseligen kom en Lyd af Himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganske Huus, hvor Apostlene sad"; da Folk, som boede i de andre, fjernere liggende Dele af Staden, selv om de havde hørt denne Lyd, dog vel neppe kunde vide, hvad den gjaldt, eller hvor det Huus var, som blev „fyldt" af Lyden, osv.

2. Men dernæst komme Sprogforholdene, de egentlige Sprogforhold, eller Beretningen om de mange „Tungemaal", som de forsamlede Brødre siges at have talet ved denne Leilighed. Hvorledes skulle vi nu tænke os dem? Der siges V. 5: „Men der vare Jøder boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen. V. 6.: „Der denne Lyd hørtes, kom Mængden tilsammen og blev bestyrtet, thi Enhver hørte dem tale med sit eget Maal". Her har man et mærkeligt Beviis paa, hvor uklar og forvirret denne Beretning er, idet de „Gudfrygtige af alle Folkeslag under Himmelen" (d. v. s. de i andre Lande fødte Jøder), som nu boede i Jerusalem, gjøres til Eet med Mængden; thi at de „gudfr. Mænd af alle Folkeslag under Himmelen" ere „Mængden", sees tydeligt af V. 6., hvor det hedder: at „Mængden blev bestyrtet, thi Enhver (nemlig af Mængden) hørte dem tale med sit eget Maal". Da nu den indfødte „Mængde" i Jerusalem neppe

har talt mange forskjellige „Maal“, og da man saaledes vistnok ikke kunde sige om den: „thi Enhver hørte dem (Apostlene osv.) tale med sit eget Maal“, saa bliver „Mængden“ paa dette Sted: de „gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen“, som af Fødsel vare Parther, Meder, Elamiter osv., men som nu „vare boende i Jerusalem“, og vi have saaledes her det overordentlige Særsyn, at „Mængden“ i en saadan folkerig Stad kun eller hovedsagelig bestaaer af „gudfr. Mænd af alle Folkeslag under Himmelen“, og at det kun vare disse Mænd, der stimlede sammen i Anledning af hiin overordentlige Begivenhed. I Sandhed en sjelden „Mængde“, der stimlede sammen af Nysgjerrighed, for at see og høre vidunderlige Ting! Men — det forstaaer sig — det maatte jo ogsaa være af megen Vigtighed at have mange „gudfrygtige“ og altsaa paalidelige Mænd tilstede ved en saadan Leilighed, forat de senere kunde bevidne: at de, som stiftede den nye Menighed, den nye Kirke, virkelig havde modtaget den hellige Aand paa en saadan Maade, at der ikke kunde være den mindste Tvivl derom.

Men hvorledes skulle vi da tænke os disse Sprogforhold? Vi maae see at betragte Sagen paa en vis rimelig Maade og da bemærke: at de omtalte „gudfrygtige Jøder“, der synes at have været fødte i de nævnte fremmede Lande, men som nu, vel hovedsagelig bevægede dertil af Fromhed og Gudsfrygt, vare bosatte i Jerusalem, Midpunktet for den eneste sande Gudsdyrkelse, ganske sikkert maae antages at have forstaaet, ja rimeligviis endogsaa talt det Sprog, som overalt af Jøderne brugtes ved Gudstjenesten, og som i den egentligste Forstand var deres Modersmaal, deres „eget Maal“, selv naar de vare fødte i fremmede Lande. De maatte altsaa kunne forstaae det Sprog, der brugtes i Jødeland, navnlig ved Gudstjenesten eller naar der taltes om gudelige Ting. Men naar nu disse „gudfr. Jøder af alle Folkeslag under Himmelen“, forstod det Sprog, som brugtes af Jøderne i Jerusalem ved saadanne høitidelige Leiligheder og i gudelige Forsamlinger — og det maae de antages at have gjort, da de vel ellers neppe vare komne

til Jerusalem — hvad skulde saa alle de fremmede Sprog, der taltes af de Folkeslag, blandt hvilke de „gudfrygtige Jøder“, som nu vare i Jerusalem, maae antages at have været fødte? Hvad vilde den hellige Aand med alle disse Sprog? Til hvilken Nytte vare de under de nærværende Omstændigheder? Var det maaskee for at vise, at han i et Nu kunde lære Folk saa mange Sprog, selv uden at det var nødvendigt? Det kan man vist ikke antage om den hellige Aand, thi han gjør vist Intet, som er unødvendigt og overflødigt, ja ovenikjøbet forfængeligt og forvirrende; thi da de enkelte Individer af „Mængden“ i Regelen kun forstod „hver sit eget Maal“, saa kan man tænke sig, hvilken Forvirring det maatte frembringe, at der ved Siden deraf taltes mange andre fremmede Sprog, som hver især ikke kunde undgaae at høre, men dog ikke forstaae. Desuden — vilde virkelig de Jøder, som vel vare fødte i fremmede Lande, men som nu boede i Jerusalem, have kaldt de Nationers Sprog, som de vare fødte iblandt, „vort eget Maal“? Vi tillade os at tvivle derom, indtil de lærde Theologer have beviist, at dette i det Mindste er sandsynligt.

Men nu alle de „Folkeslag“, som siges at have hørt Apostlene tale „hver sit eget Maal“. Disse Folkeslag opregnes i V. 9—11 (see ovenfor) og ere nok 17 i Tallet (egentlig ere de kun 16, da Betegnelsen: „Proselyter“ ikke angiver noget „Folkeslag“). Vi skulle nu faae at see, at denne lange Ramse ikke har saa Meget at betyde som det ved første Øiekast maatte synes.

Vi ville ikke omtale den underlige Krydsen og Springen, som findes i denne Folkeliste, men først fremhæve det Besynderlige i, at Forfatteren blandt de fremmede Følkeslag regner dem, „som boe i „Judæa“ (V. 9.), den vigtigste Deel af selve Jødeland, hvor Jerusalem var, der havde det samme Sprog som Galilæa. De Wette siger: at det „er paafaldende“, at Judæa her regnes med, „da det slet ikke hører med i denne Række (thi Katalogen gaaer fra Mesopotamien mod Nordvest til Lille-Asien) og der desuden der ikke taledes et fra det gali-

læiske forskjelligt Sprog, men kun en lidt afvigende Dialekt". Naar nu Forf. til Ap. Gj. ikke destomindre regner dem, „som boe i Judæa", til de „Folkeslag under Himmelen", der talede „andre" (d. e. fremmede) „Tungemaal", saa viser dette unægtelig, at han ikke har kjendt ret meget til Jødeland og Forholdene der, og som en Følge deraf viser det ogsaa, at hans Beretning ikke er saa paalidelig, som man har givet den ud for at være. Hvad vilde man sige i Danmark om den Forfatter, som regnede dem, der boe i Sjælland, til dem, der tale „andre Tungemaal" (end det danske)? Vilde man kunne antage, at han kjendte dette Land, og vilde man kunne betragte hans Beretninger derom som paalidelige og troværdige? Men nu er Sjælland med Kjøbenhavn omtrent det Samme for Danmark som Judæa med Jerusalem var for Jødeland, og dog, forholdsviis, naar der tages Hensyn til Landets øvrige Dele, har Sjælland ikke ganske den samme Vigtighed for Danmark, som Judæa med Jerusalem havde for Jødeland. Men Forf. synes ikke blot at have været uvidende om Sprogforholdene i Jødeland, men ogsaa i de udenfor liggende Lande. Han synes at betragte de Sprog, der brugtes i alle de opregnede Lande, som forskjellige „Tungemaal". Men den lange Ramse af Folkeslag har ikke saa Meget at betyde som man skulde troe, „da Parther, Meder og Elamiter", alle enten talede Persisk, kun i forskjellige Dialekter (Meyer), eller de tre „beslægtede Sprog: Zend, Pelvi og Parsi" (De Wette); da det aramæiske Sprog taledes baade i „Mesopotamien" og „Judæa", og da forresten omtrent Halvdelen af alle de nævnte „Folkeslag" — nemlig alle de omtalte Landskaber i Lille-Asien osv. saasom Cappadocia, Pontus og Asia (hvorved rimeligviis menes de vestlige Provindser af Lille-Asien, et nyt Beviis paa Forfatterens Forvirring og Uvidenhed), Phrygia og Pomphylia — alle vare græsktalende, ligesom der ogsaa taltes Græsk „i Cyrene, paa Creta og i Ægyptens Stæder". Endelig var ogsaa det græske Sprog, „meget bekjendt i Rom", hvilket, blandt Andet, sees deraf, at Paulus skriver Brevet til Romerne paa Græsk; saa at

man temmelig sikkert kan antage, at navnlig de Romere, som kom til de østlige Lande, hvor man kun eller hovedsagelig talede Græsk, og opholdt sig noget der, efter al Rimelighed maae have forstaaet det. Der blive saaledes ikke ret mange af de nævnte Folkeslag, som ikke talede eller forstod enten Græsk, eller det nyere jødiske Sprog, Aramæisk, thi dette gjælder kun om Parther, Meder, Elamiter og Araber. Det er altsaa ikke uden Grund naar De Wette siger: „at Katalogen er unøiagtig og tildeels intetsigende".

Men hvad der især maa fremhæves, er: at de Tilstedeværende af alle de nævnte Nationer vare „gudfrygtige Jøder", som nu vare „boende i Jerusalem", og som blot vare fødte i fremmede Lande, hvor de havde levet en kortere eller længere Tid. Thi naar man saa betænker, hvor fast Jøderne, navnlig medens de endnu vare en Nation, holdt paa og maatte holde paa deres eget Sprog, hvori deres hellige Bøger vare skrevne, hvori Forfædrenes og Jødefolkets Historie, Moseloven og Profeternes begeistrede Orakler vare skrevne, og som altsaa var uadskilleligt fra hele deres Tilværelse, fra deres Religion og Gudsdyrkelse — saa falder det jo, som det synes, af sig selv, at saadanne „gudfr. Jøder", som ovenikjøbet nu vare bosatte i Jerusalem, og saaledes maatte have den bedste Leilighed til at høre og tale deres Fædres Sprog, som de ikke engang kunde være ubekjendt med i de Lande, hvor de fødtes og opdroges af jødiske Forældre — uden al Tvivl maatte kunne forstaae dem, der talede om de guddommelige Ting i det Sprog, som brugtes i Jerusalem og Jødeland. Det Hele bliver saaledes noget aldeles Forkonslet og Unaturligt saaledes som det fremstilles her. Det er aabenbart, at Fors. selv ikke har kjendt de Ting, hvorom han beretter, hvilket maa være klart nok af det Foregaaende, navnlig:

a) deraf, at de lokale Forhold ere saa urimelige, at man slet ikke veed, hvordan man skal tænke sig dem.

b) deraf, at han regner dem „som boe i Judæa" til dem, der tale „andre" eller fremmede Sprog.

c) deraf, at han synes at ville gjøre 8 græsktalende Folkeslag eller Befolkninger i visse Lande eller Landsdele til lutter forskjellige Folkeslag, der tale ligesaa mange forskjellige Sprog. Dette viser enten en saa grov Uvidenhed, at man maa forbauses over at finde den hos en Forf., der skriver vidtløftige Skrifter om saa vigtige Begivenheder som Christi og Apostlenes Fremtræden, eller ogsaa beviser det, at denne Forf. ikke regnede det saa nøie med den historiske Sandhed, naar det var om at gjøre at bevise Apostlenes og Kirkens Ufeilbarhed. Endelig:

d) Fremlyser den samme Uvidenhed, det samme Ubekjendtskab til de rigtige Forhold deraf: at Forf. synes at antage, at „gudfrygtige Jøder", som vare fødte i andre Lande, men som nu boede i Jerusalem, ikke forstod det hellige Sprog, Jøderne brugte ved deres Gudstjeneste, saaat Apostlene og de andre Brødre altsaa maatte kunne tale de Nationers Sprog, blandt hvilke de „gudfrygtige Jøder", som nu boede i Jerusalem, vare fødte! Dette er, som alt bemærket, en urimelig Forudsætning. Og dog maa Forf. vel have tænkt sig Sagen saaledes; thi havde han tænkt sig, at de „Jøder, boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen", som han omtaler, kunde forstaae det jødiske Sprog, hvorfor skulde de af Aanden opfyldte saa tale de Nationers Sprog, iblandt hvilke hine „gudfrygtige Jøder" vare fødte, men hvor de nu ikke opholdt sig? Skulde det maaskee tiltale deres religiøse Sands, at høre „Guds store Gjerninger" udtalte og fremstillede paa fremmede Sprog, der af mange Jøder betragtedes som vanhellige i Modsætning til det hellige Sprog?! Jøderne betragtede det i Regelen som en Straf, som en Ulykke, at nødes til at opholde sig i fremmede Lande og blive tiltalt i fremmede Tungemaal, da de elskede deres eget Sprog, som var uadskilleligt fra deres Religion og Gudsdyrkelse, fremfor alle andre Sprog, og dog skulde nu disse „gudfrygtige Jøder", som vare komne fra de fremmede Folkeslag til Jerusalem, høre Apostlene „forkynde Guds store Gjerninger" i lutter fremmede Sprog!! Hvad kunde vel være

mere unaturligt og hensigtsløst, ja forfængeligt og urimeligt, end dette vilde have været, hvis det virkelig var gaaet saaledes til? Jøderne overhoved og navnlig de „gudfrygtige" iblandt dem havde en saa afgjort Forkjærlighed for deres eget Sprog, navnlig naar Talen var om religiøse Ting, naar Talen var om at fremstille „Guds store Gjerninger", at man ikke godt kan tænke sig fromme Jøder (Apostlene og deres Venner) talende om disse Ting til andre „gudfrygtige" Jøder i fremmede Sprog, og det i selve Jerusalem. Heller ikke vilde det let falde nogen Jøde ind, at kalde den Nations Sprog, blandt hvilken han var født, „vort eget Maal".

Alt dette tilsammen viser, at Forf. aldeles ikke har vidst hvad det var han fortalte, og at han enten har fulgt et eller andet upaalideligt og fabelagtigt Sagn om en saadan Begivenhed, eller ved Hjælp af sin egen Fantasi udpyntet en virkelig men mindre betydelig Begivenhed (f. Ex. en begeistret Fremtræden af Apostlene, hvorved de fik en Deel Tilhængere) paa denne glimrende, fantastiske Maade. Beretningen i Ap. Gj. 2 Cap. synes derfor hovedsagelig at være et i en vis Hensigt sammensat Produkt af den fantastiske Overtro og Tradition, som Intet prøver eller undersøger. Det var overmaade vigtigt for Kirken, at faae det slaaet fast, at den Hellige Aand var bleven meddeelt Apostlene paa en saa overordentlig og høitidelig Maade. Men man tog ikke Hensyn til, eller vidste maaskee ikke, at Guds Aand aldrig meddeles paa en saadan udvortes, opsigtvækkende, støiende Maade, da dette strider imod Aandens Natur og den Maade, hvorpaa den modtages af frie Fornuftvæsener. Det er derfor en uhyre Misforstaaelse, at tænke sig eller troe, at Guds Aand kan meddeles Menneskene paa en saadan Maade.

I Forbindelse hermed staaer Betragtningen af den frygtelige Forvirring, der maa opstaae i en Forsamling, hvor der tales flere fremmede Sprog, idet den store Pluralitet af de Forsamlede ikke forstaaer uden eet Sprog, hver for sig, nemlig „deres eget Tungemaal", medens alle de andre Sprog, som tales

omkring dem, imellem hverandre, og skurre i deres Øren, kun tjene til at forvirre dem. Her er man dog vel berettiget til at gjøre den Slutning: at den Aand, som frembringer et saadant Virvar, en saadan Forvirring i en religiøs Forsamling, ikke kan være Harmoniens og Fredens Aand, ikke kan være Guds Aand, men Forvirringens og Forstyrrelsens Aand, Forfængelighedens og Selvvisthedens Aand.

Hvad enten man altsaa betragter denne Begivenheds ydre Fremtræden og Situation eller dens indre Realitet, saa tale begge Dele, efter vor Formening, afgjort imod dens Sandhed og Paalidelighed. Det maa overalt betragtes som den tarveligste og mest ueftergivelige Betingelse for Sandheden eller Paalideligheden og Troværdigheden af en historisk Begivenhed, at dens ydre Situation, og navnlig de lokale Forhold, hvorunder den fremtræder, ikke ere urimelige, eller saagodt som umulige, men at de uden store Vanskeligheder maae kunne forstaaes. Dette er nu, som alt bemærket, ikke Tilfældet med Pintsemiraklet. Men naar saa dertil komme Beviser for, at Apostlene aldeles ikke synes at have modtaget nogen særegen Aandsgave eller Inspiration, saa kan man endnu mindre troe paa Sandheden af en saadan Beretning. Hvis Apostlene virkelig havde modtaget saa overordentlige Aandsgaver som dem, der antydes ved denne Begivenhed, saa kunde de dog vel ikke have taget saaledes feil, som de bagefter beviislig ofte have gjort; saa maatte de da under alle Omstændigheder have vidst, at det ikke blot var tilladeligt, men endogsaa deres Pligt at prædike Christi Lære eller den reformerede Jødedom for Hedninger. Men det vidste de ikke Noget om, selv længe efter at de skulde have modtaget den Hellige Aands Gave paa Pintsefesten. Derfor maatte Peter da ogsaa have en Aabenbaring forat gaae til den fromme Hedning Cornelius og døbe ham — og dette tiltrods for, at han og de andre Apostle skulde have modtaget den Befaling: at „gaae hen og lære alle Folk og døbe dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig Aands“ (Matth. 28, 19), samt tiltrods for at de saa 10 Dage derefter skulde

have modtaget den Hellige Aand paa Pintsefesten! — ligesom de andre Apostle og Christne i Jerusalem heller ikke vidste det Mindste derom, men irettesatte Petrus fordi han var „gaaet ind til Uomskaarne", saaat han maatte forsvare sig med den Aabenbaring, han havde saaet (Ap. Gj. 11, 1—4 flg.). Hele denne Begivenhed med Cornelius osv., er en slem Streg i Regningen; thi ligesaavel som den gjør det aldeles soleklart, at Christus aldrig har sagt de Ord, som findes i Matth. 28, 18—20, og aldrig givet Apostlene den deri indeholdte Befaling*), saaledes beviser den ogsaa, at Apostlene aldeles ikke have modtaget nogen særlig Hellig Aands Gave, da den Hellige Aand sikkert maatte have sagt dem, hvad de i denne Henseende, som Guds Tjenere og Christi Apostle, skulde gjøre. Den maatte have mindet dem derom, hvis de havde glemt Christi Befaling eller misforstaaet den. Og hvis Christus ikke havde givet dem den omtalte Befaling, saa maatte d. H. Aand dog have oplyst dem om, at den sande Gudskundskab skulde meddeles flere end Jøderne, hvilket da ogsaa allerede Profeterne havde udtalt i Guds Navn som hørende til Guds vise Raad og Villie med Menneskene thi Jes. 49, 6. hedder det: „det er langtfra nok, at du skal være mig en Tjener til at opreise Jakobs Stammer og føre Israels bevarede Levninger tilbage; men jeg vil sætte dig**) til et Lys for Hedningerne, forat bringe min Frelse til Jordens (yderste) Grændser". I det Hele taget viser denne Begivenhed (Beretningen om Cornelius) at Apostlene, endnu vare meget hildede i Nationalfordom og indskrænkede i deres religiøse Begreber, saaledes som de tidligere havde været. Kun havde de vundet en større Fasthed end tidligere i deres Overbeviisning, som de nu gjerne vilde opoffre Livet for. Men

*) Denne Paastand findes nærmere begrundet i mit Skrift: „Hvem har Ret: Grundtvigianerne eller deres Modstandere? Og hvad har Christus befalet om Daaben?" 1863. (E. L. Thaarups Forlag.)

**) Med „dig" menes her det fromme Israel eller de Fromme i Israel.

denne Fasthed i deres Overbeviisning var mere et Produkt af Begeistring end af en sand aandelig Oplysning om det Algyldige, Urokkelige og virkelig Saliggjørende i Religionen og Gudsforholdet, saaledes som Christus havde fremstillet det.

Men have Apostlene ved deres Opførsel og Udtalelser ved den nysomtalte Leilighed, samt ved enkelte andre Leiligheder, ligesom ogsaa ved deres Skrifter godtgjort, at de ikke have modtaget d. H. Aand i nogen høi og overordentlig Grad, saa har Kirken beviist det endnu bedre. Den har paa en langt mere slaaende Maade beviist baade ved sin Lære og sit Liv: at den ikke havde modtaget den Hellige Aand, og at denne Aand ikke var det Princip, som gjennemtrængte og styrede den. Men da Kirken, eller i det Mindste nogle af dens Lærere, snart maa have indseet, at man ikke var saa ganske sikker paa, om den var i Besiddelse af Sandhedens Aand, og da de, ved Siden deraf, indsaae Nødvendigheden af at dette blev troet, var det saameget destomere nødvendigt, at have en saadan ydre Begivenhed, hvorved dette kunde bevises; at have en Begivenhed, ved Hjælp af hvilken man baade kunde høre og see, at Apostlene og de første Christne modtoge den Hellige Aand. Og da just disse Mænd vare Kirkens Stiftere, vidste man med det Samme, at Kirken havde modtaget d. H. Aand som sit ledende Princip, og at den altsaa maatte være ufeilbar; skjøndt den rigtignok ikke var saa ganske paa det Rene med hvad den skulde troe førend flere hundrede Aar efter den Hellige Aands Modtagelse paa Pintsefesten*).

Hele denne Begivenhed synes saaledes at maatte henføres til det konstige og vel beregnede System, som Kirken efterhaanden opstillede, for at give de Skikke og Lærdomme, som den gjorde gjældende, den tilbørlige Vægt og Autoritet, ved at henføre dem enten til Christus selv (Matth. 28, 18—20) eller til

*) Dette skal blive nærmere forklaret og motiveret i mit næste Skrift, som handler om „Christendommen" i de første kirkelige Aarhundreder.

Mænd, Apostle eller Apostteldisciple, som fra Begyndelsen af skulde have modtaget d. H. Aand, og det paa en saa offentlig og imponerende Maade, at Ingen kunde tvivle derom. Det var da ogsaa begribeligt nok, at denne saa klogt indrettede Institution sørgede for, at en saadan udmærket Begivenhed blev optegnet af en Apostel eller Apostteldiscipel, forat den ikke blot kunde blive almindelig bekjendt, men tillige en Gjenstand for de kirkelig Troendes eller „Orthodoxes" Tro. Saaledes bliver denne Begivenhed, strengt taget, den første og vigtigste kirkelige Troesgjenstand; og skjøndt den ikke ligefrem bliver fremstillet som en særskilt Troesartikel, fremlyser dog dens Vigtighed allerede af den apostoliske Troesbekjendelse, hvor Ordene: „Jeg troer paa den Hellige Aand, den hellige almindelige Kirke" vise: at den H. A. og Kirken tænkes uadskillelig forenede. Troer man ikke, at Kirken har modtaget den H. A. gjennem Apostlene osv., saa kan man ingen rigtig Tro have paa Kirken, dens Lære og Institutioner. Men naar Alt er forberedt paa den rette Maade, naar Kirken er (antages at være) stiftet under saadanne Auspicier, ved en saadan Begivenhed, hvor d. H. A. fremtraadte baade i Ildsluer og fremmede Tungemaal, saa er Kirken og dens Autoritet tilstrækkelig garanteret. Derfor kaldes da ogsaa Pintseundret: „den Kirkestiftende Begivenhed" eller „det Kirkestiftende Mirakel", ligesom Daaben, som Christus aldrig har indstiftet eller befalet*), kaldes det „Kirkestiftende Sacrament". Begge disse vigtige Begivenheder, det Kirkestiftende Sacrament og det Kirkestiftende Mirakel, fremstilles da ogsaa, fra Begyndelsen af, i Skrifter, hvoraf det ene hidrører fra en Apostel, det andet fra en Apostteldiscipel, forat man skulde kunne være sikker paa disse Begivenheders Troværdighed og Sandhed. Det kom da ikke saa nøie an paa: om den paagjældende Forf. var slet underrettet om de Ting, han

*) Dette bevises i mit nysomtalte Skrift: „Hvem har Ret: Grundtvigianerne eller deres Modstandere? Og hvad har Christus befalet om Daaben?"

berettede, eller om der senere blev tilføiet Noget af den kirkelige Suurdeig, forat Alt skulde være i den rette kirkelige Orden.

Begivenheden paa Pintsefesten bekræftes ogsaa, mente man, end yderligere derved: at den just skulde være Opfyldelsen af det Løvte, som Christus skulde have givet Apostlene om, at sende dem d. H. Aand efter sin Bortgang (see Joh. 14, 15, og 16 Cap.), samt af det bekjendte Sted hos Joel 3. Cap. Men derved maa dog bemærkes: at der ikke findes selv det ringeste Spor af denne Forjættelse i de to første Evangelier, hvoraf det ene er skrevet af Dievidnet, Apostelen Mattheus, det andet (Marci Evangelium), ifølge den kirkelige Beretning, efter de Meddelelser, Forf. modtog af Apostelen Petrus*). Dette er heelt mærkværdigt, hvis Christus virkelig har givet saadanne Forjættelser, og det taler ikke meget for at han virkelig har gjort det. At Lucas, eller Forf. af det 3je Evangelium, giver en Hentydning til dette forud formentlig givne Løvte — der hos ham gives lige før Christi Himmelfart, i det 4de Evangelium derimod inden Christus gaaer ud til Gethsemane, en smuk Overeensstemmelse! et nyt Beviis for disse Beretningers store Paalidelighed: At de „hellige" Forf. ikke vidste, ved hvilken af de to forskjellige Leiligheder en saa vigtig Forjættelse blev given, og at to af dem ikke vide Noget om, at den nogensinde blev given!! — har ingen videre Betydning, da han kort efter fortæller hiin underfulde Begivenhed i Ap. Gj., som han ogsaa har skrevet. Han kjendte naturligviis hiin Begivenhed da han skrev Evangeliet. Endelig er det temmelig klart, at de sidste Taler i „Johannes-Evangeliet", som indeholde disse Løvter og Forjættelser, og Beretningen i Ap. Gj. om Pintsemiraklet, gjensidig understøtte hinanden, skjøndt det er vanskeligt at sige bestemt, hvorledes Forholdet er. Den sidste Forfatter har rimeligviis taget Hensyn til hvad der berettes af den første, hvad enten saa Fortællingen om Pintseunde-

---

*) Eusebs Kirkehistorie III, 39.

ret er den ældste eller Talerne i Joh. Evangelium. Det Sandsynligste er imidlertid, at Beretningen om Pintseunderet er ældre end Talerne i Joh. Evang., hvorom vi have beviist, at det ikke kan være skrevet førend i Midten af 2det Aarh. Beretningen om en saa udmærket Begivenhed som Pintseunderet var Noget, en saadan Mand, som Fors. til Joh. Evang., kunde bruge. Thi naar man først havde Beretningen om en saa overordentlig Aandsmeddelse, hvad kunde saa være mere passende end at berette i et Evangelium, at Christus forud havde givet Disciplene en Forjættelse derom, thi saa kom jo dog den store underfulde Begivenhed ikke uventet, og saa havde man desuden en dobbelt Sikkerhed for, at det maatte forholde sig rigtigt dermed. Alt dette har Fors. til det 4de Evangelium rimeligviis fundet ligesaa rigtigt og hensigtsmæssigt, som, paa en fiin og vel gjennemtænkt Maade, at udgive sig for Johannes, Christi Apostel. Hvorledes skulde det desuden kunne genere en Mand, der, som Fors. til Joh. Evang., har lagt Christus i Munden alle de lange Taler, som findes deri — maaske med Undtagelse af en enkelt Tanke hist eller her — hvor skulde det kunne genere ham, sige vi, at lade ham give Disciplene saadanne Løvter og Forjættelser, navnlig da han sandt dem antydede i det 3je Evangelium? Man kan da heller ikke godt vente, at en Mand, hvis religiøse Anskuelse er saa grundfalsk, skulde kunne indsee, at saadanne forud givne Løvter om den hellige Aands Sendelse maatte være mere til Skade end Gavn, da saadanne Løvter mere maatte tjene til at slappe Disciplenes aandelige Selvvirksomhed end til at fremkalde den. Naar de engang havde faaet saadanne Løvter, behøvede de kun at vente, kun at forholde sig rolige indtil de fik Aandens Gave (hvilket Christus da ogsaa siges at have befalet dem, Ap. Gj. 1, 4), da de ikke betragtedes som skikkede til den apostoliske Virksomhed førend de havde modtaget Aandens Gave. Men saa skulde de ogsaa i et Slag blive skikkede dertil. En Mand, der i den Grad som Fors. til Joh. Evang. har missorstaaet Christi Væsen, Christi Aand og Christi Hensigt, kunde naturligviis ikke satte, at det ikke stem=

mede overeens med Christi fromme Gudsforhold og den Maade, hvorpaa han søgte at føre Menneskene til Gud, at give Apostlene saadanne Løvter; da han, som den sande Guds Tjener, maatte ønske, at de ved deres egen aandelige Selvvirksomhed kom til at søge Gud, efter den Anviisning, han havde givet dem, saaledes som han selv havde søgt ham; thi han vidste, af egen Erfaring, at naar de havde fundet Gud og vare traadte i et umiddelbart Forhold til ham, vilde de modtage det Aandens Lys, Liv og Kraft, som de behøvede til deres apostoliske Virksomhed. Medens han altsaa vidste, at de ikke saaledes paa engang kunde modtage Guds Aand, vidste han ogsaa, paa den anden Side, at Guds Aand, Sandhedens Aand, vilde meddeles dem efterhaanden som de selv kom til at staae i et nærmere og inderligere Forhold til Gud, efterhaanden som deres selvbevidste Forening med ham modnedes. Det er dette selvstændige, umiddelbare, Christi Forhold til Gud sideordnede Gudsforhold, som Apostlene ikke rigtig synes at have opnaaet (derfor have de saa ofte taget feil) og dette er atter et Beviis for, at Pintseunderet, enten aldrig er foregaaet, eller, hvis der virkelig er foregaaet Noget i den Retning, Noget, som ved en Udsmykning kunde blive til det, der fortælles i Ap. Gj., saa har det dog ikke havt nogen Betydning med Hensyn til Apostlenes Sandhedserkjendelse og Aandeliggjørelse.

Saaledes kan der ikke være Tale om, at de gjentagne Løvter om Aandens Sendelse, som findes i Joh. Evang., kunne bidrage Noget til at bekræfte Paalideligheden af hiin Begivenhed, da Beretningen om dem sikkert er ligesaa upaalidelig som Beretningen om deres formentlige Opfyldelse.

Men — vil man vel sige — da hiin Begivenhed staaer i Forbindelse med den Kjendsgjerning, at Kirken blev stiftet og 3000 Mennesker døbte, og da Apostelen Petrus ved den samme Leilighed holdt en Tale, som anføres af Forf. osv., saa maa dog vel ogsaa selve Begivenheden være foregaaet. Hertil svare vi først: hvilken Sikkerhed har man for, at saa mange Men-

neſker virkelig ere døbte paa engang eller at Petrus har holdt en ſaadan Tale? Kan den ikke være lagt ham ſenere i Munden ligeſom Talerne i Joh. Evang. lægges Chriſtus i Munden?*). Det er **dernæſt** aldeles urigtigt, at Kirken eller Menigheden blev ſtiftet ved denne Leilighed; den var allerede ſtiftet af og ved de 120 Brødre, ved Apoſtlene og deres nærmeſte Tilhængere, og det er da ogſaa aabenbart, at disſe 120 have maattet være mere værdige til at udgjøre den førſte Menighed, eller i det Mindſte den førſte Begyndelſe dertil, end de 3000, ſom ſiges at være blevne optagne ved Daaben paa Pintſeſeſten, ſom det ſynes uden ſynderlig Forberedelſe. Det er derfor meget mere rimeligt, at denne lille oprindelige Menighed forøgedes efterhaanden — hvilket dog ikke forhindrer at der ved en eller anden Leilighed kunde blive optaget et ſtørre Antal end ellers — end at en ſaadan Masſe blev optaget paa engang. **Endelig** kan man ikke lægge ſynderlig Vægt paa de Taler, ſom i Ap. Gj. 1 og 2 Capitel henføres til Petrus. Thi **for det førſte** er det meget uſandſynligt, at Petrus, ſom ſelv var en Jøde og befandt ſig i Jeruſalem, har ſagt de Ord, ſom findes i Ap. Gj. 1, 19, hvor det hedder: „Og det“ — nemlig Forræderen Judas' Endeligt, ſom omtales lige foran — „er blevet vitterligt for alle

---

*) Naar det ikke kunde paaviſes, at Ap. Gj. er „et Tendentsſkrift,“ ſom aabenbart lægger an paa Noget, og læmper Beretningerne derefter, ſamt at dette Skrifts Beretning om enkelte andre Ting enten ikke er paalidelig eller, rent ud ſagt, uſand, vilde vi betænke os noget mere paa, at tvivle om Optagelſen af de 3000 ſamt om, at Petrus virkelig har holdt den anførte Tale oſv. Men man kan af andre Ting ſee, at denne Forf. enten ikke har været vel underrettet, eller ikke har taget det ſaa nøie med den hiſtoriſke Sandhed; thi der findes hos ham flere Ting, ſ. Ex. angaaende Apoſtelen Paulus, der ligefrem ere uforenelige med det, ſom Paulus beretter om ſig ſelv i de af alle anerkjendte ægte pauliſke Breve, navnlig Galaterbrevet, og hans Beretning maa ſaaledes være falſk, da man ikke kan tiltroe Apoſtelen Paulus, at han har berettet Andet om ſig ſelv end hvad der var ſandt, ſkjøndt han iøvrigt var meget vildfarende.

dem, som boe i Jerusalem; saa at den Ager kaldes paa deres eget Maal Hakeldama, det er Blod-Ager", osv., hvorfor da ogsaa flere af de dygtigste Fortolkere i den nyere Tid (saasom Heinrichs, Kuinoel, Vater, Olshausen, ja selv den udmærkede Theolog Fr. Schleiermacher) have antaget, at enten V. 18 og 19 (i 1 Cap.) eller V. 19 alene var senere indskudt i Petri Tale, da det ikke kunde antages at være Petri Ord. Det vilde da ogsaa unægtelig have været heelt besynderligt, hvis Petrus om det Sprog, han selv, som indfødt Jøde, talede, havde brugt det Udtryk: „deres eget Maal", og saa bagefter tilføiet en Forklaring af Ordet „Hakeldama" (eller Hakaldema), som de Tilstedeværende selv forstod. Det maa vist være en egen Fornøielse eller Nydelse for de kirkelige Theologer, der betragte alt dette som Petri Ord, at tænke sig en Apostel tale saaledes, som om han aldeles ikke vidste hvor han var eller til hvilke Mennesker han talede. Saaledes maa det vistnok ansees for uantageligt, at Petrus har sagt disse Ord, endogsaa blot nogle Uger efter at hiin Begivenhed var foregaaet. Naar nu ikkedestomindre andre dygtige Fortolkere (De Wette, Meyer og Fl.) ikke ville gaae ind paa, at V. 19, eller 18 og 19 ere indskudte, da de finde en god Sammenhæng i det Hele, saa kunne de, paa deres Maade, ogsaa have Ret, Ret forsaavidt som de paastaae, at de omtalte Vers ikke ere indskudte, men Uret, forsaavidt som de antage, at de ere Petri Ord. Thi naar man nu betragter disse Ord saaledes, betragter dem som ikke indskudte, da de staae i en god Sammenhæng med det Foregaaende og Følgende, men ved Siden deraf ikke betragter dem som Petri Ord, saa afgive disse Ord, som nys antydet, det første vægtige Beviis imod hele Talens Ægthed. Men det andet Beviis ligger **dernæst** i den Anvendelse, den Talende her gjør af det G. T. (Ps. 69, 26 og 109, 8); thi denne Anvendelse er altfor spidsfindig og forunderlig til at den eenfoldige Petrus, som kun var en Fisker, og som neppe har havt ret megen Leilighed til at studere Skriften, kan have produceret den. Dette sidste Beviis imod Ægtheden af den Tale, som findes i Ap. Gj. 1, 16 — 22.

og henføres til Apostelen Petrus, kan ogsaa anvendes imod hans Tale i 2 Cap. V. 14 og flg. Thi, for ikke at tale om det Besynderlige i Anvendelsen af de her anførte Steder af det G. T., skulle vi blot tillade os at spørge: om det er sandsynligt, at den ulærde, eenfoldige Fisker, der rimeligviis ikke har havt Leilighed til at studere Græsk i den Tid han var Christi Discipel, ikke blot har kjendt de 70 Mænds græske Oversættelse af det G. T., men endogsaa kunnet hele Stykker af den udenad, saaledes at han paa staaende Fod kunde anføre 4 Vers i Sammenhæng af den 16de Psalme (Ap. Gj. 2, 25—28) aldeles ordret saaledes, som de findes i denne Oversættelse, der ovenikjøbet tildeels er uovereensstemmende med den hebraiske Text? Han har vist neppe kunnet disse Vers udenad paa Hebraisk — da han, som nys bemærket, sikkert ikke har havt megen Leilighed til at studere det G. T. — end sige paa Græsk. Det synes derfor rimeligst — naar man blot vil overveie Sagen paa en uhildet Maade — at disse Taler først længe bagefter ere udarbeidede, og at den, som har gjort det, har anvendt de Steder af det G. T., som han fandt det mest passende at anvende ved en saadan Leilighed. Dermed ville vi dog ikke nægte Muligheden af, at Apostelen Petrus kan have sagt Noget i den samme Retning ved de første Leiligheder, han fremtraadte efter Christi Bortgang, og at det, han saaledes har sagt, kan antages at ligge til Grund for de senere udarbeidede Taler. Men Hvad eller Hvormeget af det, der findes anført som hans Taler i Apostlenes Gjerninger, er hans egne Ord, det kan vist ingen Dødelig afgjøre, da det, som alt bemærket, paa flere Maader kan bevises, at ikke blot Beretningen om Pintseunderet, men ogsaa om flere Ting, enten af ydre eller indre Grunde ikke kan betragtes som paalidelig. Og hvad specielt Pintseundret angaaer, saa skulle vi endelig bemærke: at der, foruden det, som allerede er fremført derimod, endnu maa fremhæves, at der i den hele Beretning (i den hele Begivenhed, saaledes som den fortælles i Ap. Gj.), saavidt vi kunne skjønne, ikke findes en eneste sund og fornuftig Tanke, ligesom der heller ikke kan an=

føres en eneste god og gyldig Grund for denne Beretnings Paalidelighed, medens Alt synes at tale derimod.

Det er derfor ikke lidet mærkværdigt, at Kirkens Theologer baade i ældre og nyere Tider, istedetfor at undersøge, om en saadan Beretning kan ansees for paalidelig og troværdig, forgjæves vedblive at bryde deres Hoveder for at udfinde, hvorledes denne Talen „med andre Tungemaal" skal forstaaes; thi endnu har Ingen, saavidt vi vide, kunnet forklare denne Begivenhed paa en tilfredsstillende Maade. Ved deres Anstrængelser for at forklare denne, mildest talt, halvt vanvittige Begivenhed, tænke de slet ikke paa, at en Beretning, hvori der findes saa meget Urimeligt og Selvmodsigende, og hvis Forfatter forraader en saa grov Uvidenhed om de paagjældende Gjenstande, ikke fortjener Tiltro.

I denne for Kirken og den kirkelige „Rettroenhed" saa umaadelig vigtige, historisk-dogmatiske Begivenhed, i dette saakaldte „kirkestiftende Mirakel" har Du nu, kjære Læser, faaet **et interessant Exempel paa, hvorledes den historisk-dogmatiske Troes Indhold er beskaffent,** og med dette vigtige Exempel, som her staaer i den nøieste Forbindelse med de ovenfor imod den hist.-dogm. Troes Ægthed anførte Grunde, haabe vi at Du kan nøies indtil videre. I det næste Skrift ville der komme flere Oplysninger om den kirkelige, hist.-dogm. Troes Oprindelse og Beskaffenhed.

Tillæg.

Nogle andre Feiltagelser eller Vildfarelser og Fantasier, som findes hos Paulus, i al Korthed antydede.

1. Næst efter Læren om Retfærdiggjørelsen møde vi da først Læren om Synden og Døden (Rom. 5, 12 flg.), deres Forhold til hinanden, og Betydningen af Adams første Synd for hele Menneskeslægten. Om denne Lære kan man paastaae og bevise: at den er urigtig, ja ugudelig, uhistorisk og demoraliserende, og den viser sig, ved en nærmere Undersøgelse, hovedsagelig kun at være et Foster af Pauli Fantasi, af hans overspændte Opfattelse af Menneskenes fordærvede aandelige Tilstand.

„**Urigtigt**" er det aabenbart, at fremstille Døden som en Følge af Synden: „Synden kom ind i Verden ved et Menneske, og Døden ved Synden, og Døden trængte igjennem til alle Mennesker, idet (fordi) de syndede Alle" (Rom. 5, 12.). Thi Døden var og maatte være en Følge af Menneskets legemlige og sandselige Natur. Menneskets Legeme maatte efter et vist Tidsforløb opløses, og denne Opløsning kalde vi „Død". Dette maa betragtes som en uomtvistelig Sandhed, som tilfulde kan godtgjøres ved Videnskabens Hjælp. Dødeligheden i almindelig Forstand ligger altsaa ikke i Synden, men i Menneskets materielle Deel, som opløses naar den legemlige Organisme ikke længere kan forsætte sin naturlige Virksomhed, medens Sjælen

eller Aanden gaaer over i en anden Tilstand. Hvis Døden laa i Synden, maatte vel Diævelen allerede for længe siden være død. Men da han fra Begyndelsen af ikke antages at have faaet en saadan legemlig Organisme som vi Jordbeboere, blev han ikke dødelig „fordi" han syndede, ja gjorde Oprør imod Gud, som det fortælles; og han er saa langt fra at være død, at han, ifølge Skriften, er paafærde overalt og deels „gaaer omkring som en brølende Løve, søgende hvem han kan opsluge" (1 Pet. 5, 8), deels betragtes som „denne Verdens Fyrste" (Joh. 12, 31; 14, 30; 16, 11. og fl. St.), der har langt større Magt over Verden end Gud, som ellers pleier at kaldes Verdens Styrer. Diævelen blev saaledes ikke dødelig fordi han syndede, syndede mest af Alle, og dette maa vel kunne bevise, at Døden, i Ordets sædvanlige Betydning, ikke er foranlediget ved eller fremgaaet af Synden, men at den har sin Aarsag og Grund i Kjødet eller Materien, ja er, som Opløsning af den kjødelige Organisme, uadskillelig derfra. Det er altsaa urigtigt naar Paulus siger: at Døden er kommen ind i Verden ved eet Menneske, og at „Døden saaledes trængte igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede alle". Mennesket havde, fra Begyndelsen af, ikke faaet nogen anden Udødelighed end den sjælelige eller aandelige, som det endnu eier. Adam og Eva havde, fra Begyndelsen af, materielle Legemer, og de maatte altsaa engang døe. Kunde man bevise, at de ikke vare skabte med materielle Legemer — det siges rigtignok udtrykkelig, at Adam blev dannet af Jordens Støv — og at deres Legemer først bleve materielle derved, at de syndede, saa kunde man vel ogsaa bevise, at Synden er den legemlige Døds Aarsag og Princip, i modsat Fald er denne Pauli Lære aldeles uholdbar, den er en reen Fantasi, som senere, ved Augustins Lære, kun bliver dreven til en vanvittig og ugudelig Yderlighed. Mennesket var fra Begyndelsen af skabt af Gud og sat paa denne Jord som et dødeligt Væsen, og det er aldeles urimeligt, at noget Menneske kunde gjøre et saadant Indgreb i Skabelsens Proces, at det, endogsaa blot ved en eneste Skrøbeligheds Synd, kunde forandre Menneskets Natur fra udødelig til

dødelig, naar Gud ikke havde skabt den dødelig; og var det legemlige Organ skabt dødeligt, kunde det ikke blive anderledes, saalænge det vedblev at være et legemligt Organ. Thi vel maa det indrømmes, at Syndens Modsætning: Renhed og Hellighed, eller en religiøs-sædelig Aand forhøier og forædler den blot fysiske Livskraft i den materielle Organisme; men den kan dog ikke forvandle Materien til Aand, og følgelig ikke frigjøre den materielle Organisme for Opløsning. Men det Smertefulde ved Opløsningen vil forsvinde eller formindskes i Forhold til som det materielle Organ er gjennemtrængt af de gode aandelige Kræfter og i Forhold til som det er blevet brugt i de Godes Tjeneste.

„Ugudelig" Lære er det, der tilskriver Gud en saadan Uretfærdighed som den: at „der ved den Enes Fald (Synd, Overtrædelse) kommer Død og Fordømmelse over alle Mennesker" (Rom. 5, 15. 18.). En saadan Betragtning maa ligefrem afvises som stridende imod den sædelige, den høiere aandelige Lovgivning, der ogsaa giver sig tilkjende i vort eget Indre, i vor egen Samvittighed. Thi vel kan En lide Ondt, ja, lide Døden for en Andens eller Andres Skyld, men Ingen kan blive dødelig eller fordømmes af den alvidende, retfærdige Dommer formedelst en Andens Brøde. At lære: at Gud saaledes overfører Død og Fordømmelse fra den Ene til den Anden, er ligefrem Gudlasten for ikke at sige Gudsbespottelse.

„Uhistorisk" er denne Lære, der saaledes lader Alle paa engang i lige Grad blive Gjenstand for Død og Fordømmelse „ved den Enes Fald"! Thi Skriften selv bevidner, at der i de følgende Slægter gaves Mænd som Abel, Henoch, Noach, Abraham, der, paa Grund af deres Fromhed og Retskaffenhed, ikke besandtes at være fordømmelige, men som tvertimod fandt Naade for Guds Øine (1 Moseb. 6, 8,). Men hertil tager Paulus intet Hensyn, efterat han først havde udspeculeret sit Syndesystem saaledes, at det kunde passe til hans Lære om „Retfærdiggjørelsen"; da den ene Lære ikke kunde undvære den anden.

Endelig er denne Lære i høieste Grad **„demoraliserende"** for Menneskeheden, har altid været det og vil, saalænge den beholdes, vise sig at være det. Det er demoraliserende og Gud uværdigt, at tænke sig og at lære Andre: at Mennesket, denne Guds ypperste Skabning, kan forandres saaledes i sit Væsen, at det ved et eneste Feiltrin, ved Overtrædelsen af et eneste Bud kan blive ondt og dødeligt, imedens det i Forveien var godt og udødeligt; siden det var Synden, som havde Døden til Følge. Paa denne Maade, ved denne Lære, berøves Mennesket Bevidstheden om og Tilliden til den Kraft til det Gode, som det virkelig besidder. Ethvert Menneske begynder (antages paa denne Maade at begynde) sin Tilværelse som et ondt Væsen, der paa Grund af Adams Synd er Gjenstand for Fordømmelse. Dette, at man gaaer ud fra det Onde, gaaer ud fra og begynder med Synden og Døden, istedetfor at gaae ud fra de gode Kræfter, Gud har nedlagt i Mennesket, dette, sige vi, er det ubeskrivelig Demoraliserende, ja Diaboliske i denne Lære.

Saaledes viser denne paulinske Lære sig at være et irrelegiøst Speculations- eller Fantasi-Product — „irrelegiøst" fordi det paa en urimelig og fantastisk Maade i et Slag **losriver Mennesket fra Gud** — efter al Sandsynlighed udtænkt eller udspeculeret til Fordeel for Læren om Retfærgjørelsen, hvis Beskaffenhed og Forhold til Christi Lære om Syndstilgivelse hos Gud vi ovenfor have paaviist. Vi troe ikke, at en uhildet Betragtning af Læren om „Retfærdiggjørelsen", som ogsaa er forkastelig (see ovenfor Side 36—39), vil bidrage til at støtte og opretholde Pauli Syndesystem, og Syndesystemet hører heller ikke til Christi Lære. Han lærer, som bekjendt, at Børnene ere uskyldige og at „Himmerigets Rige hører Saadanne til", **ligesom han ogsaa gaaer ud fra den Kraft til det Gode, som Mennesket har af Naturen,** gaaer ud fra, at det har Fornuft og Frihed (See Nr. 4 af Bemærkn. om den fortabte Søn, Side 48—49 ovenfor).

2. Det andet uholdbare Punkt i den paulinske Lære-

bygning, som vi her ville berøre, er den uretfærdige Vilkaarlighed, han tilskriver Gud i Rom. 9 Capitel, hvor han lader Gud elske Nogle, men hade Andre, samt overhovedet afgjøre Enhvers Skjæbne forud paa en aldeles vilkaarlig og uretfærdig Maade, uden at tage mindste Hensyn til et Menneskes Tænke- og Handlemaade, idet han gaaer ud fra, at Gud kan behandle Mennesket saa vilkaarligt og despotisk som det behager ham, **hvorved han stiller Gud selv — den retfærdige Verdensdommer — uden for al Retfærdighed.** Vel kan man nu sige, at de Exempler, han her henter fra det G. T. — „Jakob elskede jeg, men Esau hadede jeg", samt de Steder, hvor Gud siges at have forhærdet Pharaos Hjerte — kunne tjene ham til nogen Undskyldning. Men da han forresten fandt det rigtigt og hensigtsmæssigt, at sætte sig i Opposition til Moseloven og Jødedommen, saa skulde han, i sin Forkyndelse af Christendommen, ikke have holdt sig til saadanne Yderligheder som disse, eller bygget Noget derpaa. Men det gaaer Paulus paa en heelt besynderlig Maade, thi paa den ene Side opponerer han imod Moseloven og søger at emancipere sig fra Jødedommen, fra det Gamle, idet han forkynder, at „Alt er blevet Nyt"; men paa den anden Side beholder han det Værste af Jødedommen, af det Gamle, saasom Offertheorien, samt den Uretfærdighed eller Vilkaarlighed og de menneskelige Lidenskaber, som hist eller her i det G. T. tillægges Gud, og dette optager han som gode og solide Momenter i sin Lærebygning, og bygger saa videre derpaa! Dette Punkt i Pauli Lære er ligesaa uforeneligt ved Christi Lære om Gud, „den himmelske Fader", som det Foregaaende.

3. Fremdeles maa Læren om den Frelsesorden og det Forhold mellem Jøder og Hedninger, som findes udviklet i Rom. 11 Cap., henregnes til de paulinske Feiltagelser eller Fantasier. Han lærer her: at Gud vel ikke ganske har forskudt sit Folk, men at der dog kun er en lille Rest tilbage, medens „de Øvrige bleve forhærdede". Denne Forhærdelse, denne Forskydelse af de fleste Jøder skal nu have Hed-

ningernes Frelse til Hensigt; thi „ved deres (Jødernes) Fald er Saliggjørelsen kommen til Hedningerne, paa det Hine skulde vækkes til Nidkjærhed". Vel advarer nu Paulus Hedningerne, der ere at betragte som „vilde Oliekviste" indpodede paa den „hellige Rod" (Jødestammen) i Stedet for de af den afbrudte Grene, imod at hovmode sig over Jøderne, da ogsaa de (senere) „skulle indpodes, dersom de ikke blive ved i Vantroen; thi Gud er mægtig til atter at indpode dem i deres eget Træ", og nu følger Hovedresultatet (V. 25 og 26).: „Thi jeg vil ikke, Brødre, at I skulle være uvidende om denne Hemmelighed (paa det I ikke skulle mene Eder kloge), at Forhærdelse er kommen over en Deel af Israel, indtil Hedningernes Fylde er indgaaet; og saa skal det ganske Israel frelses; som skrevet er: fra Zion skal Befrieren komme og afvende Ugudelighed fra Jakob". Hele denne Udvikling beroer paa en radikal Misforstaaelse og indeholder en Række af Misforstaaelser. Thi **først** var det sikkert ikke en nødvendig Betingelse for Hedningernes Frelse, at en stor Deel af Jøderne skulde blive „forhærdet", det vil sige, skulde vægre sig ved at troe paa Christus. Thi da Jøderne paa Christi Tid stod i en saa levende og mangesidig Forbindelse med andre civiliserede Nationer, navnlig Romere og Grækere, vilde Kundskaben om den eneste sande Gud efterhaanden have udbredt sig fra Jøderne til andre Folk, selv om alle Jøder havde været enige om at troe paa Christus, navnlig naar denne Tro, rettere Antagen eller Anerkjendelse af ham som en sand Guds Tjener og Reformator af Jødedommen, havde dannet sig paa en sund og rigtig Maade. Men **dernæst** maa det fremhæves, at den saakaldte „Forhærdelse" nærmest havde sin Grund i, at Christus, saavel hans Væsen som hans Virksomhed, inden det varede ret længe, blev opfattet og fremstillet paa en aldeles urigtig Maade. Hvis dette ikke var skeet, vilde de fleste Jøder rimeligviis have antaget Jesus for det, han var i Virkeligheden, for en Profet og en Guds Tjener, kort sagt, for Jødedommens Reformator, og dette vilde have været saalangt fra at forhindre Udbredelsen af den sande Gudskundskab blandt Hedningerne, at det tvert-

imod vilde have bidraget dertil, naar blot det inderlig Religiøse, det ophøiede Sande og Naturlige i Christi Lære havde gjort sig gjældende og ikke var blevet fortrængt af dogmatiske Fantasier og Spidsfindigheder, som allerede i den apostoliske Tid begyndte at indsnige sig i den sande Religion og gjøre sig gjældende, navnlig ved Paulus. Det er altsaa ham selv, der fremfor Andre har foranlediget og er Skyld i den „Forhærdelse", han omtaler. Men at det ikke var nødvendigt, at Christendommen (Christi Person og Virksomhed) blev opfattet paa en saa urimelig, selvmodsigende og fantastisk Maade som den, Paulus opfattede den paa, kan enhver fornuftigt Tænkende sige sig selv. Saaledes maatte den sande Gudskundskab, Frelse og „Saliggjørelse" godt kunne komme til Hedningerne, uden at Jøderne bleve „forhærdede" som Paulus udtrykker det. Udtrykket „Forhærdelse" er desuden ingen rigtig Betegnelse selv af de Jøders religiøse Tilstand, som ikke antog eller anerkjendte Christus for det, han virkelig var; thi Grunden dertil var at søge deels i deres ubevægelige Fastholden ved Troen paa een Gud (hvilken Fastholden dog vist ikke fortjener at kaldes „Forhærdelse"), deels, som alt bemærket, i en urigtig Opfattelse af Christi Person og hans Virksomhed. Men ligesaalidt er „Forskydelse" et rigtigt Udtryk. Gud har aldrig „forskudt" Jøderne. Han forskyder Ingen, allermindst sit „Eiendoms-Folk". At Jøderne ere blevne straffede med Jerusalems Ødelæggelse osv. er en anden Sag. Det maa sikkert betragtes som en naturlig og retfærdig Følge af deres Synder, deres Tilbagegang i sand Religiøsitet og Gudsfrygt, alt for megen Fastholden ved det ydre Nationale og Higen efter verdslig Magt og Herlighed; og det skulde derfor vise dem, at den sande Fromhed, det sande og levende Gudsforhold var uafhængigt af alt Saadant og kunde bevares selv i en saa underordnet og fortrykt Stilling som den, Jøderne, i den følgende Tid, befandt sig i blandt de Christne. Ja, Sandheden af Jødernes Tro paa den eneste Gud er netop derved bleven end yderligere stadfæstet, da de nu have beholdt den i 1800 Aar efter Jødestatens Under-

gang, overalt hvor de have levet adspredte i de christne Lande. Der findes ikke i Verdenshistorien noget tilsvarende Exempel paa, at et Folk, i den Grad opløst som Nation og adspredt overalt, saaledes har bevaret sin religiøse Tro og sin eiendommelige Charakteer, medens Jøderne dog paa den anden Side til en vis Grad ere sammensmeltede med de Nationer, blandt hvilke de have levet, navnlig hvor de ere blevne menneskeligt behandlede.

Naar nu **Paulus** mener: at Frelsen vil komme igjen til Jøderne paa den Maade, at de, naar „Hedningernes Fylde er indgaaet" (til Frelsen, Saliggjørelsen), atter skulle optages, „indpodes i deres eget Træ" osv. — om hvilken „Hemmelighed, han ikke vil, at de romerske Jøder „skulle være uvidende" — saa er ogsaa dette en Misforstaaelse og Feiltagelse. **Resultatet vil, paa det Nærmeste, blive lige det modsatte.** Den af Kirken forvanskede og fordærvede Christendom har nu i 1800 Aar forsøgt Hvad den kunde udrette; den har nu snart udspilt sin Rolle; men „Hedningernes Fylde" (ɔ: den største Deel af Hedningerne) er ikke indgaaet", er ikke frelst; da kun en forholdsviis ringe Deel, kun omtrent $^1/_4$ Deel af Menneskeheden er bleven Christen af Navn, og da kun nogle Faa af disse saakaldte „Christne" i Virkeligheden ere Christne, i Virkeligheden ere blevne Christne efter Jesu Christi Exempel, i Virkeligheden have opnaaet, at staae i et fromt, ydmygt og inderligt Tillids-, Hengivenheds- og Kjærligheds-Forhold til Gud. Thi dette kunne de kun opnaae forsaavidt de **enten** ere komne **udover den kirkelige Christendom, eller** have stillet den saaledes i Baggrunden, at den ikke mere forstyrrer og ødelægger deres levende Gudsforhold ved dens mere eller mindre vanvittige og ugudelige dogmatiske Læresætninger og Bestemmelser. Hedningernes Fylde er altsaa **ikke** „gaaet ind", den er **ikke** bleven deelagtig i Frelsen og Saliggjørelsen, og den bliver det aldrig ved **Hjælp af den kirkelige Christendom.** Rigtignok vil Frelsen „komme fra Zion", men paa en anden Maade end Paulus tænker sig det; thi den vil komme paa den Maade, at den fra Zion udgaaende Tro paa den **eneste sande** Gud, ikke i tre

Personer, men som et eneste evigt og alfuldkomment, aandeligt Væsen, vil blive gjældende blandt Menneskene, saavel de „Christne" som Hedningerne. Saaledes vil Verden, *ved Hjælp af den fra al Udvorteshed rensede jødiske Tro paa Gud*, i det Væsentligste saaledes som Christus lærte den, opnaae Frelse og „Saliggjørelse", men ogsaa kun ved *den*. Denne Tro, i dens mest væsentlige Indhold, have Jøderne, som i Virkeligheden staae Christus nærmere end de saakaldte „Christne", bevaret i 1800 Aar efter Jødestatens Undergang. *Christi* Lære prædikes da ogsaa nu i flere jødiske Menigheder, ved Siden af Loven og Profeterne, uden at disse Menigheder eller deres Lærere finde nogensomhelst Grund eller Anledning til at gaae over til den falske kirkelige Christendom.

Men skjøndt Jøderne saaledes have bevaret Troen paa den eneste sande Gud, er dog sikkert denne Tro hos de Fleste af dem ikke saaledes som den burde være; thi Jøderne ere ogsaa kun ufuldkomne og skrøbelige Mennesker, og den religiøse Ligegyldighed eller Indifferentisme, som destoværre er bleven saa almindelig hos de Christne, som Jøderne leve iblandt, har ogsaa havt Indflydelse paa Jøderne og virket paa dem i samme Retning. Men naar deres Religion fremtræder med et nyt Liv, og en Inderlighed, hvormed den ogsaa tidligere er fremtraadt, uden dog dengang at blive almindelig herskende; naar den, sige vi, atter fremtræder og gjør sig gjældende blandt Jordens forskjellige Folkeslag paa den samme inderlige, eenfoldige og naturlige Maade som den blev fremstillet paa af Jødernes fromme Landsmand Jesus fra Nazareth, saa vil dette ikke kunne Andet end have den bedste, meest velgjørende Virkning ogsaa paa Jøderne; det vil blive en mægtig Spore til deres egen Aandeliggjørelse, til deres egen Frelse og Salighed. Og saaledes ville de mange Spaadomme hos Profeterne, som gaae i denne Retning, blive opfyldte, om ogsaa noget anderledes end de tænkte sig det. Saaledes vil ogsaa den af Paulus (Rom. 11, 26) anførte Forudsigelse af Jesaias 59, 20: „og der skal komme en Gjenløser *for* Zion, og *for* Jakobs Børn, som omvende sig

fra deres Overtrædelse, siger Herren" (thi det hedder virkelig „for" Zion, ikke „fra" Zion, saaledes som Paulus opfatter det) opfyldes. Dog kan denne Opfattelse ogsaa forsvares, naar man tænker sig den uundgaaeligt forestaaende Tilbagevendentil Troen paa den eneste sande Gud som udgaaende fra Jøderne, og som kommende i Stand derved, at man ligesom gaaer tilbage til den rigtigere Opfattelse og Fremstilling deraf, der i sin Tid blev given i Jødeland, i Jødernes egen Hovedstad, og af en Jøde. Der maa da ikke lægges for megen Vægt paa, at enkelte underordnede eller mindre væsentlige Ting, som dengang hørte med til Forkyndelsen af denne Religion (saasom Læren om en Diævel, om Helvede og evige Helvedsstraffe osv.) nu ikke mere findes nødvendige, da Troen paa een Gud, saaledes som den da blev fremstillet i sin Helhed, Inderlighed, Renhed og Eenfoldighed, heldigviis godt kan undvære slige Ting, der i Grunden ere saa langt fra at høre med til dens indre aandelige Væsen, at de i Grunden slet ikke harmonere dermed, og ere saaledes nærmest at betragte som Forestillinger, Datiden ikke kunde rive sig løs fra eller undvære, men som vare bestemte til at afskaffes, naar Menneskene først vare komne til den Indsigt, at disse Forestillinger ikke hørte med til Religionens sande Væsen eller til sande og værdige Forestillinger om Gud.

Saaledes vil Frelseren („Gjenløseren") eller Frelsen, den sande aandelige Frelse og „Saliggjørelse" komme baade „fra" Zion og „for" Zion, naar den gamle jødiske Religion og Tro paa den eneste sande Gud fremtræder i en ny og fornyet, fra enkelte mindre væsentlige Ting renset Skikkelse, og gjør sig gjældende blandt Jordens Folkeslag. Men dette er saa langt fra at kunne skee ved en almindelig Antagelse af den Christendom, som Paulus arbeidede paa at udbrede i Verden og hvorved han tænkte sig, at Hedningernes store Pluralitet vilde blive frelst, og saa Jøderne atter ved og gjennem de omvendte Hedninger — **at det aldrig nogensinde vil kunne skee, med mindre den for en stor Deel paa Pauli Lære byggede Christendom i dens væsentlige Bestanddele aldeles afskaffes.** Da, men

ogsaa først da, vil aandelig Frelse og Saliggjørelse kunne blive Menneskehedens Eiendom.

4. Endvidere hører 1 Cor. 15, 24—28 til de paulinske Misforstaaelser eller Fantasier. Dette mærkværdige Sted lyder saaledes:

„Derpaa" — nemlig efter „Christi Tilkommelse", som omtales i „i det foregaaende Vers — „kommer Enden, naar han har overantvordet Gud og Faderen Riget, naar han har tilintetgjort alt Fyrstendømme, og al Vælde og Magt. Thi ham bør det at regjere, „indtil han faaer lagt alle Fjender under sine Fødder. Den sidste „Fjende, som tilintetgjøres, er Døden. Han haver jo lagt alle Ting „under hans Fødder. Men naar han siger, at alle Ting ere ham „underlagte, da er det aabenbart, at det er ham undtagen, som haver „underlagt ham alle Ting. Men naar alle Ting ere blevne ham underlagte, da skal og Sønnen selv underlægge sig ham, som haver underlagt ham alle Ting, at Gud skal være Alt i Alle."

Det Mærkværdigste ved denne Betragtning er, at Gud, Verdensstyreren, kommer til at staae i et forskjelligt **enten** middelbart, **eller** umiddelbart Forhold til Verden i de forskjellige Verdensperioder. Først maa han vel, efter Pauli Mening, antages at regjere Verden selv, regjere den umiddelbart. Dernæst underlægger han Sønnen (den Søn, som imidlertid tænkes at være fremtraadt paa Verdens Skueplads) Alting efterhaanden i Løbet af et vist Tidsrum. Endelig „skal ogsaa Sønnen underlægge sig ham, ... at Gud skal være Alt i Alle". Hvorfor nu Gud saaledes til en vis Tid har underlagt Sønnen Alting siges ikke ligefrem eller bestemt. Men det tør vel antages at skee paa Grund af, at Sønnens Regimente var nødvendigt for en Tid, og dette vel nærmest fordi Gud selv ikke antages at kunne frelse Menneskene! Dette stemmer fuldkommen overeens med Pauli Lære om Forsoningen ved Christi Blod og Retfærdiggjørelsen ved Troen derpaa, da Gud selv ikke kunde udgyde sit Blod og døe for Menneskene. Naar saa Alting er Sønnen underlagt, det vil da vel nærmest sige, naar alle Mennesker, Jøder og Hedninger, ere blevne Christne, ere blevne gjennemtrængte af Christi Aand, saaledes, at man kan

sige: at Verden er bleven Christi Rige, saa overgiver Sønnen igjen Magten til Faderen, som nu „bliver Alt i Alle". Da det nu er meget langt fra, at Alting endnu er Sønnen underlagt, eftersom kun en forholdsviis ringe Deel af Menneskene paa denne Klode ere blevne Christne, og — hvad der er endnu værre — eftersom de, som kalde sig „Christne", i Virkeligheden ikke ere Christne, skjøndt der, ved Hjælp af den paulinsk-kirkelige Christendom, arbeides paa at gjøre dem det til — saa befinde vi os for Tiden i den Verdensperiode, hvor vi nærmest have med Sønnen at gjøre, medens Faderen er trængt tilbage, og dette passer godt til den kirkelige Christendom, navnlig den Lutherske, ifølge hvilken vi ikke skulle see eller vide af eller holde os til nogen anden Gud end denne Christus (See ovenfor Side 101—103), skjøndt det rigtignok, paa den anden Side, strider imod Kirkelæren. Thi ligesom denne Overgang af Magten fra den Ene til den Anden ikke paa nogen mulig Maade stemmer eller kan stemme overeens med fornuftige og christelige Begreber om Gud, saaledes kan den, strengt taget, heller ikke forenes med Kirkens Lære, der overalt fremstiller Gud som Verdensstyrer, hvortil ogsaa kommer, at ved denne Overgang af Magt fra Fader til Søn og Søn til Fader, komme Guddommens Personer til at staae i et saadant Forhold til hinanden, som ikke stemmer overeens med Kirkelæren, ligesom de ogsaa derved synes at blive mere løsrevne eller adskilte fra hinanden end den kirkelige Treenighedslære kan taale. Men det kunde nu endda være det Samme, naar der iøvrigt var noget Sandt og Fornuftigt i, at Gud saaledes til forskjellige Tider kan staae i et forskjelligt Forhold til Verden, mere eller mindre middelbart eller umiddelbart. Men det er det ikke. Gud underlægger ikke nogen anden Person eller noget andet Væsen i Tilværelsen „Alting"; thi at han bruger andre Væsener (Menneskene, navnlig de bedste og mest udmærkede blandt dem), som Redskaber for at udføre sine Raad og Bestemmelser, og for at samvirke med sig til Menneskehedens Bedste, — det er noget heelt Andet. Hele denne Theori kan kun betragtes som en pau-

linsk Fantasi, bygget paa hans overordentlige Begeistring for „Mennesket Jesus Christus“, som han hæver op i de guddommelige Regioner, dog uden at gjøre ham til Gud, og som han lader deeltage i Verdensregjeringen, ja endogsaa i et vist Tidsrum regjere Verden istedetfor Gud selv, der dog igjen kommer til Roret, naar Sønnen har faaet Bugt med alle de onde Verdensmagter, selv Døden! Det Hele er virkelig en meget original, ægte paulinsk Betragtning.

5. Til den mærkværdige paulinske Ideekreds høre ogsaa de Forestillinger, han har om Christus inden han var til som Menneske paa Jorden. Dette sees navnlig af 1 Cor. 10, Cap. 1—4, hvor det hedder:

„Jeg vil ikke I skulle være uvidende om, Brødre, at vore Fædre „vare alle under Skyen, og at de alle gik igjennem Havet og bleve „alle døbte til Moses i Skyen og i Havet, og de aade alle den samme „aandelige Mad, og de drak alle den samme aandelige Drik; „thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem; „men Klippen var Christus“.

Dette er et af de Steder hos Paulus, som give en god Oplysning baade om hans Fantasirigdom og tillige den Ugenerthed, hvormed han tager rabbinske Spekulationer til Indtægt, og uden videre anvender dem som christelige Sandheder i sine Breve til nylig stiftede christne Menigheder blandt Hedninger. Her sigtes til de vidunderlige, mirakuløse Ting, som berettes om Jødernes Tog udaf Ægypten og gjennem Ørkenen. Ved de Ord: „under Skyen“, d. e. under dens Anførsel, sigtes der til 2 Mosebog. 13, 21: „Og Herren gik for dem om Dagen i en Skystøtte, at lede dem paa Veien, og om Natten i en Ildstøtte, at lyse for dem: at de kunde vandre Dag og Nat“. Deres Gang igjennem Havet fortælles i 2 Moseb. 14 Cap. Med „den aandelige Mad“ menes det himmelske Brød, Manna, som siges at være regnet ned fra Himmelen; det laa om Morgenen „som Rimfrost, paa Jorden“, 2 Moseb. 16. Cap. v. 13. flg. Med „den aandelige Drik“

menes det af Moses paa en vidunderlig Maade (d. e. ved at slaae paa Klippen) frembragte Vand (2. Moseb. 17, 1—6 og 4 Moseb. 26, 2—11). At Klippen siges at have „fulgt dem" har man paa flere Maader søgt at forklare, men skal vel hovedsagelig kun betegne, at de overalt fik Vand i Ørkenen, naar de trængte dertil. At de dog ikke stadig, det vil sige hver Dag, have havt Vand, synes at fremgaae deraf, at de klagede over Mangel paa Vand. Naar det nu hedder, at Klippen, den Klippe, som gav Vandet fra sig, var Christus, saa har man søgt at forklare dette paa flere Maader, som dog ikke stemme overeens med de aldeles bestemte og tydelige Ord: „Men Klippen var Christus", og dette viser saaledes, at baade de Kirkefædre og andre lærde Fortolkere, der have søgt at tydeliggjøre Stedets Mening, have været i Forlegenhed dermed og ikke rigtig seet sig i Stand til, ligefrem at gaae ind paa den paulinske Forestilling. Men den skulde jo dog beholdes og forklares, thi det var en apostolisk Forestilling, en apostolisk Lære. Men denne Forestilling er ligefrem hentet fra saadanne jødiske Lærde i den nærmeste forchristelige Tid, som havde ophøiet Jødernes forventede Messias til et overjordlsk Væsen, og som altsaa blandt Andet henførte til ham de vidunderlige Ting, som skete i Ørkenen, og saa anvender nu Paulus dette paa Christus da han endelig var fremtraadt, og det harmonerede ogsaa godt med andre paulinske Ideer. Den gamle Forfatter, der har skrevet Mosebøgerne, veed Intet om at nogen Anden end „Herren", „den Høieste", den eneste sande Gud, har gjort de Undergjerninger, som skete paa Israeliternes Tog gjennem Ørkenen eller til andre Tider. Men det tager Paulus intet Hensyn til; han holder sig til de senere rabbinske Forestillinger, som tiltalte ham mere end den eenfoldige Tro paa Gud, der henfører alt Saadant til Gud alene. Ogsaa den bekjendte, med Christus samtidige jødiske Filosof Philo i Alexandrien seer „Viisdommen" (sofia) og „Ordet" (logos) i denne Klippe. Det er nu ikke lidet mærkværdigt, at Paulus, der ikke engang betragter Christus som

Gud*), ikke destomindre lader ham optræde her som en mirakelgjørende Guddom ved Siden af Gud selv eller i hans Sted, som om han trængte til en anden usynlig Medhjælper for at kunne beskytte sit Folk. At Christus optræder saaledes mange Aarhundreder før han kom til Verden, ville vi ikke tale om, det er kun Bagateller og stemmer desuden overeens med, at Paulus tillægger Christus en Art Præexistents**). Mere mærkværdigt er det, at han ikke ogsaa lader Christus være Skyen eller Skystøtten, Ildstøtten osv. Maaskee har det generet ham, at lade Christus ogsaa være „Skystøtten" og „Ildstøtten", da det siges ligefrem, at „Herren (selv) gik for dem om Dagen i en Skystøtte, og om Natten i en Ildstøtte". Han maatte derfor nøies med at lade Christus være Klippen, være den Vandbeholder, som siges at have „fulgt" Jøderne gjennem Ørkenen, og hvorom der hos de Lærde findes den interessante Oplysning: at den „var kugleformig og væltede sig (rullede), og fulgte (saaledes) med Jøderne paa deres Reiser"!

Er der nu nogen christelig Forstand, for ikke at sige christelig Fromhed, i saadanne Forestillinger? Og hvorlænge skulle de saakaldte „Christne", der dog vel skulde høre med til tænkende Fornuftvæsener, vedblive at troe paa saadanne Fantasier eller, med andre Ord, vedblive at betragte Sligt som noget Andet end Fantasi? Det er meget sørgeligt at tænke sig, hvad man dog næsten er nødt til at tænke sig: at i det Mindste en Deel af de lærde Theologer og Geistlige maae indsee det Uholdbare og Urimelige i en saadan Lære; men at de dog paa den anden Side ikke have saamegen Sandhedskjærlighed, at de finde dem foranledigede til at udtale det, men lade som om der er Intet iveien, endsige at de af saadanne fantastiske Steder tage Anledning til at undersøge den Mands Lære i det Hele taget,

---

*) See mit Skrift om „Johannes — Evangeliet" Kjøbenh. 1863. Side 370—371.

**) See samme Skrift, Side 368—370.

som kan producere slige Ting, forat see, om der muligen skulde findes flere lignende uholdbare, fantastiske Anskuelser hos den samme Forfatter, da saadanne Ting sjelden pleie at være eneſtaaende.

6. Fremdeles hører 1. Cor. 15, 12—22 til de mærkelige Steder hos Paulus, skjøndt det jo rigtignok hænger nøie sammen med hele hans Opfattelse af Christi Person og Virksomhed, navnlig af hans Forhold til og Indvirkning paa Menneskene. Det er et Sted, som paa engang viser, hvorledes Paulus kan udgive løse Ideer og Fantasier, som ikke have nogen Rod eller Grund i Virkeligheden, for Sandhed, og hvorledes han, ved saadanne Leiligheder, anvender sin logiske og dialektiske Færdighed, forat fremstille Sagen paa en vis videnskabelig Maade, hvorfor han da ogsaa af mange kirkelige Theologer er bleven betragtet som den første videnskabelige Theolog eller theologiske Videnskabsmænd. Stedet lyder saaledes:

„Men naar da Christus prædikes at være opstanden fra de Døde, „hvorledes sige da Nogle iblandt Eder, at der ikke er Dødes Op„standelse? Men dersom der ikke er Dødes Opstandelse, da er ikke „heller Christus opstanden. Men er Christus ikke opstanden, da er vor „Prædiken jo forgjæves, saa er og Eders Tro forgjæves. Vi blive „da og fundne som falske Vidner om Gud, idet vi have vidnet om „Gud (rigtigere: imod Gud), at han opreiste Christum, hvilken han „ikke haver opreist, dersom nemlig de Døde ikke opreises. Thi der„som de Døde ikke opstaae, da er Christus heller ikke opstanden. Men „dersom Christus ikke er opstanden, da er Eders Tro forfængelig; „saa ere I endnu i Eders Synder; saa ere og de fortabte (?), som „ere hensovede i Christo. Haabe vi alene paa Christum i dette Liv, „da ere vi de elendigste af alle Mennesker. Men nu er Christus „opstanden fra de Døde, og er bleven de Hensovedes Førstegrøde. „Thi efterdi Døden kom ved et Menneske (?), er og de Dødes Op„standelse kommen ved et Menneske (?). Thi ligesom Alle døe i „Adam (?), saa skulle og Alle levendegjøres i Christo".

Da det vilde blive for vidtløftigt, at gaae hele dette Stykke nøiagtig igjennem og fremhæve alle de Indvendinger, der kunne gjøres derimod, skulle vi nøies med, at ledsage det med to eller

tre Bemærkninger, der, saavidt vi troe, maae være tilstrækkelige til at godtgjøre det Uholdbare i Pauli Beviisførelse.

Det maa da først bemærkes: at Christi Opstandelse, som Noget, der i fysisk Henseende kun vedkom ham selv, ingen Indflydelse har havt eller kan have paa Menneskenaturen i Almindelighed, allermindst en saadan Indflydelse, som gjorde den udødelig, gjorde den skikket til at gaae over i en anden Tilstand, uden at den var det i Forveien. Det var kun Christi Legeme, der døde, og altsaa kun Christi Legeme, der opstod. Hvorledes kunde nu Christi Legeme staae i et saadant Forhold til andre Menneskers Legemer, at det kunde forandre deres fysiske Beskaffenhed og gjøre dem modtagelige for Opstandelse og Udødelighed, uden at de vare det iforveien? Eller hvorledes skulde denne i Forhold til andre Mennesker ydre Begivenhed kunne forandre Menneskenaturen saaledes, at den derved modtog (fik ind i sig) et Udødelighedsprincip, som den ikke havde i Forveien? Vi frygte ikke for, at noget Menneske med sund Forstand, som ved Siden deraf har en Smule Begreb om Menneskenaturen, skulde være tilbøieligt til at gaae ind paa eller finde nogen Rimelighed i, at Menneskenaturen i sit inderste Væsen saaledes kan forandres ved noget udenfra Kommende, eller at et enkelt Menneske, selv om det var tænkeligt, at det havde faaet en anden og høiere Natur end andre Mennesker, saaledes skulde kunne forandre de andre Menneskers Natur, navnlig naar en saadan Person ikke havde efterladt sig Afkom i Menneskeslægten. Men vi kunne da ogsaa see, hvorpaa denne Mening grunder sig hos Paulus. Den grunder sig paa den aldeles vilkaarlige, umotiverede, ufornuftige og imod Historien stridende Grundlære: at ligesom Adam paa den ene Side har bragt Synd og Død over Menneskene eller ind i Menneskeslægten, saaledes har Christus paa den anden Side bragt Liv og Opstandelse ind i Menneskeheden. At Christus ikke har formaaet at bringe det Modsatte af Synd, at udrydde Synden, veed man baade af Historien og af Pauli egen Beklagelse i Rom. 7. Cap., og dette var dog aldeles nødvendigt for at Pauli Slutning kunde

have nogen Gyldighed; thi naar Døden blev indført i Verden i og ved Synden, saa var det jo nødvendigt at ophæve og tilintetgjøre Synden, Dødens Princip og Aarsag, naar Liv og Udødelighed skulde sættes i Dødens Sted. Da nu dette ikke er skeet, og da Synden efter Christus synes at have ligesaa megen Magt i Verden som før Christus, ere vi, ved at udgaae fra den paulinske Theori, berettigede til at gjøre den Slutning: at der ikke gives nogen Udødelighed; thi var den ikke før, saa er den ikke kommen ved Christus. Dette er et interessant Beviis paa, hvad saadanne Vilkaarligheder og Fantasier som de paulinske kunne føre til. Dette er nu rigtignok ikke vor Mening, thi, Gud være lovet! Udødeligheden er rigtignok bygget paa en bredere og sikkrere Grundvold end et eneste Menneskes Opstandelse eller Gjenopvækkelse til Livet, selv om en saadan har fundet Sted.

Men Paulus har end yderligere bidraget til, at den Slutning, han gjør paa dette Sted, fra Christi Opstandelse til andre Menneskers Opstandelse, er aldeles intetsigende. Han har nemlig fremstillet Christi Væsen saaledes, at efter hans Anskuelse og Lære derom saae vi ligefrem ud, at Christus, ifølge sin Natur, maatte opstaae fra de Døde, uden at det i mindste Maade kunde bevise Menneskenes Opstandelse i Almindelighed, eller maaskee rettere, uden at de andre Mennesker, med deres fra Christus saa vidt forskjellige Natur, kunde have noget Haab derom. Den Tankegang hos Paulus, hvoraf dette maa udledes, er følgende: Det første Menneske, Adam, var, som det „jordiske“ Menneske, underkastet Synd og Død; og saaledes ogsaa alle hans Efterkommere, „fordi de syndede alle“; det andet Menneske, Christus, som det aandelige, „himmelske“ Menneske, „Herren af Himmelen“ (1 Cor. 15, 47. 48.), var derimod et Menneske uden Synd (2 Cor. 5, 21.). Dette er, ifølge Paulus, en aldeles væsentlig Egenskab ved Christi høiere menneskelige Natur; thi da det just var Synden, som havde Dødens Princip i sig, saa medførte Syndfrihed ogsaa Frihed for Død. Christus var saaledes, ifølge Pauli Opfattelse af hans Væsen,

efter sin høiere menneskelige, syndløse Natur, ikke underkastet Dødens Magt; han skulde følgelig, som fri for Synd, egentlig ikke have døet, og skjøndt han, for Andres Skyld, underkastede sig Døden, uden selv at behøve at døe, saa kunde dog den Død, han saaledes underkastede sig, ikke beholde ham i sin Magt, med andre Ord: ifølge sin høiere og renere, syndløse Menneskenatur maatte Christus opstaae fra de Døde, da han ikke havde Dødens eller Dødelighedens Princip i sig som andre Mennesker. Men nu kan man ikke overføre dette paa andre Mennesker, som i og ved Synden have Dødens Princip i sig, og sige: siden Christus er opstanden, maae ogsaa andre Mennesker opstaae, eller, for ikke at gjøre Slutningen for streng: Christus er opstanden fra de Døde, dette beviser, at ogsaa andre Mennesker kunne opstaae, og at altsaa de, som nægte Opstandelsen og sige, at den ikke gives, have Uret. Det er nemlig aabenbart, at en saadan Slutning ikke kan gjøres, paa Grund af den store Forskjel i Væsen, som, ifølge Pauli Lære, findes mellem Christus og andre Mennesker, nemlig: Syndløsheden med Livet eller Frihed for Døden, og Syndigheden med Dødens Princip i sig. Den eneste Udvei eller Vending, som endnu kunde tænkes mulig, er at sige: at Christus ved sin Aand, sin aandelige Indvirkning paa Menneskene skulde gjøre dem frie for Synd, syndløse, saaledes som han selv var, og derved meddele dem Udødelighedens Princip, saa at de nødvendigviis maatte opstaae fra de Døde ligesom han selv. Men deels findes der ikke det ringeste Spor af en saadan Tankegang paa dette Sted, deels kan man af Rom. 7 Cap. og flere Steder see, at Paulus har været meget langt fra den Tanke, at vi syndige Mennesker nogensinde kunne blive syndløse paa denne Jord. Hans Slutning fra Christi Opstandelse til andre Menneskers Opstandelse bliver saaledes fuldstændig intetsigende, idet han paa den ene Side fremstiller Christus, Christi menneskelige Natur, som syndfrie, og paa den anden Side ikke blot fremstiller Synd og Død som uadskillelige, fremstiller Synden som Dødens Princip, men ogsaa med megen Styrke fremhæver:

at Menneskene, endogsaa efter at være blevne Christne, ere „kjødelige, solgte under Synden"; klager over den „Lov i sine Lemmer, som tager ham fangen under Syndens Lov", og udraaber tilsidst: „Jeg elendige Menneske! Hvo skal frie mig fra dette Dødsens Legeme?" (Rom. 7. 14. 23. 24.).

Det ligger da ogsaa i selve Sagens Natur, at Tanken om en saadan Forandring af Menneskenaturen i denne Tilstand er og maa være uholdbar, og at Menneskenaturen ikke kan forandres ved det, som En af Menneskeslægten gjennemgaaer, ikke kan forandres ved hans Skjæbne, selv om han var den Fortrinligste af Slægten. Men allermindst kunne der gjøres gyldige Slutninger fra ham til andre Mennesker, naar hans Natur fra Begyndelsen af var væsentlig forskjellig fra deres. Dersom Menneskenaturen, fra Begyndelsen af, er saaledes indrettet af Gud, at Menneskene kunne opstaae til et andet Liv, rettere sagt, vedblive at leve eller være til med Bevidsthed, efter at have forladt denne Tilværelse, saa ville de gjøre det, saa maae de gjøre det, hvad enten Christus „er opstanden fra de Døde" eller ikke. **Sjælens Udødelighed ligger i dens egen Natur og Væsen, ikke i nogen udenfra kommende Indvirkning.** En anden Sag er, at Mennesket, ved Hjælp af en udenfra kommende Indvirkning, som er aandeliggjørende, som hæver Menneskets Aand, samt ved den rette Brug af sine Evner og Kræfter, kan gjøre Meget til, hvorledes denne Udødelighed skal blive. Men Menneskenaturen kan, i denne Tilstand, ikke ved nogensomhelst Indvirkning undergaae en saadan Væsensforandring som: fra dødelig at blive udødelig eller omvendt. **Den har fra Begyndelsen af en Spire i sig til Alt, hvad den kan blive, og det kommer kun an paa at nære og pleie denne Spire, denne Evne til det Gode, til Udødelighed og til Lighed med Gud paa den rette Maade, saa at den kan trives og voxe og Mennesket derved naae sin Bestemmelse.**

Vi skulle endnu kun tilføie den historiske Bemærkning: at Udødelighedshaabet og Læren om Udødeligheden existerede længe

før Christi Fremtræden og Opstandelse fra de Døde, hvilket tydeligt nok fremgaaer af flere Skrifter fra den forchristelige Tid, navnlig det bekjendte Sted Dan. 12, 2. 3., der ligefrem lærer Legemets Opstandelse (medens Viisdommens Bog kun taler om Sjælens fortsatte Tilværelse), samt 2 Makkab. 7, 7. 9. 11. 14. 23. 29. 36. samt flere Skrifter fra Tiden mellem Exilet og Christus, ligesom ogsaa det talrigste Parti hos Jøderne, Farisæerne, troede paa Udødeligheden.

Disse Bemærkninger ville, som vi haabe, være tilstrækkelige til at bevise, at det, Paulus udleder af Christi Opstandelse med Hensyn til Menneskenes Opstandelse eller Udødelighed, ingen Beviiskraft har, men at det kun er en Fantasi, som staaer i Forbindelse med og tildeels bygges paa de andre Fantasier, der ere væsentlig medhenhørende til det paulinske Lærebegreb.

7. Endvidere hører Forestillingen om Christi Gjenkomst endnu i Apostlenes Levetid til disse mærkværdige Forestillinger. Denne Forestilling er nu vel i og for sig ikke eiendommelig for Paulus, thi den findes ogsaa i Evangelierne osv.; men den fremtræder dog paa en eiendommelig Maade hos ham. Vi skulle blot anføre de herhenhørende Steder, der ere tydelige nok.

1 Cor. 15, 51—54:

„See, jeg siger Eder en Hemmelighed: vi skulle vel ikke alle „hensove, men vi skulle alle forandres; i en Hast, i et Dieblik, ved „den sidste Basune; thi Basunen skal lyde, og de Døde skulle opstaae „uforkrænkelige, og vi skulle forandres. Thi det bør dette Forkrænke„lige at iføres Uforkrænkelighed, og dette Dødelige at iføres Udøde„lighed. Men naar dette Forkrænkelige er iført Uforkrænkelighed, og „dette Dødelige er iført Udødelighed, da opfyldes det Ord, som skrevet „er: Døden er opslugt formedelst Seier“.*)

2 Cor. 5, 1—4.:

„Thi vi vide, at dersom vort jordiske Huus, denne Hytte nedbry„des, have vi en Bygning af Gud, et Huus, som ikke er gjort med

*) Vel rigtigere: „i Seier“ (ɔ: af Seier), hvilket forresten er en Misforstaaelse af det tilsigtede Sted (Jesaias 25, 8.), hvor det hedder: „Han skal opsluge Døden for evigt“.

„Hænder, evigt i Himlene. Thi i dette sukke vi, længselsfulde efter „at overklædes med vor himmelske Bolig; dog saa, at vi maae findes „iklædte, ikke nøgne. Thi saalænge vi ere i denne Hytte, sukke vi „besværede, efterdi vi ikke ville afklædes, men overklædes, „at det Dødelige kunde blive opslugt af Livet".

1 Thess. 4, 15. 16. 17.:

„Thi dette sige vi Eder som Herrens Ord, at vi, som leve, som „overblive til Herrens Tilkommelse, vi skulle ikke komme forud for de „Hensovede. Thi Herren selv skal komme ned af Himmelen med et „Anskrig, med Over-Engels Røst, og med Guds Basune, og de Døde „i Christo skulle opstaae først; derefter skulle vi, som leve, som over- „blive, rykkes tilligemed dem hen i Skyerne, til at møde Herren i „Luften; og saaledes skulle vi altid være med ham".

Vi have anført disse Steder, saaledes som de findes i det N. T., navnlig for deres Skyld, som ikke have det N. T. ved Haanden eller erindre Stederne som de ere; thi disse Steder bi- drage unægtelig meget til at vise

a) Apostelens Fantasirigdom.

b) Hans Ugenerthed i at udgive det for Sandhed og udtale det med Sikkerhed, som intet Menneske kunde eller kan vide Noget om. Thi skjøndt vi hverken nøiagtigt eller med nogen Bestemthed kunne vide, hvorledes Overgangen til det andet Liv vil blive, kunne vi dog vel nok sige saa Meget, at det ikke vil gaae saaledes til som Paulus antager, ligesom man ogsaa allerede for en lang Tid siden har faaet at vide, at Christus ikke kom tilbage i Apostlenes Levetid, skjøndt dette forudsiges paa saa mange Steder i det N. T., ja er endnu ikke kommen tilbage efter 1800 Aar. Denne Kjends- gjerning, sammenholdt med de Steder i det N. T., som forudsige Christi snarlige Gjenkomst til Dommen, er vel et af de stærkeste men tillige rædsomste Beviser for, i hvor høi en Grad det er lykkedes Kirken at oversmøre og indsmøre sine Børns Øine saa- ledes med den kirkelige Overtroes Løgne- og Sikkerheds-Salve, at de ikke have kunnet see, ja, endnu ikke kunne og ikke ville see de soleklareste Ting, selv om det er næsten umuligt at undgaae

at see dem. Thi tiltrods for, at disse Forudsigelser nu i 1800 Aar have viist sig at være en tom Fantasi, hverken Mere eller Mindre, troer man dog endnu paa, „at den ganske Skrift (og da navnlig det N. T.) er indblæst af Gud", og at Alt, som staaer deri, er Sandhed; og de Lærere, som skulle lede Folk paa Sandhedens Vei, forsømme da heller ikke at gjøre hvad der staaer i deres Magt for at vedligeholde denne Tro!

8. Vi skulle endnu med et Par Ord omtale Pauli Lære om „den nye Skabning", som en af de mest omsattende, radikale og farlige eller fordærvelige paulinske Fantasier. Saaledes siger han (2 Cor. 5, 17.): „Saaat dersom Nogen er i Christo, da er han en ny Skabning: det Gamle er forbiganget, see, Alt er blevet Nyt" (hermed kan sammenlignes Gal. 6, 15 ofv). Denne Lære om „den nye Skabning" kunde nu i Grunden, aandeligt taget, være en smuk Idee, en skjøn og ophøiet Tanke, naar den blot var noget Andet end tom Indbildning. Men det er den, desværre, ikke. Denne paulinske Lære bygges nemlig aabenbart paa den falske Lære om Retfærdiggjørelsen, som ovenfor er omtalt. Men der gives vel neppe nogen Lære, der er saa uskikket til at gjenføde Menneskene som Læren om Retfærdiggjørelsen, hvorimod den synes fortrinlig skikket til at vedligeholde den gamle Suurdeig og at forhindre, at Menneskene nogensinde kunne gjenfødes. Dette er let at bevise af Kirkens Historie. Menneskene (de „Christne") ere endnu i det Væsentlige de samme som de vare dengang; de ere ligesaa uigjenfødte, som de nogensinde have været, og de ville aldrig blive anderledes saalænge man holder fast paa den Løgne-Christendom, som er kommen istedetfor Christi eenfoldige, sande og saliggjørende Lære. Ved den paulinske Christendom blive Menneskene i al Evighed ikke en „ny Skabning". Han selv, den gode Apostel, synes ikke engang at være bleven „ny Skabning"; thi var han bleven det, hvor kunde han da klage saa bitterlig som han gjør i Rom. 7. over Syndens Magt og „Syndens Lov i sine Lemmer"?

Paulus har i det Hele taget misforstaaet, **deels Christi**

Person og dens Forhold til Gud og Mennesker, **deels Christi Hensigt.** Han antager Christendommen for **en ny Lære,** en **ny Frelses- eller Saligheds-Orden** og kalder den: „sofian theu en mysterio“, „Guds Viisdom, den hemmelighedsfulde“ (1 Cor., 2, 7.). Dette er en **reen Misforstaaelse.** Læren om „Faderen i Himlene“ eller „den himmelske Fader“ er hverken ny og heller ikke noget „Mysterium“, men **en Lære, som ethvert Barn kan fatte.** Derfor kan Christus ogsaa takke Faderen for, at han aabenbarede denne **eenfoldige,** og **naturlige, barnlige Religion** og **Gudserkjendelse for de Umyndige,** medens han skjulte den for de Vise og Forstandige (Matth. 11, 25), som ikke kunde tilfredsstilles ved det Naturlige og Eenfoldige, men vilde have det paa en heelt anden, mere forkonstlet og unaturlig Maade. Iblandt disse „Vise og Forstandige“ kommer nu rigtignok Paulus selv til at staae, skjøndt han bilder sig ind at være det Modsatte (1 Cor. 1, 19 og følg.). Paulus kan nemlig aldeles ikke forstaae den eenfoldige, barnlige Christendom, **Christi Christendom,** hvortil Meningen i Matth. 11, 28—30 **ganske naturlig** sigter. Thi naar Christend. opfattes paa hiin eenfoldige Maade, giver den „de Besværede Hvile“ og Fred og Glæde; Menneskene ville i denne eenfoldige, barnlige Religion finde „Hvile for deres Sjæle“, Christi „Aag“ bliver „behageligt“ og hans „Byrde let“. Og dette vil ikke kunne skee i samme Grad ved nogensomhelst anden Opfattelse af Religionen. Naar den opfattes paa den forkonslede Maade (Syndstilgivelsen ved Christi Død, Forsoningen), faaer det Hele en anden Charakteer i Menneskets Indre, og selv om der tilveiebringes en vis Fred og Hvile, saa maa den dog være af en anden Art end den Fred, den Hvile, og den Glæde, som tilveiebringes ved det naturlige, barnlige Gudsforhold, og den kan, paa Grund af de unaturlige og uværdige Forestillinger om Gud, som ligge til Grund for den, umulig blive saa saliggjørende som den aandelige „Hvile“, Fred og Glæde, **som bygges paa det barnlige, fromme Gudsforhold,** der

netop var **Grundtanken i Jesu Christi Christendom eller Religion** og hvorom han taler paa flere Steder, navnlig i Parablen om den fortabte Søn.

9. Men endelig findes der Steder hos Paulus, som ogsaa ere ligefrem uchristelige naar Talen er om Forholdet til andre Mennesker, og som afgive et nyt Beviis for: at Paulus heller ikke i denne Retning har forstaaet Christus, men prædiker en Christi Lære modsat Christendom. Saaledes f. Ex. 1 Cor. 16, 22: „Dersom Nogen ikke elsker den Herre Jesum Christum, han være en Forbandelse!" Dette kan en Christen, bør en Christen ikke sige, thi det er aldeles ikke overeensstemmende med Christi Aand. Det er ikke Alle givet, at elske den Herre Jesum Christum. De kunne maaskee finde noget Anstødeligt ved hans jordiske Fremtræden, navnlig saaledes som den fremstilles paa visse Steder i det N. T.; de kunne maaskee finde, at han var fremtraadt anderledes end de ventede, at Messias skulde fremtræde, osv., saaledes som Tilfældet var med mange Jøder. Naar Paulus selv siger: „Kjærligheden fordrager Alt", hvilket aabenbart er mere overeensstemmende med Christi Aand (cfr. Gal. 5, 22.), saa kan dette ikke forenes med, at En, som Christen, har Lov til at forbande Enhver, som ikke elsker eller ikke kan elske Christum. Saa skulde da Paulus selv have været forbandet, da han forfulgte Christi Tilhængere. Og dog blev han ikke „en Forbandelse", men han blev tvertimod benaadet, thi han synes at have gjort det af religiøs Iver. Af samme Grund kunde muligen ogsaa en Anden „ikke elske" Christum, **navnlig naar Christus bruges til at fortrænge Gud eller stille ham i Baggrunden**, og hvorfor skulde han da „være en Forbandelse"?

Saaledes bliver dette Sted, ret betragtet og vurderet, et slaaende Beviis paa, hvorvidt Paulus kan gaae i sine Yderligheder, der undertiden endogsaa blive aldeles uchristelige. Man sammenligne dette Sted f. Ex. med de Ord: „Fader forlad dem! thi de vide ikke hvad de gjøre". Her var Talen om dem, der korsfæstede Christus, og dog, skjøndt det at kors-

fæste ham sikkert var en større Synd end, „ikke at elske“ ham, forbander han dem ikke, men beder Faderen at tilgive dem. Det synes at være gaaet heelt underlig til med Paulus. Han beklager Jødernes Mangel paa sand Gudskundskab. „Jeg giver dem det Vidnesbyrd, at de have Nidkjærheden for Gud, men ikke med Kundskab“ (Rom. 10, 2.). Men dette passer just paa ham selv; thi det er aabenbart, at han „har Nidkjærheden for Gud“ og ikke mindre for Christus; men ligesaa aabenbart er det, ligesaa tydelig fremgaaer det af hans Lære om Synden, Retfærdiggjørelsen, osv., at hans Iver for Guds Sag ikke er ledsaget af den sande Kundskab om Gud, „ikke er med Kundskab“.

Et andet Beviis for at Christus ikke tænkte eller talede saaledes, findes i Matth. 12, 32: „Og hvo, som taler Noget imod Menneskens Søn, det skal forlades ham“ (den nærmere Forklaring og Anvendelse af Stedet, findes i mit Skrift om Joh. Evang. Side 117). Det er nu aabenbart, at „ikke at elske“ er mindre end at „tale imod“ En, og dog siger Christus, at det Sidste skal forlades, medens Paulus siger: at den, som ikke gjør det Første, at den, „som ikke elsker den Herre Jesum Christum, skal være en Forbandelse“. Saa stor er altsaa Modsætningen mellem Christus og Paulus ogsaa i dette Stykke, mellem Christi Aand og Pauli Aand. Efter Christi Lære skal Alt tilgives Menneskene undtagen „Bespottelse mod Aanden“, Guds Aand og Kraft, hvor disse viste sig paa en tydelig Maade, da dette viser en saa høi Grad af Forhærdelse; selv det, at „tale imod Menneskens Søn“ Messias, skal forlades, og Christus beder Faderen om at forlade dem, der korsfæstede ham. Paulus derimod siger: at „Enhver, som ikke elsker den Herre Jesum Christum, skal være en Forbandelse“, med andre Ord: Paulus bliver en saa rasende Christen, at han gaaer udover al Christendom og bliver i allerhøieste Grad uchristelig. Og dette er, vel at mærke, ikke det eneste Sted, hvor en saadan „Forbandelse“ forekommer hos Paulus. Af Galaterbrevet kan man see, at han har anvendt saadanne „Forbandelser“ ved flere Leiligheder, og, som det synes, ikke

sparet paa dem; thi her bliver Forbandelsen over dem, „der prædike Eder (Galaterne) Evangelium anderledes end vi have prædiket Eder det", endogsaa gjentaget (Gal. 1, 8. 9.). Og saa er Pauli Lære ovenikjøbet en falsk Lære, og hans „Evangelium" et aldeles missforstaaet og forfalsket Evangelium! Kan Noget være mere rædsomt, mere sønderknusende for en Apostel*).

Overeensstemmende med denne paulinske Udtalelse og dens Aand vilde nu f. Ex. jeg — som saa ofte er bleven oprørt i mit Indre over den kirkelige Gudlasten og Afgudsdyrkelse — have Lov til at forbande Alle, som saaledes laste Gud (thi hvem seer ikke: at det, at laste Gud, ved at lære det, som strider imod hans Egenskaber, ved at tillægge ham hvad et nogenlunde retfindigt og kjærligt Menneske maatte skamme sig ved — er meget værre end: ikke at elske Christum?) ja, jeg vilde vel, ifølge denne apostoliske Fremgangsmaade, ikke blot have Lov til, men endogsaa være forpligtet til at forbande Saadanne — da Paulus vist ikke vilde have udtalt sig saaledes for Corinthierne, medmindre han havde følt sig forpligtet dertil —

---

*) Naar en Apostel saaledes tillader sig at forbande dem, der opfatte Evangeliet eller Christendommen anderledes end han selv, saa kan man godt forstaae, at Kirken, som navnlig har bygget sin Christendom paa denne Apostels Opfattelse af Christendommen, er gaaet frem paa en lignende Maade, ved at forbande og fordømme dem, der ikke kunde opfatte eller forstaae Christi Lære paa samme Maade som den vilde have den forstaaet og selv havde forstaaet den. Dette var aldeles paulinsk. Saaledes har Paulus, fra Begyndelsen af, maaskee mere end nogen Anden bidraget til ogsaa paa denne Maade at forgifte Kirken ved i sit Forhold til Menighederne at vise denne rasende, uchristelige Intolerance, ved at „forbande" Enhver, som ikke kunde opfatte og troe paa Christus paa samme Maade som han selv. Pauli „Forbandelser" ere da ogsaa blevne godt efterlignede af hans kirkelige Disciple, Patriarker, Bisper og Andre, og man kan ikke fortænke dem i, at de ogsaa anvendte den senere kirkelige Magt til at give Forbandelserne og Fordømmelsesdommene det rette Eftertryk, ved at udføre dem i Virkeligheden, naar de først havde inddrukket dette giftige Forbandelses- og Fordømmelses-Princip.

jeg vilde ikke blot have Lov til men endogsaa være forpligtet til at sige: den, som laster Gud, saaledes som I gjøre, „han være en Forbandelse“, osv., osv. Men mon man saa ikke vilde sige: hvilket forfærdeligt, hvilket ugudeligt Menneske! eller: hvilken Daare! Han bilder sig selv og Andre ind, at han ikke blot er Christen som Folk i Almindelighed, men endogsaa en udmærket Christen, og saa er han saa fræk, saa tølperagtig, at udtale Forbandelser over Andre, som efter hans Mening laste Gud; udtale sig som et rasende Menneske, som En, der fuldstændig bliver behersket af sine onde Lidenskaber, som En, der aldeles ikke er Christen.

Men naar man nu ikke uden Grund indigneres over et saadant Menneske, som Ingen tænker paa at stille ved Siden af en Apostel, hvad skal man saa sige, naar en Apostel gjør sig skyldig i det Samme? Er han ikke, som En, af hvem der med Grund kan fordres Mere end af enhver anden slet og ret Christen, meget mere dadelværdig og straffskyldig naar han gjør det Samme, ja gjør Noget, som endogsaa er meget mindre begrundet, altsaa meget værre? Men hvorledes bliver det betragtet naar det kommer fra en Apostel? Naturligviis som „Guds Ord“, som den ene saliggjørende Sandhed, som den sande Christendom! Det mest vanvittige, det mest Uchristelige bliver betragtet som christeligt til det Yderste naar det blot kommer fra en Apostel eller En, som det har behaget Kirken at betragte som en apostolisk Mand. Men hvorledes er det da muligt, at Sagen bliver bedømt og betragtet saaledes? Det maatte jo dog synes at være vanvittigt. Det er det ogsaa, men i god Overeensstemmelse med saa meget Andet i Kirken, hvor Alt for det Meste er arrangeret saaledes, at det passer sammen. Det er Kirken og dens Aand, som Sligt maa tilskrives. Forat komme til at beherske Samvittighederne fandt Kirken det hensigtsmæssigt, at bilde Folk ind, at Apostlene havde været inspirerede af Guds Aand, at de altsaa ikke havde kunnet feile, at de kun havde talet Sandhed osv., og at det følgelig var ugudeligt at tvivle derom eller at prøve deres

Lære, og dette tiltrods for, at enhver fornuftigt Tænkende kunde see af Alt, hvad der fortælles om dem, at de vare vildfarende og ufuldkomne Mennesker, der ofte, ligesom andre Mennesker, beherskedes af deres Lidenskaber, saa at Mennesker med sund Forstand maatte kunne see dette, naar den modsatte Mening om Apostlenes Inspiration og Ufeilbarhed ikke var bleven gjort saa tidligt gjældende i Kirken. Dette skete navnlig ved Hjælp af Pintseunderet, hvorved de i de sidste Taler i Joh.-Evangeliet givne Forjættelser om Aandens Sendelse skulde være gaaede i Opfyldelse; dette Pintseunder, der har været saa virksomt og kraftigt til at befæste **Autoritetstroen** og binde Folk til det kirkelige Aag*). Naar det først var slaaet fast, at hele Skriften var indblæst af Gud eller af den Hellige Aand, som Apostlene samt deres Medarbeidere og Disciple antoges at have modtaget paa Pintsefesten, og man ved Siden deraf lærte, at „Fornuften skulde tages fangen under Troens Lydighed", saa var den kirkelige Trædemølle i den uchristelige Aandstrældoms Tjeneste allerede sat i Gang paa en hensigtsmæssig og sikker Maade. Det kunde da ikke eller torde i alt Fald ikke falde nogen Christen ind, at undersøge hvad en Apostel havde sagt og skrevet, og faldt det ham ind, saa maatte en saadan fornuftig Tanke „tages fangen under Troens Lydighed", med mindre En hellere vilde lade sig selv tage til Fange.

Saaledes kunde der da heller ikke være Tale om at finde noget Uchristeligt i den apostoliske Udtalelse: „hvis Nogen ikke elsker den Herre Jesum Christum, han være en Forbandelse!" (eller i den lignende „Forbandelse", som findes i Gal. 1, 8. 9.). Den store Apostel havde jo sagt det, og hvo skulde vel vove at gjøre en Indsigelse derimod? Og naar der ikke fandtes Noget at indvende imod dette uchristelige Udsagn, netop fordi det

*) See hvad der ovenfor (Side 183—204) er bemærket om Pintsemiraklet.

hidrørte fra en Apostel, saa kan man let forstaae, at der var saameget mindre Grund til at gjøre Indsigelse imod andre Ting hos ham, der ikke i den Grad som dette Udsagn bære Uchristelighedens Præg. Syntes der at være noget Haardt eller Urimeligt i en eller anden af hans Læresætninger, saa søgte man, ved konstige Fortolkninger, at bøde derpaa paa bedste Maade, — thi aandelig Selvstændighed overfor en Apostel kunde der ikke være Tale om; Slave skulde man jo være, det var de „Christnes" høie Bestemmelse! — og kunde man ikke klare Sagen tilfredsstillende, lod man den staae hen uafgjort. Thi at udtale hvad der i Virkeligheden var Sandhed, at udtale, at Apostelen havde taget feil, lært Noget, som ikke var christeligt, det torde Ingen vove, det kunde Ingen bekvemme sig til, saa stor var Sandhedskjærligheden, saa stor var Aandsfriheden ikke. De Fleste kunde vel heller ikke indsee, at Apostlene havde taget feil. Autoritetstroen havde forblindet Menneskene (ɔ: de Christne) ved at gjøre dem til Slaver af den kirkelige Tradition og det kirkelige Hierachi og dermed ogsaa til Apostlenes Slaver. Der var ikke Tale om, at „prøve Aanderne, om de ere af Gud", eller at „prøve alle Ting, og beholde det Gode", der var kun Tale om en blind Tro paa Kirkens Autoritet, paa Alt, som den udgav for Sandhed, og da naturligviis, først og fremmest, paa de Mænds Ufeilbarhed, som havde grundlagt den, og som den havde udgivet for hellige, inspirerede af Guds Aand, og altsaa ufeilbare. Det er paa denne Maade, at Kirken opretholder og forplanter Christendommen, Frihedens Religion („thi hvor Herrens Aand er, der er Frihed")! Derfor er Christendommen bleven saaledes som den er. Lad Enhver, som vil, forsøge paa at blive Christen ved at være andre Menneskers, selv Apostlenes, Træl og antage ethvert af deres Ord for guddommelig Sandhed, uden at anvende de aandelige Kræfter, Mennesket har faaet af Gud, uden at raadspørge Samvittigheden og den umiddelbare religiøse Følelse, Gud har nedlagt hos Mennesket som et Vidnesbyrd om sig selv, om dets Skaber, uden at tage Hensyn til „Lyset i sit eget Indre", som

Chrſtus taler om; lad ham forſøge paa at blive Chriſten blot ved at holde ſig til, at det er Kirken, ſom har ſagt det, eller at det hidrører fra en hellig og inſpireret Apoſtel, og ſaa maa det være ſandt. Hvis Nogen falder paa, at udtale eller gjøre gjældende, at man ikke ſkal antage Noget for Sandhed, med mindre det bærer i ſig ſelv Vidnesbyrdet om ſin Sandhed, Vidnesbyrdet om, at det er fremgaaet af Guds Aand (ſom f. Ex. Bjergprædikenen og flere af Chriſti Taler), ſaa betragtes dette ſom Vantro, ſom Kjætteri, ſom Ugudelighed og Uchriſtelighed, og dog er det juſt overeensſtemmende med Chriſti Aand. Ifølge denne tør, ja bør man ikke blot prøve hans Apoſtles Ord, men ſelv hans egne Ord, de Ord, der tillægges ham; thi troer man dem blot fordi man veed eller antager, at han har ſagt dem, ſaa komme de blot til at ſtaae i et viſt udvortes Forhold til den Troende, men de blive ikke hans aandelige Eiendom, og dog er det netop det, de ſkulle blive, forat kunne have den ſande ſaliggjørende Virkning. Det her udtalte bekræftes fuldkommen ved Chriſti egne Ord Luc. 6. 40: „Diſcipelen er ikke over ſin Meſter; men hvem ſom er fuldkommen, ſkal være ſom hans Meſter" (ſmlgn Matth. 10. 25.) Thi naar en Diſcipel „ſkal være ſom hans Meſter, maa han komme til at ſtaae i et ſaa ſelvſtændigt aandeligt Forhold til ham, at han ikke blot kan, men bør prøve hans Ord.

Saaledes er det gaaet til, at Chriſtendommen er bleven ſom den er. Den ſkulde beſordre Aandens Frihed og derved ogſaa dens Fuldkommenhed. „I ſkulle forſtaae Sandheden og Sandheden ſkal frigjøre Eder" og „vorder ikke Menneſkers Trælle". Diſſe Udſagn med flere lignende har Kirken overleveret os i de apoſtoliſke Skrifter. Men det Princip, den følger, er lige det Modſatte. At „forſtaae Sandheden" er der ikke Tale om, det fører til Kjætterier og alle mulige kirkelige Ulykker. Vi ſkulle blot troe, at alt hvad Kirken ſiger, er Sandhed, og ikke tillade os at underſøge den Sag videre. De Steder i Skriften, ſom tale imod denne kirkelige Fremgangs-

maade, anvendes ikke, men oversees eller sættes tilside, da de ikke harmonere med den kirkelige Fremgangsmaade og de Principer, som ere nødvendige til at vedligeholde den kirkelige Autoritetstro. Og omtales de ved en eller anden høitidelig Leilighed, saa skeer det dog paa en saadan Maade, at de ikke komme i Collision med de kirkelige Principer. Theologerne skulle blot vise, at de kjende dem. Der fordres uden videre, at vi „skulle vorde Menneskers Trælle", der siges, uden Sky, at der ikke kan være Tale om, at „forstaae" Sandheden, det vil sige: „den Gudfrygtighedens Hemmelighed", som indeholdes i de kirkelige Lærdomme; man skal troe paa Kirkens Autoritet, som har antaget disse Lærdomme og nu beholdt dem i 15—1600, eller i 17—1800 Aar, og ikke tillade sig at twivle om, at nogensomhelst af de kirkelige eller apostoliske Lærdomme, som Kirken saaledes har sanctioneret, ere anderledes end sande og rigtige. Og Ingen er i den Grad bleven ophøiet til den Alt afgjørende kirkelige Autoritet som Apostelen Paulus, hvis Lære Kirken har tilladt sig at sætte istedetfor Christi Lære, **fordi** hans frygtelige Vildfarelser og Fantasier convenerede den bedre end Christi Sandhed; **fordi** den udaf hans mange Yderligheder og hyppige Selvmodsigelser*) kunde faae Alt, hvad den vilde, **og fordi** hans forfærdelige Syndesystem, hans Lære om Adams første Synd og dens Følger, var saa vel skikket til at bringe hele Christenheden under det kirkelige Trældomsaag.

Naar man nu seer og hører saa Mange i vore Dage, tildeels oplyste Mænd, som til en vis Grad ere komne udover

---

*) Som et Exempel paa disse Selvmodsigelser skulle vi, blandt Andet, anføre, at Paulus paa den ene Side lærer: at „Kjærligheden gjør intet Usømmeligt", „forbittres ikke", men „fordrager Alt", osv. (1 Cor. 13, 4—7.), og paa den anden Side et Par Capitler senere, i det samme Brev, ikke generer sig for, at udtale „en Forbandelse, over Enhver, som ikke elsker den Herre Jesum Christum" (1 Cor. 16, 22), samt over Enhver, der lærer anderledes end han selv (Gal. 1, 8. 9.). Hvilken forfærdelig Selvmodsigelse, og det ovenikjøbet hos en Apostel!!!

de kirkelige Vildfarelser, hæve Apostelen Paulus til Skyerne, som den Mand, hvem Verden skylder mere end nogen Anden, fordi han har gjort Mere end nogen Anden for Christendommens Udbredelse blandt Hedningerne, eller, som det ogsaa hedder: fordi Christendommen ved hans Hjælp „blev løsreven fra Jødedommen“ (Schwegler), blev en universal Religion, eller endelig fordi „Paulus, som Reflectionens og Begrebets Apostel, opklarer (!) den absolute Forsoning mellem Gud og Mennesket“ — Vor Herre bevare os! — „ved sine alsidige Bestemmelser af Synd og Naade og sin altomfattende Aabenbaringsteleologi“, osv, — saa veed man næsten ikke hvad man skal tænke eller sige om saadanne Mennesker og deres Dom. Thi 1) vilde Christendommen nok være kommen til andre Nationer uden Paulus — Petrus var jo allerede begyndt at optage Hedninger inden Paulus begyndte (Cornelius og hans Huus) — maaskee ikke saa hurtig, men desto sikkrere og desto mindre forvansket. 2) var det aldrig Christi Hensigt at „løsrive“ sin Tro og Lære fra den jødiske; dette er en Misforstaaelse, som paa Grund af religiøs Incompetence anerkjender det, som er skeet, det Historiske, som det Rigtige og gaaer ud derfra. 3) har Paulus vel fra Begyndelsen af bidraget meget til Christendommens Udbredelse blandt Hedninger. Men ved den Maade, hvorpaa han udbredte Christendommen, ved den Forvanskning, Christendommen er undergaaet i dens paulinske Form; ved den giftige Sæd, som de falske Elementer i Pauli Lære indeholde, **er Christendommen paa den anden Side just bleven aldeles uskikket til at blive Universalreligion**, hvilket kommer desto klarere for en Dag, jo mere Menneskene komme til sand Kundskab om Tilværelsen, og jo mere Menneskene, navnlig de mere fornuftige Christne, blive bekjendt med de andre mest omfattende Religioner, hvori der findes saa meget Godt, at deres Bekjendere ikke kunne bekvemme sig til at forlade dem og gaae over til Christendommen, da de kirkelige Vildfarelser overalt maae støde og forarge saavel den eenfoldige, religiøse Sands som den sunde Menneskefornuft

for ikke at tale om den mere videnskabeligt uddannede Forstand. **Saaledes viser Christendommen** — den kirkelige Christendom — **sig mere og mere uskikket til at blive den universale, den almindelige Verdensreligion***) Den bekjendes endnu, efter 1800 Aars Anstrængelser, kun omtrent af en fjerde Deel af Menneskeheden, er ved at gaae tilbage og blive udryddet paa flere Steder, hvor den er bleven indført, og er kun en Navnechristendom hos de allerflefte saakaldte „Christne", og disse sørgelige Resultater skyldes just dens kirkelige Forfalskning; men dens kirkelige Forfalskning begynder allerede i den apostoliske Tidsalder, og skyldes navnlig fra Begyndelsen af Apostelen Paulus, hvis Lære Kirken har optaget og foretrukket for Christi egen Lære og saa naturligviis forvansket og forkvaklet den videre hvor den ikke var vildfarende eller ugudelig nok, saasom i Læren om Christi Guddom, som Paulus ikke har lært. Men hvor er faa denne uhyre Fortjeneste, som Paulus har af Christendommens Udbredelse, naar han maaskee mere end nogen Anden har bidraget til, **at Christendommen er bleven aldeles uskikket til at blive Universalreligion,** uskikket til at bevirke hvad den skulde virke i Mennesket og blandt Menneskene, saa at de „Christne", som af Navnet bekjende sig til den, for det Meste ere slette Christne, med andre Ord, aldeles ikke Christne og følgelig heller ikke i Stand til at udbrede Christendommen, ikke i Stand til at meddele Andre det, som de ikke selv ere i Besiddelse af? Hvori ligger saa hans store Fortjeneste, sige vi? Havde han prædiket Christendommen reen, saaledes som Jesus Christus selv, saa vilde det have været en overordentlig stor Fortjeneste at udbrede den til flere Lande. Men at udbrede den i en forvansket Skikkelse, at udsende den i Verden heelt forandret og forkvaklet, gjennemtrukken af en aandelig Gift, der

*) Der findes for Tiden i Asien flere Religionssamfund, som ere mere farlige for Christendommen (den kirkelige Christendom), end Christendommen er for dem, og det ligefrem paa Grund af, at de staae Sandheden nærmere.

har frembragt de mest diaboliske Rædselsgjerninger, som Historien kan opvise, — udførte overeensstemmende med de Ord, det Princip: „dersom Nogen ikke elsker den Herre Jesum Christum (hvilket man naturligviis ikke gjorde naar man ikke havde Kirkens Tro paa ham) han være en Forbandelse“ — det er ingen stor Fortjeneste. Lad Paulus have lidt nok saa Meget, gjort nok saa Meget, gjort nok saa mange Opoffrelser for Christendommens Udbredelse, saa bliver det dog i Virkeligheden ingen sand Fortjeneste. Man kan tvertimod ikke undgaae at bedrøves over, at hans store Iver ikke var forenet med en sand christelig Kundskab, og at hans Arbeide og Stræben i Religionens Tjeneste saaledes ikke kunde blive Verden til sand Velsignelse, thi det er den ikke bleven, og det bliver den aldrig. **Først naar de uhyre Vildfarelser, der for en stor Deel skyldes ham, ere paaviste og udryddede af Christendommen eller den reformerede Jødedom, vil den kunne blive til sand Velsignelse for Menneskeslægten og tillige blive Universalreligion,** den Universalreligion, som paa en sand og Gud værdig Maade oplyser Menneskene om Guds Væsen og om Menneskets Væsen, betragtet som en Fornuftskabning, samt disses gjensidige Forhold til hinanden, og som derved viser sig skikket til at nærme Mennesket Gud og bringe det i en selvbevidst aandelig Forening med ham.

Vi antage nu, at alle disse Misforstaaelser og Feiltagelser hos Apostelen Paulus maae være tilstrækkelige til at bevise, at han ikke kan betragtes som nogen Autoritet i Troessager. Men da vi forudsee, at Mange ville forbauses over, at saa frygtelige Vildfarelser, som de alt paapegede, kunne findes hos en Apostel, og ovenikjøbet en Paulus, skulle vi forsøge at give en, som vi troe, med Sandhed overeensstemmende Forklaring deraf, forsøge at vise Vildfarelsernes naturlige Aarsag og Grund. Thi naar man først har opdaget og paaviist Vildfarelserne, maa det vel være tilladt at forklare dem paa den rimeligste og naturligste Maade, som skee kan.

1. Som den første, mest almindelige Grund til Pauli Feil-

tagelser og Vildfarelser kunne vi da nævne: at han kun var et ufuldkomment Menneske, og at han, som saadan, ikke blot kunde, men maatte tage mere eller mindre feil, saaledes som vel alle Dødelige have gjort i større eller mindre Grad. Ja, det Rimelige og Naturlige i, at Paulus maatte tage feil, forøges ikke lidet derved, at han udtalte sig om saa mange vigtige og vanskelige Sager, hvoraf nogle, strengt taget, ligge over menneskelig Forstand, saaat Paulus maatte have været fuldkommen i Kundskab — hvad intet Menneske nogensinde har været — for aldrig at tage feil i sine Forklaringer af disse Ting. Dog er denne Grund aldeles utilstrækkelig til at forklare alle de paulinske Feiltagelser og Vildfarelser; thi flere af dem ere aabenbart af den Beskaffenhed, at en Mand som han baade kunde og vilde have undgaaet dem, naar hans Aand havde været sund og religiøs nok. Jesus var ogsaa kun et Menneske, men man finder ikke saadanne Feiltagelser hos ham som hos Paulus. Dette kommer deraf, at Betingelserne for den rette Sandhedserkjendelse aabenbart vare tilstede hos ham i en langt høiere Grad end hos Paulus. Vi skulle nedenfor forklare dette nærmere med nogle faa Ord.

2. Den anden Grund til Pauli Misforstaaelser og Vildfarelser maa vistnok sættes i hans Opdragelse. Han var, som han selv siger (Ap. Gj. 22, 3) „opdraget ved Gamaliels Fødder", det vil sige: han havde været hans Discipel. Han havde altsaa faaet Noget af den saakaldte rabbinske Dannelse, uden dog at have kunnet tilegne sig den Livsviisdom, som hans Lærer, den høitagtede Gamaliel, der i Talmud omtales med stor Berømmelse, var i Besiddelse af. Paulus var altsaa som Jøde en halvlærd Mand, med andre Ord, han havde faaet en Art overfladisk Lærdom og kjendte en Deel af de rabbinske Meninger og Speculationer fra den sidste Tid før Christus, hvorpaa vi i det Foregaaende, under Nr. 5, Side 217—220, have anført et slaaende Exempel. I Forbindelse med denne overfladiske jødiske Dannelse, der ogsaa viser sig i

en urigtig Anvendelse af mange Steder i det G. T.*), havde han, som født og tildeels opdraget i Tharsus i Cilicien (Ap. Gj. 9, 11; 22, 3.) ogsaa modtaget Noget af den hedenske eller saakaldte klassiske Dannelse, hvilket tydeligt nok fremgaaer deels af hans græske Sprog, deels af hans dialektiske Raisonnement, deels endelig af enkelte Citater af græske Forfattere, som findes hos ham (Ap. Gj. 17, 28; 1 Cor. 15, 33; — Tit. 1, 12. hidrører ikke fra ham). Nu er det, desværre, bekjendt nok, at al overfladisk Lærdom, der gjerne understøttes af Grublerier og Fantasier, som ogsaa fremtræde tydeligt nok hos Paulus, har viist sig at være skadelig for den sunde og eenfoldige Religion. Det ligger i Sagens Natur, at kun en grundig og sund Lærdom kan tjene Religionen, medens Grublerier og Fantasier kun kunne skade den. Ja selv grundig Lærdom har ofte skadet Religionen, der er saa eenfoldig eller enkelt og ligefrem i sit Væsen, naar Lærdommen ikke var forbunden med saadanne aandelige Egenskaber, som udfordres til den rette Behandling af det Religiøse. Dette gjælder navnlig, naar den grundige Lærdom skal give en positiv Udvikling af det, som hører til sand Tro og Religion; thi her er selv den grundigste Kundskab, paa Grund af sin Ueensartethed med det Religiøse, aldrig tilstrækkelig, og aldrig sikker paa at træffe det Rette. Til den negative Brug, det vil sige, til at forsvare Religionen i dens Almindelighed og til at udrense en Deel af de falske Elementer, som ere indkomne i den, er den grundige Lærdom mere skikket. Saaledes maa sikkert Pauli halve eller overfladiske Lærdom og Dannelse betragtes som een af de til hans Misforstaaelser og Vildfarelser medvirkende Aarsager.

3. Men hertil kommer fremdeles hans Aandsbeskaffenhed og særegne Begavelse, der nærmest slutter sig til Opdragelsen og den overfladiske Lærdom. Det er aabenbart, at

*) See hvad der ovenfor (Side 11—14 og 25—26) er bemærket om hans Anvendelse af Hab. 2, 4. og Gen. 15, 6.

Paulus har været i Besiddelse af en fyrig og kraftig Aand, levende Begeistring og Fantasi, samt en energisk Villie. Ved Siden heraf har han ogsaa været begavet med Veltalenhed, der undertiden har forledt ham, ligesom saa mange Andre, til dialektiske Spidsfindigheder. Hermed staaer i en ganske naturlig Forbindelse den Overspændthed, som paa saa mange Steder er fremtrædende hos Paulus. Denne Overspændthed har frembragt Yderlighederne, hvoraf der findes mange hos ham, og Yderlighederne have atter leveret flere væsentlige Bidrag til hans Feiltagelser, Vildfarelser og Selvmodsigelser. Dette falder saa ganske naturlig, at ingen fornuftig og besindig Mand vil kunne benægte Rigtigheden af det, vi her have sagt. Nærmest i Forbindelse hermed skulle vi

4. Anføre Pauli, som det synes, noget extraordinaire Omvendelse, eller, med andre Ord, den Maade, hvorpaa han blev omvendt. Vi skulle ikke bestride Muligheden af, at der paa Pauli Reise til Damascus kan være foregaaet Noget, der til en vis Grad lignede det, der fortælles i Ap. Gj., 9 Cap., skjøndt dette Skrift ingenlunde synes at være paalideligt, navnlig i det, der berettes om Paulus. Men vi paastaae: **at Pauli Omvendelse**, hvorledes den end er foregaaet, **væsentlig er en Misforstaaelse**, Misforstaaelse i enhver Henseende, undtagen forsaavidt som han derved bragtes til at høre op med sine Forfølgelser mod Christi Tilhængere, som han aldrig burde have forsulgt. At han før sin Omvendelse har misforstaaet Christus, er aabenbart, han tilstaaer det jo ogsaa selv. Men deraf fulgte atter, at han ogsaa efter sin Omvendelse **deels** misforstod Christus, **deels** misforstod Sammenhængen eller Forholdet mellem sin Tro og sit Liv før og efter Omvendelsen. Han gik over fra den ene Yderlighed, den ene Misforstaaelse til den anden. **Hans frygtelige Misforstaaelse før Omvendelsen** bestod deri: at han opfattede Christi Lære og Virksomhed som Jødedommen (ↄ: den sande, jødiske Tro og Religion) modsat og fjendsk, da Christus dog kun var en Reformator af Jødedommen,

kun gik ud paa at rense og fuldkommengjøre den jødiske Tro og Gudsdyrkelse og hæve den paa et høiere aandeligt Trin, hvorfor da ogsaa mange fromme Jøder anerkjendte ham som en Gudsmand, som en Guds Profet, ja som Messias. Denne hans Opfattelse af Christus, i Forbindelse med hans Optræden imod Christi Tilhængere viser allerede en aandelig Overspændthed og Fanatisme, fremgaaet af en overdreven, farisæisk, men aandløs Iver for Jagttagelsen af Lovens ydre Forskrifter og Ceremonier — hvilket Paulus selv indrømmer (Ap. Gj. 26, 5) idet han siger: „jeg haver levet som Farisæer efter den strengeste Sekt i vor Gudsdyrkelse" — samt i Forbindelse dermed Mangel paa sand Fromhed hos Ynglingen Paulus. Havde han været mere from og mindre „Farisæer", vilde han sikkert have forstaaet Christus bedre. Mennesket kan ikke i et Nu skifte Natur, og saaledes see vi da ogsaa, at Pauli farisæiske Iver og Overspændthed ogsaa kommer tilsyne efter hans Omvendelse, medens Fromheden aldrig synes at blive ret fremherskende hos ham (See Sammenligningen mellem Christus og Paulus nedenfor). **Hans frygtelige Misforstaaelse efter Omvendelsen** fremgik af den første Misforstaaelse og var dens modsatte Yderlighed. Thi da han ved hiin Begivenhed havde faaet en Advarsel om, at han uden Grund forfulgte Christi Tilhængere, og at det ikke kunde nytte, **troede han nu**, fordi han selv, før sin Omvendelse, havde opfattet Jødedommen og Jesu Forhold til den urigtigt, og endnu, som det synes, vedblev at gjøre det: **at den Lære, Christus prædikede, var noget heelt Andet end den sande Jødedom, var noget ganske Nyt, og at den indeholdt en ny Salighedsorden.** Men da han, paa Grund af denne radikale Misforstaaelse, ikke forstod, at han godt kunde blive advaret om, ikke at forsølge Christi Tilhængere, uden at Christi Lære væsentlig var modsat den jødiske Tro og Religion, synes han selv at have udtænkt den Hemmelighed, som han troede maatte ligge under denne Kaldelse, og saaledes, i de 3 Aar (eller hvor længe det var) han trak sig tilbage til Arabien (Gal. 1, 17), selv at

have udspeculeret den nye Salighedsorden, som han nu, uden videre, udgiver for „Christi Aabenbaring" (Gal. 1, 12). Thi han synes at have troet, at den var det, skjøndt den er aldeles uforenenelig med Christi egen Lære. Ved denne nye Salighedsorden fremkom den fjendtlige Modsætning paa den ene Side til Jødedommen, paa den anden Side til Christi Lære, som i det mest Væsentlige stemmede overeens med Jødedommen. Saaledes synes Pauli Omvendelse væsentlig at have været en Misforstaaelse, naar blot undtages, at han holdt op at forfølge Christi Tilhængere, og den maatte saaledes blive en Hovedaarsag til Pauli Misforstaaelser og Vildfarelser i Fremtiden. Thi han har aabenbart, hele Tiden og lige fra Begyndelsen af, misforstaaet Christi Forhold til Jødedommen.

5. Fremdeles kan, som medvirkende Aarsag til hans Misforstaaelser og Vildfarelser, anføres en vis Stolthed eller Forfængelighed, samt en overdreven og til en vis Grad ufornuftig Selvtillid og Uafhængighedsfølelse, eller en saadan Stræben efter Selvstændighed, som deels var unødvendig deels meget uheldig, og ikke paa sit rette Sted, under de stedfindende Omstændigheder. Han vilde nemlig være ganske uafhængig af de andre Apostle, og troede det ikke nødvendigt, at faae nogen Oplysninger hos Jesu egne Disciple om hans Lære og Liv. Derfor siger han ogsaa Gal. 1, 1. 17: „da strax (nemlig efter min Omvendelse) raadførte jeg mig ikke med Kjød og Blod, drog heller ikke op til Jerusalem, til dem, som førend jeg vare Apostle, men drog bort til Arabien og kom atter tilbage til Damascus"; og Gal. 2, 6 siger han: „at de Ansete (blandt Apostlene), som ansees for at være Noget, lagde Intet til hans Lærdom", havde ikke Noget at lære ham osv. Man vil nu maaskee sige, at denne Pauli Uafhængighedsfølelse og Stræben efter at optræde som selvstændig Apostel var paa sit rette Sted, var priselig og god. Men det var den dog vel neppe under de stedfindende Omstændigheder, da det just er aabenbart, **at Paulus**

ikke kjender Christi Lære. Neppe nogen Anden end Paulus selv har fundet hans Adfærd rigtig, derfor bliver ogsaa Alt, i den nærmeste Tid efter Pauli Omvendelse, skildret anderledes i det af Kirken sanctionerede, kanoniske Skrift, „Apostlenes Gjerninger", hvor Paulus kun kan komme frem ved Aposteldisciplenes Hjælp (Ap. Gj. 9, 26. 27.), kun kan fremtræde under Apostlenes Firma, og hvor man aabenbart ikke veed Noget om hans Reise til Arabien, idet han kort efter sin Omvendelse vender tilbage til Jerusalem (Ap. Gj. 9, 26), hvilket Alt staaer i en ligefrem og uforenelig Modsigelse mod det, han selv beretter derom i Galaterbrevet. Men tiltrods for denne aabenbare Modsigelse i det, som berettes om Paulus i det N. T., og tiltrods for at Kirken har sanctioneret den omstændelige Beretning om Paulus, som findes i Ap. Gj. og som strider imod hans egen Beretning i Galaterbrevet, vil man dog maaskee endnu vedblive at forsvare denne Pauli Stræben efter Uafhængighed af de andre Apostle fra Begyndelsen af, og sige: at Paulus ikke havde Tillid til sig selv, men til den i ham virkende Guds Kraft, som han taler om; og vi skulle dertil svare: at det visselig er rigtigt at stole paa Guds Hjælp og Guds Kraft, uden hvilken intet Menneske vil kunne udrette noget Stort. Men med Hensyn til **den Sandhedserkjendelse,** Paulus var i Besiddelse af, kan man see, at han beraaber sig paa **en Aabenbaring fra Christus,** (som dog var noget heelt Andet) Gal. 1, 11—12: „Jeg bevidner Eder, Brødre, at det Evangelium, som er prædiket af mig, er ikke Menneske-Lære; thi hverken annammede, ei heller lærte jeg det af noget Menneske, men ved Jesu Christi Aabenbarelse". Men om denne „Aabenbarelse" eller Aabenbaring kan det med Bestemthed siges, **at den enten er indbildt eller misforstaaet,** da Pauli Lære om Synd, Forløsning osv. staaer i en afgjort Strid med Christi Lære (See ovenfor). Der har altsaa dog været noget Usandt og Forfængeligt i Pauli Stræben efter Uafhængighed af de Apostle, som havde været Christi Disciple, og hans Afsky for at mod-

tage eller lære Noget af dem fra Begyndelsen af; og denne Forfængelighed er da ogsaa bleven straffet. Men der findes ogsaa andre Spor af den samme Forfængelighed eller forfængelige Stolthed hos Paulus, saaledes hans Selvros, see 2 Cor. 11, 17—33, navnlig 22—28, hvor han opregner alle de Farer og Trængsler, han har været i; alle de Møisommeligheder og Besværligheder, han har maattet underkaste sig som Apostel. Man sige nu hvad man vil om en saadan Opramsen af det, man har lidt for Guds Sag — han selv kalder det gjentagne Gange (v. 17, 21 og 23) „Daarskab“ eller „Vanviid“ — ingen i Sandhed ydmyg og from Mand kan bekvemme sig dertil, just fordi han har lidt det for det Godes Skyld, for Guds Sag. Han vil finde disse Lidelser og Besværligheder ligesom profanerede ved saaledes at opramse og opskrive dem. Og da han desuden ikke kan tænke paa dem, endsige opregne dem, uden at tænke paa Gud, ved hvis Hjælp og Bistand han reddedes udaf de mange „Dødsfarer“, og blev i Stand til at overvinde de mange Besværligheder og Lidelser, vil hans Gudsforhold, hans fromme Ydmyghed for Gud aldeles ikke tillade ham denne Fremgangsmaade.

Det her under Nr. 1—5 Anførte er vel allerede tilstrækkeligt til at forklare de paulinske Yderligheder, Selvmodsigelser, Misforstaaelser og Vildfarelser, og dog er der endnu et vigtigt Moment tilbage, der vel er blevet antydet ganske flygtigt og i Forbigaaende ved et Par Ord i det Foregaaende, men som dog først kan blive ret fremtrædende ved en Sammenligning mellem Christus og Paulus, hvori den mest væsentlige Hovedforskjel mellem begge fremhæves. Hvori bestaaer da denne Forskjel? Ved at sammenligne Christus og Paulus vil den, der selv har et virkeligt Gudsforhold, og følgelig ogsaa en oplyst religiøs Forstand og religiøs Erfaring, strax opdage flere meget vigtige, ja afgjørende Forskjelligheder og Modsætninger. Af disse skulle vi kun fremhæve tre, fordi de have saa overordentlig stor Betydning. Der er da

a) **Gudsforholdets Beskaffenhed hos Christus og Pau-**

lus. Her finde vi hos Jesus Christus den mest udmærkede, exemplariske barnlige Fromhed og Ydmyghed overfor Gud. Denne Fromhed og Ydmyghed er, ifølge de tre første Evangelier, aldeles fremherskende og altomfattende i Christi Liv og Gudsforhold. Alt Andet maa underordne sig dem.

Hos Paulus derimod er denne Fromhed og Ydmyghed, eller ydmyge Fromhed, aldeles ikke fremtrædende og han synes ikke at have været fortrolig med Fromheden som saadan*). Han fremhæver (1 Cor. 13) de tre saakaldte christelige Hoveddyder: „Tro, Haab og Kjærlighed". Men alle disse tre indbefattes i **Fromheden**, thi det er ikke blot umuligt at nogen af dem kan savnes i det i Sandhed fromme Gudsforhold, men Fromheden maa ogsaa betragtes som den rene og vederkvægende himmelske Luft, hvori Troen, Haabet og Kjærligheden alene ret kunne trives og opnaae aandelig Sundhed og Modenhed. Hvor Fromheden savnes, maae de alle blive mere eller mindre uægte. Derimod findes der hos Paulus en dyb Ærefrygt, en høi Begeistring for den guddommelige Storhed, for Guds ophøiede Egenskaber, Viisdom og Magt osv., som sees af hans Gjerninger. Dette synes ogsaa at stemme bedst overeens med Pauli Charakteer og hele Aandsretning, med hans livlige Fantasi og stærkt reflecterende Tænkning. **Men dette er dog noget heelt Andet end det inderlige, fromme, barnlige Gudsforhold hos Jesus Christus.** I sine Doxologier eller Lovprisninger taler Paulus, saavidt vi erindre, overalt om Gud i tredje Person, men henvender sig ikke ligefrem til ham saaledes som Jesus Christus. Dette stemmer ogsaa overeens med Pauli Op-

---

*) I de ægte paulinske Breve findes der heller ikke noget Ord i Grundsproget, som udtrykker eller svarer til Begrebet „Fromhed"; thi Paulus har ikke skrevet Pastoralbrevene (Br. til Timotheus og Titus), hvor der findes to saadanne Ord, som temmelig nær svare til Fromhed; og som i den danske Bibeloversættelse oversættes ved „Gudfrygtighed".

fattelse af hans Forhold til Gud og Christus, rettere sagt Christus og Gud; thi Paulus staaer nærmest i Forhold til Christus og egentlig kun gjennem ham i Forhold til Gud. **Han var saaledes ikke i Besiddelse af det fromme, barnlige altomfattende, umiddelbare Gudsforhold, som Jesus Christus levede i.** Dette fører ligefrem til at betragte:

b) **Gudskundskabens Oprindelse og Beskaffenhed hos dem begge,** thi dette staaer i den nøieste Forbindelse med det Første, med Gudsforholdets Beskaffenhed. Jo inderligere Gudsforholdet er, desto mere reen og sand bliver den aandelige Kundskab, Mennesket modtager fra Gud. Det umiddelbare, fromme, barnlige Gudsforhold er en nødvendig og naturlig Betingelse for Meddelelsen og Modtagelsen af den guddommelige Sandhed, for den rette Forstaaelse af det religiøse Gudsforhold. **Uden et levende, fromt og umiddelbart Gudsforhold gives der ingen Inspiration. Saaledes bliver altsaa dette Gudsforhold at betragte som det reneste høieste og fuldkomneste Erkjendelsesprincip** (principium cognoscendi), **som den sande Betingelse for Meddelelsen af Guds Aand** og altsaa for Meddelelsen af sand Kundskab om det høiere Aandelige, om det, som er Mennesket det Høieste og Vigtigste, om dets Forhold til Gud. Saaledes bliver det ydmyge, fromme, umiddelbare Gudsforhold, i Forbindelse med en oprigtig Længsel efter Sandhed og Retfærdighed, at betragte som **Inspirationens Betingelse.** Heraf maa det forklares, at Inspirationen eller Beaandelsen af det Guddommelige fremtræder med saa megen Klarhed og Styrke i Christi ægte Taler og Parabler, medens der hos Apostlene kun findes meget faa og dunkle Spor af den.

Hos Paulus kommer Inspirationen heller ikke ret meget frem, og dette er meget let at forstaae. **Hvor Noget** (en Person eller Hvadsomhelst) **stilles imellem Gud og det enkelte Menneske,** Noget, der ikke er Gud, men som dog sættes i Guds Sted — hvorved altsaa den Enkelte kommer til at staae i nærmest Forhold til dette Mellemled, istedetfor at staae i nærmest

Forhold til Gud selv — **der kan der ikke være Tale om Inspiration i Ordets egentligste Forstand**, da denne kun kan finde Sted, hvor Personen selv staaer i et umiddelbart Forhold til Guds Aand, eller Gud selv, som er Aand, som er Sandhedens evige Kilde. Ligesom nu Luther „ikke vilde vide eller høre om nogen anden Gud, men kun see og høre denne Christus"; ligesom han indskjærpede sine Tilhængere, at „see til, at de ikke vide af nogen anden Gud at sige, eller agte nogen anden, end det Menneske Jesus Christus" (See ovenfor Side 101—103) saaledes „agtede Paulus sig ikke at vide Noget blandt Corinthierne, uden Jesum Christum og ham korsfæstet". Han kalder sig i Begyndelsen af sine Breve enten „Christi Tjener" eller „Christi Apostel*). Her, og paa mange flere Steder, viser Paulus, at han er aldeles optaget af den Korsfæstede, og at han saaledes kun igjennem ham staaer i et vist fjernere Forhold til Gud. Han venter Aabenbaringer fra Christus, ikke fra Gud selv, og bilder sig ind at modtage dem. Og nu farer han vild, fordi han havde **misforstaaet Christus, der kun vilde føre Menneskene til Gud**, ikke stille sig selv som et bestandigt Mellemled mellem Gud og Menneskene, og derved paa den ene Side tilbagetrænge Gud, og paa den anden Side tilbageholde Mennesket fra den umiddelbare Forbindelse med Gud; thi umiddelbar kunde den aldrig blive, saalænge et Menneske blev opstillet som et absolut nødvendigt Mellemled. Naar et Menneske stilles som et nødvendigt Mellemled mellem Gud og andre Mennesker, er den umiddelbare Forbindelse ikke tilstede, den er i større eller mindre Grad afbrudt eller tilbagetrængt, med andre Ord: det ligefremme, barnlige, fromme Gudsforhold er ikke tilstede i sin Renhed og Sandhed. Og tænker man sig alligevel Tilstedeværelsen af et saadant Forhold, tiltrods for det formentlig absolut nødvendige

---

*) Kun Tit. 1, 1., som sikkert er skrevet af en Anden under Pauli Navn, ikke af ham selv, hedder det (rigtigere): „Paulus Guds Tjener, men Christi Apostel".

Mellemled, saa er dette dog en Feiltagelse, det kan ikke være det sande og rette umiddelbare Forhold, det maa være mere eller mindre forfalsket og forvirret. Saaledes ogsaa hos Paulus. Dette fører os over til det sidste Punkt.

c. **Christi og Pauli Lære.** Som Kilden er, saaledes er ogsaa det Vand, som gaaer ud fra den. Da Christus stod i et umiddelbart, barnligt og fromt Forhold til Gud, som fin og alle Menneskers „himmelske Fader", og da han derigjennem modtog den religiøse Sandhed reen og usorfalsket, blev ogsaa **hans** Lære eenfoldig og overeensstemmende med sig selv, Gud værdig og sand; eenfoldig saa at „alle Syndere og Toldere holdt sig nær til ham, for at høre ham"; eenfoldig og trøsterig saa at han med Sandhed kunde sige: „Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile. Tager mit Aag paa Eder, og lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle".

Dette er derimod ikke Tilfældet med den paulinske Lære, som baade er unaturlig eller forkonstlet — tiltrods for den Simpelhed eller Eenfoldighed, han selv tillægger den — selv modsigende, Gud uværdig og usand, og dette fordi dens Kilder ere: indbildte Aabenbaringer, der ikke ere modtagne gjennem det fromme, barnlige Gudsforhold, men som støttes paa en høist vidunderlig og misforstaaet Begivenhed; rabbinske Speculationer og Lærdomme om Christus, samt mere eller mindre spidsfindige og dialektiske Reflexioner og Fantasier. At han øfte sin Lære af disse Kilder, var en naturlig Følge ikke blot af hans Opdragelse, Aandsbeskaffenhed og særegne Begavelse m. M. (see ovenfor), men ogsaa deraf, at hans Gudsforhold hovedsagelig var paa anden Haand, og altsaa ikke det sande og ægte, i alt Fald ikke det inderlige og fromme Gudsforhold, der er saa gjennemgaaende og fremherskende i Jesu Liv og Lære. Vi have sagt: „indbildte Aabenbaringer", thi vi gjentage det — og det kan aldrig gjentages for ofte — at hvis Christus virkelig havde aabenbaret ham den religiøse Sandhed, han selv lærte

og udtrykte i sit Liv, saa kunde Paulus ikke lære hvad han har lært, ikke lære det, som er uforeneligt med Christi Lære.

Af denne Sammenligning mellem Christus og Paulus fremgaaer da:

6. Den sidste og vigtigste Grund til Pauli Misforstaaelser og Vildfarelser, og den udtrykkes ligefrem og uden Omsvøb saaledes: **Paulus var ikke from nok,** eller, med andre Ord, **hans Gudsforhold var ikke saa umiddelbart og fromt, eenfoldigt og barnligt, som det burde være*) og derfor mod-**

---

*) Det Samme kan man sige om Morten Luther. Han var en Troes-Helt, en Troes-Gigant, ja, man kunde i visse Maader være berettiget til at sige: et Troes-Uhyre, men han var langt fra at være from nok. Et eneste Tilfælde, hvori han henvender sig til Gud, og hvor han selv fortæller de Ord, han brugte, er tilstrækkeligt til at bevise dette.

Paa Veien til den Religionssamtale, som i 1540 skulde finde Stèd i Hagenau, blev Metanchthon farlig syg i Weimar (nærmest af Kummer over den frygtelige Fordømmelsesdom, Luther havde udtalt i Anledning af at Melanchthon og Bucerus havde givet en vis Tilladelse til eller i alt Fald ikke strengt fordømt Landgrev Philip af Hessens dobbelte Ægteskab). Nu hedder det (Guerikes Kirkehistorie oversat paa Dansk. Christiania 1842, Side 153. Anm.): Luther i største Hast tilkaldt, træffer ham paa det Yderste; Oinene vare brustne, Forstandens Brug, Mæle, Hørelse borte, Ansigt og Tindinger indfaldne; han kjendte Ingen, og spiste og drak ikke. Forskrækket vendte Luther sig bort med de Ord: „Gud bevare os, hvorledes har Diævelen tilredt mig dette Organon!" gaaer derpaa hen til Vinduet, vender Ryggen til de Ovrige, og anraaber Gud meget andægtig „med alle Bønhørelsens Forjættelser — som han selv beretter — hvilke jeg vidste at opregne af den hellige Skrift, at han maatte høre mig, saafremt jeg ellers skulde troe hans Forjættelser" osv.

Dette er nu visselig meget storartet og imponerende, navnlig for de svage Aander; men fromt er det ikke, saaledes at true Gud med, at man ikke kan eller vil „troe hans Forjættelser" (ɔ: have Tillid til ham) med mindre han opfylder det eller det Ønske. Det er ikke fromt, ikke at ville ydmygt overlade Gud, om han vil bortkalde en Medhjelper i en Gjerning, hvortil Vedkommende maatte

tog han heller ikke sin Lære, sit saakaldte „Evangelium", **igjennem dette Gudsforhold,** men øste det af andre mere eller mindre urene Kilder. Vel kan Ingen nægte, at Paulus var religiøs i en mere almindelig Forstand, og at denne hans Religiøsitet var fuld af Iver og Begeistring, der drev ham til en rastløs Virksomhed og lod ham underkaste sig mange Besværligheder. **Men det kan ikke have været den sande og ægte Religiøsitet, der skaber det fromme, inderlige, barnlige Gudsforhold, som det Jesus Christus var i Besiddelse af, og som var ham Kilden til den saliggjørende Sandhed, han forkyndte, og som er og altid vil vise sig at være den reneste Sandhedskilde hos Enhver, som er i Besiddelse deraf.**

Men, vil man sige, hvorledes er det dog muligt, at en Mand som Paulus, der viste saamegen Energi og Iver for Guds Sag, der viste saamegen Menneskekjærlighed, der underkastede sig saa mange Lidelser og Besværligheder for at udføre den Gjerning, han ansaa det for sin Pligt at udføre — hvorledes er det muligt, at en saadan Mand kunde tage saaledes feil i det Allervæsentligste? Forklaringen eller Svaret herpaa indeholdes

---

betragte sig som kaldet af Gud; thi det viser, at han ikke har en sand og ubetinget Tillid til Gud, men tvivler om, at han yder ham den nødvendige Understøttelse, giver den nødvendige Kraft til det, som skal udføres, naar hans Villie forresten er uegennyttig, reen og stærk. At føle og gjøre sig saaledes afhængig af noget Menneske, er desuden ligefrem „at holde Kjød for sin Arm", og det kan aldrig være fromt, det kan aldrig stemme overeens med den sande Ydmyghed ligeover for Gud. Ingen, der i Sandhed er from, tillader sig en saadan Optræden eller Adfærd i Gudsforholdet. **Jesus Christus** vilde sikkert ikke have tilladt sig, at tage Sagen paa den Maade. Men Luther og Paulus synes heller ikke at have stillet sig Jesus Christus for Øine som deres Mønster og Forbillede, og Kirken har da ogsaa foretrukket, at holde sig til dem, men hverken taget Hensyn til Christi Liv eller Lære.

i det Foregaaende. Kun skulle vi, med Hensyn til hans Menneskekjærlighed, som er Hovedpunktet i denne Indvending, bemærke: at Menneskekjærligheden, nærmest kun angiver et Menneskes Forhold til andre Mennesker, men Gudskjærligheden og det dermed forbundne ydmyge fromme Sind dets Forhold til **Gud**, som er det Høieste, Reneste og Fuldkomneste i Tilværelsen. Da nu Forholdet til Mennesker ikke kan betragtes som den rette Grundvold for den rene og sande, aandelige Erkjendelse, eftersom Sandhedens evige Kilde ikke er at søge i Mennesker eller menneskelige Forhold, **saa kan ogsaa den Menneskekjærlige ofte tage feil i Erkjendelsen af Sandheden,** og det saameget mere som hans Menneskekjærlighed kun yderst sjelden kan antages at være fuldkommen reen og uden al Paavirkning af uægte Motiver, saasom Forfængelighed osv., hvilket man, som alt bemærket, heller ikke synes at kunne antage om Apostelen Paulus. At hans Menneskekjærlighed var stor, synes at være udenfor al Tvivl, men, som Alt bemærket, stod den i Forbindelse med saa mange andre Ting, deels menneskelige Svagheder deels andre særegne Forhold (Opdragelse, Charakteer osv.), som foraarsagede Misforstaaelserne og Vildfarelserne, og fra disse Vildfarelser kunde Menneskekjærligheden ikke frelse ham, da hans Gudsforhold ikke var saa fromt, som det burde være. Menneskekjærligheden kan saaledes, naar Alt tages i Betragtning, ikke opstilles som det øverste Erkjendelsesprincip; hvorimod dette, som alt bemærket, ubetinget gjælder om Kjærligheden til Gud og det fromme, ydmyge Gudsforhold. Thi er dette Forhold i Sandhed inderligt, ydmygt og fromt, da ere saadanne urene Elementer som: Hovmod, overdreven Selvtillid, Forfængelighed osv. uforenelige dermed, og saa kommer den Fromme, ved dette Forhold, i en ligefrem og umiddelbar Forening mod Lysets Kilde, med „Lysenes Fader", og det Lys, han saaledes modtager fra Gud, fra Tilværelsens aandelige Sol, gjennemtrænger hans aandelige Væsen og fordriver det aandelige Mørke, der ikke kan forenes med Foreningen med Gud; thi „Gud er et Lys og der er aldeles intet Mørke i ham".

Heraf er det klart, **at Fromheden, den sande Fromhed,** hvori saavel Kjærligheden til Gud som den barnlige Tillid og Hengivenhed maa være indbefattet, **er et høiere, renere og sikkrere Erkjendelsensprincip end Menneskekjærligheden.** Dette (at det høieste Erkjendelsesprincip er netop givet i og med det inderlige, fromme Gudsforhold, i og med Kjærligheden til Gud) gjælder først og fremmest med Hensyn til Kundskaben om Gud. Men den sande Kundskab om Gud, som det Høieste i Tilværelsen, som Tilværelsens Grundprincip, Grundkraft og Liv, maa jo være den reneste Kundskabskilde, det høiefte Prncip for al Kundskab, den bedste Grundvold for al anden for Mennesket nødvendig og nyttig Kundskab og Erkjendelse*). Denne Tanke, dette

---

*) Man maa nu ikke forstaae dette saaledes som om vi mente, at de specielle Kundskaber f. Ex. i Mathematik, Astronomi, Kemi, Botanik, eller i Sprog, Historie osv. indeholdes i Kundskaben om Gud, i de sande og værdige Forestillinger, Mennesket kan have om Gud. Men vi mene: at den sande Kundskab om Gud — forsaavidt den kan tilegnes af Mennesker — deels er det bedste, ja vel det eneste sande Foreningspunkt for al anden sand og nyttig Kundskab, som nødvendigviis maa kunne forenes dermed, deels giver al anden Kundskab, som sættes i Forbindelse dermed i Menneskets Bevidsthed, et høiere aandeligt Præg, et høiere Værd og en mere praktisk og menneskekjærlig Anvendelse, som igjen har Indflydelse paa selve Kundskaben og gjør den mere sikker og klar; medens den Mangel paa menneskekjærlig Anvendelse af Kundskaben, som findes der, hvor Hensynet til Gud og den sande Kundskab om han ikke er tilstede, altid vil føre til en større eller mindre Grad af Forfængelighed, Indbildskhed og Egoisme, som atter fører bort fra Sandheden og saaledes maa betragtes som absolut skadelig for al sand Kundskab og sand Oplysning.

Saaledes bliver altsaa den sande Kundskab om Gud, der kun kan gives gjennem Kjærligheden til Gud, gjennem det fromme, barnlige Gudsforhold, ret betragtet, det sande Foreningspunkt for al anden sand og nyttig menneskelig Kundskab, der nu, ved at sættes i Forbindelse med og gruppere sig om den sande Gudskundskab, kommer til at udgjøre en aandelig Harmoni i Mznneskets Bevidsthed; og denne aandelige Harmoni i Men-

aandelige Princip synes ikke at have været blevet Apostlene overhoved ret bevidst, i det mindste er det ikke fremtrædende i det N. T. **Det findes kun virkeliggjort i Jesu Person, og hans Gudsforhold, hans Liv og Lære.** Apostlene naaede ikke at staae paa det høie Trin i Gudsforholdet, hvorpaa deres Mester stod. Deres Opfattelse af Gudsforholdet og det Hele var kun en mat Efterligning. De synes ikke rigtig at have kjendt eller at have været fortrolige med den ægte Fromhed, som

---

neskets Væsen er bedre end noget Andet skikket til at lyksaliggjøre Mennesket allerede paa denne Jord. Thi hvor denne Harmoni i Principet er tilstede, der er al mulig Splid og Spaltning eengang for alle forviist fra Menneskets aandelige Væsen, og dette tiltrods for det Ufuldkomne i al menneskelig Erkjendelse og Kundskab. Thi her bliver ethvert Sandhedskorn, som efterhaanden erhverves, forenet med den faste aandelige Kjerne, som alt er tilstede, og det, som ikke er Sandhed, fordi det ikke kan godtgjøre sit Slægtskab med den tilstedeværende aandelige Kjerne, bliver ikke forenet dermed.

Heraf udledes nu et af de stærkeste Beviser mod Kirkelærens Sandhed; thi ligesaa sikkert som det er, at Gud har skabt Menneskets Aand, med alle dertil hørende Evner og Kræfter, saaledes og i den Hensigt, at den efterhaanden skulde kunne uddannes til en harmonisk aandelig Eenhed og Heelhed, ligesaa sikkert er det ogsaa, at dette aldrig kan skee, naar man vedbliver at holde paa de kirkelige Lærdomme, som ikke paa nogen Maade kunne forenes med en sand Kundskab om Gud og Tilværelsen, og som saaledes, efterhaanden som den sande Kundskab om Gud og Tilværelsen udvikler sig, mere og mere maa frembringe en Spaltning i det Aandelige hos Enhver, som endnu vil holde paa Kirkelæren eller reflectere det Mindste paa den. Den vil saaledes, saalænge den bestaaer, hos dem, der ikke kunne løsrive sig fra den, men som dog, ved Siden deraf, søge sand Oplysning og Kundskab om Tilværelsen, forhindre den sande aandelige Eenhed og Harmoni i deres Aand, samt umuliggjøre den af Harmonien følgende Lyksalighed. Men dette vil da ogsaa bidrage til Kirkelærens egen Undergang, hvorover enhver Sandhedsven maa glæde sig, medens det, paa den anden Side, maa bedrøve ham at tænke paa, at denne Kirkelære har foraarsaget saa Manges Affald **ikke blot** fra Kirken og dens Lære (hvilket han maa finde at være i sin Orden), **men ogsaa fra selve Religionen.**

saadan. De betragtede Menneskets Forhold til Gud noget anderledes, de betragtede det nærmest som *Gudsfrygt*, som *Lydighed mod Gud*, osv. De havde, som sagt, saavidt man kan see, ikke naaet det høieste religiøse Standpunkt, hvor Alt, hvor Menneskets hele Tænke- og Handlemaade concentreres i, gaaer ud fra og støttes paa **Fromheden, det fromme umiddelbare Gudsforhold.** Dette maa forklares paa samme Maade naar Talen er om de andre Apostle som naar Talen er om Paulus, forklares derved: at deres Forhold til Gud *ikke var ligefremt og selvstændigt nok*. De stod egentlig alle i Forhold til Gud igjennem deres Lærer og Mester, **altsaa nærmest paa anden Haand, og saalænge Mennesket staaer paa et saadant Standpunkt, kan dets Forhold til Gud aldrig blive saaledes som det bør være.**

Vi skulle endnu bemærke med Hensyn til *Fromheden eller Kjærligheden til Gud og Menneskekjærligheden*: **at den sande Fromhed og Kjærlighed til Gud absolut maa indbefatte Menneskekjærligheden; thi den Glæde i Gud og over Gud og Taknemmelighed imod Gud, som er uadskillelig fra Fromheden og Kjærligheden til Gud, er ogsaa uadskillelig fra Længselen efter at gjøre Guds Villie og navnlig fra Længselen efter at bringe Andre i det samme Forhold til Gud som det, der udgjør den Frommes egen Salighed. Men ligesom Længselen efter at gjøre Guds Villie er uadskillelig fra den sande Fromhed og Kjærlighed til Gud, saaledes er ogsaa den urokkelige Tro paa Guds Bistand og det Godes Seir uadskillelig fra den Frommes ubegrændsede Tillid til Gud.**

Det Samme kan ikke siges om Menneskekjærligheden, hvor god og priselig den end monne være, naar man nærmest gaaer ud fra den. I Menneskekjærligheden indbefattes Fromheden og Kjærligheden til Gud ikke med Nødvendighed. Det kan være, at den sidste er forenet med den første, men det kan ogsaa være, at den ikke er det. Og det Sidste har meget ofte viist sig at være Tilfældet ikke blot hos Hedninger men ogsaa hos de saa-

kaldte „Christne“. Er Menneskekjærligheden ikke forenet med den barnlige Fromhed og Kjærlighed til Gud, saa vil man deels ikke kunne have nogen Garanti for, at Menneskekjærligheden er ublandet og fri for uægte Tilsætninger eller Motiver, deels vil man ikke kunne have den samme Tillid til Guds Bistand og Tro paa det Godes Seir, som den Fromme har, da denne Tillid og denne Tro netop er givet i og med Fromheden og Kjærligheden til Gud og uadskillelig derfra. Naar det hedder i Joh. 4, 20: „Dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og hader sin Broder, han er en Løgner; thi hvo der ikke elsker sin Broder, som han seer, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke seer“, saa er det vistnok ganske sikkert, at Ingen, som hader sin Broder, kan antages at elske Gud; men deraf følger ingenlunde, at Enhver, som elsker sin Broder, navnlig naar Ordet „Broder“ tages i en indskrænket Forstand, om dem, der høre til eet og samme Troessamfund — hvilket synes at være Meningen i 1 Joh. Brev — ogsaa elsker Gud, da der i denne partielle Kjærlighed til de saakaldte „Brødre“ let kan indsnige sig Noget af det Eensidige og Egoistiske hos Mennesket. Det er i al Fald ikke den almindelige Menneskekjærlighed, som fremstilles i Parablen om den barmhjertige Samaritan, og dette er saaledes et nyt Beviis paa, **at Apostelens og de apostoliske Mænds Lære overalt staaer paa et lavere aandeligt Trin end Christi Lære. Navnlig vise de alle deres Ufuldkommenhed i det Religiøse, i Gudsforholdet, derved, at de ikke sætte Fromheden og Kjærligheden til Gud som det Høieste fra Menneskets Side,** men forskjellige andre Ting, saasom Troen paa Syndebetalingen og Forsoningen ved Christi Blod; samt det, at „bekjende, at Jesus er Guds Søn“ osv. Det er overhoved paafaldende, hvorlidet Kjærligheden til Gud bliver fremhævet i det N. T., medens det dog er aabenbart, at Jesus selv lægger den allerstørste Vægt derpaa (Matth. 22, 37; Marc. 12, 30; Luc. 10, 27.). I det saakaldte „Kjærlighedens Evangelium“, som urigtigen er tilskrevet Apostelen Johannes, indskjærpes aldrig Kjærlig-

heden til Gud; det falder ikke Christus et eneste Øieblik ind, at formane Nogen til at elske Gud, eller at sige et eneste Ord om Kjærlighed til Gud*), og der gives flere Skrifter i det N. T., hvor den slet ikke findes omtalt. **Dette er et slaaende, men tillige meget sørgeligt Beviis paa, hvor ufuldkomne og utilfredsstillende i religiøs Henseende disse Skrifter ere, samt hvor lidet Kirken har taget Hensyn til det ene Nødvendige.** Den har vel ikke engang opdaget det, da den havde baade „Orthodoxien" og saa meget Andet at tage vare paa.

Slutnings-Resultater.

Vi skulle nu i nogle faa Sætninger fremhæve en Deel af de væsentligste Hovedmomenter og Hovedtanker i den foregaaende Udvikling.

A. Sætninger angaaende Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen.

1. **Pauli Lære om Retfærdiggjørelsen ved Christi Død og Troen derpaa er,** betragtet i og for sig, **ufornuftig og urimelig, Gud uværdig og ugudelig; den strider imod den religiøs-moralske Bevidsthed i vort Indre, imod Guds Kjærlighed og Retfærdighed, og imod hele den sædelige Lovgivning.** Der findes ikke selv det mindste Gran af sund Sands eller religiøs Tanke i den Offerforestilling, som ikke lader Offeret blive brugt af den Skyldige selv, men, som hos Paulus, af den, som skal modtage det. (Side 1—36, navnlig Anm. Side 15—16.)
2. **Men den nævnte Lære er ogsaa uforenelig ved Christi Lære om Syndstilgivelsen hos Gud,** hvilket bliver tyde-

*) Det bliver saaledes uden Betydning, at den blot nævnes i Forbigaaende paa et eneste Sted (Joh. 5. 42.), hvilket vi tidligere have overseet.

ligt uaar den sammenlignes med Parablen om den fortabte Søn; **den er uforenelig med det evangeliske Princip,** som ikke kjender Noget til Betaling, Hævn eller streng Gjengjældelse, og til Straf kun forsaavidt og saa længe som Menneskene ikke angre og ydmyge sig for Gud. (Side 40 flg)

3. **Der gives ingen Retfærdiggjørelse i Menneskets Forhold til Gud;** thi den er uforenelig med den sande religiøse Fromhed og Ydmyghed (Side 36—39). Der gives kun Tilgivelse eller Fritagelse for Straf under visse Betingelser fra Menneskets Side. At selv Apostlene ikke indsaae dette, viser kun deres Ufuldkommenhed i det Religiøse. Dette Punkt alene er tilstrækkeligt til at bevise, at hele Kirkens Lære og en Deel af Skriftens Lære om Menneskets Forhold til Gud er falsk og forkastelig.

4. **Læren om Syndebetalingen ved Christi Død er en frygtelig Gudlasten; den tilintetgjør alle Guds Egenskaber, hans Godhed, Kjærlighed, Retfærdighed, Viisdom** osv., eller gjør dem til den modbydeligste Karrikatur*). Med denne Lære vanærer og laster Kirken Gud, gjør den fromme Guds Tjener Jesus Christus til en Løgner, og fører den Deel af Menneskeheden, som den skulde føre til Gud, i Fordærvelse (Side 72—74). Ved den falske Indbildning, den „Rettroenhedens Selvtilfredshed" og det „troende Hovmod", som denne Lære og Troen derpaa bevirker, hvor den er fremherskende, fjerner Synderen sig langt mere fra Gud end han nærmer sig ham. (Side 75—76).

5. **Læren om Retfærdiggjørelsen ved Christi Død er,** i sin Grund og sit inderste Væsen, **den modbydeligste, meest infame irrelegiøse Rationalisme,** der paatager sig Troens og Fromhedens Maske. Troen paa denne Lære er **den argeste Vantro og Mistillid til Gud** (Side 104—108).

---

*) Dette er et af de mange frygtelige Exempler, man har, baade paa Kirkelærens radikale Selvmodsigelse og Forvirring, og ligeledes paa det Uærlige i den.

See Kirkefædrenes vanvittige Speculationer over den (Side 108—112*).

6. Kort sagt: **denne Lære strider imod alle sunde og i Sandhed fromme og religiøse Forestillinger om Gud og Menneskets Forhold til ham; den strider imod Christi Liv og Lære, saavel i det Hele taget som specielt imod enkelte vigtige og afgjørende Momenter deri,** saasom: Herrens Bøn, hans Ord paa Korset, osv. (Side 115—126). Saalænge denne Lære beholdes, ville Menneskene aldrig komme til at staae i det i Sandhed naturlige og fromme, ydmyge og barnlige Forhold til Gud, som er den nødvendige Betingelse for den sande aandelige Fuldkommenhed, den selvbevidste aandelige Forening med Gud, og Salighed. Derfor, hvis Christi og Profeternes sunde og eenfoldige Lære om Menneskets Forhold til Gud skal komme til sin Ret, maa Pauli Lære udryddes af Jorden og kastes i Havets Dyb. **Enten Paulus eller Christus,** de kunne ikke forenes. Dette er aldeles afgjørende.

B. Sætninger angaaende Troens Forhold til Gjerningerne, Kjærligheden, Christendommen og Foreningen med Gud.

1. Troen er hovedsagelig to Slags: den historisk-dogmatiske Tro, og den barnlige Tro paa og Tillid til Gud. De ere aldeles forskjellige i Væsen og Virkninger (S. 127—136). **Den hist.-dogm. Tro er en aandelig Gift, Gift for den sande Religiøsitet, det sande Guds-**

*) Dette er et interessant Forhold. Denne Lære bliver, som sagt, i Forhold til Christi eenfoldige, barnlige Tro paa Gud, den mest irrelegiøse Rationalisme, den argeste Vantro. Men det Samme bliver Christi Lære, seet fra det „orthodoxe" kirkelige Standpunkt. Men Kirken sørgede da ogsaa for, at befrie sig fra Christi Rationalisme, ved at sætte Pauli Lære i Stedet for Christi Lære.

forhold*). Ved de falske Gjenstande, den opstiller som Troes-Gjenstande mellem Mennesket og Gud, fjerner den Mennesket fra Gud.

2. **Denne Tro, som saadan, frembringer ikke gode Gjerninger, den fremavler meget mere alt det Modsatte.** (Side 136—143). **Den frembringer heller ikke Kjærligheden og er aldeles ueensartet med den** (S. 145 flg.), men derimod Kiv og Splid, Had og Forfølgelser osv. Farisæerne og de Skriftkloge vare „troende" og „rettroende" nok, men deres Kjærlighed og gode Gjerninger kan man see af Christi Tale i Matth. 23. (Side 145—160).

3. **De gode Gjerninge udgaae kun fra den Kjærlighed, som har sit Udspring fra den barnlige Tro paa og Tillid til Gud;** thi gode Gjerninger i christelig Forstand ere kun de Gjerninger, der udspringe af Kjærlighed og Taknemmelighed mod Gud og den deraf fødte Kjærlighed til Mennesker.

4. **Christus taler aldrig om Troen som saliggjørende i Ordets høieste og egentlige Forstand.** Dette fremgaaer af Bjergprædikenen og flere andre meget vigtige Steder i de 3 første Evangelier, hvor Alt beroer paa Kjærlighedsgjerninger (Side 152—168). Mark. 16, 16: „hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig" osv., er uægte (Side 161—163 Anm.).

5. **Den blotte og bare hist.-dogm. Tro er ingen sand religiøs eller christelig Sindsstemning, og har Intet**

---

*) Det var ved dette Troes-Uhyre, at Luther kunde blive en Gudsfornægter (Side 101—103), thi Gudsfornægter er den, som nægter, at Gud selv er vor Frelser, saaledes som det G. T. og nogle Steder i det N. T. lære. Dette, at Luther i Virkeligheden var en Gudsfornægter, som med Hensyn til Menneskenes Frelse og Salighed kun holdt sig til et Menneske, men oversaa og ringeagtede den eneste sande Gud, findes ikke tidligere fremhævet.

med Christendommen at gjøre, som er en Aabenbaring af Guds Væsen: Kjærligheden, og som gaaer ud paa at meddele Mennesket Saameget af dette Væsen som det kan modtage, og derved at bringe det i en selvbevidst Forening med Gud.

6. **Hvad troede Christus, og hvad forenede Christus med Gud?** Ikke den hist.-dogm. Tro paa de kirkelige Læresætninger. Hans fromme, inderlige Gudsforhold var opstaaet paa en ganske naturlig Maade. Derfor var han i Sandhed en „Guds Søn" (et Guds Barn), derfor havde han den sande og ægte „sønlige Udkaarelses Aand". Og saaledes som han var, bør ogsaa vi være; i det samme umiddelbare Tillids- og Hengivenhedsforhold, som han stod i til Gud, bør ogsaa vi staae i til ham. **Der gives ingen sand og ægte sønlig Uddannelses Aand paa anden Haand** (Side 168—169).

7. **Saaledes kommer den kirkelige, hist.-dogm. Tro aldeles ikke i Betragtning naar Talen er om Christendommens Væsen og Foreningen med Gud.** Den er hverken aandeliggjørende, frelsende, gjenfødende eller forenende med Gud. Den er tvertimod egoistisk i sit Væsen, og selv hos dem, der ere mest fordringsløse med Hensyn til de jordiske Goder, er den hverken from eller ydmyg nok (Side 176—181).

8. **Troen paa visse historiske Begivenheder,** som deels ere upaalidelige deels misforstaaede, samt paa en Mængde vanvittige fantastiske Speculationer, **har fortrængt Troen paa Gud selv***). Som et Exempel paa Beskaffenheden af de historiske Troesgjenstande anføres Vinfemiraklet, ledsaget af nogle Oplysninger (Side 182—204).

Da de foregaaende Sætninger saa stærkt berøre Apostlenes

---

*) Det var naturligviis paa den Maade, at Luther kom til det ugudelige Resultat: at Menneskene i deres Salighedssag ikke have Noget med Gud at bestille, men alene maae holde sig til „det Menneske Jesus Christus". (Side 101—103).

aandelige Tilstand samt de dem tillagte Skrifters Paalidelighed, fører dette os ligefrem til

C. Nogle Sætninger angaaende Apostlenes Inspiration, Skriftens Troværdighed og Troværdighedens Nødvendighed, samt Skriftens Nytte.

1. **At Apostlene ikke have modtaget nogen særsig Aandsgave eller Inspiration, ikke været inspirerende i Ordets egentlige Forstand,** kan man see af deres Uvidenhed selv om de vigtigste Ting (Beretningen om Cornelius osv.), af deres mangfoldige Feiltagelser, indbyrdes Modsigelser, samt af deres Nationalfordomme (Ap. Gj. 11, 1—4), indskrænkede religiøse Begreber, Misforstaaelser (de anvende det G. T. som oftest paa en urigtig Maade) osv. Enhver nogenlunde oplyst, virkelig religiøs Mand vilde kunne sige og skrive hvad de have sagt og skrevet, og det sikkert ofte paa en rigligere eller mindre feilagtig Maade*). Men de vare begeistrede for deres Sag. (Side 194—196).
2. **At Apostlene ikke vare inspirerede i Ordets egentlige Forstand, kom deraf, at deres Gudsforhold ikke var umiddelbart nok.** De stod hovedsagelig i Forhold til Gud

*) Men skjøndt vi saaledes maae fastholde, at Apostlene overhoved ikke vare inspirerede, samt at de vare mere eller mindre vildfarende, maae vi dog gjøre en bestemt Forskjel paa Paulus og de andre Apostle. Ingen af dem har opstillet en saadan, gjennemgribende falsk Religionsanskuelse, et saadant forfærdeligt Syndesystem som han. Thi vel have de ikke rigtig forstaaet deres Mesters høie, dybe og inderlige Opfattelse af Religionen og Gudsforholdet, og derfor have de heller ikke ganske kunnet see Christus i hans rette Forhold til Gud og Mennesker, men tildeels sat ham for høit i Forhold til Gud (Ap. Gj. 4, 12: „og der er ikke Frelse i nogen Anden" — da dog Gud alene er vor Frelser) ligesom de heller ikke have kunnet rive sig løs fra den ældre jødiske Offertheori. Men deres Tro og Gudsforhold er dog aabenbart bygget paa en mere eenfoldig og rigtig Grundvold end den paulinske.

gjennem Mennesket Jesus Christus, i Stedet for at deres Gudsforhold skulde have været som hans (Side 200). **Der gives ingen sand og ægte Inspiration paa anden Haand.**

3. Det Samme gjælder om Apostlenes Disciple og Medarbeidere, af hvilke der findes Skrifter i det N. T. **Den mest selvstændige, i Sandhed fromme og religiøse Forf. i det N. T. er Forf. til Jakobs Brev. Hans Aand nærmer sig mest til Christi Aand***).

4. **Saaledes kan der, i streng Forstand, ikke være Tale om Skriftens Troværdighed.** Skriften er i mange Henseender ikke troværdig, men fuld af Modsigelser, selv angaaende de allervigtigste Ting. (See f. Ex. Side 85—88 Anm.). **Følgelig er den heller ikke „hellig"**; thi Intet, som er ufuldkomment og feilfuldt, kan være helligt. Skriftens indbildte Hellighed og Troværdighed har foraarsaget meget Ondt (Kiv og Strid, Had, Fanatisme og Forfølgelser) og gjort de saakaldte „Christne" til Menneskers Trælle.

5. **Apostlenes Ufeilbarhed og Skriftens fuldstændige Troværdighed og Paalidelighed er ikke blot unødvendig, men vilde endogsaa være meget farlig og skadelig for Menneskenes aandelig Udvikling, deres aandelige Frihed og Selvstændighed.** Den har da ogsaa tydelig nok viist sig at være det i den Tid, man har tillagt Apostlene og deres Skrifter disse Egenskaber. Var Skriften bleven fuldkommen paalidelig og troværdig, saa vilde alle Christne blive de „hellige" Forfatteres Slaver**), og det have nu, desværre, de fleste Christne ogsaa været. **Gud maatte derfor vise Menneskene,** om altfor meget fæste Øiet paa det Synlige og Ufuldkomne, **at hans Herlighed og Menneskets Salighed ikke**

---

*) Derfor kunde Luther, som den paulinsk kirkelige Theologi havde gjort forrykt, ikke bruge det, men maatte erklære det for et uchristeligt og uægte Brev — for en „Straaepistel"!!

**) See mit Skrift om Joh.-Evangeliet Side XX — XXi.

ere afhængige af, at nogle fra Oldtiden overleverede Skrifter ikke indeholde Andet end hellig og urokkelig Sandhed. (Side 79—81).

6. **Alle Mellemguddomme** (ɔ: alle Ting og Personer, man troer paa som en Art Guddomme) **ogsaa Skriften, maa stødes ned fra denne Høide og sættes paa den rette Plads. Troen derpaa** (paa „en hellig, almindelig Kirke", en „hellig Skrift", „hellige Sacramenter" osv.) **fjerner Menneskene fra Gud i Stedet for at nærme dem til ham. Man bliver staaende ved disse hedenske Mellemguddomme** (Kirke, Skrift, Sacramenter, Christi Død) **og kommer aldrig til Gud.** (Side 93—95.).
7. Skriftens Nytte beroer paa dens Brug. **Den bliver først ret nyttig, naar man bruger den med Forstand, ved at skjelne imellem det Sande og Falske, og ved at holde sig til det mest inderlig Religiøse og de mest ophøiede Sandheder, som findes i den.** Bruger man Alt, som staaer i Skriften, iflæng, er den ligesaa meget til Skade som til Gavn, **og lægger man Hovedvægten paa de nægte og aandløse Steder deri** (saasom Stederne om Troen, Daaben, Nadveren osv., opfattede i kirkelig Forstand) — hvilket Kirken, ifølge en diabolisk Tendents, som oftest har gjort — **bevirker Skriften kun eller hovedsagelig** Aandsfornedrelse, aandeligt Trællesind, uchristelig og umenneskelig Fanatisme, Had og Forfølgelser, ja alt muligt Ondt. Et eneste tvetydigt og elastisk, eller aandløst og i sit Princip uchristeligt Sted kan gjøre og har gjort mere Ondt end Nogen kan udtrykke med Ord eller beskrive*).

---

*) Hvilken diabolisk Gift i Christenheden har ikke f. Ex. det nægte Sted (see Side 161—163 Anm.) Marc. 16, 16. været, naar de Ord: „Hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke troer, skal blive fordømt", anvendtes overeensstemmende med den kirkelige Tro og Principer; naar „hvo som ikke troer Alt,

8. **Der bør til almindelig Brug gjøres et kort Udtog af Skriften, et Udtog, som kun indeholder de mest ophøiede og aandelige Stykker og Steder, der ere overbevisende ved deres egen indre Sandhed.** Saadanne Steder ere at betragte som „den gode Side", Christus omtaler i sine Lignelser. Nogle Blade af det N. T. ere tilstrækkelige. Der behøves kun Lidet, naar det benyttes paa den rette Maade. Lad de høilærde Theologer og Oldgranskere benytte det Øvrige og lad de geistlige og andre Talere bruge de mange Steder, som indeholde en eller anden vigtig Sandhed, og som ere tydelige og klare. At læse og bruge hele Skriften er, som oftest, kun til Skade for dem, som ikke kunne forstaae og anvende den paa den rette Maade.

9. **Den som ikke indseer og indrømmer, at et Menneske baade hurtigere og sikkrere føres paa Sandhedens Vei, føres til Gud ved at holde sig til de mest aandelige og ophøiede, rene og eenfoldige** (utvetydige) **Steder i Skriften, end ved at bruge den hele Skrift** — der indeholder saa Meget, som forvirrer og distraherer (fra det ene Nødvendige) — **han har intet Begreb om Menneskets Aandeliggjørelse, dets Salighed og dets Forening med Gud.**

Det er disse Sætninger, som forelægges de danske Theologer og Geistlige samt enhver fornuftigt tænkende Mand (Theolog eller Ikketheolog) i de 3 nordiske Riger, som læser og forstaaer dette

---

hvad Kirken forlanger at man skal troe: ikke troer, at Gud er bleven Menneske; ikke troer, at Mennesket Jesus Christus var Gud; ikke troer, at der er 3 Personer i den ene Gud; ikke troer, at Gud ikke kan tilgive Menneskets Synder, uden formedelst et Gudmenneskes Blod og Død osv. ansees for at være et fordømmeligt og fordømt Menneske, fordi han ikke troer disse og andre kirkelige Løgne og Gudsbespottelser, saaat Kirkeuhyret i Kraft deraf, kan gjøre ved ham hvad det vil, brænde eller stege ham levende, lade ham raadne i underjordiske Fængsler osv., eller i det bedste Tilfælde hade ham og betragte ham som et ugudeligt Menneske!! Kan Noget være mere vanvittigt og ugudeligt, mere satanisk?!

Skrift, som ikke er aldeles ligegyldig for al Religion og alt Gudsforhold, og som troer at kunne bidrage Noget til Sandhedens Fremme.

Men vi skulle derhos benytte denne Leilighed til at fremdrage **gamle Restancer** og gjøre Læseren opmærksom paa, at vi tidligere, i vort Skrift fra 1863 om Joh.-Evangeliet, have behandlet Læren om Christi Guddom eller Guds Menneskevorden og viist: at den er ligesaa uchristelig og falsk, ligesaa stridende imod Chrssti Lære, som vi nu have beviist Læren om Retfærdiggjørelsen ved Troen paa Christi Blod at være. Da nu Læren om Incarnationen (Guds Kjødvorden) og Læren om Christi Guddom er saa nøie forenet med den her nærmest omhandlede Lære om Retfærdiggjørelsen, — idet Kirkens Lære om Retfærdiggjørelsen beroer paa Christi Guddom, ja staaer og falder med den — og da alle de mange Beviser imod Christi Guddom og Guds Menneskevorden, som findes i mit Skrift om Joh.-Evangeliet samt i mit Skrift: „Gud og Reformatoren" 1866, endnu staae aldeles urokkede — Theologerne have ikke engang forsøgt paa at gjendrive dem, som det synes fordi de ikke trøstede sig til at gjøre det — skulle vi fremdeles opstille følgende Sætninger som Hovedpunkterne i de

D. Gamle Restancer:

1. **Jesus Christus kjendte selv ikke Noget til den formentlige Kjendsgjerning, at Gud var bleven Menneske, og han har ikke lært Noget derom.** Denne hedenske Lære er først senere kommen ind i Kirken. **Christus vidste ikke Noget om, at han selv var Gud, og kjendte ingen anden Gud end den „himmelske Fader". Følgelig vidste han ikke Noget om 3 Personer i Guddommen,** osv., (thi Matth. 28, 19. hidrører ikke fra ham, see Nr. 4 nedenfor).

Dette findes godtgjort og nærmere forklaret i mit Skrift om Joh.-Evang., navnlig i det andet og tredje Afsnit af Afhandlingen om „Ordet" (Side 385—440), efter at de 4 forskjellige, med hinanden uforenelige Anskuelser om Christi

Væsen og Person, som findes i det N. T., ere fremstillede og udviklede i samme Afhandlings 1ste Afsnit (Side 363—385*).

Men Theologerne taug!

Det vedkom dem ikke!

2. **Apostlene kjendte ikke Noget til den falske og hedenske Lære om Guds Menneskevorden, Christi Guddom og Treenigheden.** Selv Paulus, den mest vildfarende blandt Apostlene, betragter Christus kun som det ideale himmelske Menneske „Herren af Himmelen" (See ovenfor Side 85 Anm.).

At Apostlene ikke vide Noget om Christi Guddom bevises i 3je Afsnit af min Afhandling om Logoslæren (Side 414—440), som har til Overskrift: „Om Logoslærens Beskaffenhed og dens Forhold til Christi og Apostlenes Lære om Gud".

Men Theologerne taug!

Det vedkom dem ikke!

3. **„Johannes-Evangeliet" er et uægte og falskt Evangelium,** deels fordi det ikke er eller kan være skrevet af Apostelen Johannes (hvilket dog gjør mindre til Sagen), deels og især fordi det fremstiller Christi Væsen og Person paa en falsk Maade, **idet det gjør ham til et evigt guddomligt Væsen, til Gud****); **men betragter ham dog og-**

---

*) Hovedresultaterne af 1ste Afsnit findes ovenfor Side 85—88, Anmærkning. Læseren vil allerede af det der anførte lille Stykke, i Forbindelse med hvad der Side 146—152 findes anført af nævnte Skrift om Kjærligheden i „Joh.-Evangeliet", kunne danne sig en vis Forestilling om dette Skrifts Vigtighed.

**) De 3 første Evangelier (og Ap. Gjern.) vide ikke Noget om, at Christus har været til paa nogensomhelst Maade førend han blev undfangen i sin Moders Liv (af den H. A. eller ved Guds Kraft), altsaa vide de heller ikke Noget om hans Guddom. Det Høieste, de udsige om ham, er: at han efter Døden blev optagen til guddommelig Herlighed og beskikket af Gud til at være Verdens Dommer. (See mit Skrift om „Joh.-Evang." Side 214—220 og 364—368). Det er det saakaldte „Joh.-Evang." (der først blev til i Midten af 2. Aarh.), som vi have at

saa som Guds Salvede! — den mest tankeløse og vanvittige Modsigelse, som der kan gives — **samt fremstiller den i sit Gudsforhold saa ydmyge og fromme Jesus Christus som en overfor Gud selvbehagelig og fordringsfuld Person.**

Denne frygtelige Irreligiøsitet, som Forf. til det 4de Evang. tillægger Christus, fremhæves stærkt paa flere Steder, navnlig i Bemærkningerne om den saakaldte „ypperstepræstelige Bøn", som Ingen før har vovet at kritisere, skjøndt den trænger saa haardt dertil (Side 152—174) og om „selve Lidelseshistorien" (Side 174—190), hvis irreligiøse Charakteer*) i Modsætning til Lidelseshistorien i de 3 første Evang. fremhæves.

Men de danske Theologer taug!
Det vedkom dem ikke!

4. **Christus har aldrig sagt de Ord, som findes** Matth. 28, 18—20 — de ere senere lagte ham i Munden af den kirkelige Theolog, som har oversat Matthæi oprindelig hebraiske Evangelium paa Græsk eller af en Anden — **og han har aldrig givet Disciplene nogen Befaling med Hensyn til Daaben. Den er saaledes intet Sacrament.** Men det behagede Kirken at stemple den som Sacrament.

Dette findes godtgjort ved uomstødelige Beviser i mit

---

takke for Læren om Guds Menneskevorden og Christi Guddom, samt den deraf følgende Menneskeforgudelse og Afgudsdyrkelse. Thi dette Evangelium er netop et Produkt af de Speculationer og Grublerier over Christi Væsen og Person, som længe efter Apostlenes Dage begyndte at vise sig i Kirken. Derfor elskede da ogsaa Kirken med dens ægte Tjenere dette Evangelium høiest; thi den har altid foretrukket Vildfarelser, Løgn og Gudsbespottelse for den eenfoldige religiøse Sandhed, som den aldrig har kunnet bruge.

*) Netop denne Kritik foranledigede to svenske Blade (Aftonbl. og Jönköping-Avis) til, blandt meget andet Anerkjendende at fremhæve: „det sanningsälskande bemödandet och den djupt religiösa uppafatningen af Kristendomens Stiftare, som allestäds i dette arbete uppenbarar sig«.

kille Skrift fra 1863: „Hvem har Ret: Grundtvigianerne eller deres Modstandere? Og hvad har Christus befalet om Daaben?" (Thaarups Forlag). Dette var nu rigtignok en forfærdelig Paastand overfor den „mageløse Opdagelse": at ikke blot Slutningsverſene i Matthæus, men ogſaa hele det ſenere uddannede apoſtoliſke Symbol er „Herrens eget Mundsord", ſamt overfor den ligeſaa „mageløſe" Chriſtendom, ifølge hvilken Daaben og Nadveren ere „Chriſtendommens Livsaarer".

Men de danſke Theologer
og ſpecielt Grundtvigianerne taug!
Det vedkom dem ikke!

5. Endelig have vi i „Gud og Reformatoren" paa en, ſom vi troe, videnſkabelig men dog fattelig Maade udviklet og forklaret, **at Incarnationslæren fører til Menneſkeforgudelſe.** Det hedder der blandt Andet (Side 55, 56, 59 og 62): **„Der er ved denne Lære ſaaet en giftig Sæd i Religionens Ager." „Den eenfoldige Religion, det inderlige, barnlige Tillids- og Hengivenhedsforhold . . . dette himmelſke Væſen paa Jorden, denne Lyſets Engel blandt Menneſkenes Børn, er ved Incarnationslæren bleven forvandlet til en giftig Slange, til et forfærdeligt Uhyre, til en Djævel i Menneſkeheden".** Kirkens Theologi er ſaaledes i ſin inderſte Kjerne en „Slangetheologi"; thi ved den er den Tanke og Plan, hvormed Slangen i Paradiis ſiges at have forført de førſte Menneſker, bleven ſyſtematiſk udført af Kirkens Theologer.

Dette findes, ſom ſagt, godtgjort og nærmere udført i mit Skrift: „Gud og Reformatoren. En religiøs Idee" 1866. (Schubothes Boghandels Forlag).

Men de danſke Theologer taug!
Det vedkom dem ikke!

De havde ikke ſaamegen Sandhedskjærlighed eller Samvittighedsfuldhed, at de fandt det Umagen værd, at indlade ſig paa ſaadanne Ting. Vi ſkulle dog ikke lade os afſkrække derved, men forelægge ſaavel de danſke ſom overhovedet de nordiſke Theologer

og andre dannede Læsere baade de af dette Skrift uddragne Sætninger, som findes under A, B, og C, og ligeledes de nysanførte Hovedsætninger under D, som ere blevne afhandlede og godtgjorte i de 3 foregaaende kritiske Skrifter: om Joh.-Evang.; om Grundtvigianerne m. M., og i: „Gud og Reformatoren"; **og vi opfordre Alle, som ere i Stand dertil, i Guds og Sandhedens Navn til at prøve disse Sætninger, og enten at gjendrive eller billige dem.** Vi have ikke taget Hensyn til de ældre Skrifter, deels fordi de fleste af dem hovedsagelig ere rettede imod enkelte Theologer, medens vi her kun have med Kirken i det Hele taget at gjøre, deels fordi vi dengang ikke vare komne paa det Rene med alle Kirkens radikale Vildfarelser, som vi senere have indseet og afsløret. Nu ere vi ikke længer i Tvivl om: hvori den civiliserede og saakaldte „Christne" Verdens Hovedskade bestaaer; nu have vi, ved Guds naaderige Bistand, faaet at see, hvad det gjælder om, hvorpaa det kommer an, hvad der er det Vigtigste, ja hvad der er nødvendigt til Menneskenes Gjenfødelse eller Aandeliggjørelse og Salighed.

Men for at komme ind paa den rette Vei **er det nødvendigt, at Menneskene overalt ere ærlige og sanddrue baade mod Gud, sig selv og Andre.** Men dette er man ikke i Kirken. Her viser sig en paafaldende Mangel paa Ærlighed, Sanddruhed og Sandhedskjærlighed, og dette paa mange Maader, f. Ex.

Derved, at man ikke tilbørlig skjelner imellem det Væsentlige og Uvæsentlige, det Sande og det Falske, men blander Alting sammen, søger, paa Sandhedens Bekostning, at hæve de virkelige Modsigelser, som findes i Skrift og Kirke, og bringer saaledes en bundløs Forvirring ind i Religionen. Fremdeles:

Derved, at man paa den ene Side tillægger Gud visse Egenskaber: Almagt, Viisdom, Kjærlighed, Retfærdighed, Aandelighed, Uforanderlighed osv.; men paa den anden Side tilintetgjør disse Egenskaber ved Hjælp af det kirkelige Læresystem, saa at de blot bruges som et uægte Skildt, og ligesom for at kaste Folk Blaar i Øinene — samt endelig

Derved, at man udgiver sig for at være Christen, medens man dog følger en Lære, som er aldeles uforenelig med Christi Lære osv. At hæve disse frygtelige Modsigelser, denne frygtelige Forvirring, at blive ærlig og sanddru mod Gud, sig selv og Andre, dette er en aldeles nødvendig Betingelse for Menneskenes Gjenfødelse og Aandeliggjørelse, for deres aandelige og evige Vel.

Derfor maa man see at komme paa det Rene med, **først**: hvad der er overeensstemmende med Christi Liv og Lære, hvad ikke, og **dernæst**: om Christus skal være vor Lærer og Veileder til Gud, eller en Anden. Hvis vi komme til den Overbeviisning og kunne godtgjøre, at Pauli og Kirkens Lære er uforenelig med Christi Lære, **saa fordrer christelig Ærlighed, Sanddruhed og Sandhedskjærlighed en bestemt Afgjørelse**, den fordrer: at enten **Paulus** eller **Christus** skal være vor Lærer og Veileder til Gud, da vi ikke kunne holde os til dem begge

Men denne Ærlighed, Sanddruhed og Sandhedskjærlighed vil aldrig kunne gjøres gjældende saalænge man holder fast paa Kirkens Lære og Principer. Thi da Kirken ligesom stiltiende og ubemærket har tilsidesat Christi Tro og Lære, for at sætte det ugudelige kirkelige Læresystem i Stedet for den, synes Kirken aldrig at have havt det mindste Begreb om christelig Ærlighed og Sanddruhed, Samvittighedsfuldhed og Sandhedskjærlighed. Men da Christi rene og eenfoldige Lære om den „himmelske Fader", havde maattet vige Pladsen for irrelegiøse og ugudelige Speculationer, **veeg ogsaa Christi og Sandhedens Aand fra Kirken**, som nu stadig fulgte Løgnens Vei og stedse sank dybere og dybere i de ugudelige Vildfarelsers bundløse Afgrund.

Derfor, hvo som ønsker at følge Christus, hvo som vil være ærlig og sanddru mod Gud, sig selv og andre Mennesker, hvo som oprigtigt elsker Sandhed, og hvo som af Hjertet søger at finde Gud og blive salig ved det barnlige Gudsforhold, han forlade denne farlige Vei.

